

Klasszikus Regénytár
Új sorozat
Szerkesztik Ambrus Zoltán és dr. Voinovich Géza

Arthur Gordon Pym **csodálatos kalandjai**

A Morgue-utcai gyilkosság

Irta Edgar Allan Poe
Fordította Király György

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK IROD. INT. R.-T. KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-89-7 (online)
MEK-11684

TARTALOM

Edgar Allan Poe

ARTHUR GORDON PYM CSODÁLATOS KALANDJAI

BEVEZETÉS.
I. IFJUKORI KALANDOK.
II. A BÚVÓHELY.
III. TIGRIS.
IV. LÁZADÁS ÉS ÖLDÖKLÉS.
V. A VÉRREL ÍRT LEVÉL.
VI. AZ ELSŐ REMÉNYSUGÁR.
VII. A SZABADULÁS TERVE.
VIII. A KÍSÉRTET.
IX. A RONCSON.
X. A TITOKZATOS HAJÓ.
XI. A PALACZK.
XII. A SORSHUZÁS.
XIII. VÉGRE!
XIV. A PINGVINEK.
XV. ISMERETLEN SZIGETEK.
XVI. A DÉLI SARK FELÉ.
XVII. FÖLD!
XVIII. ÚJ EMBEREK.
XIX. KLOCK-KLOCK.
XX. A FÖLDINDULÁS.
XXI. ÉLVE ELTEMETVE.
XXII. TEKELI-LI.
XXIII. AZ ÚTVESZTŐ.
XXIV. A SZABADULÁS.
XXV. A FEHÉR ÓRIÁS.
JEGYZET.

A MORGUE-UTCZAI GYILKOSSÁG.

Edgar Allan Poe

Poe Edgar verseiből sokat lefordítottak nyelvünkre, egyik híres költeménye pedig, *A holló*, valósággal próbaköve lett műfordítóinknak, szinte mindegyikük kipróbálta rajta ügyességét és erejét.

Másképpen állunk azonban elbeszélő műveivel. Ezekkel kapcsolatban a költő életéről, embergyűlölő és összeférhetetlen voltáról, alkoholizmusáról, delirium tremens okozta haláláról, olyan mende-mondák keringenek, melyeket nem lehet elég gyakran megczáfolni és kiírtani a köztudatból. Az irodalomtörténet és kritika chiromantistái, a kik szeretnek a műalkotásból, mint egy tenyérből a költő lelkére és életére jóslatokat mondani, Poenak nagyrészt bizarr, phantastikus, sokszor grotesque és borzalmas elbeszéléseit úgy tekintették, mint egy beteg, minden perversitásra hajló, elnyűtt léleknek dokumentumait. Vannak, a kik azt hiszik, hogy csak az tudja igazán hűséggel ábrázolni a gyilkos lelkiállapotát, a ki maga is gyilkosságot követett el. A költői phantasiának e tagadói közé tartozott Poe első életrajzírója is, a ki a tárgyilagos és igazságos kritika leple alatt ráfogásokkal feketítette be a költő emlékét. Még azt is el tudta hitetni többek közt a naiv és arcátlan képmutatással könnyen félrevezethető amerikai közönséggel, hogy Poe elplagizálta Longfellow egy költeményét, a melyről később kiderült, hogy jóval későbbi keletű. Minthogy a rágalmak sokkal könnyebben vernek gyökeret az emberek lelkében, mint az igazság, könnyen megérthető, hogy az igazságra törekvő amerikai irodalomtörténet, élén Ingram-mel, a költő legjobb életrajzának szerzőjével és összes műveinek gondos kiadójával, csak fáradságos küzdelmek árán tudta ezeket az alaptalan pletykákat kiírtani és a költő igazi arczképét a közönségnél elhíhetővé tenni. Maga Baudelaire, a ki Poe novelláinak első művészi átültetésével a franczia és ezzel az európai művelt közönséget valóságos klasszikus munkával ajándékozta meg, mely számtalan kiadást ért, - maga Baudelaire is, bár megvédte Poe emlékét támadóival szemben, abban a hiszemben élt, hogy benne a saját decadens lelkének rokonát találta meg, s meg volt győződve, hogy a nagy amerikai költő is alkohollal és más kábítószerekkel teremtette meg magának azt a mesterséges édent, azt a „paradis artificiel”-t, a melynek gyönyörei közt a saját költői remekei fogantak.

Pedig az a rövid életidő, mely 1809 és 1849 között eltelt, az első értelmes évektől kezdve lankadatlan, lázas, ha nem is mindig céltudatos szellemi munkának volt szentelve. Látszatra hideg és szenvedélytelen, mindennek a mélyére látó eszével, mintha inkább a tudományos és nem a költői pályára lett volna teremtve. Valósággal rajongója volt az intellectusnak. Az a kép, melyet a *Morgue utczai gyilkosság* cz. novellában Dupinről kapunk, az a kis elmefuttatás, mely az elemző tehetség csodáiról beszél, tulajdonképen a költőre magára vonatkozik. Igaz, hogy könnyű az élesszemű detektivet megrajzolni egy olyan történetben, melynek rejtelmes bonyodalmát maga az író-detectiv szövi és bogyozza, de viszont tudjuk, hogy például a *Marie Roget titka* cz. elbeszélése valóban megtörtént new-yorki esetre vonatkozik, melynek rejtélyét a költő teljesen elméleti úton, minden nyomozás és vizsgálódás nélkül, pusztán hirhedt elemző tehetségével oldotta meg. Egy másik híres detectiv ténykedése az irodalom terére esik: mikor kezébe került egy folyóiratban Dickens *Barnaby Rudge* cz. regényének első közleménye, ebből szinte matematikai pontossággal előre megrajzolta, mi lesz a bonyodalma és megoldása a történetnek, melyet szerzője még akkor teljesen meg sem írt. Tudományos képzettsége, sokirányú érdeklődése a gyors iramot kívánó és ezért elkerülhetetlenül felületes újságírói munka mellett igazán csodálatosnak tűnik föl. Jártas volt nemcsak a klasszikus és modern irodalmakban, hanem természettudományi műveltsége is kora magaslatán állott. Érdemes átlapozni kritikai czikkeit és tanulmányait: a homerosi kérdéstől Kempelen sakkjátzó gépéig minden érdekelte; az utóbbiról, hogy úgy mondjam, a géptan philosophiájából merített érvekkel bizonyította be, hogy nem lehet pusztán mechanizmus, hanem élő és

gondolkozó személynek kell benne rejtőznie. Maga is írt egy alapos tudományos munkát a kagylókról s egy másikat a titkos írásokról, melyben kifejti, hogy nincsen kriptographia, a mit a kellő módszeres eljárással meg ne lehetne fejteni.

Ez a tanultság azonban - szerencsére - rendkívül érzékeny, sőt mélyérzésű kedéllyel és ki-meríthetetlenül gazdag, ötletekben kifogyhatatlan képzelettel párosult. A mi az elsőt illeti, talán életének belső tragédiája, a melyet senkinek nem árult el, de a mely kihangzik minden sorából, éppen abból az ellentétből, abból a harcból fakadt, melyet ennek a fölényes értelemnek nap-nap után a maga érzéseivel kellett megvívnia. Valami különös feszültség teszi izzóvá, szinte robbanásig forróvá minden művét, legyen az vers vagy próza. De ez a robbanás, a lélekben meggyülemlett lávának a kitörése nem következik be nála soha, vagy legalább sohasem kifelé. Azok közé a boldogtalanságra kárhoztatott, egyedül, társ nélkül szenvedni kényszerülő természetek közé tartozik, a kik nem tudták kiönteni fájdalmaikat a világ elé s ezzel nem is lesz osztályrészük az a jótékony enyhülés, a léleknek az a fölszabadulása, melyet egy vallomás, egy ilyen nagy nyilvános gyónás követni szokott. Nem volt szent-ágostoni vagy rousseau-i természet, harcait titokban vívta meg önmagával és a küzdelem a saját belsejét marcangolta szét. Mint lelkes fiatalember, 1828-ban Európába hajózott, hogy Byron példáját követve részt vegyen a görögök függetlenségi harcában. Egy évig volt távol, de hogy mit tett, merre járt, mit látott, abból soha senkinek egy szót nem árult el. Ma is titok borítja életének ezt az évét. Épp ilyen hallgatag lyrájában is s talán ez adja meg éppen ellenállhatatlan ígézetét; valami különös mysterium árad el költeményein s valami földöntúli hangulat veszi körül azokat a lenge női alakokat, melyek már nevük pusztá varázsával megkapják szívünket. Épp annyira feltűnő, hogy nem találni nála semmi erotikát - sem lyrájában, sem novelláiban. Az emberi léleknek nem volt olyan rejtelme, melyet munkáival valahol - hacsak futólag is - meg ne világított volna, ezen azonban rajta hagyta a titokzatosság hét fátyolát.

De a mit érzésben oly fukarul megvon tőlünk, azt gazdagon és tüneményesen kárpótolja képzeletével. Minden elfojtott erő itt éli ki magát tomboló életkedvvel. A léleknek, ennek a csodálatos kaméleonnak, nincs az a változása, melybe bele ne tudta volna magát élni s a melyet szuggesztív kifejező készségével át ne tudott volna éreztetni az olvasóval. Természetes, hogy egy ilyen képzelet a rendkívüli, a phantastikus felé ragadja az író. Ennek köszönheti, hogy tulajdonképpen őt kell tekinteni a legutóbb annyira fellendült modern phantastikus irodalom atyjának. Nincs ennek az irodalomnak olyan műfaja, talán műfogása vagy motivuma sem, melyre már Poe egy-egy tökéletes példát ne adott volna. *Arthur Gordon Pym kalandjai* az első és - valljuk meg - legsikerültebb Verne-regény. Jules Verne maga Poe tanítványának vallja magát, mikor első munkáját az *Arthur Gordon Pym* írója halhatatlan szellemének ajánlja. S nem egy későbbi alkotásában ismerünk rá Poe útmutatására. A holdban már Cyrano de Bergerac is tett egy sikerült utazást, de az ő munkája pusztán mulattató phantasmagória, melynek nincs elhithető célja. Mert hiszen az ilyen tudományosan phantastikus műveknek éppen az a problémája, hogyan lehet egy alapjában véve tudományos kérdést a művészet elhithető eszközeivel megoldani. Maguknak a tudományos érveknek itt másodrangú szerepet kell játszani, mintegy csak a biztos alapot megadni, a melyre a költő fölépít a tudományos helyett egy *költői* elméletet. Így próbált meg Poe a holdba följutni a *Hans Pfaal kalandja*-ban, nem ugyan Verne ágyúlövedékével, hanem egy olyasféle léghajóval, a milyenről Wells álmodott *Az első emberek a holdban* cz. regényében. A *Hódító Robur* eszméje is megcsendül abban a hihetetlen hirlapi kacásban (*The Balloon Hoax*), a mellyel egy reggel a *New York Sun* olvasóit meglepte: hogy egy angol kormányozható léghajónak sikerült három nap alatt átkelnie az Atlanti Óceánon, még pedig - a mai repülőgép egyik főalkatrészét előre megsejtve - egy olyan gépen, melyet csavar hajt. - *A Morgue-utcai gyilkosság*, a *Marie Roget titka*, *Az elcsent levél* Dupinje - Sherlock Holmesnak és összes társainak az őse. Az *Arany bogár*-ban a kalózkodás elásott kincsének és a titkos írás megfejtésének azóta sokszor megismételt motívumát hasz-

nálja ki. Az *Arczkép* (The oval Portrait) cz. rövid novellája egy ópiumos visió keretében olyan ötletet pendít meg, mely Wilde *Dorian Gray*-jának pendantja. A pszichologikus novella területére vezet a *Fekete macska*, az *Áruló szív*, a *William Wilson*, melyekben a lelkiismereti furdalások örült kínjait rajzolja egy Dosztojevszky erejével. A vámpír-motivumot, az egyetemes népköltészetnek ezt a borzalmas motivumát, a pszichologia terére játssza át leghatalmasabb novellájában, a *Lygeiá*-ban és annak halványabb másában, a *Morellá*-ban, melyekben a halál után is élni vágyó, elenyészhetetlen emberi akarat kísérteties erejét testesíti meg. Az orvosi elbeszélést a *Valdemár esete* képviseli, mely az elhihetetlent akarja elhitetni, a suggestiónak (akkor mesmerizmusnak nevezték) a halál után is kiterjedő hatását. A grotesque és a borzalmas költészetét az *Ugri béka* (Hop-frog), a *Kút és az inga*, a *Vörös halál álarcza* képviselik, olyan művészi erővel, melyet mai tanítványainak egyike sem ért utól. Ewerst, Meyrincket és Villiers de l'Isle Adamot sem véve ki.

Valóban a modern irodalmi viszonyok állapota sohasem volt kedvezőbb, mint ma, Poe elbeszéléseinek megértésére és újból divatossá való tételére. Pedig van előadásában valami, ami nem mindig tetszik az elkényeztetett modern közönségnek. Poe szereti novelláit rövidebb-hosszabb elmeszéléssel kezdeni, s ez félrevezet sok felületes olvasót, aki az első sorok után leteszi a könyvet, holott legfőljebb egy-két lapnyi elmélkedés után, mint például a *Morgue-utcai gyilkosság*-ban, a legérdekesebb történet közepén találjuk magunkat. Ugyanezt az eljárást szereti alkalmazni, mint késleltetést, az elbeszélés rohamos menetének a lassítására is, így például az *Arthur Gordon Pym kalandjai*-ban a legizgalmasabb helyeken egyszerre csak rövid előadást tart arról, hogyan kell egy hajót észszerűen megterhelni vagy mint kell a vitorlást vihar esetén vesztve állítani stb.

Mindezek a látszólagos fogyatkozások azonban eltűnnek az elbeszélésnek hihetetlenül érdekes fölépítésében, az ötletek rendkívüli gazdagságában és a helyzetek elképzelhetetlen kiélezésében. Az *Arthur Gordon Pym kalandjai* a borzalom regénye: egy hajótörés és egy délsarki fölfedező út keretébe beleszöve nincs az emberi félelemnek az a változata, a kannibalizmustól az élve eltemetésig, amelybe bele ne tudná magát képzelni és saját visióját át ne tudná juttatni az olvasó lelkébe. És mégsem fárasztó olvasmány ez a regény, még a legkényesebb idegzetű ember, még gyermek kezébe is adható, mert távolról sem törekszik a helyzeteknek arra a végtelenül kínos, az olvasót igazán meggyötrő kihasználására, ami az e fajta modern termékeket oly sokszor élvezhetetlenné teszi. A helyzetet ki tudja élezni, de annyi ilyen helyzetet tud teremteni, hogy nem szükséges egyiket sem a mértéken túl kiuzsorázni. Innen van az is, hogy annyi nála a rövid, vázaltszerű novella; hiszen olyan a tartalmuk, hogy éppen rövidségükben érik el a művészi tökéletességet. Ha regénynek nyújtotta volna bármelyiket, élvezhetetlen lenne, így pedig valóságos mestermű. Hosszabb lélekzetű munkáiban, mint az *Arthur Gordon Pym kalandjai*-ban, a témának éles levegőjét az előadás gyorsaságával ellensúlyozza, nem időz soha egy ilyen helyen hosszabb ideig; egy pillanatra ugyan meg tudja feszíteni a lélek összes húrait, de a következő másodperczen már túl vagyunk a kényes jeleneten s legfőljebb egy jóleső zsibbadtság érezteti, hogy kissé megerőltette idegeinket. És még valami. Annyi borzalom után, amelyet e regényében fölhalmoz, a lázadó, vérszomjas matrózok kései, az emberevő vadak ördögi cselszövései között, a víz alatt, a föld alatt és a levegőben lógva, az éhségtől és szomjúságtól halálra gyötörve, a regény hőse és olvasója folyton érzi, valami suggestív erő állandóan érezteti vele, hogy a szerencsés menekülés lesz az elkerülhetetlen vég, hogy az elpusztíthatatlan, kiírthatatlan emberi *remény*, az ember élni akarásának ez a halhatatlan terméke, átsugározza fényét, minden sötétségen keresztül, s az egész regény talán nem más, mint ennek az ősi lelki erőnek az életsymboluma.

Király György.

ARTHUR GORDON PYM CSODÁLATOS KALANDJAI

BEVEZETÉS.

Mikor néhány hónappal ezelőtt visszatértem az Egyesült-Államokba, a déli tengereken és egyebütt átéltem annyi csodálatos kaland után, a melyekről a következő lapokon beszámolok, véletlenül megismerkedtem Richmondban (Virginia államban) néhány úri emberrel, a kik nem győztek érdeklődni mindazok iránt, a miket azon a vidéken tapasztaltam és egyre sürgettek, sőt kötelességemmé tették, hogy munkámmal a nyilvánosság elé lépjek. De nekem több okom volt rá, hogy ne tegyem, részben személyi tekintetek, melyek csupán engem illettek, részben, más természetű megfontolások. Főkép azonban az riasztott vissza, hogy távollétem alatt hosszabb ideig nem vezetvén naplót, attól féltem, nem leszek képes leírni pusztán emlékezetből egy ilyen aprólékos és bonyolult tudósítást s még a *látzatát* sem bírom majd kelteni annak az igazságnak, a melyre valósággal törekszem és így beleesem abba a természetes és elkerülhetetlen túlzásba, a melyre mindnyájan hajlunk, ha olyan eseményeknek vagyunk tanui, melyek rendkívüli módon föl tudják izgatni képzelő tehetségünket. A másik ok az volt, hogy az elmondandó történetek határozottan csodás jellegűek voltak, bizonyítékai pedig hiányoztak, a mint ez természetes is hasonló körülmények között, (kivéve egyetlen ember tanuskodását s az is félvér indián), úgy hogy nem számíhattam hitelre, csak családom tagjai és barátaim között, a kik egy élet folyamán meggyőződhetek igazmondásomról, - ellenben a nagy közönség alig fog följegyzéseimben egyebet látni, mint arcátlan és leleményes hazugságot. A legfőbb ok mégis az volt, hogy nem bíztam eléggé írói készségemben és így sokáig ellenálltam barátaim biztatásának.

A virginiai urak közé, a kik a legmelegebb érdeklődést tanúsították élményeim iránt, kiváltképen azok iránt, melyek a délsarki óceánra vonatkoztak, ez urak közé, mondom, tartozott Mister Poe is, egykori szerkesztője a *Southern Literary Messenger*-nek, melyet most Thomas W. White úr ad ki Richmondban. Ő egyre ösztökélt, hogy készítsek részletes tudósítást mindarról, a mit láttam és tapasztaltam és bizzam a közönség belátásában és józan eszében, - főképen pedig azt bizonyíttatta, nem tetszetős érvek nélkül, hogy bármilyen ügyefogyott lesz is könyvem, a mi pusztán az írás mesterségét illeti, épen ennek a faragatlanságnak, ha ugyan ilyen lesz, köszönheti majd, hogy igaznak fogják tartani.

Mindennek ellenére, nem tudtam magamat elszánni, hogy tanácsát kövessem. Később azt az ajánlatot tette, (mikor látta, hogy másképen nem boldogul), engedjem meg neki, hogy ő maga írhasa meg korábbi kalandjaimat, a tölem kapott adatok alapján és aztán *regényalakban* közölhesse a *Southern Messenger*-ben. Ez ellen nem tehettem kifogást, beleegyeztem tehát, csak azt kötöttem ki, hogy igazi nevemet tartsa meg. Az állítólagos regénynek két folytatása megjelent a *Messenger* januári és februári számaiban (1837) és hogy valóban költött történetnek tekintsék, a folyóirat tartalomjegyzékében mindkét közlemény Poe úr neve alatt szerepelt.

A fogadtatás, melyben ez a próbálkozás részesült, arra készítetett, hogy igazán hozzá lássak kalandjaim rendszeres földolgozásához és kiadásához. Mert úgy láttam, bármily nagyszerűen illett a mesterien rá szabott költői palást a *Messenger*-ben közölt történetekre (noha egyetlen adaton sem esett változtatás vagy torzítás), a közönség egyáltalában nem akarta regénynek elfogadni, hanem elhalmozta Poe urat levelekkel, a melyek épen az ellenkező meggyőződésről tanuskodtak. Arra a következtetésre jutottam tehát, hogy elbeszélésem természetében rejlik, ha elegendő bizonyosságot szolgáltat saját hitelességére nézve s így nem igen kell attól tartanom, hogy a közönség ellenszenvvel fogja fogadni.

E bevezetés után hamar ki fog tűnni, hogy a következőkben mit írtam én magam és az is ki fog derülni, hogy semmi hamis adat nem található a néhány első fejezetben, a mely Poe úr tollából ered. Még azon olvasók számára, a kiknek nem volt kezében a *Messenger*, sem lesz szükséges megjelölnöm, hol ér véget az ő elbeszélése és hol kezdődik az enyém, mert a stílusbeli különbség rögtön szembe fog tűnni.

New-York, 1838 júliusában.

A. G. Pym.

I. IFJUKORI KALANDOK.

Nevem Arthur Gordon Pym. Atyámnak kiterjedt üzletei voltak tengerész-árakkal Nantucketben; ott születtem. Anyai nagyatyám keresett ügyvéd volt. Mindenben kedvezett neki a szerencse és különösen az *Edgerton New Bank* részvényeivel mesterkedett nagy sikerrel. Ilyen és másféle eszközökkel elég tekintélyes összeget sikerült félreraknia. Engem - azt hiszem, - jobban szeretett, mint bárki mást a világon és így számíthattam rá, hogy halála után vagyonának legnagyobb részét én fogom örökölni. Ő iratott be engem hatéves koromban az öreg Mister Richetts iskolájába, - ezt a félkezű és excentrikus modorú uri embert mindenki ismerte, a ki csak megfordult New-Bedfordban. Tizenhatéves koromig jártam iskolájába, azután elkerültem E. Ronald úr akadémiájába, a mely a dombtetőn állott. Itt szoros barátságot kötöttem egy tengerészkapitány fiával; Mister Barnard rendesen a Lloyd és Vredenburgh cég szolgálatában járta a tengereket, őt is nagyon jól ismerik New-Bedfordban és biztosra veszem, hogy Edgertonban is vannak rokonai. A fiát Ágostnak hívták s közel két esztendővel volt idősebb nálam. Egyszer édes apja magával vitte bálna-vadászatra a *John Donaldson*-on és azóta telebeszélte a füleimet a Déli Csendes Óceánon átélt kalandjaival. Sokszor haza kísértem, s ilyenkor egész nap nála maradtam, sőt néha az éjszakát is ott töltöttem. Egy ágyban feküdtünk s egész hajnalhasadtáig ébren tudott tartani történeteivel, Tiniam-sziget lakóiról és más vidékekről, melyeket útközben érintett. Végre élénk érdeklődést sikerült keltenie bennem minden iránt, a mit elbeszélte és lassankint elfojthatatlan vágy támadt bennem, hogy tengerre szálljak. Volt egy vitorlásbárkám, az *Ariel*, mely hetvenöt dollárt ért, volt rajta egy félfedélzet vagy cuddy s felszerelése hasonlított azokéhoz a vitorlásokéhoz, melyeket sloopnak neveznek; tonnatartalmára már nem emlékszem, de annyi bizonyos, hogy tíz ember kényelmesen befért. Ezen a bárkán tettük meg a legörültebb kirucczanásokat a világon; ha visszagondolok rájuk, a legnagyobb csodának tartom, hogy még most is élek.

El akarok mondani egy ilyen kalandot mintegy előízeltőül egy hosszabb és jelentősebb elbeszéléshez. Egy este társaság volt Barnard úrnál és a végén mindketten, Ágost meg én, egy kicsit be voltunk csipve. Mint hasonló alkalmakkor rendesen, inkább megosztottam vele fekvőhelyét, semhogy haza mentem volna. Ágost ledült az ágyra, a legnagyobb nyugalommal, legalább én úgy gondoltam (hiszen közel egy óra volt, mikor a társaság széjjel oszlott) s ezuttal egy szóval sem tért rá kedvencz beszéd tárgyára. Alig feküdtünk egy félórát az ágyban s én épen el akartam szundítani, mikor Ágost hirtelen fölugrott és szörnyűt káromkodva megesküdött, hogy nincs az az Arthur Pym az egész keresztyén világon, a kinek a kedvéért ilyen nyugodtan itt heverészne, mikor olyan pompás délnyugati szél fujdogál. Soha életemben nem ért nagyobb meglepetés, nem is sejtettem, hogy mit akar, hanem azt hittem, hogy egészen magánkívül van a sok bortól, meg pálinkától. De ő csak tovább beszélt a legnagyobb hidegvérrel, kijelentve, hogy tudja, milyen részegnek tartom, pedig soha sem volt józanabb egész életében. Csak nem tudja elviselni, tette hozzá, hogy ilyen gyönyörű éjszakán itt heverjen az ágyban, mint egy kutya, épen azért elhatározta, hogy felkel és felöltözködik, aztán egyet-kettőt fordul a vitorlással. Nehezen tudnám elmondani, mi bujt belém, de alig ejtette ki ezeket a szavakat, a legnagyobb gyönyör és izgalom nyilalt keresztül rajtam, pajtásom örült ötletét a világ legnagyszerűbb és legokosabb gondolatának tartottam. Odakünn valóságos szélvész dühöngött, az idő nagyon hűvös volt, - hiszen október vége felé jártunk. Mindamellettt valóságos elragadtatással ugrottam ki az ágyból, s oda vágtam neki, hogy vagyok olyan legény, mint ő és én sem birom elviselni, hogy ilyenkor az ágyban heverésszek, mint egy kutya és épen annyira készen állok minden tréfára és kirucczanásra, mint bármelyik Barnard Ágost Nantucketben.

Sietve magunkra kapkodtuk ruháinkat és lerohantunk a bárkához. Ott volt kikötve a régi, bedült kikötőgátnál a Pankey és Tsa cég ácsstelepe mellett s majd betört az oldala, a mint a hullámok neki vágták az ormótlan gerendáknak. Ágost beléje ugrott és hozzálátott a lapátoláshoz, mert majdnem félig telve volt vízzel. Mikor ezzel elkészültünk, kifeszítettük a csúcsvitorlát és fővitorlát, azzal teljes szél alá és vakmerően ki a tengerre!

A szél, mint az előbb említettem, hevesen fujt délnyugat felől. Nagyon tiszta és hűvös éjszaka volt. Ágost a kormányrudat igazgatta, én pedig oda álltam az árbóc mellé a fedélzet hidjára. Nagy sebességgel száguldottunk előre, egyikünk sem szólt egy szót sem, mióta elhagytuk a kikötőt. Megkérdeztem társamat, hogy milyen irányt akar venni és mikorra szándékszik visszafordulni. Néhány perczig füttyöresztett magában, aztán kelletlenül kijelentette:

- Én neki vágok a tengernek, te meg hazamehetsz, ha épen akarod!

Mikor rávettem szememet, láttam rögtön, hogy szinlelt nemtörődömsége ellenére, rendkívül fel volt izgatva. Tisztán kivehettem arczát a holdvilágban: sápadtabb volt a legfehérebb márványnál, s keze annyira reszketett, hogy alig tudta tartani a rudat. Tudtam, hogy valami baj történt és kezdtem komolyan aggódni. Ez időtájt még alig birtam a vitorlással bánni és így teljesen a barátom hajózási tudományának a kényére voltam bízva. Azonfelül a szél is mindinkább erőre kapott és így hamar kijutottunk a szárazföld védte területéről a nyílt tengerre; mégis szégyennek tartottam volna, ha félelmet mutatok; legalább fél óráig szilárd elhatározással csöndben maradtam. Tovább azonban még sem birtam ki, hanem kijelentettem Ágostnak, hogy jó volna visszafordulni. Mint az előbb, legalább egy perczbe telt, míg válaszolt és egyáltalán figyelemre méltatta kívánságomat.

- Mindjárt, mindjárt, - szólt végre, - van még időnk, - mindjárt, - aztán haza megyünk.

Vártam ezt a feleletet, mégis volt valami szavai hangsúlyozásában, a mi leirhatatlan rémület érzésével töltött el. Megint megnéztem figyelemmel arczát. Az ajka teljesen elkékült, a térdei olyan erősen remegtek és ütődtek egymáshoz, hogy alig birt a lábán állni.

- Az isten szerelméért, Ágost, - kiáltottam, szívből megrendülve, - mi bajod? Mi lelt? Mit csinálsz?

- Mi lelt! - hebegte láthatóan a legnagyobb meglepetéssel s ugyanabban a perczben elengedte a kormányrudat s arczra bukott a bárkában, - mi lelt! - Hát semmi - sem lelt, - haza megyünk, - az ördögbe! - nem látod?

Most sujtott le rám a nyers való. Odaugrottam hozzá és felemeltem. Részeg volt, - holtrészeg, - nem tudott sem talpra állani, sem beszélni, sem felpillantani. A tekintete egészen üveges volt és a mint végső kétségbeesésemben eleresztettem, visszagurult, mint egy darab fa, a fenékvizbe, ahonnan felemeltem. Nyilvánvaló volt, hogy az est folyamán sokkal többet ivott, mintsem gondoltam, viselkedése az ágyban nem volt egyéb, mint a hihetetlenül felfokozott mámor következménye, - mely az örültséghez hasonlóan gyakran képessé teszi áldozatát arra, hogy külsőleg teljesen olyannak lássék, mint a ki érzékeinek tökéletes birtokában van. A hűvös éjjeli levegő aztán megtette rendes hatását, - a lelki energia engedni kezdett befolyásának - és a mint zavarosan tudatára ébredt veszélyes helyzetének, ez csak siettette a katasztrófát. Most teljesen magánkívül hevert és nem látszott valószínűnek, hogy hamarosan kijózanódhatnék.

Nem könnyű elképzelni, milyen rettenetes félelem vett rajtam erőt. A bor hamarosan elpárolgott agyamból s kétszeres ijedtségben és bizonytalanságban hagyott. Tudtam, hogy semmi módon sem birom a bárka futását irányítani, a heves szél meg az apály erős áramlata a pusztulás felé hajtottak bennünket. Mögöttünk vihar volt kitörőfélben, sem iránytűnk, sem élelmiszereink, pedig világos volt, hogy ha így rohanunk tovább, akkor még virradat előtt elveszítjük szem elől a szárazföldet. Ezek a gondolatok és még egy egész raj nem kevésbé

félelmetes ötlet szédítő gyorsasággal száguldott keresztül agyamon s néhány pillanatra annyira elkábítottak, hogy a legkisebb cselekvésre sem voltam képes. A vitorlás szörnyű sebességgel repült a víz felett, szélről duzzadt vitorlákkal, melyeknek egy csücske sem volt begöngyölve; orrát teljesen belefurta a tajtékba. Csodák csodája volt, hogy félre nem csapódott a vászon, pedig a mint mondtam, Ágost szabadjára engedte a kormányrudat, én meg sokkal izgatottabb voltam, semhogy magam oda állottam volna melléje. De szerencsére, a hajó nem lendült ki irányából, én pedig lassanként kezdtem visszanyerni lélekjelenlétemet. A szél még egyre aggasztóbb arányokban növekedett, valahányszor elől kigázoltunk a hullámtarajból, a hatalmas víztömeg a hajó hátuljára zudult és teljesen elöntött bennünket. Annyira megmerevedtem már minden tagomban, hogy szinte teljesen érzéketlenné váltam. Végre kétségbeesett elhatározásra szántam el magamat, odarohantam a fővitorlához és egészen szabadjára eresztettem. A mint várhattam volna, átrepült a hajó orrán és megtelve vízzel, letépte és maga után rántotta az árbócot. Ez utóbbi balesetnek köszönhettem, hogy megmenekültem a rögtöni pusztulástól. Egyedül a csúcsvitorlával mégis elkerülhettem a java szelet, időnként hatalmas hullámok csaptak rajtunk keresztül, mégis magamhoz tértem, mert közvetlen halálos veszedelem nem fenyegetett. Megragadtam a kormányt és szabadabban föllélegzettem, mert mégis maradt némi reménységem, hogy meg fogunk menekülni. Ágost még mindig érzéketlenül hevert a bárka fenekén s már-már az a veszély fenyegette, hogy meg fog fulladni (a víz közel egy láb magas volt épen ott, a hol feküdt), mikor valahogyan sikerült felemelnem és ülő helyzetbe hoznom aképen, hogy kötelet kötöttem dereka köré és azt egy karikához erősítettem a fedélzet hidján. Miután így mindent rendbehoztam, a mennyire ez fagytól merev és izgalomtól reszkető tagjaimtól tellett, istennek ajánlottam lelkemet s elhatároztam, hogy szembenézek minden veszéllyel, bármi történjék is, azzal a bátorsággal, a mely nekem adatott.

Alig hogy ez az elhatározás megfogamzott bennem, egyszerre egy hangos és elnyújtott sikoltás vagy inkább üvöltés, - mintha ezer ördög torkából szakadt volna ki, - töltötte be a leget köröskörül és a bárka fölött. Soha életemben nem fogom elfelejteni azt az örült, halálos aggodalmat, mely egy pillanatra erőt vett rajtam. Minden hajamszála égnek állott, - éreztem, hogy a vér meghűl ereemben, - szivverésem egészen elállott és mielőtt időm lett volna felnézni, hogy megtudjam, mi okozta ezt a szörnyű ijedséget, hanyatt-homlok elvágódtam s elvesztve minden érzékemet, ráestem magatehetetlen pajtásom testére.

Mikor magamhoz tértem, egy nagy nantucketi bálna-vadász hajó (a *Pingvin*) cabinjában találtam magam. Néhány ember hajolt fölém és Ágost, sápadtabban a halálnál, buzgón dörzsölgette kezeimet. Mikor észrevette, hogy kinyitottam szememet, olyan hála- és örömujjongásba tört ki, hogy a körülálló durva külsejű matrózok is könnyre meg mosolyra fakadtak. Hamarosan elmondták megmenekülésünk történetét. Elgázolt bennünket a bálna-vadász, mely a legélesebb fordulóban haladt aszél ellen Nantucket felé, kibontva merészen majdnem valamennyi vitorláját, úgy hogy szinte derékszögben rontott rajtunk keresztül. Néhány matróz ott állt elől strázsán, de csak akkor vették észre bárkánkat, mikor már lehetetlen volt elkerülni az összeütközést, - az ő vészkiáltásuk volt, a mi engem olyan borzasztóan megrémített. A hatalmas alkotmány, a mint mondom, oly könnyedén száguldott el fölöttünk, mint ahogyan a mi kis bárkánk átsiklott volna egy pehely fölött, a nélkül, hogy a legkisebb zökkenőt érezte futása közben. Egyetlen sikoly nem hallatszott a szerencsétlenül járt hajócska fedélzetéről, mindössze egy gyöngye recscsenés hangzott, belevegyülve a víz és a szél süvöltésébe, a mint a törékeny bárka, félig elmerülve, végig surlódott gyilkosa bordáin; ez volt az egész. Abban a hiszemben, hogy bárkánk (melynek, a mint emlékeznek, eltörött az árbóca), nem volt egyéb, mint egy elszabadult, hasznavehetetlen roncs, a kapitány (E. T. V. Block kapitány, New-Londonból) folytatni akarta útját, a nélkül, hogy tovább törődött volna az ügygyel. Szerencsére ketten az örök közül esküdöztek, hogy határozottan láttak valakit a kormányrudnál s kijelentették, hogy még meg lehetne kísérteni a mentést. Ezen összeszólalkoztak, de Block

kapitány haragra lobbant és rövidesen azzal vetett véget a vitának, hogy neki nem kötelessége örökösen vigyázni minden tojánhéjra; a hajót nem lehet egy ilyen ostobaság kedvéért visszafordítani és ha ember áldozatul esnék is, magára vessen, senki mást nem lehet miatta hibáztatni, fulladjon meg és vigye el az ördög! - és még néhány hasonló szöveget mondott. De Henderson, az első kormányos, magáévá tette az ügyet, nagyon felháborodva az egész legénységgel együtt ezen a beszéden, a mely akkor szívtelenségről és kegyetlenségről tanuskodott. Kereken megmondta véleményét és mikor látta, hogy a matrózok az ő pártján vannak, kijelentette, hogy a kapitány megérdemelné a bitófát és parancsainak nem fog engedelmeskedni, ha mindjárt felakasztják is érte, mihelyt szárazföldre érnek. Hátra rohant, félrelökte Block kapitányt (a ki nagyon elsápadt és nem felelt), megragadta a kormányrudat és harsány hangon kiadta a parancsot: *Hard-a-lee!*¹ Az emberek helyeikre rohantak és a hajó megfordult tengelye körül. Mindez legalább öt perczig tartott, de alig hitte valaki lehetőnek, hogy bárkit is még meg lehessen menteni, - feltéve, hogy egyáltalában volt valaki a fedélzeten. Mégis, mint az olvasó látta, Ágosttal együtt mindketten kikerültünk a halál torkából; megmenekülésünket két, szinte hihetetlen szerencsés körülménynek köszönhetjük, a mit jámbor és bölcs emberek a gondviselés különös közbenjárásának szoktak tulajdonítani.

A hajó még meg sem fordult egészen, mikor a kormányos leeresztette a csónakot és beleugrott talán épen azzal a két emberrel, a kik azt állították, hogy ott láttak engem a kormánynál. Épen elhagyták a hajó szélmentes oldalát, (a hold még mindig ragyogott az égen), mikor a vitorlás egy hatalmasat ingott az ellenkező irányban és Henderson abban a pillanatban felpattant az ülésről, rákiáltva embereire, hogy *evezzenek visszakéz.* Nem mondott mást, csak türelmetlenül ismételte: „*Visszakéz evez! visszakéz evez!*” Az emberek visszarángatták evezőiket oly gyorsan, a mint csak tudták; de azalatt a hajó elfordult és kezdett előre futni, bár a fedélzeten az egész legénység minden igyekezetét megfeszítette, hogy bevonja a vitorlákat. A vállalkozás veszélyes volta ellenére, a kormányos belekapaszkodott az oldal-lánczba, a mint az a kezeügyébe ért. Egy újabb óriási billenés majdnem fenékgig kiemelte a hajó jobb oldalát a vízből és ekkor mindenki láthatta, hogy mi okozta a kormányos izgatottságát. Egy emberi test volt odaszorulva a legkülönösebb módon a vitorlás sima és fénylő bordázatához (a *Pingvin* rézzel volt borítva és pántolva) és hevesen neki csapódott a hajótörzs minden mozdulatánál. Néhány sikertelen kísérlet után, miközben a hajó hevesen ingadozott, állandóan koczkáztatva, hogy a kis csónak menten víz alá kerül, végre sikerült kiszabadítaniok veszedelmes helyzetéből; a fedélzetre vittek s ott kiderült, hogy a test az én testem. Úgy látszik, egyik oldalgerenda kiugrott és átfurta a rézburkolatot; ez kapott el engem, mikor a hajó alá kerültem és ilyen különös módon odaszögezett a fenékhez. A gerenda feje beszaladt zöld darócz zubboyom gallérja és a tarkóm közé, átszakított két inat és épen a jobb fülem alatt jött ki. Rögtön ágyba fektettek, - bár semmiféle életjelt sem adtam magamról. Orvos nem volt a hajón, de a kapitány mindent elkövetett, hogy életre hozzon, - ezzel akarván bűnét helyrehozni, azt hiszem, a legénység előtt, hogy előbb olyan szívtelennek mutatkozott.

Azalatt Henderson megint kimerészkedett a csónakkal, bár a szél már valóságos orkánná fokozódott. Alig tettek pár percznyi utat, mikor ráakadtak vitorlásunk néhány roncsára és nemsokára egyik matróz jelentette, hogy időnként segélykiáltások hallatszanak a vihar harsogása közepett. Ez arra készítette a bátor tengerészeket, hogy még egy fél óráig tovább kutassanak, noha Block kapitány ismételten jelt adott nekik a visszatérésre és ámbár ilyen törekeny ladikkal a tengeren minden percz halálos veszedelemmel fenyegetett. Valóban szinte hihetetlen elgondolni, hogy a keskeny lélekvesztő mint tudta egy pillanatig is elkerülni a pusztulást. Azonban nem hiába készült bálna-vadászat céljaira, el volt látva, mint később meggyőződtem róla, légkamarákkal, ép úgy, mint azok az életmentő csónakok, melyeket a walesi partokon használnak.

¹ Szorosan a szél irányában!

Miután az említett idő alatt minden keresgélés hiába való volt, elhatározták, hogy visszatérnek a hajóra. De még idejük sem volt megfordulni, mikor halk kiáltás hangzott föl egy sötét tárgyról, melyet az ár nyílsebesen elsodort mellettük. Utána iramodtak és egy-kettőre utólérték. Kiderült, hogy az *Ariel* cabinjának az egész teteje. Ágost ott küzködött mellette, láthatóan végső erőfeszítéssel. Mikor megragadták, látták, hogy kötéllel volt odaerősítve az uszó deszkaszálra. A kötelet, a mint emlékeznek, én csavartam dereka köré s odaerősítettem egy karikához, hogy ülő helyzetben maradjon és a mint kitünt, ezzel végül is megmentettem életét. Az *Ariel* csak igen könnyedén volt összeácsolva és miközben elmerült, ez egész alkotmány darabokra mállott; a cabin tetejét, nem is lehetett másképen, a bezúduló víz ereje teljesen elszakította.

Már jó egy órája eltelt, hogy a *Pingvin* fedélzetére hozták, míg valami életjelt tudott adni magáról, vagy rá birt eszmélni arra, miféle baleset érte hajónkat. Végre teljesen magához tért és hosszasan elbeszélte, mi mindent érzett a hullámok között. Mikor először némiképen öntudatra ébredt, a víz alatt találta magát, egy hihetetlen gyorsasággal kavargó örvényben, mintha, valami kötél három-négyszeresen, szorosan a nyaka köré lett volna tekerve. Egy másodperc múlva érezte, hogy sebesen fölfelé emelkedik, aztán feje hevesen nekivágódott egy kemény tárgynak s azzal ismét elvesztette eszméletét. Megint magához tért és sokkal jobban emlékezett az eseményekre, de még mindig fölötte ködös és zavaros volt előtte minden. Most értette meg először, hogy valami baj történhetett és hogy ő tulajdonképpen a habok között hánykódik, bár szája a víz fölött van és szabadon vehet lélekzetet. E perczben a szél valószínűleg sebesen maga előtt hajtotta a fedélzetet s az őt magával hurczolta, hanyatt fekvé a vízben. Természetesen, a míg megtarthatta ezt a helyzetet, szinte lehetetlennek látszott, hogy megfulladhasson. Majd egy hullám egyenesen rádobta a fedélzet tetejére s most azon igyekezett, hogy ebben a fekvő helyzetben maradjon, közben-közben segítség után kiabálva. Épen mielőtt Henderson fölfedezte, kénytelen volt kimerülésében elengedni a deszkát és visszahullva a tengerbe, már elveszett embernek hitte magát. Halálküzdelve egész ideje alatt a leghalványabb emléke sem volt az *Ariel*-ről, még kevésbé sejtelve arról, mint került ebbe a helyzetbe. Valami bizonytalan ijedtség és kétségbeesés egészen lekötötte összes képességeit. Mikor végre kihalászták, minden lelki ereje cserben hagyta s mint előbb említettem, közel egy órába telt, míg a *Pingvin* fedélzetén teljesen magához tért. A mi engem illet, mikor magamhoz kezdtek téríteni, igen közel járhattam a halálhoz; negyedfél órán keresztül hiába kíséreltek meg minden eszközt, végre Ágost tanácsára meleg olajba áztatott flanel-darabokkal dörzsöltek életre. A tarkómon levő seb, bár csunyán vérzett, még sem bizonyult súlyosnak, hamar ki is hevertem a sérülést.

A *Pingvin* reggel kilencz óra körül futott be a kikötőbe, miután megbirkózott a legvadabb fergeteggel, a melyet valaha Nantucket előtt tapasztaltak. Ágosttal együtt igyekeztünk idejében ott lenni Barnard kapitány reggelijénél, - a mi szerencsére, aznap később volt, hála a tegnapi estélynek. Azt hiszem, az asztalnál valamennyien sokkal fáradtabbak voltak, semhogy észrevették volna a mi rokkant állapotunkat, - pedig nem is lett volna szükség valami szigorú nyomozásra. A diákok azonban csodálatosan ügyesek a felnőttek félrevezetésében s én valóban nem hiszem, hogy nantucketi ismerőseink közül bárkinek a leghalványabb sejtelve lett volna róla, hogy az a rémes történet, melyet néhány matróz mesélt a városban, mintha a nyílt tengeren elgázoltak volna egy hajót s vagy negyven-ötven szegény ördögöt a vízbe fullasztottak, tulajdonképpen az *Ariel*-re vonatkozik, Ágost barátomra, meg én rám. Mi ketten azóta gyakran tárgyaltuk az esetet, - nem minden borzongás nélkül. Egy alkalommal Ágost őszintén megvallotta, hogy soha életében nem érzett olyan kegyetlen félelmet, mint mikor kis bárkánk fedélzetén először eszmélt rá, mennyire hatalmat vett rajta a mámor és egyre jobban látta, hogy többé nem bír neki ellenállani.

II. A BÚVÓHELY.

Nincs az a baleset, melyből - mellette vagy ellene - teljes bizonyossággal le tudnók vonni a következtetést, még ha a legegyszerűbb adatok állanak is rendelkezésünkre. Azt lehetne várni, hogy ez a szerencsétlenség, melyet az imént elmondottam, tökéletesen lehütötte a tenger iránt ébredő szenvedélyemet. Ellenkezőleg, sohasem éreztem forróbb vágyat a szilaj kalandok után, melyek a tengerész életét változatossá teszik, mint egy héttel csudálatos megmenekülésünk után. Ez a rövid időköz épen elég hosszúnak bizonyult ahhoz, hogy eltörölje emlékezetemből az árnyfoltokat, és annál élénkebb világításba helyezze a multkori vészes esemény összes festői vonásait, összes színes és kéjesen izgató részleteit. Ágosttal való beszélgetéseim napról-napra gyakoriabbak lettek és mind bensőbb érdeklődést keltettek bennem. Valami különös módon tudta előadni ezeket az óceáni történeteket (melyeknek nagyobb fele, mint ma hiszem, saját képzeletének szüleménye volt), úgy, hogy nagy hatással voltak az én gyúlékony természetemre és kissé borús, de folyton izzó képzeletemre. Különös az is, hogy a legerősebben azzal nyerte meg érzéseimet a tengerész-élet iránt, mikor annak legszörnyűbb perceit, a sok kétségbeesést és szenvedést rajzolta le előttem. A festmény derültebb színei iránt csak igen mérsékelt érdeklődést tanúsítottam. Látomásaim hajótörés és éhinség körül forogtak, halálról és szenvedésről szóltak vad hordák fogságában, bánatban és könnyek között eltöltött életről valami elhagyott, szürke sziklazátonyon, egy ismeretlen és megközelíthetetlen tengeren. Az ilyen látomások és sóvárgások, - mert valóságos sóvárgássá növekedtek - egészen közönségesek, amint azóta megtudtam, a melanchólikus emberek nem csekély számának tömegében, - de abban az időben, melyről most beszélek, nem tekintettem őket egyébnek, mint sorsom prófétás fölvilanásainak, azzal a sejtelemmel, hogy előbb vagy utóbb be kell rajtam teljesedniök. Ágost teljesen beleélte magát lelki állapotomba. Valóban úgy látszik, benső barátságunknak az volt az eredménye, hogy jellemünk részben kicserélődött.

Körülbelül másfél évvel az *Ariel* pusztulása után, a Lloyd és Vredenburg czég (mely úgy gondolom, bizonyos összeköttetést tart fenn a liverpooli Messieurs Enderby házzal), elhatározta, hogy kitataroztatja és felszereli a *Grampus* brigget egy bálna-vadász kirándulásra. Ez egy ócska bárka volt, mely azután sem bizonyult alkalmasnak a tengeri útra, mikor minden lehető javítást véghez vittek rajta. Egyáltalában nem tudom, miért szemelték ki épen ezt, sok más jó hajó közül, melyek szintén a czég tulajdonában voltak, - de hát erre esett a választás. Barnard kapitányt bízták meg a parancsnoki teendőkkal s ő Ágostot magával akarta vinni. Mialatt a vitorlást rendbe hozták, gyakran biztatott engem, hogy ime, itt a kitünő alkalom, a melylyel utazási vágyaimat kielégíthetem. Nagyon szívesen hallgattam ösztökéléseit, - de az ügyet nem lehetett olyan könnyen rendbe hozni. Atyámnak ugyan nem volt különös kifogása ellene, de anyám a pusztta terv hallatára ideggörcsöt kapott. S a mi a legnagyobb baj volt, nagyatyám, a kitől a legtöbbet vártam, megesküdtött, hogy egyetlen fillért sem hagy rám, ha még egyszer szóba hozom előtte ezt a dolgot. E nehézségek azonban nem hogy csökkentették volna vágyamat, ellenkezőleg, csak olajat öntöttek a lángra. Elhatároztam, hogy történiék bármi, elmegyek; és szándékomat Ágosttal közölve, törni kezdtük az eszünket valami terven, mint lehetne nyélbe ütni az ügyet. Azonközben a világért sem hoztam volna szóba rokonaim előtt az utazást és minthogy közben tüntetően nekiláttam szokott tanulmányaimnak, azt hitték, végleg lemondtam szándékomról. Azóta sokszor megvizsgáltam ekkori viselkedésemet s ép oly idegenkedéssel, mint csodálkozással néztem ezt a szörnyű képmutatást, melylyel tervem megvalósulását lehetővé tettem. Csak ez a képmutatás, mely ilyen hosszú időre áthatotta minden szavamat és cselekedetemet, tudta türethetővé tenni bennem azt a vad és égető várakozást, melylyel régóta becézett utazási látomásaim teljesülése elé néztem.

Hogy ez a szemfényvesztés sikerrel járjon, természetesen sok mindent kellett Ágost mesterkedésére bíznom, a ki idejének nagyobb részét a *Grampus* fedélzetén töltötte és atyja különböző rendelkezéseit teljesítette a cabineban és a hajó belsejében. De éjszakára mégis biztosak voltunk benne, hogy találkozhatunk és megbeszélhetjük teendőinket. Egy hónap telt el ilyenképen, a nélkül, hogy bármilyen tervet kifőzhettünk, a mely csak némi sikerrel kecsegtetett volna, mikor Ágost egyszerre kijelentette nekem, hogy minden szükséges tennivalót elrendezett. Volt egy New-Bedfordban élő rokonom, bizonyos Mister Ross, a kinél néha két-három hetet szoktam tölteni. A vitorlásnak körülbelül június (1827 június) közepe táján kellett tengerre szállnia, megegyeztünk tehát abban, hogy két vagy három nappal előbb atyám üzenetet fog kapni Ross úrtól, azzal a kérelemmel, menjek át hozzá és töltsék két hetet Róbert és Emmet (a fiai) társaságában. Ágost magára vállalta, hogy megírja a levelet és gondoskodik kézbesítéséről. Azzal az ürügygyel fogok tehát eltávozni hazulról, hogy New-Bedfordba indulok, holott barátomat fogom fölkeresni, a ki jó rejtkehelyet készített számomra a *Grampus*-on. Biztosított, hogy ez a buvóhely elég kényelmes lesz néhány napi tartózkodásra, mialatt nem szabad senki előtt mutatkoznom. Ha majd a brig akkora útat tett meg, hogy lehetetlen a visszafordulás, akkor, - mondta, - annak rendje és módja szerint beköltözködhetem a fülkébe, hol minden kényelemben részem lesz, s a mi édes atyját illeti, legföljebb nagyot fog nevetni a sikerült tréfán. Útközben elég hajóval fogunk találkozni s így értesítést küldhetek haza és megmagyarázhatom szüleimnek az egész esetet.

Végre elérkezett június közepe és minden megérett a cselekvésre. Ágost megírta rokonom meghívását, a levél megjött s én egy hétfői reggel elindultam hazulról azzal az ürügygyel, hogy fölszállok a new-bedfordi hajóra. Pedig egyenesen Ágost barátomat kerestem föl, a ki egy utczasarkon várt. Tervünk az volt, hogy a sötétség beálltaig elrejtőzöm valahol és csak aztán lopózom a vitorlásra, de minthogy segítségünkre jött a sűrű köd, elhatároztuk, hogy nem vesztegetjük az időt, hanem rögtön elrejtőzöm a hajón. Ágost ment elől és vezetett a kikötő felé, míg én csekély távolságra követtem, bő tengerész-köpenybe burkolózva, melyet Ágost hozott számomra, hogy senki rám ne ismerjen. De alig fordultunk be a második utczasarkon, elhaladva Edmund úr kútja mellett, ki toppan épen az orrom elé és bámul egyenest szemem közé, ha nem az öreg Mister Peterson, a nagyatyám!

- De Gordon, az Isten áldjon meg, - szólt hosszú szünet után, - de, de, - *kié* ez a piszkos kabát, a melyet magadra vettél?

- Hallja az úr! - feleltem, magamra erőltetve, a mennyire szorultságomban csak birtam, a sértett önérzet és meglepetés arczkifejezését, valamint a lehető legotrombább beszédmodort, - hallja az úr! az úr fenemód téved, ha azt hiszi elsőbben is, hogy engem Goddin-nak híznak, aztán meg jobban tátsa ki a szemét, vén bandzsi, mielőtt az én vadonatúj köpenyegemet piszkosnak nevezné!

Ma sem tudom, mint tudtam visszafojtani, hogy a szemébe ne kaczagjak, mikor láttam, hogy az öreg mily elképedéssel fogadta ezt a csinos ráförmedést. Visszahőkölt két-három lépéssel; elsápadt, majd fülig elvörösödött, föltolta a pápaszemét, aztán megint leeresztette és fölemelt esernyővel nekem rohant. De hirtelen újra megállott, mintha valami eszébe ötlött volna, sarkon fordult és elbotorkált az utczán lefelé, még mindig reszketve a dühtől és a fogai között dörmögve:

- Hiába - új szemüveg kell - azt hittem, hogy Gordon - átkozott semmirekellő, sós vízi patkány!

Hogy így nagynehezen megszabadultunk, óvatosabban haladtunk előre, míg végre biztonságban megérkeztünk célunkhoz. Alig volt egy-két legény a fedélzetén, ezek is el voltak foglalva valamivel a hajó elején. Barnard kapitányról tudtuk, hogy a Lloyd és Vredenburg czégnél járt és késő estig nem várták vissza a hajóra, úgy hogy ő sem jött számításba. Először

Ágost mászott föl a hajó oldalán, kis idő múlva követtem én, a nélkül, hogy a dolgozó matrózok ügyet vetettek volna ránk. Rögtön lementünk a fülkébe, hol senkit sem találtunk. A parancsnoki terem nagy kényelemmel volt felszerelve - szinte szokatlanul egy bálnavadász vitorlásan. Volt mellette négy pompás tisztí fülke, széles, kényelmes függő ágyakkal. Volt egy hatalmas kályha is, a mint észrevettem, s egy vastag és értékes szőnyeg, mely a cabin és a tisztí fülkék padlóját borította. A mennyezet vagy hét láb magas volt, szóval minden tágasabbnak és kellemesebbnek tetszett, mint vártam. De Ágost nem igen adott időt a körületekin-tésre, hanem egyre sürgetett, hogy minél előbb el kell rejtőzködnöm. Elvezetett a saját fülkéjébe, mely a vitorlás jobboldalán feküdt, közvetlenül a hajó oldalfala mellett. A mint beléptünk, becsukta maga mögött az ajtót és elrekeszelte. Azt hiszem, sohasem láttam ked-vesebb kis kuczkót ennél, a melyben épen tartózkodtunk. Körülbelül tíz láb hosszú volt, egyetlen függő ágygal, mely, mint az imént mondtam, széles és kényelmes volt. A fülke azon részében, a mely közvetlenül a hajó fala mellett esett, volt egy négy lábnyi széles be-nyíló, benne asztal, szék, függő polcz, telve könyvekkel, főként utirajzok és tengeri kalandok leírásával. Találtam a szobában sok egyéb apró kedvemre való holmit, közöttük, hogy el ne felejtsem, egy hűtőszekrény-félét, melyben Ágost félrerakott egy halom finomságot, csupa enni-, innivalót.

Mikor mindezt megmutatta, megnyomta ujjával egy bizonyos helyen a szőnyeget az előbb említett kis benyíló egyik sarkában, tudomásomra hozva, hogy a padló egy részét, körülbelül tizenhat négyzet-hüvelyk területen, gondosan átfűrészelte és ismét visszahelyezte. Amint ott erőlködött, ez a padló rész egyik végén kissé kiugrott, úgy hogy az ujjait alája dughatta. Eképen sikerült neki a csapó-ajtót kinyitni (a melyre a szőnyeg szögekkel rá volt erősítve); azon keresztül, a mint észrevettem, a hajó hátsó üregébe lehetett jutni. Azután meggyújtott egy kis gyertyát egy phosphoros gyufa segítségével és a világot egy tolvajlámpába helyezve, leereszkedett vele a nyíláson keresztül, s felszólított, hogy kövessem. Megtettem és ekkor visszahuzta a födelet a nyílásra egy alul bevert kampó segítségével; a szőnyeg elfoglalta természetesen eredeti helyzetét a fülke padlóján s így a csapóajtó minden nyoma el volt tüntetve.

A gyertya olyan gyöngye világot vetett, hogy csak a legnagyobb nehézséggel tudtam végig-botorkálni az össze-vissza dobált lim-lomon keresztül, a mely közé kerültem. Lassanként azonban szemem hozzászokott a sötétséghez és azontul könnyebben lépdeltem előre, barátom kabátjának szárnyába fogózkodva. Miután számtalan keskeny folyosón végigtapogatóztunk és nem tudom, hány fordulót tettünk, elvezetett végül egy megvasalt ládához, a melyet néha finomabb agyagáruk csomagolásához szoktak használni. Közel négy láb magas volt és jó hat láb hosszú, de nagyon szűk. Két hatalmas, üres olajos hordó volt a tetején, és ezek fölött ismét rengeteg csomó szalmazsák, magasan fölrakva, egészen a fülke tetejéig. Körös-körül minden irányban egymás hegyén-hátán összezsúfolva feküdt egészen föl a mennyezetig a legtöké-letesebb zürzavarban mindenféle hajó-fölszerelés, azonfelül meg a legváltozatosabb össze-visszaságban, ládák, kosarak, hordók, málhák, úgy hogy valóságos csodának tartom, hogy egyáltalában el tudtunk ide találni. Később megtudtam, hogy Ágost szándékosan rendezte el így a rakományt a hajó belsejében, mert elsőrendű búvóhelyet akart készíteni számomra; a munkában csak egy ember volt segítségére, a ki nem tartozott a brig legénységéhez.

Társam most megmutatta, hogy a láda egyik oldalfalát könnyen el lehet mozdítani. Félretolta és megmutatta belsejét, a mely nagyon tetszett nekem. A fenekét teljesen elfoglalta egy derékalj, mely az egyik fülkeágyból származott, azonfelül nem volt az a kényelmi czikk, a melynek ne birt volna helyet szorítani azon a szűk területen s a mellett nagyszerűen el tudtam helyezkedni benne akár ülve, akár egész hosszában hanyatt fekve. Egyéb tárgyak között voltak ott könyvek, toll, tinta, papiros, három takaró, egy hatalmas korsó tele vízzel, egy kis hordó kétszersült, három-négy óriási rud bolognai kolbász, egy rengeteg sonka, egy hideg

sült, ürü-czomb, féltucsat üveg szíverősítő meg pálinka. Rögtön birtokomba vettem kis lakásomat, talán nagyobb elégtétel érzésével, mint bármelyik uralkodó, mikor bevonul egy új palotába. Ágost azután megtanított rá, hogyan csukjam be megint a láda nyitott oldalát, majd a gyertyát odatartva tetejéhez, megmutatott egy darab fekete ostorszíjat, mely oda volt erősítve. Ez, mondotta, végigvezet buvó helyemtől az összes fordulókön keresztül a lim-lom között egy szögig, mely a hajó padlójába volt verve, közvetlenül a csapó-ajtó mellett, hol az ő fülkéjébe lehet jutni. E szíj segítségével könnyen kitapogathatom az utat minden vezetés nélkül, föltéve, ha valami váratlan esemény erre rákényszerítene. Azzal elbúcsuzott tőlem, ott hagyva nálam a lámpát, miután bőségesen ellátott gyertyával és megígérte, hogy meg fog látogatni, a hányszor csak észrevétlenül megteheti. Ez történt június tizenhetedikén.

Három éjt és három napot (a mennyire épen kiszámíthattam), töltöttem rejtekhelyemen, a nélkül, hogy kimásztam volna belőle, kivéve kétszer, azt is abból a célból, hogy kissé kinyújtóztassam tagjaimat, felállva két láda közé, melyek épen szemben voltak a nyílással. Egész idő alatt színét sem láttam Ágostnak; de ez nem igen aggasztott, mert tudtam, hogy a brig minden órában tengerre szállhat és a nagy sürgés-forgásban nem könnyen talál alkalmat, hogy fölkeressen. Végre azonban hallottam, hogy a csapó-ajtó nyílik és becsukódik, aztán Ágost halk hangon kérdi, nincs-e baj és nincs-e szükségem valamire?

- Semmire, - feleltem, - egészen jól érzem magamat. Mikor indul a brig?

- Félórán belül fölvonjuk a horgonyt, - volt a válasz. - Csak azért jöttem, hogy ezt megmondjam, meg aztán félttem, hogy aggódni fogsz, ha ilyen sokáig nem mutatkozom. Most megint jó ideig nem lesz alkalmam, hogy lejjöjjek hozzád, - talán három-négy napig sem. Minden rendben van odafönn. Ha most fölmegek és becsukom magam mögött a csapó-ajtót, mássz végig az ostorszíj hosszában egészen addig, a hol a szöghöz van erősítve. Ott megtalálod az órát, - nagy hasznát fogod venni, mert a sötétben másképen nem bírod az időt mérni. Talán azt sem tudod, mennyi ideje vagy már eltemetve, - még csak három napja, - ma van huszadika. Elvinném az órát a ládáig, de attól félek, hogy minden pillanatban szólíthatnak.

Azzal távozott.

Körülbelül egy óra mulva határozottan éreztem, hogy a hajó megindult, mire szerencsét kívántam magamnak, hogy végre teljesült a vágyam és úton vagyok. Fölfrissülve ettől a gondolattól, elhatároztam, hogy könnyű szívvel nézek a továbbiak elé és várom az események folyását, míg el nem érkezik a pillanat, hogy fölcserélhetem ládámat a tágasabb, bár alig kényelmesebb cabine-helyiséggel. Legelső gondom az volt, hogy megkerítsem az órát. Égve hagytam gyertyámat és végig kúsztam a sötétben, követve a szíjat számtalan kanyarodón keresztül, közben észrevéve, hogy hosszas botorkálás után néha megint csak visszakerültem egy-két lábnyi távolságra előbbi helyemhez. Végre elértem a szöget és birtokomba kerítve utam célját, biztonságban ismét hazajutottam. Most azután átlapoztam a könyveket, melyekkel Ágost olyan figyelmesen ellátott és kiválasztottam Lewis és Clarke expedícióját a Columbia torkolatához. Egy darabig elszórakoztam vele, míg álmos nem lettem; nagy gondal eloltottam a gyertyát és nemsokára mély álomban merültem.

Mikor fölébredtem különös zavart éreztem agyamban és némi időbe került, míg ismét emlékezetembe tudtam idézni különös helyzetemnek összes körülményeit. Végre azonban lassanként minden eszembe jutott. Gyertyát gyújtottam és megnéztem az órát, de az megállott s így természetesen semmiképen sem bírtam megállapítani, hogy mennyi ideig aludtam. Tagjaim egészem megmerevedtek és hogy egy kis életet hozzak beléjük, kénytelen voltam fölállni a két láda közé. Egyszersmind igazi farkasétvágyat éreztem s épen a hideg ürü-czombra gondoltam, a melyből alvás előtt is elfogyasztottam néhány falatot és kitűnőnek találtam. De mennyire megdöbbsenem, mikor fölfedeztem, hogy teljesen romlott állapotban

volt! Ez a körülmény nagy nyugtalanságot okozott, mert visszagondolva arra, hogy milyen zavart éreztem agyamban fölébredéskor, kezdtem sejteni, hogy alvásom szokatlanul hosszú ideig tarthatott. A hajó üregének dohos levegője lehetett az oka s ezenkívül is még igen súlyos következményeket vonhatott maga után. Rendkívül erős főfájást éreztem, úgy képzeltem, hogy nehezen tudok lélekzetet venni, egyszóval mindenféle kellemetlen érzés vett erőt rajtam. Még sem mertem azonban megkísérteni, hogy fölnyissam a csapó-ajtót vagy másképen segítsék magamon, hanem fölhuzva az órát, igyekeztem annyira, a mennyire, nyugodtan maradni.

A következő fárasztó huszonnégy órán keresztül egy emberi lélek sem sietett segítségemre és kezdtem magamban vádolni pajtásomat, hogy semmi figyelemmel nincs irányomban. Főként az aggasztott, hogy a korsóban alig maradt fél-pintnyi víz és erősen gyötört a szomjúság, mert az ürü-czomb elromlása után főként a bolognai kolbászból fogyasztottam sokat. Nagyon rosszul éreztem magamat és könyveim sem érdekelték többé. Azonfelül valami szokatlan álmoság vett rajtam erőt, mégis reszkettem arra a gondolatra, hogy el találnék aludni; hiszen a hajó üregének zárt levegője olyan káros hatású lehet, mint az égő szén gáza. Azonközben a brig hánykolódása elárulta, hogy messze künn lehetünk a nyílt tengeren, és egy tompa zúgás, a mely mintha végtelen távolságból érkezett volna a fülembe, arról győzött meg, hogy nem közönséges szél fujdogálhat. Nem tudtam elképzelni, miért marad annyi ideig távol Ágost. Pedig bizonyára olyan távol voltunk már a szárazföldről, hogy nyugodtan előjöhettem volna. Talán valami baleset érte - bár nem tudtam elképzelni, mi lehetne, a miért ily hosszú ideig erre a börtönre kell kárhoztatva lennem, kivéve természetesen, hogy hirtelen meghalt vagy beleesett a tengerbe, noha ez a gondolat szinte kihozott a sodromból. Az is lehetséges, hogy az ellenkező szél visszahajtott bennünket s még mindig Nantucket közelében vagyunk. De erről a föltevésről hamar le kellett mondanom, mert ha ez lett volna az eset, akkor a brignek többször meg kellett volna fordulnia, holott meg kellett győződnöm, hogy folytonosan balfelé hajolt s így bizonyára egész idő alatt állandó kedvező szelet kapott jobb kéz felől. De megengedve, hogy még mindig a sziget közelében vagyunk, miért nem látogatott meg azóta Ágost és miért nem hozta tudtomra ezt a körülményt?

Eképen töprengve magános és örömtelen állapotomon, elhatároztam, hogy várok még huszonnégy óráig, s ha akkor sem jön senki a segítségemre, akkor elvánszorgok a csapó-ajtóig és azon leszek, hogy beszéljek barátommal, s legalább egy kevés friss levegőt szívhattak börtönöm nyílásán keresztül és fülkéjéből felújítsam vízkészletemet. Míg ezzel a gondolattal voltam elfoglalva, mégis minden ellenkező irányú erőlködésem ellenére mély álomba vagy inkább kábultságba merültem. A legborzalmasabb álmok kísértettek. Nincs az a szerencsétlenség vagy borzalom, a mely rám ne szakadt volna. Többek között a legvadabb és sötétebb külsejű démonok halálra fojtogattak óriási párnák között. Rettentő kigyók szorongattak gyűrűik közt és dermesztő pillantásokat meresztettek rám félelmetesen csillogó szemeikből. Azután pusztaságok terültek elém végtelenül, elhagyatott és kétségbeejtő sivársággal. Égigérő, magas fatörzsek, szürkén és lombtalanul emelkedtek előttem megszámlálhatatlan tömegben, a meddig a szem elláthatott. Gyökereik rengeteg mocsarakban merültek el, melyek komor vize szurokfeketén, ijesztő némaságban szendergett lábam alatt. És a különös fák mintha emberi életre ébredtek volna, tétova rángatták csontvázkarjaikat, kegyelemért kiáltva a hallgatag vizekhez, a végső csüggedés és haláltusa éles, velőtrázó sikolyaival. A szín megváltozott; meztelenül és elhagyottan álltam a Szahara izzó homoksivatagján. Lábaim előtt egy szörnyű afrikai oroslán kuporgott. Hirtelen felnyitotta vad szemeit és rám meresztette. Görcsös rándulással talpra ugrott és felém vicsorgatta iszonyú fogait. A következő pillanatban rettenetes üvöltés tört elő véres torkából, mint valami mennydörgés és én végig vágódtam a földön. A félelem lázrohamától fojtogatva, végre fölébredtem és félig magamhoz tértem. Akkor láttam, hogy álomom még sem volt egészen álom. De legalább ismét érzékeim birtoká-

ban voltam. Egy hatalmas és valóságos szörny karmai nehezedtek mellemre, - fehér, kísérteties fogai felém ragyogtak a sötétben.

Ha ezerszer attól függött volna is életem, hogy megmozdítsam tagjaimat vagy kinyögjek egy szótagot, akkor sem bírtam volna mocszanni vagy megszólalni. A szörny, bármi volt is, nem mozdult helyéről, bár semmi bántó szándékot nem mutatott, míg én teljesen tehetetlenül feküdtem alatta s azt hittem, mindjárt meg kell halnom. Éreztem, hogy minden testi és lelki erőm rohamosan elszáll, - egyszóval, hogy el fogok pusztulni, még pedig csupa rémületből. Agyam elborult, - halálosan betegnek éreztem magam, - szemem előtt minden úszott, - még a két rámszőgezett izzó szemgolyó is elhomályosult. Összeszedve utolsó erőmet, végül kitört belőlem egy halk sóhaj, Istent szólítottam és beletörődtem végzetembe. Hangom hallatára mintha az állat visszafojtott dühe újra kitört volna. Egész hosszában rávetette magát testemre; de mekkora volt megdöbbenésem, mikor elnyujtott, halk vinnyogással elkezdte nyaldosni arcomat és kezeimet, a legnagyobb odaadással, a szeretetnek és örömmel legfurább nyilvánulásával! Meg voltam zavarodva, nem tudtam hová lenni csodálkozásomban, - de rá kellett ismerni kedves new-foundlandi kutyám, a Tigris különös nyüszölésére és megszokott fura kedveskedéseire. A Tigris volt valóban. A vér hirtelen halántékaim felé tódult, - valami szédítő, elragadó érzés vett rajtam erőt, a szabadulás és föltámadás érzése. Földobtam magam a derékaljról, amelyen feküdtem, rávettem magam hűséges követőm és barátom nyakára, föléledve a rámterpeszkedő hosszú, nyomasztó szenvedésből és szenvedélyes könnyekre fakadtam.

Mint az előbbi alkalommal, most is a legnagyobb bizonytalanságban és zavarban volt a lelkiállapotom, a mint fölkeltem a derékaljról. Hosszú ideig teljesen lehetetlennek bizonyult gondolataimat összekapcsolni, csak lassan-lassan tértek vissza szellemi képességeim és megint eszembe jutottak helyzetemnek különböző mozzanatai. El nem tudtam képzelni, hogyan kerülhetett ide az én Tigris kutyám s miután hiába bocsátkoztam százféle találgatásba, kénytelen voltam megelégedni azzal, hogy csak örülnöm lehet, ha megosztja velem komor magányomat és kedveskedéseivel fölvidítja nyomott hangulatomat. Sokan vannak, a kik szeretik a kutyákat, de a mit én éreztem Tigris iránt, az több volt közönséges ragaszkodásnál; valóban, soha állat nem érdemelt nagyobb szeretetet. Hét évig volt elválhatatlan bajtársam és számtalan esetben adta tanujelét nemes tulajdonságainak, a miért egy állatot megbecsülni szokás. Még mint apró kölyköt szabadítottam ki egy rosszindulatu kis nantucketi csirkefogó körmei közül, a ki a nyaka köré csavart kötéllal a vízbe akarta dobni, és a felnőtt kutya azzal fizette vissza háláját három év múlva, hogy megmentett egy utcai rabló bunkójától.

Ujra elővettem az órát és fülemhez tartva, azt tapasztaltam, hogy megint megállott; de ez nem lepett meg, mert különös érzéseim arra figyelmeztettek, hogy mint az előbb, most is hosszabb ideig alhattam; hogy meddig, azt természetesen lehetetlen volt megmondani. Emésztő láz égetett és szomjúságom türelhetetlen volt. Elkezdtem tapogatózni a sötétben megmaradt csekély vízkészletem után mert nem volt semmi világosságom, a gyertya tövig égett a lámpában és a gyufa-skatulya nem akadt rögtön a kezem ügyébe. Mikor megtaláltam a korsót, szomorúan tapasztaltam, hogy teljesen üres, - kétségtelenül Tigris barátom itta ki szomjúságában, valamint ő költhette el a megmaradt ürü-czombot is, melynek csontja ott hevert tisztára rágva a láda nyílásánál. A romlott pecsenyét nem nagyon bántam, de szívdobogásom elállott, ha a vízre gondoltam. Végtelenül gyöngének éreztem magamat, úgy hogy a legkisebb mozdulatra vagy erőlködésre összerázkódtam, mintha forróház gyötört volna. Fokozta még szenvedéseimet, hogy a brig erősen tánczolt és hánykolódott, úgy hogy az olajos hordók, melyek ládám fölött voltak, minden, pillanatban legurulhattak s azzal a veszéllyel fenyegettek, hogy elzárják előlem a ki- vagy bejutás egyetlen útját. A tengeri betegség is iszonyú kínt okozott. Mindez megérlelte bennem az elhatározást, hogy mindenképen eljussak a csapó-ajtóig és rögtön segítséget keressek, mielőtt még egyáltalán lehetlenné válik a menekülés. Miután el-

tökéltem magamban, hogy ettől nem tágitok, megint a gyufa és a gyertya után kezdtem tapogatózni. Az előbbi egy kis keresés után megtaláltam, de minthogy a gyertyára nem akadtam rá olyan hamar, mint szerettem volna (pedig jól emlékeztem a helyre, a hol le volt téve), fölhagytam egyelőre a kutatással és ráparancsolva Tigrisre, hogy maradjon nyugodtan, megindultam a csapó-ajtó felé.

E kísérletemben tűnt csak ki igazán rettenetes gyöngeségem. Óriási erőfeszitésembe került, hogy négykézláb előre mászhattam és gyakran megtörtént, hogy tagjaim összecsuklottak alattam; ilyenkor arczra estem és néhány pillanatig az ájulással határos érzés vett rajtam erőt. Aztán megint tovább kúsztam lassan-lassan, folyton attól remegve, hogy minden pillanatban elsédülhetek a szűk és bonyolult ösvényen a lim-lom között, a mi egyenlő volna a menthetlen pusztulással. Végre, nekilendülve minden összeszedhető energiámmal, hevesen belevágtam a fejemet egy megvasalt láda éles szögletébe. Az ütés csak egy-két pillanatra kábított el, azután, bánatomra rájöttem, hogy a hajó erős hánykolódása következtében az egyik láda leesett és épen utamat zárta el, úgy hogy minden továbbjutás lehetetlenné vált. Legnagyobb erőfeszítéssel sem tudtam egy ujjnyira elmozdítani helyéről, mert egyenesen beszorult a körülötte levő málhák és hajószerelvények közé. Nem volt más mit tenni, mint erőtlenül, a mint voltam, vagy elengedni az útmutató ostorszíjat és új ösvényt keresni, vagy át mászni az akadályon és a tulsó oldalon tovább folytatni az utat. Az első lehetőség azonban sokkal több kockázattal és veszéllyel járt, semhogy még remegés nélkül rá mertem volna gondolni. Testi és lelki gyöngeségemben kétségtelenül eltévedek, ha megkísértem ezt az utat és nyomorultan elpusztulok a hajó-üreg sötét és undok útvesztőjében. Ennélfogva habozás nélkül összeszedtem minden megmaradt erőmet és bátorságomat, s megpróbáltam, ha lehet, keresztül mászni a ládán.

Mikor ezzel a szándékkal fölálltam, azt vettem észre, hogy vállalkozásom sokkal súlyosabb föladat, mint félelmemben előre képzeltem. E szűk folyosó mindkét oldalán valóságos falként meredeztek a legkülönbözőbb fajtájú súlyos holmik, melyek a legkisebb lökésre nyakamba hullanak, ha nem vagyok óvatos; de ha ezt elkerülöm is, lehet, hogy visszatérve, az ösvényt tökéletesen el fogja torlaszolni az összeomló tömeg, ép úgy, amint most is elzárta előttem az utat. A láda maga hosszú, ormótlan tákolmány lehetett, melyen nem volt mibe kapaszkodnom. Hiába próbáltam minden igyekezetemet összeszedve, elérni a tetejét, abban a reményben, hogy így valahogy felhúzhatom magam. Ha el értem volna is, kétségtelen, hogy nincs annyi erőm és egyáltalában nem bírok átmászni rajta s talán jobb is volt mindenképen, hogy a kísérlet nem sikerült. Végre kétségbeesett erőlködésemben, hogy a ládát eltoljam helyéről, egy erős rezgést éreztem oldalam mellett. Mohón odanyultam a deszka széléhez és úgy találtam, hogy egyik egész szélében engedett a szorításnak. Elővettem zsebkésemet, a mely szerencsére nálam volt és nagy erőlködéssel sikerült az egészet leszakítani; keresztül mászva a nyíláson, végtelen öröömre fölfedeztem, hogy a láda tulsó oldalán nem voltak deszkák, más szóval, hogy a láda teteje hiányzott és az a feneke volt, a min sikerült keresztül hatolnom. Azontúl már semmi említésre méltó nehézség nem került utamba, míg a szíj mentében végre elérkeztem a szöghöz. Dobogó szívvel állottam föl és gyengéden megnyomtam a csapó-ajtó fedelét. De az nem mozdult olyan könnyedén, mint vártam, azért kissé erősebben nekifeszültem, attól félve, hogy Ágost barátomon kívül más valaki is lehet a fülkében. Az ajtó azonban legnagyobb meghökkenésemre, nem engedett s én egy kissé megijedtem, mert tudtam, hogy az előbb nagyon kevés vagy semmi erőltetés sem kellett ahhoz, hogy kimozduljon a helyéből. Erősen nekidültem, - de az meg sem moczcant; minden erőmmel neki rugaszkodtam, - nem engedett; vad dühvel, kétségbeesetten megrohantam, - de dacolt minden támadással; kétségtelen volt, az ellenállás természetéből következett, hogy vagy fölfedezték a nyílást és leszögezték, vagy pedig valami nagy terhet tettek rá s így haszontalan minden erőlködés.

Érzelseim a végső rémületig és kétségbeesésig fokozódtak. Hiába törtem a fejemet, mi lehet az oka, hogy így élve eltemettek. Nem tudtam már rendesen gondolkozni, hanem a földre dobva magam, megnyitottam a legsötétebb képzelgések zsilipjét, a melyek között az éhen és szomjan hálás, fulladás, élve való eltemettetés borzalmas gondolatai úgy elborítottak, mint megannyi fenyegető, nemsokára rám szakadó szerencsétlenség. Végre mégis visszanyertem kissé lélekjelenlétemet. Fölkeltem és ujjaimmal megtapogattam a nyílás réseit vagy repedéseit. Mikor megtaláltam, közelből megvizsgáltam, vajjon átszűrődik-e rajtuk némi világosság a hálófülkéből; de semmi sem látszott. Aztán keresztül erőltettem rajta késem pengéjét, míg valami kemény tárgyba nem ütközött. Megkapargáltam, és rájöttem, hogy valami tömör vastömeg, mely hullámos felületéből ítélve, a mint a kés pengéje végigfutott rajta, nem lehetett más, mint a horgonyláncz. Nem maradt más hátra, mint visszamenni ládámba és itt vagy átengednem magam szomorú végzetemnek vagy pedig megkísérteni, hogy megnyugtassam elmémet, míg valami más menekülési tervet ki nem gondolok. Rögtön visszafordultam és számtalan akadályon keresztülvergődve, végre hazajutottam. Teljesen kimerülve dültem a derékaljra, Tigris egész hosszában mellém feküdt és kedveskedéseivel - úgy látszik, - vigasztalni akart szorult helyzetemben; mintha arra ösztökélt volna, hogy viseljek el mindent erős lélekkel.

De különös viselkedése végre is erővel megragadta figyelmemet. Megnyalogatta arczomat és kezeimet néhány perczig, aztán hirtelen abbahagyta és elkezdett halkan nyöszörögni. Valahányszor ilyenkor feléje nyultam, mindig háton fekvé találtam, felemelt lábakkal. Ez a viselkedés, folyton megismételve, nagyon furcsának tetszett és sehogy sem tudtam magamnak megmagyarázni. Minthogy az állat szomorúnak látszott, először azt hittem, talán megsérült valahol; azért kezembe kapva mancsait, egyenként megvizsgáltam, de semmiféle sebnak sem akadtam a nyomára. Arra gondoltam azután, hogy éhes és egy nagy darab sonkát nyújtottam oda neki, a mit mohón bekapott, - de azután ismét belefogott rendkívüli mozdulataiba. Nem maradt más hátra, mint föltennem, hogy őt is a szomjuság kinozza, mint engem és már bele nyugodtam volna, hogy ez a következtetés lesz a helyes, mikor eszembe jutott, hogy hiszen csupán a mancsait néztem meg, hátha a fején vagy testének más részén kapott valami sebet. Megtapogattam gondosan a fejét, de nem találtam rajta semmit. Mikor azonban végigsimítottam a kezemmel a hátán, észrevettem, hogy a szőre egy helyen kissé fel van borzolva. Megpiszkáltam ujjammal, hát egy zsineget fedeztem föl és azt végig követve, rájöttem, hogy keresztül van kötve derekán. Még közelebbről megvizsgálva a dolgot, egy keskeny csíkra akadtam, melynek olyan volt a tapintása, mint a levélpapirosé s ezen keresztül a zsineg olyképen áthuzva, hogy a levél épen az állat bal válla alá került.

III. TIGRIS.

Tüstént az jutott eszembe, hogy a papirost Ágost küldte és valami váratlan esemény jöhetett közbe, mely megakadályozta, hogy kiszabadítson börtönömből, azért találta ki ezt a módot, hogy engem az ügy igaz állásáról értesítsen. A vágytól reszketve megint elkezdtem keresgélni gyufa és gyertya után. Zavarosan visszaemlékeztem ugyan, hogy gondosan félreraktam, mielőtt elaludtam volna; valóban, mielőtt megindultam a csapó-ajtó felé, meg tudtam volna mondani pontosan a helyet, hová tettem. De most hiába erőlködtem, hogy eszembe idézzem és így egy teljes óra eltelt a hiábavaló és borzasztó keresgélésben a hiányzó tárgyak után; soha életemben nem értem meg a nyugtalanságnak és várakozásnak ilyen tantaluszi kínjait. Végre mindenfelé szerte tapogatózva, fejemmel szinte a hajó fenekét érintve, észrevettem ládám nyílásánál, még pedig azon kívül, egy alig pislákoló fényt a hajó tatja irányában. Nagyon elcsodálkoztam és megpróbáltam, hogy eljussak oda, minthogy csak néhány lábnyira lehetett tőlem. De alig hogy megindultam abban az irányban, mikor teljesen elvesztettem a kis fényt szem elől és mielőtt még újra megnézhettem volna, merre van, kénytelen voltam visszatapogatózni ládámhoz, míg ismét el nem foglaltam eredeti helyzetemet. Most óvatosan mozgatva ide-oda fejemet, rájöttem, hogy nagy lassúsággal, nagy gonddal előre haladva, még pedig ellenkező irányban, mint a hogyan először megindultam, képes voltam megközelíteni a világosságot, a nélkül, hogy elvesztettem volna szem elől. Végre mégis eljutottam hozzá (mindenféle szűk és kanyargó résen keresztül nyomulva), s rájöttem, hogy néhány szál gyufám fekszik ottan egy oldalára fordított hordó belsejében. Nem tudtam elképzelni, mint kerülhettek oda, mikor a kezem beleütközött néhány viaszdarabba, melyeket valószínűleg a kutyám összevissza rágott. Rögtön arra következtettem, hogy fölfalta egész gyertya készletemet és egyszerűen elveszett minden reményem, hogy valaha elolvashassam Ágost üzenetét. A kevés megmaradt viasz annyira össze volt gyűrve más mindenféle lommal a hordó belsejében, hogy semmi hasznát sem vehettem s le kellett mondanom róla. Ott is hagytam, csupán a phosphort gyűjtöttem össze, a mennyire azt a pár szemet tudtam, aztán nagy ügygyel-bajjal visszabotorkáltam ládámhoz, a melyet azalatt Tigris őrzött.

Fogalmam sem volt róla, mit tegyek. A hajó ürege olyan sötét volt, hogy még a kezemet sem láthattam, bármilyen közel vittem is arcomhoz. A fehér papiros-csíkot is alig lehetett kivenni, azt sem úgy, ha az ember közvetlenül a szeme elé tartotta, hanem ha a retina legszélső részét fordította feléje, más szóval, ha kissé oldalt nézte, akkor lett némiképen észrevehetővé. Elképzelhető, milyen sötét éjszaka uralkodott börtönömben s így Ágost üzenete, ha valóban tőle származott, csak növelte zavaromat, mivel hiábavalóan nyugtalanította már ugyis elgyöngült és felizgatott kedélyemet. Hiába forgattam fejemben tengernyi lehetetlen útát-módot, hogyan juthatnék világossághoz, - mintha csak egy ópium-okozta nyugtalan álomba estem volna, - mindegyik lehetőség majd a legokosabbnak, majd a legbádatrabbnak látszott, a szerint a mint értelmem a képzelet vagy a józan gondolkodás között ingadozott. Végre eszembe ötlött egy elfogadható eszme és valóban csodálkoznom kellett, még pedig joggal, hogy előbb nem jutottam rá. A papiros-szeletet egyik könyv hátára tettem, s összeszedve a kénese gyufák törmelékeit, a melyeket a hordóban találtam, összeraktam őket a papirosra. Aztán tenyeremmel gyorsan és erősen szétdörzsöltem az egészet. Valóban rögtön tiszta világosság áradt széjjel az egész felületen és ha lett volna rajta valami írás, biztos vagyok benne, hogy a legkisebb fáradságomba sem került volna elolvasása. Azonban egyetlen szótagot sem találtam rajta, - semmit, csak homályos és elégtelen fehérséget; a fény néhány másodperc múlva elpárolgott és vele együtt minden bizalmam széjjelfoszlott.

Már többször említettem, hogy szellemi képességeim néha annyira alászálltak, hogy szinte határosak voltak a bárgyúsággal. Igaz, hogy közben időnként visszanyertem egészséges gondolkodásomat, sőt olykor energiámat is, de ez ritka eset volt. Nem szabad elfelejteni, hány nap óta szívtam már magamba a bálna-vadász hajó szűk üregének igazán pestises levegőjét, s ez idő nagy részében milyen kevés vízhez jutottam. Az utolsó tizennégy-tizenöt óra alatt még csak színét sem láttam viznek, - sőt az álom jótékony adományában sem volt részem. Fő-táplálékom, és az ürü-czomb elpusztulása után egyetlen ennivalóm mindenféle sózott holmi volt, a legizgatóbb fajtából, kivéve a matróz-kétszersültet, de ennek meg egyáltalában nem tudtam hasznát venni, mert olyan kemény és szikkadt volt, hogy nem tudtam legyűrni dagadt és száraz torkomon. Lázam rendkívüli módon felszökött, mindenképen hihetetlenül rosszul éreztem magamat. Talán ez meg fogja magyarázni, hogy a nyomoruság és a csüggedés hány órájának kellett elmúlnia a phosphorral való utolsó kalandom óta, mielőtt ráeszméltem arra a gondolatra, hogy tulajdonkép a papirosnak csak egyik oldalát néztem meg. Le sem tudnám írni a dühnek érzését (mert nem hiszem, hogy a haragon kívül mást éreztem volna), mikor hirtelen eszembe ötlött, hogy milyen kimondhatatlanul felületesen jártam el. Maga ez a mulasztás nem jelentett volna semmit, ha el nem ragad az örültség és indulat - csalódásomban, hogy semmiféle írást nem találtam a papírszeleten, gyerekes módon darabokra téptem és elszórtam, ki tudná megmondani, hová.

De ebből a bajból is, úgy a hogy, kisegített Tigris kutyám okossága. Hosszas keresés után ráakadva egyik apró papírdarabkára, oda tartottam a kutya orrához és addig ösztökeltem, míg meg nem érttettem vele, hogy hozza el nekem a többi darabkákat. Legnagyobb csodálkozásomra (mert eddig még sohasem tanítottam őt ezekre az ismert ügyeskedésekre, a melyekről pedig nevezetes a fajtája), a kutya egyszeriben megértette szándékomat és néhány pillanatig körülszaglászva, egykettőre megtalált egy nagyobb papírszeletet. Odahozta, várt egy darabig és kezemhez dörzsölte az orrát, mintha azt leste volna, hogy megdicsérjem cselekedetéért. Megvakargattam a fejét, mire megint munkához látott. Nem telt belé egy-két percz, - máris visszajött, magával hozva egy még szélesebb darabot; nem is hiányzott több belőle, mert úgy látszik, csak három darabra szakítottam a papirost. Szerencsémre az már nem nagy zavart okozott, hogy a maradék kevés phosphor-szemecskéket megtaláljam, - hiszen csak széjjel kellett nézmem, hol mutatkozott még valami határozatlan csillogás, a melyet ezek a részecskék még kisugároztak magukból. A sok baj már megtanított arra, hogy a legnagyobb óvatossággal járjak el, azért előbb alaposan átgondoltam, mit kell tennem. Valószínűnek tartottam, hogy valami írásnak kell lennie a papirosnak azon az oldalán, a melyet nem vizsgáltam meg, - de melyik volt az? Összeillesztve a szeletkéket, még nem juthattam a dolog nyitjára, bár afelől biztos lehettem, hogy a szavak (ha ugyan voltak rajta), mind a lap egyik oldalán lesznek együtt és aképen összefűzve, a mint leírták őket. Pedig nagy szükségem volt rá, hogy tisztában legyek a dologgal, még pedig minden kétségen felül, mert a megmaradt phosphor teljesen elégtelen volt egy harmadik kísérletre, ha most ez a második nem sikerül. Rátettem a papirost a könyvre, mint az előbb és néhány perczig mozdulatlanul ültem mellette, alaposan megfontolva a dolgot elmémben. Végre is erre a gondolatra jutottam: könnyen lehetséges, hogy az írott oldalon a felület némi egyenlőtlenséget mutat, a mit egy finomabban fejlődött tapintási érzékkel ki lehet deríteni. Elhatároztam, hogy megteszem a kísérletet és ujjamat óvatosan végighúztam azon az oldalon, a mely először került eléem, - de semmit sem tudtam kitapintani; megfordítottam a papirost, gondosan összeillesztve a könyvön. Most megint vigyázva rátettem mutatóujjamat, mikor észrevettem egy rendkívül halvány, de még kivehető csillogást, a mely az ujjam nyomán támadt. Rájöttem, hogy ez csak azokból a parányi phosphor-részecskékből származhatott, a melyek még az előbbi kísérletem után megmaradtak a papiroson. Ennélfogva a másik, az alul fekvő oldal volt az, a melyen az írás lehetett, ha csakugyan volt rajta írás. Újra megfordítottam a levelet és ugyanúgy jártam el, mint az első alkalommal. Rádörzsölve a phosphort, a lap ragyogni kezdett, mint a multkor, - de ezúttal határozottan

láthatóvá lett egy pár sornyi kézírás, otrombán odavetett betűkkel és nyilvánvalóan piros tintával. Csakhogy a fény, bár elég világos volt, nem tartott tovább néhány pillanatnál. Így is, ha nem vagyok olyan izgatott, elég időm lett volna, hogy végigfussak a három mondaton, - mert azt láttam, hogy három mondat volt. Nyugtalanságomban azonban, hogy egyszerre elolvassam az egészet, nem tudtam többre vinni az utolsó hét szónál, melyek így szóltak: „*vér - maradj rejtekhelyeden, életed forog kockán.*”

Ha képes lettem volna a levélke egész tartalmát elolvasni vagy a figyelmeztető üzenetnek teljes értelmét megtudni, melyet Ágost barátom ekként küldött el hozzám, ez a figyelmeztetés, ha a leghihetetlenebb szerencsétlenségnek a történetét tárja is föl előttem, nem birta volna, meg vagyok győződve, a tizedrészét sem felidézni annak a szívettépő, kimondhatatlan rettegésnek, a mit ez a hozzám jutott kis töredék keltett bennem. És még hozzá „*vér*”, ez a szörnyű szó, - mely mindig annyi titokzatosságot, szenvedést és borzalmat rejt magában, - most hányszorosan jelentősebbnek tűnt föl előttem; ez a kicsinyke szótag (elszakítva a megelőző szavaktól, a melyek több értelmet és világosságot adtak volna neki), mily fagyasztóan és keményen hullott börtönöm mélységes sötétjében lelkem legbensőbb rekeszébe.

Ágostnak bizonyára megvolt a komoly oka, ha azt kívánta, hogy ne hagyjam el búvóhelyemet, és én ezerféle találgatásba bocsátkoztam, hogy mi lehet, - de a rejtélynek semmi kielégítő megoldására nem tudtam rájutni. Mikor a legutolsó alkalommal visszatértem a csapóajtó mellől, még mielőtt Tigris különös viselkedése másfelé irányította volna gondolataimat, az az elhatározás érlelődött meg bennem, hogy lármát ütök és ekképen vonom magamra a fedélzeten levők figyelmét, vagy ha ez ily módon nem sikerülne, megpróbálom, hátha útát törhetnék magamnak a raktártetőn keresztül. Maga az a gondolat, hogy talán valahogyan sikerül az egyik a kettő közül, utoljára még öntött belém annyi bátorságot, hogy elviseljem kínos helyzetemet, (a mi másképpen nem ment volna). De az a pár szó, a melyet el tudtam olvasni, ezt a végső útát is elvágta előlem és most először szakadt rám sorsom minden nyomorúsága. Végső kétségbeesésemben levágtam magam a derékaljra, hol körülbelül huszonnégy óráig a kábulat egy nemében hevertem, csak időnként ébredtem egy-egy pillanatig öntudatra.

Végre még egyszer fölráztam magam és megpróbáltam gondolkozni, miféle borzalmak várhatnak reám. Valahogyan kihúztam volna még egy éjet és napot víz nélkül, - de azontúl egy órával sem tovább. Fogságom első idejében egyáltalában nem kiméltem az Ágosttól kapott szíverősítőket, bár ezek csak arra szolgáltak, hogy lázamat fokozzák, és a legkisebb mértékben sem csillapították szomjúságomat. Ezekből sem maradt más, mint egy itczécske, az is valami erős barack-pálinka, a melytől kavargott a gyomrom. A kolbászt teljesen elköltöttem, a sonkából nem maradt egyéb egy kis darabka bőrkénél, a kétszersültet meg mind fölfalta Tigris, csak egy pár morzsa maradt az egyikből. Fokozta még a zavaromat, hogy főfájásom perczről-perczre növekedett és vele egyidőben az örült láz, a mely többé-kevésbé gyötört, mióta első álmomból fölébredtem. Néhány órája már csak a legnagyobb erőlködéssel tudtam lélekzetet venni, és minden próbálkozásomat fájdalmas, görcsös rángás kísérte mellkasomban. De volt még egy más, egészen különös aggodalomra szolgáló ok, s az a szörnyű félelem, melyet ez előidézett, rázott föl leginkább a kábultságból, amellyel a derékaljon fekvődtem. Ez kutyám viselkedése volt.

Legelőször akkor vettem észre a változást, mikor utolsó kísérletemnél rádörzsöltem a phosphort a papirosra. Amint dörzsöltem, halk mordulással odanyomta orrát kezemhez, de akkor annyira izgatott voltam, hogy ügyet sem vettem rá. Kevéssel azután, a mint emlékeznek, fekvőhelyemre vettem magamat, és a lethargia egy fajtájába estem. Egyszerre valami különös szűkülés érte fületem; rájöttem, hogy Tigristől származik, lihegett és fujt, láthatóan a legnagyobb izgatottságban, szemegolyói vadul csillogtak a sötétben. Csitítani kezdtem, mire

tompa morgással felelt és aztán, nyugodtan maradt. Megint visszaestem bódultságomba, melyből ismét a kutyának ugyanez a viselkedése ébresztett föl. Ez így ismétlődött háromszor vagy négyszer, míg végre annyira megijesztett a dolog, hogy egyszeriben fölriadtam. A kutya közvetlenül a láda nyílása előtt feküdt, borzasztóan hörögve, bár egész tompa hangon, és fogait úgy vicsorgatva, mintha a görcs rángatná. Nem gondolhattam mást, mint hogy a víz hiánya vagy a hajó-üreg dohos levegője következtében kitört rajta a veszettség, s most megint nem tudtam, mitevő legyek. Nem bírtam magamat rászánni, hogy megöljem, pedig ez, úgy látszik, szükséges lett volna, ha nem akarok dühének áldozatul esni. Határozottan észrevettem, hogy szemei a leghalálosabb indulattal vannak rám szögezve és minden pillanatban attól tarthattam, hogy rám veti magát. Végre nem bírtam ki tovább ezt a szörnyű állapotot, hanem eltökéltem magam, hogy török-szakad, kibujok a ládából és végzek vele, ha ellenállásával arra kényszerít, hogy ezt megtegyem. Hogy kijuthassak, át kellett lépnem rajta, s a kutya úgy látszik már előre látta szándékomat - mert föltápáskodott elülső lábaira (mint szemeinek változott helyzetéből észrevehettem) és rám vicsorította hatalmas fehér fogait, melyeket könnyen kivehettem a sötétben. Fölvettem a maradék sonkabőrkrét, a pálinkát tartalmazó üveget, jól magamhoz szorítottam egy nagy konyhakéssel, a melyet szintén Ágosttól kaptam - aztán összehúzza magam körül a lehető legszorosabban köpenyemet, megindultam a láda nyílása felé. De alig hogy megfordultam, a kutya hangos mordulással a torkomnak ugrott. Testének egész súlyával jobb vállamra zuhant, úgy hogy elvágódtam bal felé, míg a veszett állat teljesen föléem került. Térdre estem, fejemmel a takarók közé s ez megvédett a második dühös támadástól; éreztem, a mint éles fogait mérgesen belevágta a gyapjuszövetbe, mely nyakamat védte - szerencsémre azonban nem tudta átharapni a vastag ránczokat. Az állat alatt feküdtem mostan és csupán egy-két pillanatba került volna, hogy egészen hatalmába kerüljek. De a kétségbeesés erőt adott, vakmerően fölpattantam, egy lökéssel leráztam magamról a kutyát, fölkapva fekvőhelyemről a takarókat. Ezeket reá dobtam és mielőtt ki tudott volna bujni belőlük, kiugrottam az ajtón és berántottam magam mögött, úgy hogy mentve voltam a további üldözéstől. A küzdelemben azonban elvesztettem az egyetlen darab sonka-bőrkrét és így egész készletem a megmaradt itcze pálinkára zsugorodott. Mikor ez a gondolat megvillant agyamban, föllobbant bennem egyike azon természetellenes indulatoknak, a melyet hasonló esetben egy elkényeztetett gyermek érezhet és a palaczkot számhoz emelve, felhörpinttem az utolsó csöppig, aztán dühösen a padlóhoz csaptam.

Alig hogy a csörömpölés visszhangja elhalt a hajó-üregben, hallottam, mintha valaki nevemen szólítana nyugtalan, de fojtott hangon, mely a tat felőli irányból jutott hozzám. Olyan váratlanul ért ez a hívás és olyan erős felindulást keltett bennem, hogy hiába akartam, nem tudtam rá válaszolni. Minden beszélőképességem cserben hagyott, és abban a halálos aggodalomban, hogy barátom már nem fog az élők sorában gondolni, hanem visszafordul, a nélkül, hogy fölkeresne, fölálltam a két láda között az ajtó mellett s elfogott a görcsös remegés, úgy hogy hiába kapkodtam szó után. Ha az egész világ sorsa egyetlen szótagtól függött volna, nem tudtam volna kinyögni. Halk mozgás zaja lett most hallhatóvá, a lim-lom között, valahol egyenes irányban, az én rejtekhelyemmel szemben. A nesz mind gyöngébb-gyöngébb lett, szinte teljesen elenyészett. Sohasem fogom elfelejteni azokat az érzéseket, a melyek bennem ekkor hullámozgottak. Elhagy hát - a barátom, a bajtársam, a kitől annyit vártam - elhagy - felém se néz többé - elment! Itt hagy elpusztulni nyomorultul, elemésztődni a legborzalmasabb, a legundokabb tömlöczben - pedig egyetlen szó, egyetlen szótag megmenthetne, és ezt a szótagot nem bírom kidadozni! Úgy éreztem, hogy halál minden vonaglását ezerszeresen élem át. Agyam forgott, és végső gyöngeségben nekiestem a láda oldalának.

A mint összeroskadtam, a konyhakés kihullott övemből és zörögve esett a padlóra. Nem volt az az édes melódia, mely jobban esett volna fülemnek! A legfeszültebb aggodalomban hallgatóztam, milyen hatással lesz ez a zaj Ágostra, mert tudtam, hogy csak ő lehetett, a ki nevemen

szólított. Néma csönd volt néhány pillanatig. Végre megint hallottam a nevemet: *Arthur!* s halk hangon, habozással telve megismételte. A föléledő reménység föloldotta beszélő képességemet:

- *Ágost, óh Ágost!*

- Csitt! az Istenért, halkabban! - volt a válasz aggodalomtól reszkető hangon. - Rögtön nálad leszek, csak valahogy keresztül jussak ezen a raktáron.

Hosszú ideig tartott, a míg átfurakodott a sok holmin, s minden percz egy évnek tünt föl előttem. Végre vállamon éreztem a kezét és ugyanabban a pillanatban ajkamhoz illesztett egy vizes palaczkot. Csak a kik váratlanul kimenekültek a halál torkából, vagy a kik a szomjuság türhetetlen kínjait szenvedték olyan súlyos körülmények között, mint a melyek sötét börtönömben rám nehezedtek, alkothatnak maguknak fogalmat arról a kimondhatatlan gyönyörről, a melyet ezek a hosszú kortyok szereztek - a legnagyobb szerűbb ez minden testi élvezetek között.

Miután valamelyest csillapítottam szomjúságomat, Ágost kihúzott a zsebéből néhány darab hideg főtt burgonyát, melyeket a legnagyobb mohósággal költöttem el. Egy gyertya is volt nála egy tolvajlámpában, és ennek gyengéd sugarai nem kevesebb örömet nyújtottak, mint az étel és ital. De én türelmetlenül faggattam, hogy mi volt az oka hosszas távollétének, mire sorra elbeszélte, mi történt fönn a fedélzeten, mialatt én börtönömbe voltam zárva.

IV. LÁZADÁS ÉS ÖLDÖKLÉS.

A brig megindult, a mint helyesen számítottam, nemsokára azután, hogy Ágost nálam hagyta óráját. Ez történt június huszadikán. Emlékezhettek, hogy akkor már három napot töltöttem rejtekhelyemen és azalatt olyan sürgés-forgás volt a fedélzeten, annyi szaladgálás ide-oda, különösen a cabinban és a tiszti fülkékben, hogy egy pillanatra sem nyílt alkalmam látogatásra, ha nem akarta, hogy a csapó-ajtó titkát felfedezzék. Mikor végre lejöhetett hozzám, én biztosítottam, hogy olyan jól érzem magam, a mennyire ilyen helyen lehetséges, azért a következő két napon nagyon keveset aggódott miattam, - de folyton leste az alkalmat, hogy lejöhessen. Ez azonban *csak a negyedik napon* sikerült. Közben ugyan többször megfordult az eszében, hogy elárulja atyjának az egészet és így egyszerűen kiszabadít szorult helyzetemből, csakhogy még mindig Nantucket közelében jártak, viszont egy-két szóból, melyek néha kicsúsztak Barnard kapitány száján, világos volt, hogy íziben visszafordulna velem, ha rájönne, hogy hajóján vagyok. Különben jól meggondolva a dolgot, Ágost nem tudta elképzelni, így mondotta nekem, hogy bármiben sürgős segítségre lett volna szükségem, vagy hogy ilyen esetben tétozás nélkül ne adtam volna jelt magamról a csapó-ajtónál. Mikor így mindent jól megfontolt, arra az eredményre jutott, hogy magamra hagy tovább is, míg alkalmam nem nyílik és észrevétlenül meglátogathat. Ez, mint az imént mondtam, csak a negyedik napon történt az után, hogy megkaptam az órát és a hetediken, a mióta először bekerültem a hajó üregébe. Ekkor is minden víz és élelmiszer nélkül jött le, azzal a szándékkal, hogy először fölhívja a figyelmemet s odahív magához a csapó-ajtó mellé, azután visszamegy fülkéjébe és onnan leadogat mindent, a mire szükségem van. Mikor ezzel a tervvel lebújt a nyíláson, javában alva talált, úgy látszik, nagyon hangosan horkolhattam. Ha mindent összevetek ebből a szempontból, ez akkor lehetett, mikor a csapó-ajtótól visszatérve, az órával a kezemben lefeküdtem aludni, s ez legkevesebb *három teljes napnál és éjszakánál tovább* tarthatott. Csak nemrégiben tudtam meg s ezt saját tapasztalatom és mások bizonyossága is megerősítik, hogy milyen erős altató hatása van az avas hal-olaj szagának zárt helyen; és ha meggondolom helyzetemet a hajó belsejében, a hova be voltam zárva, továbbá azt, hogy milyen hosszú időn keresztül volt ez a vitorlás mint bálnavadász-hajó használatban, akkor inkább azon csodálkozom, hogy egyáltalában fölébredtem, miután egyszer elszunnyadtam, mint azon, hogy az említett időn keresztül megszakítás nélkül aludtam.

Ágost először halk hangon szólított, a nélkül, hogy a csapó-ajtót becsukta volna maga mögött, - de semmi feleletet sem kapott. Ekkor behúzta az ajtót és hangosabban szólt rám, utoljára egész fennhangon, - de én csak tovább horkoltam. Most már nem tudta, mitévő legyen. Ha a lim-lomon keresztül elbotorkál ládámig, ez egy kis időbe kerül s azalatt távolléte feltűnhetik Barnard kapitánynak, a kinek minden perczen szüksége lehetett rá, mert éppen az iratokat rendezték és másolták, a melyek az üzleti utazással kapcsolatban voltak. Nem volt más mit tenni, mint visszatérni és egy más alkalmat kivárni, a mikor meglátogathat. Erre annál könnyebb lélekkel szánhatta rá magát, mert úgy tűnt föl neki hogy alvásom igen nyugodt természetű és nem képzelhette, hogy bármilyen kellemetlenségem származott volna az önkéntes fogságból. Éppen ezek a gondolatok forogtak fejében, a mikor magára vonta a figyelmét valami szokatlan láрма, mely nyilvánvalóan a fülkéből eredt. Kiugrott a csapó-ajtón, a milyen gyorsan csak tudott, becsapta és kinyitotta hálófülkéje ajtaját. De alighogy rátette a lábát a küszöbre, mikor egy pisztolylövés csapott arcába és a következő pillanatban földre sújtották egy kézi emelővel.

Egy kemény kéz leszorította a cabin padlójára és szorosan megmarkolta a torkát. De azért láthatta, hogy mi történik körülötte. Atyjának meg volt kötve keze-lába, így feküdt a följárat

lépcsőjén, mély sebbel homlokán, melyből állandóan ömlött a vér. Nem tudott szólni egy szót sem és láthatóan halálán volt. A kormányos föléje hajolt s pokoli vigyorgással szemlélte, mialatt nyugodtan kikutatta a zsebeit és épen egy vaskos bőrtárczát, meg egy chronométert húzott ki belőlük. Heten a legénységből (köztük a néger szakács) a baloldali tisztí fülkéket forgatták föl fegyverekért és nemsokára előkerültek puskákkal és lőszerezrel ellátva. Ágost barátomon és Barnard kapitányon kívül összesen kilenczen voltak a cabinban, valamennyien a legnagyobb gazficzkók a brig matrózai közül. A bitangok most fölmentek a fedélzetre, magukkal hurczolva pajtásomat, miután hátra kötötték kezeit. Egyenesen a hajó előrésze felé tartottak, melynek ajtaja le volt szorítva - s két lázadó szekerczékkal őrt állott mellette, - két másik pedig a főablaknál. A kormányos hangosan lekiáltott:

- Halljátok ott lent? Bujjatok elő, egyenként, - jegyezzétek meg jól, egyenként - és semmi durczáskodás!

Néhány perczbe került, míg az első előkerült; - egy angol ember volt, a ki mint ujoncz szegődött a hajóra; a mint feljött, elkezdett szánalmasan siránkozni, arra kérve a kormányost a legalázatosabb hangon, hogy kimélje az életét. Egy fejsze csapás a homlokára volt az egyetlen válasz. Szegény ficzko mukkanás nélkül végig esett a fedélzeten és a fekete szakács fölemelte a karjaiba, mint egy kis gyereket és hidegvérrel a tengerbe lökte. A mint a többiek odalenn meghallották a zuhanást és a víz csobbanását, sem fenyegetéssel, sem ígérettel nem lehetett őket rávenni, hogy felmenjenek a lépcsőn, a míg valaki azt nem tanácsolta, hogy füstöljék ki őket Erre általános rohamra indultak odalenn s egy pillanatra úgy látszott, hogy sikerül visszafoglalni a hajót. De a lázadók nagy ügygyel-bajjal ismét lefoglalták az ajtót, úgy hogy csak hatan tudtak kitörni ellenfeleik közül. Ez a hat, miután elenyésző kisebbségben voltak és fegyvertelenül, rövid küzdelem után megadta magát. A kormányos biztató szavakkal illette őket - kétségtelenül azért, hogy a többieket is megadásra bírja, a kik jól hallhattak mindent, a mit a fedélzeten mondtak. Ravaszsága vagy inkább ördögi gonoszsága - valóban eredménnyel járt. Valamennyien, a kik a hajó elülső részén lent voltak, hajlandóknak mutatkoztak maguk megadására, s a mint egyenként előbujtak, megkötözték őket és a hátukra dobták az előbbi hat mellé - összesen huszonhetet a legénységből, a kik nem tartoztak a lázadók közé.

A legborzalmasabb mészárlás jelene következett. A megkötözött tengerészeket a hajóhídra hurczolták. Itt állott a szakács baltával kezében és mindegyik áldozatot fejbe sujtotta, a mint a többiek a fedélzet fölé emelték. Ily módon pusztult el huszonkettő, Ágost már elveszett embernek hitte magát, minden pillanatba várva, hogy rákerül a sor. De úgy látszik, a gazemberek vagy belefáradtak vagy valamiképen beleundorodtak véres munkájukba, mert a hátralevő négy foglyot pajtásommal együtt, a kit odahajítottak a fedélzetre a többiek közé, egyelőre megkímélték, miközben a kormányos leküldött rumért és az egész gyilkos banda nagy dáridóba fogott, a mi napnyugtáig tartott. Azután elkezdtek veszekedni, hogy mi történjék a többiekkel, a kik tőlük alig négy lépésre a fedélzeten hevertek és minden szavukat tisztán kivehették. A pálinka, úgy látszik, csillapító hatással volt egyik-másik lázadóra, mert néhányan szót emeltek a mellett, hogy szabadon kell bocsátani a rabokat, azzal a föltétellel, hogy csatlakoznak a fölkeléshez és osztozkodnak a prédán. A fekete szakács azonban (a ki minden tekintetben maga volt a sátán és úgy látszik, ha nem több, ép olyan befolyása volt a matrózokra, mint a kormányosnak magának), hallani sem akart semmi ilyen ajánlatról, hanem többször föl akart már kelni, hogy folytassa munkáját a hídon. Szerencsére azonban annyira erőt vett rajta az ital, hogy a kevésbbé vérszomjasak a társaságból könnyen lefoglalták, különösen egyikük, a vitorlamester, a kit Dirk Petersnek hívtak. Ez az ember egy indián asszonynak volt a fia az Upsaroka-törzsből, mely a Black Hills rengetegekben tanyázott a Missouri forrásaihoz közel. Atyja prémkereskedő volt vagy ilyes foglalkozást űzött a Lewis-folyó mentén levő indián kereskedő-állomásokon. Peters maga egyike volt a legvadabb külsejű embereknek, a kiket valaha láttam. Zömök termete nem volt magasabb négy láb nyolcz

hüvelyknél, de tagjai herculesi erőre vallottak. Kezei olyan vastagok és szélesek voltak, hogy fölülmúltak minden emberi arányt. Lábai, épúgy mint karjai, a legkülönösebb módon voltak *elgörbítve* és semmi hajlékonyságot nem árultak el. Feje ép olyan alaktalan volt, rettenetesen vaskos, bütykökkel a búbján, mint a legtöbb néger feje, azonfelül tökéletesen kopasz. Hogy elpalástolja az utóbbi hibáját, a mely nem korától származott, rendesen parókát viselt, a mely akármiféle szőrös anyagból volt összevarrva, a mi csak a kezébe akadt - néha egy kuvasz vagy egy amerikai szürke medve gereznájából. Abban az időben, a melyről beszélek, épen egy ilyen medvebőrt hordott és ez nem kevéssé fokozta természetétől is vad külsejét, mely magán viselte az Upsaroka faj jellegét. A szája majdnem az egyik fülétől a másikig szaladt; ajka keskeny volt és mint minden egyéb testrésze, láthatóan minden természetes hajlékonyság nélkül szűkölködött, úgy hogy ez az uralkodó kifejezés sohasem változott, bármilyen lelki indulat hatása alatt állott is. Ezt az uralkodó kifejezést könnyen el lehet képzelni, ha meggondoljuk, milyen rendkívüli hosszú és kiálló fogai voltak, a melyeket szinte sohasem takartak el az ajkak. Ha az ember csak véletlenül tekintett rá, azt hihette, hogy valami görcsös kaczagás fogta el, de egy második pillantásra borzalommal kellett elismerni, hogyha ez az arczkifejezés a jókedvnek a tanujele, akkor ez a jókedv csak az ördögé lehet. Erről a furcsa teremtsérről számtalan anekdota forgott közszájon a nantucketi tengerészek között. Mindezek az anekdoták az ő rendkívüli erejéről szóltak, kivált mikor fel volt hevülve, és némelyikből az tünt ki, mintha nem minden volna rendben az agyában. De a *Grampus* fedélzetén a lázadás idejében úgy látszik inkább megvetéssel bántak vele, mint megbecsüléssel. Hogy ilyen részletesen kiterjeszkedtem Dirk Peters alakjára, annak az az oka, hogy bármilyen vadállatias volt is, Ágost főképen neki köszönhetette az életét, és azonfelül gyakran lesz alkalmam ezentúl róla szólnom elbeszélésem folyamán s ez az elbeszélés, - legyen szabad már itt megemlítenem - kivált a vége felé olyan eseményeket fog tartalmazni, a melyek teljesen kívül esnek minden emberi tapasztalaton, ép ezért túl vannak minden emberi hihetőség határán, elannyira, hogy a legnagyobb reménytelenség fog el, vajjon egyáltalában el fogják-e hinni, a mit el akarok mondani; mégis bízom az időben és a tudomány haladásában, hogy meg fogja erősíteni egyikét-másikát legfontosabb és leghallatlanabb állításaimnak.

Sok töprengés és egy-két heves összeveszés után végül elhatározták, hogy az összes foglyokat (kivéve Ágost barátomat, a kit Peters tréfás módon az inasának kért) kiteszik az egyik keskeny bálnavadász-csónakba és sorsukra bizzák őket. A kormányos lement megnézni, vajjon Barnard kapitány életben van-e még, mert a mint emlékeznek, őt odalent hagyták a lázadók, mikor fölmentek a fedélzetre. Nemsokára mindketten megjelentek, a kapitány halászápadtan, de némiképp magához térve a sebokoza fájdalomból. Alig hallható hangon beszédet intézett a legényekhez, kérve őket, hogy ne tegyék ki a csónakba, hanem térjenek vissza kötelességükhöz, megígérve nekik, hogy partra teszi őket, a hol kívánják és nem tesz semmi lépést, hogy törvény elé vigye őket. Akár a szeleknek beszélt volna! Két gazficzkó karonragadta és beledobta a karfán keresztül a csónakba, a melyet vízre bocsátottak, mialatt a kormányos lenn járt. A négy embert, a kik még a fedélzeten heverték, fölszabadították kötelékeikből és meghagyták nekik, hogy kövessék a kapitány példáját, a mit azok ellenállás nélkül megtettek - Ágost barátom nem mozdulhatott kínos helyzetéből, bár küzködött és egyre könyörgött, engedjék meg neki azt az egyet, hogy elbúcsúzhassék édesatyjától. Egy maroknyi matrókétszersültet, egy korsó vizet nyújtottak le nekik, de sem árbóczrudat, sem vitorlát, sem evezőt, sem iránytűt. A lázadók a csónakot a hajó farához húzták és néhány perczig újra tanácskozni kezdtek, - aztán végképen elengedték, hadd menjen útjára.

Ezalatt beesteledett - sem hold, sem csillag nem látszott - a tenger csúnya, apró hullámokat vetett, bár nagyobb szél alig mutatkozott. A csónak egy pár pillanat alatt eltűnt szem elől és a szegény szerencsétleneknek kevés reményük lehetett, hogy életben maradjanak. Történt pedig ez az esemény a 35° 30' északi szélesség és a 6° 20' nyugati hosszúság alatt, ennél fogva nem

nagyon messze a Bermuda-szigetektől. Ágost azzal iparkodott vigasztalni magát, hogy a csónaknak esetleg sikerül partot érnie, vagy legalább olyan közel jut hozzája, hogy egy induló hajó útjába kerülhet.

A brigen most kibontották az összes vitorlákat és azzal folytatták útjukat az eredeti, délnyugati irányban. A lázadók valami tengeri rablást terveztek; az egészből csak annyit lehetett megérteni, hogy egy hajót akarnak elfogni, a mely a zöldfoki szigetektől Porto-Rico felé igyekszik. Ágosttal nem igen törődtek, fölszabadították kötelékeiből és járhatott, a merre akart, a cabinba vezető lépcső előtt. Dirk Peters némi jóindulattal bánt vele és nem egy alkalommal mentette meg a szakács embertelenségétől. Helyzete azonban még mindig nagyon bizonytalan volt, minthogy a matrózok folyton be voltak rugva és nem igen lehetett bízni benne, hogy jókedvük és nemtörődömségük állandó marad. Mégis leginkább az gyötörte, hogy nem tudta, mi lesz énből; s valóban semmi okom sem volt arra, hogy kételkedjem barátsága őszinteségében. Nem egyszer határozta el magában, hogy tudomásukra hozza a lázadónak az én ottlétemet a hajó üregében, de azért mindig visszatartotta őt attól valami, ha visszagondolt a kegyetlenségre, a melynek tanuja volt, vagy pedig azt remélte mégis hamar alkalma fog nyílni arra, hogy nekem segítséget hozzon. Hogy ezt elérhesse, folyton résen volt, de állandó vigyázása ellenére, három nap is eltelt azóta, hogy a csónakot sorsára engedték és még semmi kedvező alkalom nem kínálkozott. Végre a harmadik nap éjszakáján nagy vihar zúdult rájuk kelet felől és az egész legénységnek a fedélzetre kellett rohannia, bevonni a vitorlákat. A rákövetkező felfordulásban Ágostnak sikerült észrevétlenül lelopóznia és fülkéjébe jutnia. Legnagyobb bánatára és ijedségére azonban azt kellett látnia, hogy ezt raktárnak alakították át mindenféle készlet és hajószerezvény számára, azonfelül néhány öl régi horgonylánczot tettek oda, a mi azelőtt a hágcso alatt feküdt, de onnan elczipelték, hogy helyet adjanak egy ládának. S a láncz épen a csapó-ajtó fölé került! Lehetetlen volt elmozdítani onnan, hogy később föl ne fedezzék s így Ágostnak nem maradt mit tennie egyebet, mint hogy mentől hamarabb visszaosonjon a fedélzetre. Alig hogy fölért, a kormányos torokon ragadta és ráordított, hogy mi dolga volt odalenn a cabinban; keresztül akarta hajítani a baloldali korláton a tengerbe, de Dirk Peters közbenjárására megint megmenekült a haláltól. Csakhogy ezúttal a kezére bilincset raktak, (a miből volt néhány pár a hajón) és lábait szorosan összekötözték. Aztán levitték a legénységi szobába, a hol egy alacsonyabb függő-ágyba dobták, közel a hajó elő részén levő válaszfalhoz, azzal a biztosítással, hogy nem teszi lábát előbb a fedélzetre, „a mig a brig nem lesz többé brig.” Ezt a kifejezést a szakács használta, a ki őt levitte a kuczkóba - és nehéz lett volna megmondani, hogy milyen pontosabb jelentést tulajdonított neki. Az egész fordulat azonban csak nekem szolgált hasznomra és mentségemre, a mint rögtön ki fog derülni.

V. A VÉRREL ÍRT LEVÉL.

Néhány percczel azután, hogy a szakács eltávozott, Ágost teljesen átadta magát a kétségbeesésnek s eltűnt minden reménye, hogy valaha élve elhagyhatja ezt a helyet. Azt is elhatározta magában, hogy az első embernek, a ki lemegy, elárulja hollétemet, mert jobbnak vélte, ha szerencsét próbálok a lázadókkal, mintsem szomjan vesszek a hajó üregében. Hiszen tizedik napja már, hogy börtönömben sorvadtam és a vizes korsó még négy napra sem volt elegendő. A mint ezen gondolkozott, egyszerre csak az jutott eszébe, hátha a hajó főraktárán keresztül el tudna jutni hozzám. Más körülmények között a kockázatos és nehéz vállalkozás visszariasztotta volna a kísérettől; de most, hogy mindent összevéve, neki sem volt sok kilátása az életre s így keveset veszíthetett - egész lélekkel nekifeküdt ennek a feladatnak.

Először bilincseivel kellett végeznie. Kezdetben semmi módot sem talált, hogy megszabaduljon tőlük és már attól félt, hogy terve mindjárt a kezdetén csődöt mond; de mikor szorosabban megvizsgálta a dolgot, észrevette, hogy a vasat könnyedén le lehet húzni vagy ismét fölvenni minden nagyobb erőlködés vagy baj nélkül, pusztán át kell préselni a kezét rajta - általában ezek a kézi bilincsek teljességgel alkalmatlanok voltak arra, hogy velük fiatalabb személyeket megbékózzanak, a kiknek gyöngye csontjai még könnyen engednek minden szorításnak. Ágost azután a lábain oldotta föl a kötelet, aképen, hogy a zsineget megint hamar összevonhassa abban az esetben, ha valaki lemenne hozzá, aztán megvizsgálta a válaszfalat, ott a hol a függő ágy hozzá volt illesztve. Ez puha fenyődeszkából készült, nem volt vastagabb egy ujjnál, úgy hogy keresztülvágása nem sok fáradságba kerülhetett. Ekkor egy hang hallatszott a bejárat lépcsőjénél és neki épen annyi ideje volt, hogy visszacsuszítsa a bilincset jobb kezére (a balról le sem vette) és a zsineget összehurkolja bokái körül, mikor lement Dirk Peters a Tigris kíséretében, a mely rögtön fölugrott az ágyra és melléje kuporodott. A kutyát Ágost hozta a fedélzetre; tudta mennyire szeretem az állatot és azt hitte, örömet fog vele szerezni nekem az utazás alatt. Rögtön azután hogy engem elhelyezett a hajó üregében, elment érte a házunkba, de nem említette előttem a dolgot, mikor zsebóráját leadta. A lázadás óta Ágost nem látta a kutyát, míg Dirk Peters le nem vitte, és már elveszettnek gondolta, abban a hiszemben, hogy valamelyik rosszindulatú gazficzkó a kormányos bandájából egyszerűen a tengerbe dobta. Később kiderült, hogy az állat az egyik bálnavadászcsonak alá bújt, a hol nem volt annyi helye, hogy megforduljon s így nem tudott kivergődni belőle. Végre Peters kiszabadította szorult helyzetéből, és azzal a sajátos jóindulatával, melyért barátom nem tudott eléggé hálás lenni, levitte neki az állatot társnak s ott hagyott egy kevés füstölt húst és főtt krumplit egy kanna vízzel együtt. Aztán visszament a fedélzetre, azzal az ígérettel, hogy másnap több ennivalót fog hozni.

Amint eltávozott, Ágost mindkét kezét kiszabadította a bilincsekből és feloldotta a kötelet lábain. Aztán fölemelte a derékalj csücskét, a melyen feküdt és zsebkésével, (mert a gazficzkók nem tartották érdemesnek, hogy elvegyék, mikor megmotozták) elkezdte szorgalmasan fűrészselgetni a válaszfal egyik deszkáját egészen közel a függőágy aljához. Azért választotta ezt a helyet, mert ha hirtelen félbe kellett volna szakítania munkáját, minden nyomot egyszerűen eltüntethetett azzal, hogy a derékalj csücskét visszateszi eredeti helyére. A nap hátralevő részében nem is zavarta senki és éjszakára teljesen keresztül metszette a deszkát. Hadd említsem meg e helyütt, hogy a legénység egy tagja sem foglalta el fekvőhelyét a hajó elő részén, hanem a lázadás óta minden idejüket hátul, a cabinban töltötték, borozgatva, pusztítva Barnard kapitány készleteit, a brig járásával sem törődve többet, mint a mennyire feltétlenül szükség volt. Így a körülmények összejátszottak az én javamra és Ágostéra; mert ha az úgy másképen fordul, sohasem tudott volna eljutni hozzám. De eképen nagy bizalom-

mal folytatta munkáját. Mégis már hajnal felé járt az idő, mikor a másik végén átfűrészelte a deszkát (körülbelül egy lábnyi magasságban az első fölött), s így elég széles nyílás támadt, a melyen könnyen átbujhatott a fedélközbe. Eljutva idáig, minden nagyobb fáradság nélkül utat tört magának az alsó raktár nyílásához, bár egész sereg olajos hordón kellett keresztülmásznia, a melyek egymás tetejére voltak rakva szinte a felső fedélzetig, úgy hogy néha alig volt annyi hely, a min keresztülpréselhette a testét. Mikor odaért a csapóajtóhoz, ott találta már Tigris, s ez alul követte, keresztülfurakodva két sor hordón. Ahhoz azonban már késő volt hogy reggel előtt eljuthasson hozzám, mert a főnehézség akkor kezdődött, a mikor az alsó raktárban összezsúfolt holmin kellett keresztülhatolnia. Elhatározta tehát, hogy visszatér és a következő éjjelre halasztja a dolgot. De azért előbb meg akarta lazítani egy kissé a csapóajtót, hogy annál kevesebb időt vesztessen, ha ismét visszatér. De alig hogy ez megtörtént, Tigris vakon odaugrott a keletkezett kis nyíláshoz s elkezdett szaglászni, aztán egy hosszút vonított, lábaival kaparászott, mintha körmeivel el akarta volna mozdítani a nyílás fedelét. Nem volt kétséges a viselkedéséből, hogy fölfedezte jelenlétemet a hajó üregében és Ágost lehetőnek tartotta, hogy az állat el tud majd jutni hozzám, ha leengedi. Így támadt benne az a gondolat, hogy egy levélkét küld nekem, mert fölötte kíváncsi volt tartotta, hogy valamiképen ki ne törjek rejtekhelyemből, legalább a mostani viszonyok között ne, aztán abban sem volt egészen biztos, hogy, a mint tervezte, másnap el tud-e jutni hozzám. A következő események igazolták, milyen szerencsés volt ez az ötlet; mert valóban, ha meg nem kapom az üzenetet, kétségtelenül kigondolok valami kétségbeesett módot arra, hogy föllármázzam a legénységet és ennek bizonyára az lett volna a következménye, hogy mindkettőnk életét föláldozták volna.

Ágost tehát elhatározta, hogy írni fog, de honnan kerítsen hozzá szükséges eszközöket? Egy öreg fogpiszkáló hamarosan átalakult tollá és mindez csak tapogatózás útján történt, mert a fedélzetköz olyan sötét volt, mint a szurok. Papiros elég került egy levél hátából - a Ross úrtól küldött hamisított levél párjából. Ez volt tulajdonképen az eredeti fogalmazvány, de mivel a kézírás utánzata nem sikerült eléggé, Ágost egy másikat írt, míg az elsőt szerencsére a kabátzsebébe gyűrte, a honnan most épen jókor került elő. Egyedül a tinta hiányzott, de rögtön akadt erre is pótszer, zsebkésével kissé beleszúrta az úja hegyébe, közvetlenül a köröm alatt, honnan elegendő vér szivárgott, mint rendesen az e helyen támadó sebekből. Az üzenetet megírta, a mennyire a sötétben és a körülmények között lehetett. Röviden jelezte, hogy lázadás tört ki a hajón, Barnard kapitányt kitették a tengerre, várjam nyugodtan a segítséget, a mi az élelmiszereket illeti és csak maradjak nyugodtan a helyemen. A levél ezekkel a szavakkal végződött: „A mivel ezt idefirkantottam, az vér, - maradj rejtekhelyeden, életed forog kockán.”

A papirdarabot rákötötte a kutya derekára és leengedte a csapóajtón, aztán ő maga visszakúszott az ágyáig, a hol nem talált nyomot arra nézve, hogy valamelyik matróz a távollétében kereste volna. Hogy a nyílást a válaszfalban elfődjé, beleszúrta közvetlenül föléje a kését a deszkába és ráakasztott egy darócz-zubbonyt, melyet a fülkében talált. Aztán visszaigazította a bilincseket és bokái köré húzta a zsineget.

Alig hogy ezzel elkészült, lement Dirk Peters, meglehetősen ittas állapotban, de kitünő hangulatban és magával vitte a napi ételmet. Ez egy tucsat hatalmas sült burgonyából állott és egy korsó vízből. Egy kis időre leült egy ládára az ágy mellé és egész fesztelenül elmondta véleményét a kormányosról és általában a brig ügyeiről. Viselkedése nagyon szeszélyes, sőt bizarr volt. Egy perczig szinte megijesztette barátomat fura magatartásával. Végre azonban fölment a fedélzetre, valami ígéretfélét dünnyögve, hogy holnap jó ebédet fog hozni rabjának.

A nap folyamán a legénység két tagja, két szigonykezelő, ment le a szakács kíséretében, mindhárman dülöngve a sok italtól. Mint Peters, ők sem igen feszélyezték magukat és egész leplezetlenül beszélgettek terveikről. Úgy látszik, a mi végső szándékukat illette, nagyon is

eltérők voltak véleményeik, csupán egy pontban egyeztek meg s ez abban állott, hogy rajta akartak ütni egy hajón, mely a Zöldfoki-szigetek felől jött s a melylyel való találkozást óráról-órára várták. A mennyire meg lehetett állapítani, a lázadás nem annyira a préda kedvéért tört ki, mint inkább az volt főrugója, hogy a kormányos személyes haragját akarta kitölteni Barnard kapitányon. Úgy látszik, a legénység most két pártra szakadt, egyiknek a kormányos volt a feje, a másíknak a szakács. Az előbbi pártnak az volt a terve, hogy hatalmukba kerítik az első alkalmas hajót, a mely útjukba esik és aztán majd fölszerelik kalózkodási célokra valamelyik nyugatindiai szigeten. Az utóbbi és pedig erősebb párt, a melynek tagjai közé tartozott Dirk Peters is, inkább arra hajlott, hogy a brig eredeti útját kövesse a Csöndes Óceán déli része felé, s itt vagy bálnavadászatra adják magukat, vagy más foglalkozást keressenek, a mire épen alkalom kínálkozik. Peters, a ki gyakran járt ezen a vidéken, előadásaival láthatóan nagy hatással volt a lázadókra, a kik a haszonlesésről és a gyönyörörről alkotott bizonytalan fogalmaik között ingadoztak. Peters nem győzött eleget mesélni az újságnak és az örömmek e világáról, a mely a Csöndes Óceán megszámlálhatatlan szigete között található, a tökéletes biztonságról és a féket nem ismerő szabadságról, a mely itt élvezhető, de főként a kellemes éghajlatról, a jólét kiapadhatatlan forrásairól és az asszonyok buja szépségéről. És bár még semmi döntő elhatározásra nem jutottak, a félvér vitorlamester leírásai mély gyökeret vertek a tengerészek heves képzeletében és minden valószínűség a mellett szólt, hogy végül is Peters terveit fogják megvalósítani.

A három ember körülbelül egy óra mulva távozott és azóta senki sem ment le a hajó elő-részébe. Ágost nyugodtan feküdt ágyában egészen estig. Akkor kiszabadította magát kötelékeiből és bilincseiből, s fölkészült útjára. Egyik ágyon talált egy palaczkot, azt megtöltötte vízzel a korsóból, a melyet Peters vitt le neki, a zsebeit megrakta hideg burgonyával. Nagy öröme egy lámpára is akadt, melyben egy kis darab faggyúgyertya volt. Ezt bármikor meggyújthatta, mert volt egy skatulya phosphoros gyufája. Mikor egészen besötétült, átbújt a válaszfal nyílásán, de volt olyan óvatos, hogy úgy rendezte el a takarókat ágyában, mintha egy beburkolt alak feküdnék rajta. Aztán újra fölakasztotta késére a darócz-zubbonyt, hogy eltakarja a nyílást - az egész könnyen sikerült, mivel a kivágott deszkadarabot csak később illesztette helyére. A fedélzetközön volt tehát és ismét végigkúszott a felső fedélzet és az olajos hordók közé egészen a fő-csapóajtóig. Ideérve, meggyújtotta a kis gyertyacsutakat és leereszkedett, bár csak nagy nehézség árán tudott átvergődni az alsó raktár szorosan összezúfolt lim-lomján. Néhány pillanat mulva föltűnt neki, nagy aggodalmára, a türehetlen bűz és a dohos levegő. Nem bírta elhinni, hogy ennyi ideig életben tudtam maradni börtönömben, ha ilyen fojtó levegőt kellett szívnom. Többször nevemen szólított, de semmi feleletet nem kapott, a mi csak igazolta aggodalmait. A brig különben hevesen hánykolódott és ennek következtében akkora volt a zaj, hogy hiába figyelt valami gyöngébb neszre, mely lélekzetelemből vagy horkolásomból származott volna. Kinyitotta a lámpást és valahányszor alkalma volt, magasra tartotta, abban a reményben, hogy talán észre fogom venni és így ha életben vagyok, föleszmélhetnék rá, hogy segítség közeledik. De semmi nesz sem hallatszott, s most már kezdte biztosra venni, hogy nem vagyok többé az élők sorában. Mindamellet el volt szánva rá, hogy utat vág magának, ha lehet, a ládáig és legalább így minden kétségen kívül megállapíthatja, mi igaz van sejtelmeiben. Így furakodott előre egy ideig a legszánalmasabb aggodalomban, míg végre rájött, hogy az út egészen el van torlaszolva előtte és nem volt semmi lehetőség arra, hogy a megkezdett irányban tovább hatoljon. De most már nem bírt érzelmeivel, kétségbeesetten a lim-lom közé vetette magát és elkezdett sírni, mint egy gyermek. Ekkor hallotta azt a csörrenést, melyet az üres palaczk okozott, mikor a padlóhoz vágtam. Szerencse volt valóban, hogy ez megtörtént, mert bármilyen furcsának lássék, ezen a vékony szálon függött életem. De sok év lefolyt, mielőtt erre rájöttem volna. A gyöngesége és határozatlansága miatti természetes szégyenérzet és őszinte bánat ugyanis megakadályozta Ágost barátomat, hogy akkor megvallja nekem azt, a mit később egy bensőbb és bizalmasabb

együttlétben mégis csak föltárt előttem. Mikor látta, hogy a további előhaladást olyan akadályok zárják el, melyeket nem tud legyőzni, elhatározta, hogy fölhagy a hozzám jutás kísérletével és rögtön visszafordul a hajó elején levő fülkéjébe. De mielőtt őt teljesen elítélnék ezért, meg kell gondolnunk, milyen súlyos körülmények közé került. Az éjszaka lassan vége felé járt és fülkéjéből való távollétét hamar észrevehették; valóban így is történt volna, ha hajnal előtt vissza nem jut ágyába. Gyertyája már szinte elhamvadt tartójában és sötétben csak a legnagyobb nehézségek árán tudott volna visszatalálni a csapóajtóhoz. Azt is meg kell engednünk, minden oka megvolt arra, hogy holtnak tartson engem, s ebben az esetben semmi haszna sem lett volna abból, ha eljut a ládámig, ellenkezőleg csak ezernyi veszélyt halmoz fejére, minden cél nélkül. Többször szólított nevemen, de semmi választ nem kapott. Tizenegy nap és éjjel telt el már azóta, hogy nem volt több vizem, mint a mennyit a korsó tartalmazott, a mellyel kezdetben ellátott - s én bizony eleinte nem igen fukarul bántam a készlettel, minthogy minden reményem megvolt arra, hogy nem sokáig fog tartani a fogságom. Azonfelül a hajó üregében levő levegő ő neki, a ki a felső fülké aránylag tiszta levegőjéről jött, föltétlenül mérgesnek tűnt föl és bizonyára sokkal tűrhetlenebbnek mint a milyennek én nekem tetszett, mikor először felütöttem tanyámat a ládában - hiszen röviddel azelőtt a csapóajtók hónapokon keresztül nyitva voltak. Vegyük hozzá mindehhez a vérontásnak és a borzalomnak jeleneit, melyeknek nemrég tanuja volt, saját rabságát, nélkülözéseit és hajszálon múló megszabadulását a halál torkából, valamint azt, hogy most is milyen vékony és gyöngye szálon függött élete - mind e körülmények eléggé összejátszottak, hogy megőröljenek minden lelki energiát - s az olvasó könnyen meg fogja győzetni magát, mint én is, hogy baráti hűségének ezt a pillanatnyi, látszólagos megingását inkább a szájalom, mint a neheztelés érzésével tekintse.

Bár a széttört palaczk csörrenését tisztán hallotta, Ágost mégsem gondolta, hogy a zaj a hajó belsejéből származott. De ez a csekély kétség is elegendő volt, hogy ne tágítson eredeti szándéka mellől. Fölmászott a holmin keresztül szinte a fedélzetköz padlójáig és akkor a hajó hánykolódásában egy pillanatnyi nyugalomra várva, minden összeszedhető erejével nevemet kiáltotta, nem törődve azzal a veszéllyel, hogy a legénységből valaki esetleg meg fogja hallani. Emlékezhetnek, hogy szava ez alkalommal el is jutott hozzám, de engem annyira elfogott az izgalom, hogy képtelen voltam felelni. Ágost viszont most már bizonyosra vette, hogy legrosszabb aggodalmai következtek be, leszállt a ládák tetejéről azzal a szándékkal, hogy idővesztegetés nélkül visszatér fülkéjébe. Sietségében néhány kisebb tárgyat feldöntött, a minek a zaja fülemhez ért, a mint tudják. Már jókora utat megtett visszafelé, mikor késem esése ismét megállásra készítette. Rögtön visszafordult, másodszor fölmászott a rakomány tetejére és mint az előbb, hangosan nevemen szólított, fölhasználva a hajó pillanatnyi nyugalomát. Ezuttal volt annyi hangom, hogy válaszolhattam. Ki írhatná le örömet, mikor meghallotta, hogy életjelt adtam magamról; eltökélte, hogy keresztültör minden akadályon és veszélyen, csakhogy hozzám juthasson. A mily gyorsan csak tudott, kibújt a lim-lomok útvesztőjéből, a melybe keveredett, nagy nehezen eljutott egy másik sikátorba, mely több reménnyel kecsegtette és végre minden akadályt leküzdve, szinte a végsőig kimerülve elérkezett ládámhoz.

VI. AZ ELSŐ REMÉNYSUGÁR.

Ágost természetesen csak a legfontosabb eseményeket mondta el az előbbi történetből, mikor ládám mellett volt. Csak később terjeszkedett ki az összes részletekre. Ő maga nagyon félt, hogy keresni fogják, én pedig alig tudtam kivárni, hogy hátat fordítsak gyűlölt börtönömnek. Elhatároztuk, hogy nyomban nekivágunk az útnak és meg sem állunk a válaszfalba vágott nyílásig; én egyelőre ott maradok a közelben mögötte, míg ő átbúvik, hogy lássa, nincs-e baj? Hogy Tigris kutyát a ládában hagyjuk, azt egyikünk sem tudta a lelkére venni; csak az volt a kérdés, mit tegyünk vele? Úgy látszott, mintha teljesen megnyugodott volna, még lélekzésének nesztét sem tudtuk kivenni, bár fülünket egészen odanyomtuk a deszkához. Meg voltam győződve, hogy megdöglött és elhatároztam, hogy kinyitom az ajtót. Egész hosszában elterülve feküdt a ládában, láthatólag teljesen elkábulva, bár még életben volt. Nem volt időnk a késedelmezésre, de én még sem tudtam elszánni magam arra, hogy elhagyjam azt az állatot, a mely most másodszor mentette meg életemet, a nélkül, hogy meg ne kísértsem, hátha még életre lehetne kelteni. Ennélfogva magunkkal czipeltük, a hogy csak erőnktől telt, a legnagyobb nehézség és fáradság árán. Ágost gyakran kénytelen volt a hatalmas állattal karjaiban átmászni az útunkba eső akadályokon, a mire én kimerült állapotomban teljességgel képtelen lettem volna. Végre sikerült eljutnunk a nyílásig, Ágost keresztülbújt rajta és én Tigris utánam toltam. Minden rendben volt, nem is mulasztottuk el, hogy őszinte köszönetet ne rebegjünk az Úrnak, a miért megváltott bennünket attól a fenyegető veszélytől, melyben forogtunk. Egyelőre abban állapodtunk meg, hogy én a nyílás közelében fogok maradni, melyen keresztül pajtásom könnyen láthat el napi élelmének egy részével és a hol még azt az előnyt is fogom élvezni, hogy aránylag tisztább levegőt szívhatok.

Meg kell azonban magyaráznom elbeszélésem azon részletét, a melyben a brig rakományáról szóltam és a mi talán különösnek fog tetszeni olyan olvasóim előtt, a kik már látták, hogyan szokás egy hajót rendesen és helyes módon megterhelni. Meg kell itt állapítanom, hogy az a mód, a melylyel ezt a fontos feladatot a *Grampus* fedélzetén végrehajtották, egyáltalában nem válik dicséretére Barnard kapitánynak, a ki korántsem volt az a gondos és tapasztalt tengerész, a minőre abban a koczkázatos szolgálatban, a melyre használták, valóban szükség lett volna. Az igazi berakodást a leggondosabb módon kell elvégezni és sok szerencsétlenségnek volt az okozója, még az én szűkkörü tapasztalataim során is, ha ezen a téren valami tudatlanság vagy mulasztás történt. Partjáró hajók, melyeknél a teher ki- vagy berakása gyakran nagy sebbel-lobbal, hevenyében megy végbe, leginkább ki vannak téve a balesetnek, ha a rakodásnál kellő figyelmet nem tanusítanak. A bökkenője ott van a dolognak, hogy a tehernek vagy súlynak semmiképen sem szabad helyet változtatnia, még a hajó leghevesebb hánykolódása közben sem. Ezért a legnagyobb figyelmet kell fordítani nemcsak magára a rakományra, hanem a rakomány természetére is, valamint arra, hogy teljesen vagy csak részben fogja-e megtölteni a hajó testét. A legtöbb fajtájú terheknél a rakodás egy kézi csavar segítségével történik. Így egy dohány- vagy lisztrakománynál az egészet olyan szorosan hengerlik le a hajó üregébe, hogy a hordók vagy bödönök a kirakodásnál egészen el vannak lapulva és egy kis időbe kerül, míg visszanyerik eredeti alakjukat. Ez a leszorítás természetesen főképp arra való, hogy minél több teret nyerjenek a hajó belsejében; mert ha *teljes* rakomány van lisztből, dohányból vagy más ilyen árúból, akkor nem következhetik be a súlyeltolódás veszélye, vagy legalább is nem olyan mértékben, hogy valami baj támadhatna belőle. Igaz ugyan, voltak esetek, hogy a leszorítás módszere a legkellemetlenebb következményekkel járt, de ennek az oka nem a teher eltolódásából, hanem egészen másból származott. Egy gyapot-rakomány például, bármily szorosan van lehengerelve, bizonyos körülmények között képes arra, a mint ismeretes, hogy

tömegének fölpuffadásával a hajó falait szétvesse a vízben. Kétségtelen, hogy ez az eset dohánynál is bekövetkezhetnék, mikor elérkezik az erjedés folyamata, ha nem volnának apró rések a hordó dongái között.

De különösen a részleges rakománynál kell attól félni, hogy a súlyeltolódás veszélye bekövetkezhetik és azért minden óvatosságot elő kell venni, hogy az ilyen baleset elháríttassék. Csak azok, a kik már kiállottak egy vihart, vagy a kik tapasztalták, mekkorát inog a hajó, mikor a szélroham után hirtelen nyugalom következik, képesek fogalmat alkotni maguknak a rengés szörnyű erejéről és utána a borzasztó lökésről, mely a hajón levő összes ingó jószágot éri. Ilyen esetekben szembeszökő, hogy rendkívül körültekintő rakodásra van szükség, valahányszor félteherrel indul a hajó. Ha egy hajó a vihar miatt bevonja összes vitorláit (és csupán orrán van egy keskeny csúcsvitorla), vagy a hajó eleje nincs elég egyenletesen megformálva, gyakran egészen oldalt fordul s ez megtörténhetik átlag minden tizenöt-husz perczen, mégsem származik belőle semmi komoly következmény, *föltéve, hogy a rakomány jól van elhelyezve*. De ha ez nem történt a kellő figyelemmel, az első heves ingásnál az egész rakomány a hajónak arra az oldalára tódul, mely a vízre feküdt és így lehetetlenné válik, hogy visszanyerje előbbi egyensúlyát, a mi máskülönben szükségképpen bekövetkeznék, s egy-kettőre megtelik vízzel s alámerül. Nem túlozunk, ha azt mondjuk, hogy legalább az esetek felében, mikor egy hajó a nagy zivatarban elpusztult, a teher vagy súly eltolódásának kell tulajdonítani a szerencsétlenséget.

Ha bármilyen részleges rakományt vesz föl a hajó, miután az egészet oly szorosan lezsúfolták, a mennyire csak lehet, be kell még földni egy sor erős, toló-deszkával, melyek átfogják egész széltében a hajót. Ezeket a deszkákat nehéz, ideiglenes támasztófákkal kell leszorítani, melyek fölrnek egészen a fedélzet-gerendáig s így semmi sem mozdulhat helyéről. Gabonából vagy hasonló anyagból álló rakomány még nagyobb gondot és vigyázatot követel. Ha a hajó ürege zsúfolásig volt megtöltve gabonával, mikor elhagyta a kikötőt, rendeltetési helyére érve, már csak háromnegyed részben lesz tele, még abban az esetben is, ha az átvevő vékáról-vékára lemérve a súlyát, azt találja, hogy jóval többet kapott (a szemek duzzadása folytán), mint a mennyit várt. Oka ennek a gabona *üledése* a szállítás alatt s ez annál nagyobb arányokban történik, mennél nehezebb időjárással kell a hajónak megküzdenie. Ha a gabonát csak úgy hevenyészve öntik a hajóba, akkor bármilyen jól földjék is le deszkákkal és biztosítsák támasztófákkal, ha hosszú útról van szó, olyan súlyeltolódás következhetik be, hogy a legnagyobb baleset támadhat belőle. Hogy ez meg ne történjék, minden eszközt meg kell ragadni, hogy a teher *üledése*, a mennyire lehet, még a kikötő elhagyása előtt bekövetkezzék és erre többféle eljárás van, melyek között említsük meg azt, a mikor ékeket vernek a gabona közé. Még ha mindez meg történt is és semmi fáradságot nem kiméltek, hogy a fedő-deszkákat leszorítsák, minden tapasztalt tengerész tudni fogja, hogy semmi sem biztos, ha egy nagyobb vihar egy gabonával megterhelt hajót ér, főként, ha a rakomány nem tölti be a hajó üregét. Mégis százával vannak a mi partjáró hajóink és bizonyára még többen az európai kikötőkben, a melyek részleges teherrel indulnak, még pedig sokszor a legveszedelmesebb fajtával, a nélkül, hogy a legkisebb óvatosságot gyakorolnák. Valóban csoda, hogy több szerencsétlenség nem történik, mint a hányról tudunk. Az én tudomásom szerint egyik sajnálatra méltó példája ennek a fejetlenségnek Joel Rice kapitány esete, a ki 1825-ben Richmondból (Virginia állam) indult Madeirába a *Firefly* vitorlással, mely gabonával volt megrakva. A kapitány már sok útat tett minden komolyabb baleset nélkül, bár soha semmi gondot nem fordított rakományára, nem hogy a szokott módon biztosította volna. Azelőtt sohasem vitt még szemes rakományt és ez alkalommal is csak úgy hevenyében öntette a gabonát a hajó belsejébe, amelynek nem töltötte meg a felét sem. Útja első felében csak könnyű szelek akadtak útjába, de mikor épen egy napi járásra volt Madeirától, egy heves szélvész észak-keleti irányból arra készítette, hogy bevonja a vitorlákat. A hajót csak egyetlen

kéthajtású elővitorlával kényszerítette szél alá, a mellyel olyan jól haladt, a mennyire csak hasonló hajótól kitellett, a nélkül, hogy egy csepp vizet fogott volna. Este felé a vihar kissé csillapult és a hajó kevesebb biztonsággal hánykódott, mint azelőtt, de azért még igen jól megállta helyét, míg egy hatalmas hullám jobb oldalára nem fektette. Hallani lehetett, a mint a gabona egész tömegében megcsuszamlott és a lökés ereje kivetette a fő csapó-ajtót. A hajó elsüllyedt, mint egy darab kő. A közelben egy kis madeirai bárka járt, a mely kihalásztta a legénység egyik emberét (az egyetlent, a ki megmenekült); a vihar nem volt akkora, hogy a kis bárkának a legcsekélyebb veszélyt okozta volna, sőt egy ügyesen kormányzott csónak is elbirt volna vele.

A *Grampus* rakománya a legfelületesebb módon volt elrendezve, ha ugyan egyáltalában rakománynak lehet nevezni egy csomó össze-vissza dobált olajos hordót² és egyéb hajóföl-szerelést. Már eleget beszéltem arról, hogy ezek a holmik milyen állapotban voltak a hajó üregében. A mi a fedélzetközt illeti, ott, mint már mondtam, elegendő hely volt egy emberi test számára az olajos hordók és a felső fedélzet között, ugyancsak nyílt tér volt hagyva a főcsapóajtó környékén és több más szélesebb tisztás a rakomány között. A válaszfalba vágott nyílás közelében egy egész hordóra való üres hely volt s itt egyelőre igen kényelmesen elhelyezkedhettem.

A pajtásom azalatt nyugodtan visszafeküdt ágyába, helyükre igazította a bilincseket és kötélekeket, de már fényes napvilág volt. Valóban épen jókor jöttünk, mert alig hogy mindent rendbe hoztunk, lejött a kormányos Dirk Peterssel és a szakácssal. Egy darabig a Cape Verd felől érkező hajóról folyt a szó, és mindketten nagy aggodalomban voltak késése miatt. Majd a szakács odament Ágost ágyához és leült a fejénél. Rejtekhelyemről mindent láthattam és hallhattam, mert a kivágott deszkát még nem tettük vissza a helyére és én minden pillanatban attól tartottam, hogy a szakács nekidől a darócz-zubbonyra, mely a nyílás eltakarására volt odaakasztva, s akkor mindennek ki kellett derülnie és az életünknek is minden bizonynyal véget vetettek volna. De jó szerencsénk most sem hagyott el bennünket, és bár a szakács a hajó rengése következtében többször hozzáért a zubbonyhoz, sohasem vágódott neki olyan erővel, hogy a fölfedezés megtörténhetett volna. A zubbony alja gondosan oda volt erősítve a válaszfalhoz, úgy hogy a nyílás semmiféle lökésnél sem lett láthatóvá. Tigris egész idő alatt az ágy lábánál feküdt és úgy látszott, mintha kissé magához tért volna, mert észrevettem, hogy időnként kinyitotta szemét és nagyot lélezett.

Egy pár percz múlva a kormányos és a szakács eltávoztak, maguk mögött hagyva Dirk Peterst, a ki rögtön visszafordult, a mint eltűntek szem elől és letelepedett ugyanarra a helyre, a hol az előbb a kormányos ült. Egészen barátságos hangon elkezdett beszélgetni Ágosttal és láthattuk, hogy jórészt csak színlelte azt a nagy ittasságot, melyet a másik kettő jelenlétében mutatott. Barátom kérdéseire a legnagyobb előzékenységgel felelt; elmondta neki, hogy édesatyját kétségkívül fölvette valami hajó, mert nem kevesebb, mint öt vitorla tűnt föl épen napnyugta előtt azon a napon, a melyen kitették a csónakban; egyéb vigasztaló szavakat is mondott, a melyeket ép olyan meglepetéssel mint örömmel hallgattunk. Valóban kezdtem reményleni, hogy Peters segítségével esetleg ismét hatalmunkba keríthetjük a hajót és ezt a gondolatomat közöltem is Ágosttal, mihelyt tehettem. Ő lehetőnek tartotta, bár a legnagyobb óvatosságot ajánlotta, ha komolyan hozzá akarnánk látni, mert lehet, hogy a félvérű tengerész viselkedését egyedül a véletlen szeszély irányította; csakugyan nehéz lett volna megmondani, vajjon volt-e egy pillanatra is józan gondolkodásra képes. Peters visszament a fedélzetre körülbelül egy óra múlva és csak déltájban tért vissza, mikor lehozott Ágostnak egy hatalmas adag sózott marhahúst és puddingot. Ebből, mikor magunkra maradtunk, én is jó étvágygyal

² Bálna-vadász hajók rendszeren vastartályokkal vannak ellátva az olaj számára; hogy ilyenek miért nem voltak, a *Grampuson*, azt sohasem tudtam megállapítani.

falatoztam, a nélkül, hogy kibujtam volna a nyíláson. A nap folyamán senki sem tett látogatást a hajó elején és éjszakára bebujtam Ágost mellé az ágyba, a hol édesen és mélyen aludtam egészen virradatig, mikor Ágost fölkelte azzal, hogy valaki járkál fölöttünk a fedélzeten, és én visszaosontam rejtekhelyemre, a milyen gyorsan csak tudtam. Mikor teljesen kivilágosodott, észrevettük, hogy a Tigris csaknem tökéletesen visszanyerte erejét és semmi jelét sem mutatta a veszettségnek, mert nagy mohósággal itta meg a kevés vizet, a melyet nyújtottunk neki. A nap folyamán egészen visszaszerezte előbbi élénkségét és étvágyát. Úgy látszik, különös viselkedését a hajó üregében a rendkívül romlott levegő okozta, egyébként semmi köze nem volt a veszettséghez. Nem tudtam eléggé örülni annak, hogy nem hagytuk ott veszni a ládában, hanem magunkkal hoztuk. Ez a nap június harminczadika volt és a tizenharmadik nap, mióta a *Grampus* elhagyta Nantucket kikötőjét.

Július másodikán lejött a kormányos, részegen, mint rendesen, és ritka jókedvében. Odament Ágost ágyához és hátára csapva, megkérdezte, jól fog-e viselkedni, ha szabadon eresztí, és megígéri-e, hogy nem fog többé lemenni a cabinba? Barátom természetesen fűt-fát ígért, mire a gazficzkó visszaadta szabadságát, miután megkínálta egy üveg rummal, a melyet kabátzsebéből húzott elő. Aztán fölmentek a fedélzetre és én körülbelül három óráig nem láthattam Ágostot. Mikor ismét lejött, azt a jó hírt hozta, hogy engedélyt kapott a szabad mozgásra a brig fedélzetén a főárbocz előtt, fekvőhelyül pedig, mint előbb, a hajó elő részén levő ágyat jelölték ki. Azonfelül hozott nekem pompás ebédet és elegendő vizet. A brig még mindig a Cape Verd felől érkező hajót leste és épen egy vitorla vált láthatóvá, a melyről azt hitték, hogy az igazi. Minthogy a következő nyolcz nap története egészen jelentéktelen és semmi kapcsolatban nincsen elbeszélésem főbb eseményeivel, csupán napló alakjában közlöm, mivel nem akarom egészen elmellőzni.

Julius 3. Ágost három takarót szerzett nekem, melyekből kényelmes ágyat rögtönöztem magamnak rejtekhelyemen. Az egész nap folyamán senki sem jött le társamon kívül. Tigris közvetlenül a nyílás elé telepedett az ágyra és mélyen aludt, mintha még nem heverte volna ki tökéletesen betegsége következményeit. Este felé egy szélroham elkapta a hajót, mielőtt még be lehetett volna vonni a vitorlákat és kevés híjja, hogy föl nem borította. De csakhamar minden elcsöndesült s egyéb kárunk nem volt, mint hogy az elő-sudárvitorla darabokra szakadt. Dirk Peters egész nap nagyon barátságosnak mutatkozott Ágost irányában és hosszú beszélgetésbe bocsátkozott vele a Csöndes-Óceánról és szigeteiről, melyeket valaha meglátogatott. Megkérdezte tőle, nem volna-e kedve részt venni a lázadókkal egy fölfedező- és kény-utazásban ezen a vidéken és elárulta neki, hogy a legénység lassanként egészen a kormányos pártjára áll. Ágost azt tartotta a legjobb feleletnek, hogy kijelentette, ő nagyon örülne ilyes kalandozásnak, ha már egyebet nem lehet tenni és hogy inkább mindenre kész, csak kalózá-életet ne kelljen folytatni.

Julius 4. Az utunkba került hajó egy liverpooli brignek bizonyult és így bántódás nélkül elhaladhatott. Ágost ideje legnagyobb részét a fedélzeten töltötte azzal a czéllal, hogy megtudja mindent, a mi csak a lázadók terveire vonatkozik. Gyakori és heves veszekedéseknek volt tanuja, egy alkalommal az egyik szigonykezelőt, Jim Bonnert, beledobták a tengerbe, a kormányos pártja egyre erősödött. Jim Bonner a szakács bandájához tartozott, a melynek Peters is híve volt.

Julius 5. Hajnal tájban kitaró szelet kaptunk nyugat felől, a mely déltájban szélvészszé erősödött, úgy hogy a brig csak a vihar- és elő-vitorla alatt haladhatott. Egyik matróz, Simms, ki szintén a szakács pártjához tartozott, a mikor bevonta az elő-sudárvitorlát, beleesett a tengerbe, annyira felöntött a garatra, ott is fulladt, mert senki sem sietett megmentésére. A hajón levő emberek száma most épen tizenhárom volt, tudniillik: Dirk Peters; Seymour, a néger szakács; Jones; Greeby; Hartman Rogers és William Allen a szakács pártján; a kormányos, kinek

sohasem tudtam meg a nevét; Absalom Hicks; Wilson; John Hunt és Richard Parker a kormányos pártján, azonkívül Ágost és én.

Julius 6. A vihar egész nap dühöngött, hatalmas szélrohamok és eső kíséretében. A brig jó sok vizet nyelt repedésein keresztül s egyik szivattyú állandóan munkában volt, Ágostra is rákerült a sor. Épen alkonyatkor egy nagy hajó száguldott el mellettünk, a melyet nem vettünk előbb észre, mint mikor már kiáltásnyi távolságra volt tőlünk. Egyike volt azoknak a hajóknak, melyek után a lázadók lesben állottak. A kormányos szólította, de a választ elfojtotta a vihar üvöltése. Tizenegy órakor hatalmas hullám csapott le a hajóközépre, a mely leszakította a baloldali korlát nagy részét és egyéb kisebb károkat is okozott. Reggel felé az időjárás megenyhült és napkeltekor már alig volt szél.

Julius 7. Egész nap heves hullámverés volt, mely a könnyű briget keményen megtánczoltatta, mialatt egy csomó tárgy elmozdult helyéről a hajó üregében, a mint rejtkehelyemről jól hallhattam. Sokat szenvedtem a tengeri betegségtől. Peters ezen a napon hosszas beszélgetésbe eredt barátommal és elmondta neki, hogy pártjából ketten, Greeby és Allen, a kormányoshoz csatlakoztak és elhatározták, hogy tengeri rablókká lesznek. Több kérdést intézett Ágosthoz, a melyeket az nem értett meg határozottan. Este felé a lék a hajón mind nagyobb lett és nagyon keveset lehetett rajta segíteni, mert épen a hajó feszülése okozta a hasadékot és a repedéseken keresztül is beszivárgott a víz. Leeresztettek egy vitorlát és begyömöszölték a hajó elejébe, a mi kissé elodázta a bajt, úgy hogy urrá tudtunk lenni a lék fölött.

Julius 8. Könnyű szellő támadt kelet felől napkeltekor, midőn a kormányos délnyugati irányba fordította a vitorlást, azzal a szándékkal, hogy valamelyik nyugatindiai szigeten kiköt és ott valóra váltja kalóz-terveit. Sem Peters, sem a szakács nem mutattak semmi ellenkezést, - legalább Ágost füle hallatára nem. Föladtak minden reményt, hogy a Cape Verd felől érkező hajót elfogják. A lékkel most már könnyedén elbántak, elég volt, ha az egyik szivattyú minden háromnegyed órában működött. A vitorlát is felhúzták a vízből a hajó elején. Két kisebb bárkát szólítottunk meg a nap folyamán.

Julius 9. Szép idő. Minden épkézláb ember a korlát kijavításán dolgozott. Peters megint hosszas beszélgetésbe bocsátkozott Ágosttal és világosabban fejezte ki magát, mint azelőtt. Kijelentette, semmiféle erőszakkal sem kényszeríthetik őt a kormányos oldalára, sőt arra is célzott, hogy esetleg kiragadja kezéből a hajót. Megkérdezte barátomat, számíthat-e rá ebben az esetben, mire Ágost habozás nélkül azt válaszolta, hogy igen. Peters azt mondta, hogy kipuhatolja többi párthívei véleményét és azzal elment. A nap hátralevő részében Ágostnak nem nyílt alkalma arra, hogy vele négy szemközt beszélhetett volna.

VII. A SZABADULÁS TERVE.

Julius 10. Szólítottunk egy vitorlást, a mely Rióból Norfolk felé haladt. Az időjárás ködös; könnyű, csapongó szél keleti irányból. Ezen a napon meghalt Hartman Rogers, a ki már nyolczadika óta görcsökben vonaglott, miután megivott egy pohár grogot. Ez az ember szintén a szakács pártjához tartozott és Peters beléje vetette legtöbb reményét. Közölte Ágosttal azt az aggodalmát, hátha a kormányos mérgezte meg és attól félt, hogy ha nem lesz résen, akkor rövidesen ő reá is sor kerül. Most már csak egyedül Jones és a szakács tartoztak az ő bandájához, míg a másik párton öten voltak. Szólt Jonesnek, hogy ki kellene venni a kormányos kezéből a vezetést, de az igen hidegen fogadta a tervet, úgy hogy Peters nem igen erőltette tovább az ügyet és nem tett róla említést a szakácsnak. S ez az óvatosság nagyon helyesnek bizonyult, mert délután a szakács kijelentette elhatározását, hogy nem húz többé ujjat a kormányossal, hanem annak rendje szerint átpártolt hozzá; míg Jones alkalmat keresett arra, hogy összevesszen Peterssel és tudtára adta, hogy fölfedezi a kormányos előtt az ellene irányuló tervet. Nyilvánvaló volt, hogy nem maradt elvesztegetni való időnk és Peters el volt rá tökéelve, hogy kerüljön bármibe, hatalmába keríti a hajót, föltéve, ha Ágost segítségére lesz. Barátom rögtön biztosította őt arról, hogy kész ezért bármilyen tervbe belefogni, és épen kedvezőnek tartva az alkalmat, tudomására hozta a hajón való jelenlétemet. A félvérű ezen nem kevésbé csodálkozott, mint megörült, mivel semmi befolyása sem volt többé Jonesra, a kit már úgy tekintett, mintha a kormányos pártján lett volna. Rögtön lejött Ágosttal, a ki nevémen szólított s így hamar megismerkedtünk egymással. Megegyeztünk abban, hogy az első kedvező alkalommal visszahódítjuk a hajót, s Jonest teljesen kihagyjuk tanácskozásainkból. Siker esetén a briget az első, utunkba kerülő kikötőbe irányítjuk és kiszolgáltatjuk a hatóságnak. Párthiveinek az árulása meghiúsította Peters csöndes-óceáni terveit - melyeket lehetetlen volt megvalósítani legénység nélkül és most arra számított, hogy vagy fölmentik téboly czímen (ünnepélyesen kijelentette nekünk, hogy csak ez vihette rá a lázadásban való részvételre) vagy pedig, ha bűnösnek találják is, bocsánatot nyer Ágost és az én közbelépésemre. Tanácskozásunkat hirtelen félbeszakította egy kiáltás: „Minden ember a vitorlákhoz!” és Peters meg Ágost fölrohantak a fedélzetre.

Mint rendesen, majdnem az összes matrózok be voltak rúgva és mielőtt a vitorlákat kellőképen be tudták volna vonni, egy hatalmas szélroham oldalt fektette a hajót. De azért csakhamar talpra állott, bár jó sok vizet nyelt. Alig hoztak mindent rendbe, egy másik szélroham kapta el a hajót és közvetlenül utána egy harmadik, de semmi kár nem történt. Minden jel arra mutatott, hogy zivatar közeledik, a mely csakhamar nagy dühvel meg is érkezett észak és nyugat felől. Minden vitorla, a lehetőségig be volt húzva, csupán, mint ilyenkor szokásos, a rövidre vont elővitorlával haladtunk. Az éjszaka közeledtével a vihar tombolása növekedett, s a tengeren óriási hullámokat vert föl. Peters ismét lejött Ágosttal a hajó előrérszébe, a hol folytattuk tanácskozásainkat.

Megegyeztünk, hogy nem kínálkozhatik kedvezőbb alkalom, mint a mostani, hogy tervünket nyélbe üssük. Minthogy az összes vásznak gondosan be voltak vonva, semmiféle bajlódásra nem volt szükség, míg a szép idő be nem áll, mikor, ha kísérletünk sikerül, talán rávehetünk egy-két embert, hogy segítségünkre legyenek s a hajót kikötőbe vigyük. A legnagyobb nehézséget az okozta, hogy az erők nagyon aránytalanul voltak elosztva. Mi mindössze hárman voltunk, míg a cabinban kilenczen. Az összes fegyverek a hajón az ő birtokukban voltak, kivéve egy pár kurta pisztolyt, melyeket Peters a zsebében rejtegetett és egy széles tengerész-kést, melyet mindig magánál hordott a nadrág-szíjában. Némely jelből, - mint például abból, hogy semmi balta vagy kézi emelő nem feküdt a szokott helyén - azt következtettük, hogy a

kormányos gyanút fogott, legalább is Peterst illetően, és azért nem fog elmulasztani semmi alkalmat, hogy megszabaduljon tőle. Mégis nyilvánvaló volt, hogy a mit tenni szándékoztunk, azt nem volt szabad elsietnünk. Még minden lehetőség ellenünk szólt, semhogy a legnagyobb vigyázat nélkül mertünk volna munkához fogni.

Peters azt indítványozta, hogy ő fölmejj majd a fedélzetre és beszédbe elegyedek az őrral (Allennel) és ha kedvező alkalom nyílik, minden teketória nélkül belehajítja a tengerbe; aztán Ágost és én szintén felmegyünk és ellátjuk magunkat, a mi fegyver-féle akad a fedélzeten, végül megrohanjuk és elfoglaljuk a följáratot, mielőtt még ellenállásról szó lehetne. Én nem helyesletem a tervet, mert nem hittem, hogy a kormányos (a ki nagyon agyafúrt ficzko volt mindenben, a mi nem érintette babonás hiszékenységet), olyan könnyen lépre engedné magát csalni. Maga az a tény, hogy őrszemet állított a fedélzetre, elég bizonyosság volt a mellett, hogy résen áll, - mert erre egyáltalán nem volt szükség, kivéve olyan hajókon, hol szigorú fegyelem uralkodott, hogy strázsát kelljen állítani a fedélzetre, mikor a hajó szélvészben vesztegelt. Minthogy nagyrészt olyan olvasóknak írok, a kik talán sohasem jártak vitorlás hajóval a tengeren, szükségesnek látom, hogy pontosan leírjam a hajó állapotát ilyen körülmények között. A veszteglés vagy tengerész nyelven „elfekvés”, olyan eljárás, a melyre különféle célból van szükség és a melyet különféle módon lehet végrehajtani. Kedvező széljárásnál legtöbbször akkor alkalmazzák, ha meg akarják állítani a vitorlást, hogy bevárjanak egy másik hajót vagy más hasonló okból. Ha a hajó ilyenkor teljes vitorlával halad, a dolgot úgy hajtják végre, hogy a vitorlák egy részét kifordítják, úgy hogy a szél ellenkező irányból érje s ezzel a hajót megállásra bírják. De most arról van szó, hogyan lehet egy hajót veszteg állítani vihar idején. Erre akkor van szükség, ha a szél szembe fúj és olyan vadul, hogy nem lehet vitorlát bontani a felborulás veszélye nélkül; vagy néha akkor is, mikor a szél nem okoz bajt, de a tenger olyan nyugtalan, hogy nem lehet biztonsággal haladni rajta. Ha a hajót nagyon hullámozó tengeren futni engedik, rendesen azzal szenved nagy kárt, hogy a hátsó része sokszor víz alá kerül vagy pedig orrával bukdácsol nagyokat. Azért ehhez az eljáráshoz csak ritkán folyamodnak, olyan esetben, mikor semmiképen el nem kerülhető. Ha például lók van a hajón, akkor nekiengedik a szélnek még a legvadabb hullámverésben is, mert ha veszteg állítják, akkor a hasadékok egyre növekszenek a rendkívüli megfeszülés következtében, a mi nem következik be, ha a hajó a széllal fut. Gyakran akkor is szükség van rá, hogy futni engedjék a hajót, ha a szél ereje olyan rettenetes, hogy darabokra szakítaná azt a vitorlát, a melyet kifeszítenek, hogy vele szemben haladjanak,³ vagy pedig, ha a hajótest alakja egyenetlenül van megszerkesztve, vagy más okból, ha nem lehet a veszteg állítást végre hajtani.

Viharban a hajókat különféle módon lehet veszteglésre bírni, a szerint, hogy milyen a szerkezetük. Legtöbb az elővitorla alatt áll legjobban veszteg és azt hiszem, rendes körülmények között mindig ez történik. Nagy, középrudas hajóknál külön e célra készült vitorlák vannak, az u. n. viharálló-vitorlák. Alkalmilag csak magát a csúcs-vitorlát használják, néha az elővitorlával együtt, vagy egy kéthajtású elővitorlát és nem ritkán a hátsó vitorlákhöz is fordulnak. Igen gyakran az elősudar-vitorla is jobban megfelel erre a célra, mint bármely másik. A *Grampus* rendesen egy szűkre vont elővitorla alatt vesztegelt.

Ha a hajót veszteglésre akarják bírni, orrával szembefordítják a szélnek addig, míg éppen megduzzad az a vitorla, a mely ki van feszítve, még pedig úgy, hogy részút keresztben álljon a hajón. Ha ez megtörtént, a hajó orra egy pár fokkal eltérül attól az iránytól, honnan a szél ered és a hajó szélálló csúcsa kapja a hullámok lökését. Ebben a helyzetben egy jó hajó kiállja a legerősebb szélvést, a nélkül, hogy egy csöpp vizet nyelne és a nélkül, hogy azontúl a legénységnek bármivel törődnie kellene. A kormányrudat rendesen leszijazzák, bár ez teljességgel szükségtelen (kivéve, ha csapkodásával igen nagy zajt ütne), mert a kormánylapátnak

³ Szél ellen is lehet vitorlával haladni bizonyos fok alatt, zeg-zugos irányban. (Ford.)

semmiféle befolyása nincsen a veszteg álló vitorlásra. Sőt sokkal jobb is, ha a rudat szabadon engedik, semmint szorosan lekössék, mert a lapát erős hullámverésnél könnyen letörhetik, ha a rúdnak nincs tere a mozgásra. A meddig a vitorla kibírja, egy jól megépített hajó megtartja helyzetét és fölülmarad bármily vad tengeren, mintha csak valami életösztön vagy értelem kormányozná. De ha a vihar dühe darabokra tépi a vitorlát (a mire rendes körülmények között csak igazi orkán képes), akkor nagy baj érheti a hajót. Eltér a szél irányából, oldalt kerül a hullámoknak s így egészen azok szeszélyének van kiszolgáltatva: ebben az esetben az egyetlen menekülés gyorsan a szél irányába fordítani és futni vele, míg egy másik vitorlát ki lehet feszíteni. Vannak hajók, melyeket semmiféle vitorlával nem lehet veszteg állítani, de az ilyenekkel nem szabadna kimerészkedni a tengerre.

De térjünk vissza elbeszélésünkhöz. A kormányos máskor sohasem szokott őrt állítani a fedélzetre, ha a hajó viharban vesztegelt, így az a tény, hogy Allen fönn strázsált, hozzávéve ehhez egyéb körülményeket, hogy minden szekercze és kézi emelő el volt rakva, mindez tökéletesen meggyőzött bennünket arról, hogy a legénység résen áll és nem lehet meglepetés-szerűen rajta ütni, mint Peters képzelte. Valamit mégis kellett tennünk, és pedig lehetőleg késedelem nélkül, mert kétségtelen volt, hogy ha egyszer gyanúba fogták Peterst, akkor azon lesznek, hogy minél előbb megszabaduljanak tőle, a mint erre kedvező alkalom nyílik vagy ilyet teremtenek a szép idő beálltával.

Ágost most azzal a tervvel állt elő, hátha Peters valami ürügy alatt el tudná tenni a horgonylánczot, a mely az ő fülkéjében a csapóajtó fölött feküdt és így ezen a nyíláson keresztül észrevétlenül meglephetnék őket; de egy kis meggondolás után beláttuk, hogy a hajó sokkal vadabbul hánykolódott és bukdácsolt, semhogy ilyen kísérletre gondolni is lehetett volna.

Szerencsére én végül arra az ötletre jutottam, hogy föl kellene használni a kormányos babonás hiszékenységét és bűnös lelkiismeretét. Emlékezhettek, hogy a legénység egyik tagja, Hartman Rogers, aznap reggel pusztult el, miután két nappal azelőtt erős görcsöket kapott egy pohár grogtól. Peters azt az aggodalmát fejezte ki előttünk, hogy a kormányos mérgezte meg, és erre a gyanújára megvoltak a maga okai, melyek, a mint mondotta, megczáfолhatatlanok, bár semmiképen sem tudtuk rávenni, hogy ezeket velünk közölje - ez a kerek visszautasítás különben mindenben megfért különös jellemének egyéb vonásaival. De akár volt alapja a gyanúnak, akár nem, mi könnyen rábeszéltettük magunkat és elhatároztuk, hogy ehhez képest fogunk cselekedni.

Rogers délelőtt tizenegy óra tájban halt meg heves rángatózások közepett; teste néhány perczczel halála után a legborzalmasabb és visszataszítóbb látvány nyújtotta, a melyre emlékszem. Gyomra rendkívül fölpuffadt, mintha a vízből húzták volna ki s heteken keresztül ott feküdt volna. Ugyanígy meg voltak duzzadva kezei, míg arcza beesett, összeránczosodott és krétafehér volt, kivéve néhány lángoló vörös foltot, a melyet az orbáncz szokott okozni; egyik folt csík alakban keresztülhúzódott az arczon, egészen elborítva az egyik szemet, mintha piros bársony kötést tettek volna rá. Ebben az undorító állapotban hozták föl a cabinból a tetemet déltájban, hogy bedobják a tengerbe, mikor a kormányos megpillantotta (csak most látta első ízben) és a bűnös lelkiismerettől megrendülve, vagy a szörnyű látványtól visszaborzadva, megparancsolta az embereknek, hogy varrják be a holttestet függőágyába és részesítsék rendes tengerész-temetésben. Miután kiadta a rendelkezést, lement a cabinba, mintha kerülni akarná áldozatának további látását. Épen hozzáláttak, hogy parancsát végrehajtsák, mikor nagy heveséggel kitört a vihar és a dolgot egyelőre abban kellett hagyni. A tetem magára hagyva besodródott a baloldali ereszbe, még most is ott feküdt, együtt hánykolódva a brig rettentő lökéseivel. Megbeszélve és elrendezve tervünket, hozzáláttunk, hogy minél előbb nyélbe üssük. Peters fölment a fedélzetre, a hol, mint előre gondolta, rögtön beleütközött Allenbe, a kinek, úgy látszik, az volt a megbízatása, hogy minden egyébnél jobban reánk

vigyázzon. De ennek a gazficzkónak a sorsa csöndben és hamar elintéződött: Peters nagy hanyagul, mintha beszélni akarna vele, odalépett hozzája, torkonragadta és mielőtt egyetlen hangot tudott volna adni a torkán, keresztülhajította a korláton. Azután fölhívott bennünket a fedélzetre. Első gondunk az volt, mivel fegyverezzük föl magunkat, és azért nagy óvatossággal keresgélni kezdtünk, mert alig lehetett megállni, a nélkül, hogy valamibe ne kapaszkodjunk, és hatalmas hullámok csaptak keresztül a fedélzeten minden bukdácsolásnál. Azonfelül nem lehetett sokat tétovázni tervünkkel, mert a kormányos minden perczen feljöhetett, hogy a szivattyukat megindítsa, hiszen nyilvánvaló volt, hogy a brignek sok vizet kellett nyelnie. Miután egy keveset széjjel néztünk, nem találtunk más alkalmasabb szerszámot, mint a két szivattyu-rudat; az egyiket fogtam én, a másikat Ágost. Ezeket biztonságba helyezve, leránczigáltuk a ruhát a holttestről, melyet azután a tengerbe dobtunk. Peters és én lementünk, míg Ágost fönn maradt örködni a fedélzeten, odaállva ugyanarra a helyre, a hol Allen volt, háttal a cabinba vezető lejárathoz, úgy hogy ha esetleg valaki feljönne a kormányos bandájából, azt higgye, Allen strázsál ott.

A mint leértünk, hozzáálltam, hogy átöltözködjem, mintha Rogers teteme volnék. A ruha, melyet a holttestről lehúztunk, nagy segítségünkre volt, különös formájával és színével könnyen rá lehetett ismerni annál a zubbonyfélénél fogva, melyet az elhunyt többi ruhái fölé húzott. Kék kötött szövetből volt, és széles fehér csíkok futottak rajta végig. Ezt magamra véve, széjjelnéztem, miből csináljak magamnak poczakot, hogy a megduzzadt holttest szörnyű alaktalanságát utánozhassam. Ez hamar megvolt: egy csomó ágyneműt gyűrtem ingem alá. Ugyanezt a külsőt adtam kezeimnek is, fölhúzva egy pár fehér pamutkegtyűt és megtöltve mindenféle ronggyal, a mi kezemügyébe akadt. Peters azután kikendőzte az arczomat, először jól ledörzsölte fehér krétával, aztán bemaszatolta vérrel, a mit úgy szerzett, hogy megszurta egyik ujját. A szemem keresztül huzódó csíkot sem felejtette el, úgy hogy valóban bajosan mutathattam volna még visszataszítóbb külsőt.

VIII. A KÍSÉRTET.

Megnéztem magamat egy eltört tükördarabkában, mely a fülke falára volt akasztva, egy tolvajlámpa homályos fényénél és annyira elfogott valami határozatlan rémület a saját látásomra, meg arra a gondolatra, micsoda borzalmas valóságot ábrázolok, hogy szörnyű remegés fogott el és alig tudtam magamat eltökélni, hogy szerepemet végigjátsszam. Mindazonáltal nem volt szabad késedelmeskedni és Peters kíséretében fölmentem a fedélzetre.

Eddig minden rendben ment s így mindhárman a korláthoz lapulva, a cabinba vezető lejárathoz osontunk. Az csak félig volt betéve és óvatosságból fahasábokat raktak a felső lépcsőre, hogy ne lehessen hirtelen belökni vagy egészen bezárni kívülről. Nem volt semmi akadálya annak, hogy a cabin belsejét a maga egészében ne láthassuk a hasadékokon keresztül, melyek az ajtó-sarkaknál keletkeztek. Kiderült, hogy nagyon okosan tettük, mikor nem próbáltunk meglepetésszerűen rajtuk ütni, mert láthatólag mindenre el voltak készülve. Csak egyikük aludt s az is épen a lejáró lépcsőjének aljában; egy puska volt az oldalán. A többiek különböző derékaljakon heverésztek, melyeket a fülkék ágyaiból kihurczoltak és a padlón teregettek szét. Komoly megbeszélésbe voltak merülve és ámbár most is dorbézolás után lehettek, a miről két üres korsó és több pléh-kupa tanuskodott, melyek körülöttük heverték, még sem voltak annyira ittasok, mint rendesen. Mindegyiknél láttunk késeket, többeknél pisztolyokat és egy csomó puska is ott feküdt kéznél egy közeli ágyon.

Egyideig a beszélgetésükre figyeltünk, mielőtt még ráeszméltunk volna, mint cselekedjünk, mivel még semmi határozott tervünk nem volt, csupán azt tudtuk, hogy valahogy meg kell bénítani ellenálló képességüket, ha Rogers kísérteti megjelenésével rajtuk ütünk. Épen meghányták-vetették kalóz-terveiket, melyekből csak azt tudtuk világosan kivenni, hogy valami *Hornet* nevű vitorlás legénységével akartak egyesülni és ha lehetséges, magát a vitorlást is hatalmukba keríteni s azzal valami nagyobb szabású vállalkozásba fogni, melynek részleteit egyikünk sem bírta megérteni.

Az egyik matróz szóba hozta Peterst, mire a kormányos halk hangon felelt, a miből nem hallhattunk semmit, de aztán hangosabban hozzá tette, hogy „nem érti, mit bújik annyit össze a kapitány kölykével a hajó elő részén és neki az a véleménye, mentül előbb rázzák le mindkettőjüket a nyakukról, annál jobb.” Erre senkinek sem volt semmi megjegyzése, de könnyen észrevehettük, hogy az egész társaság jól értette és helyeselte a czélzást, különösen pedig Jones. Ebben a pillanatban rendkívül megindulás vett rajtam erőt, annál inkább, mert láttam, hogy sem Ágost, sem Peters nem tudják eldönteni, mit kellene tenni. Én azonban elhatároztam magamban, hogy nem adom olcsón az életemet és nem engedem, hogy bármi félsz erőt vegyen rajtam.

A borzasztó zaj, melyet a szél a kötélzetben okozott és hullámok csapkodása a fedélzeten, megakadályozott bennünket abban, hogy beszédjüket megérthessük, kivéve, mikor egy-egy pillanatra nyugalom állott be. Egyik ilyen szélcsendes pillanatban tisztán hallottuk, a mint a kormányos rászólt az egyik legényre, hogy „menjen föl és parancsolja meg azoknak a nyomorult bitangoknak, jöjjenek ide a cabinba, hadd lehessen őket szemmel tartani, mert ő nem hajlandó túrni semmiféle titkos sugdolózást a brig fedélzetén.” Szerencsénkre a hajó ebben a pillanatban akkorát zökkent, hogy lehetetlen volt rögtön teljesíteni a rendelkezést. A szakács fölkelt fekvőhelyéről, hogy értünk jöjjön, de egy borzasztó lökés, mely majd hogy le nem törte az árboczokat, nekivágta egyik baloldali fülke ajtajának, úgy hogy az kicsapódott és mindenféle egyéb felfordulást okozott. Hál' Istennek, egyikünk sem bukott fel a helyén, úgy hogy elég időnk maradt hanyatt-homlok lesietnünk a hajó elő részébe, a hol gyorsan

megbeszéltünk egy tervet, mielőtt még a követ megjelent volna vagy helyesebben mielőtt kidugta a fejét a följáró nyílásánál, mert nem merészkedett ki a fedélzetre. Arról a helyről nem vehette észre Allen távollétét, s így csak odakiáltott feléje, megismételve a kormányos parancsát. Peters változtatott hangon visszaordított: „Igen, igen!” és azzal a szakács visszabújt, a nélkül, hogy gyanut fogott volna, hogy valami nincs rendben.

Ekkor két társam vakmerően fölment a fedélzetre és azután le a cabinba, a hol Peters behúzta maga után az ajtót azon módon, a mint találta. A kormányos színlelt barátsággal fogadta őket és kijelentette Ágostnak, minthogy olyan jól viselkedett legutóbb, ő is a cabinban alhatik ezentúl, sőt beállhat közéjük társnak. Töltött neki egy félkupa rumot és nem tágított, míg föl nem hörpintette. Mindezt láttam és hallottam, mert nyomon követtem barátaimat, mihelyt az ajtó bezárult mögöttük s elfoglaltam előbbi megfigyelő állásomat. Magammal vittem a két szivattyú-rudat s az egyiket elhelyeztem a lejáró mellé, hogy kéznél legyen, ha szükség lenne rá.

Összeszedtem minden bátorságomat, hogy semmi el ne kerülje figyelmemet abból, a mi odabenn történik és igyekeztem megfeszíteni minden idegemet arra a perczre, a mikor le kell mennem a lázadók közé, ha Peters megadja a jelt, a melyben megegyeztünk. Az rögtön a lázadás véres jeleneteire vitte át a beszélgetést és lassanként rávezette az embereket arra, hogy szoba hozzák a sok száz babonát, a melyek a tengerészek között hiedelemre találhatnak. Nem tudtam mindent kivenni, a miről szó esett, de jól láthattam a beszélgetés hatását a jelenlevők arczkifejezésén. Különösen a kormányos volt izgatott, kivált mikor valaki megemlítette Rogers holttestének borzalmas külsejét, azt hittem, közel van az ájuláshoz. Peters megkérdezte tőle, nem gondolná-e helyesebbnek, ha rögtön a tengerbe hajítanák a tetemet, hiszen igazán rémes látvány, a mint az eresz vízlékei közt hanykolódik. A gazficzkónak erre szinte elállt a lélekzete és lassan körüljártatta tekintetét társain, mintha valakit kért volna, hogy menjen föl és teljesítse a feladatot. Azonban egyik sem mozdult és nyilvánvaló volt, hogy az egész társaság ideges izgalma tetőpontra hágott, mikor Peters megadta a jelt. Tüstént föltaszítottam a lejáró ajtaját, és szó nélkül leereszkedve a lépcsőn, fölemelt fővel megálltam közöttük.

Nem kell csodálkoznunk azon a szörnyű hatáson, melyet ez a hirtelen látomás okozott, kivált ha tekintetbe veszünk többféle körülményt. Hasonló természetű esetekben rendesen megtörténik, hogy a néző öntudatában marad némi fölcsillanó kétség, vajjon igazán kísértet került-e szemei elé; marad egy kis reménye, bármily törékeny is, hogy ő valami csalásnak az áldozata és hogy a látomás nem az árnyak világából való jövevény. Nem túlozunk, ha azt állítjuk, hogy majdnem minden ilyen kísértetlátás esetében maradt az öntudat alján némi ilyen töredékes kétség és a megrendítő borzalom, még a legjellemzőbb példákban is, mikor a legnagyobb szenvedésen esik át az illető, inkább abból az elébe vágó rémületből származik, hogy a látomás *talán igaz lehet*, mintsem az igaz voltában való rendületlen hitből. De a jelen esetben, mint rögtön látni fogjuk, a lázadók lelkében még az árnyéka sem volt meg semminemű kételkedési lehetőségnek, hogy Rogers megjelenése nem valóban a visszataszító tetemnek a megéledése vagy legalább is annak kísérteties képmása. A brig elszigetelt helyzete és teljes megközelíthetetlensége a vihar miatt, a csalás minden láthatóan lehetséges eszközét annyira szűk határok közé szorította, hogy egy szempillantást alatt áttekinthették valamennyit. Huszonnegyedik napja már, hogy künn jártak a szabad tengeren, a nélkül, hogy másként, mint átkiabálás útján, érintkezésbe jutottak volna bármiféle hajóval. Az egész legénység - legalább is mindazok, a kik azt hitték, hogy kívülök nincs más lélek a fedélzeten - együtt ült a cabinban, az egyetlen Allen, az őrszem kivételével; s az ő hatalmas termete (hat láb és hat hüvely magas volt) ismerősebb volt a szemük előtt, semhogy egy pillanatra is azt gondolhatták volna, hogy ő rejtőzik a jelenés mögött. Vegyük hozzá mindehhez a zivatarnak félelem gerjesztő természetét és a Peterstől megkezdett társalgás hatását, azt a mély benyomást, a melyet a valódi holttestnek undok külseje a délelőtti folyamán az emberek képzeletében előidézett, az

én rendkívül sikerült utánzásomat és a bizonytalan, libegő megvilágítást, melyben föltüntettem közöttük, minthogy a cabin-lámpa fénye, a mint hevesen ide-oda ingott, szeszélyes és furcsa világot vetett arcomra, - akkor semmi ok sincs a csodálkozásra, hogy ez a szemfényvesztés még sokkal nagyobb hatással volt, semmint előre sejthettük volna. A kormányos fölugrott a derékaljról, a melyen feküdt, aztán egyetlen szó nélkül hanyatt vágódott, mint egy élettelen kődarab, a cabin padlóján, s a brig erős rengése következtében félregurult, mint egy fahasáb. A többi hét közül csak hárman voltak, a kik eleinte némi lélekjelenlétet tanúsítottak. A többi négy úgy ült ott, mintha gyökeret vertek volna a padlóban - a borzalom és kétségbeesés legszánalmasabb képe volt, a mit valaha szemeimmel láttam. Az egyetlen ellentállást, a melylyel találkoztunk, a szakács, John Hunt és Richard Parker fejtették ki, de az is gyöngé és bizonytalan védekezés volt. A két első rögtön lelőtte Peters, míg Parkert én vágtam fejbe a szivattyú-rúddal, melyet magammal hoztam. Azalatt Ágost fölragadta az egyik puskát, mely a földön hevert és szívenlőtt egy másik lázadót (Wilsont). Nem maradt több ellenfelünk háromnál; de azalatt azok fölriadtak bódultságukból és talán kezdtek átlátni a csaláson, melybe beleugrattuk őket, mert nagy dühvel és elszántsággal védekeztek s ha nincs segítségünkre Peters rettenetes izomereje, talán végül is fölül kerekedtek volna. Ez a három volt: Jones, Greely és Absalom Hicks. Jones leterítette Ágost barátomat a földre és több helyütt megszurta a jobb karján és bizony hamar végzett volna vele (minthogy sem Peters, sem én nem tudtunk rögtön szabadulni ellenfelünkötől), ha a legnagyobb veszély pillanatában ott nem terem mellettünk egy új barát, a kinek segítségére alig számítottunk. Ez a szövetséges társ nem volt más, mint a Tigris. Tompa üvöltéssel berontott a cabinba, Ágostra nézve épen a legkritikusabb időben és rávetve magát Jonesra, egy pillantás alatt lerántotta a padlóra. Barátom mindamellett sokkal erősebben megsebesült, semhogy tovább segítségünkre lehetett volna, engem pedig annyira akadályozott a maskarám, hogy szintén nem sokat lendíthettem a dolgon. A kutya azonban a világért sem engedte volna el Jones torkát Peters valóban könnyen elbánt a megmaradt kettővel s kétségkívül hamarabb végzett volna velük, ha tágasabb tér áll rendelkezésére és a hajó szörnyű ingásai nem akadályozzák. Végül azonban a kezébe került egy nehéz zsámoly, a milyen néhány ott heverészett a földön. Ezzel szétlapította Greely koponyáját, épen mikor rám akarta sütni fegyverét és rögtön azután az egyik zökkenés nekivetette Hicksnek, a kit torkon kapott és szörnyű marka pusztasorításával egy pillanat alatt beléfojtotta az életet. Így sokkal rövidebb idő alatt, mint a mennyibe ez az elbeszélés került, uraivá lettünk a vitorlásnak.

Ellenfeleink közül az egyetlen ember, a ki életben maradt, Richard Parker volt. Emlékezhetek, hogy ő volt az, a kit mindjárt a támadás kezdetén leütöttem a szivattyú-rúddal. Most mozdulatlanul hevert a betört cabin-ajtó mellett, de mikor Peters megérintette a lábával, beszélni kezdett és kegyelemért esdekelt. A feje csak egy kis helyen törött be, semmi más baja nem esett, épen hogy az ütéstől elkábult. Engedtük, hogy föltápáskodjék és egyelőre hátrakötöttük a kezeit. A kutya még egyre morgott Jones fölött, de mikor közelebbről megnéztük, láttuk, hogy semmi élet sem volt már benne, a torkából ömlött a vér egy mély seben keresztül, a melyet kétségtelenül az állat éles fogai ütöttek rajta.

Hajnali egy óra tájban lehetett, a szél még egyre borzalmasan süvöltött. A brig a rendesnél jobban hánykolódott és föltétlenül szükségessé vált, hogy valahogyan segítsünk rajta. Majd mindegyik ingásnál a szélmentes oldal felé keresztül csapott rajta egy hullám, némelyik még a cabinba is leszaladt, épen mikor javában folyt a harcz, mert a csapó-ajtót nyitva hagytam magam mögött, mikor lementem a lépcsőn. A baloldali korlátot egész hosszában elsöpörte az ár, ép úgy a konyha-tűzhelyet, meg a hátsó csónakot. A főárbócz recsegése és dülöngése arra mutatott, hogy az sem fogja sokáig kibírni. Hogy nagyobb tér maradjon a rakomány számára a hátsó hajóüregben, az árbócz talpa a fedélzetközben volt megerősítve (nagyon helytelen eljárás, melyhez többször folyamodnak tudatlan hajó-építők), úgy hogy az a veszély fenye-

getett, hogy minden pillanatban kiszakadhat foglalatából. De hogy minden bajunk betetőzést nyerjen, megmértük a szivattyú-kútat s nem kevesebb, mint hét láb vizet találtunk benne.

Ott hagytuk a holttesteket a cabinban heverni és rögtön neki álltunk a szivattyúnak, - Parker kötelekeit természetesen föloldottuk, hogy ő is segítsen a munkában. Ágost karját úgy a hogy felkötöttük és ő is segített, a mennyire tőle kitelt, de ez nem sokat nyomott a latban. Mégis észrevettük, hogy a lék nem enged be több vizet, ha az egyik szivattyú állandóan működik. De mivel csak négyen voltunk, ez kemény munkát jelentett; hanem azért összeszedtük minden lelki erőnket és aggódva vártuk a pirkadást, mikor úgy akartunk könnyíteni hajónkon, hogy kidöntjük a főárbócot.

Így töltöttük az éjszakát rettentő aggodalomban és fáradságban s mikor végre fölvirradt, a vihar egy cseppet sem hagyott alább és semmi jel sem mutatott arra, hogy hamarosan enyhülne. Így hát felcipeltük a holttesteket a fedélzetre és beledobtuk őket a tengerbe. Legközelebbi gondunk az volt, hogy megszabaduljunk a főárbóctól. A szükséges előkészületeket megtéve, Peters kivágta az árbócot (szekerczét eleget találtunk a cabinban), míg mi többiek odaálltunk a feszítő kötelek és pórázok mellé. A mint a brig egy rettentő lökést kapott a szélmentes oldal irányában, Peters ránk szólt hogy vágjuk el az ellenkező oldalon a köteleket, a minek megtörténtével az egész tömeg fa- és vitorla-szerelvény egyenesen behullott a tengerbe, a nélkül, hogy bármi más anyagi kárt okozott volna. Úgy találtuk, hogy a brig valóban jóval megkönnyebbült, de azért helyzetünk még mindig igen kényes volt és minden erőfeszítésünk ellenére sem tudtunk urrá lenni a lék fölött, ha nem járattuk mind a két szivattyút. A csekély segítség, melyet Ágost nyújthatott, valóban semmit sem lendített rajtunk. Nyomoruságunk betetőzésére egy hatalmas hullám a szél felőli oldalon érte a brigit és néhány fokkal ellökte a szél irányából, s mielőtt még visszatérhetett volna előbbi helyzetébe, egy másik hullám teljesen átcsapott rajta, úgy hogy egész hosszában oldalt billent. A hajóteher egész tömegében a szélmentes oldalra csúszott (a rakomány sorsa egy idő óta tökéletesen a véletlen játékára volt bízva) és egy pár pillanatig azt hittük, hogy semmi sem ment meg bennünket a felfordulástól. Mégis a hajó egy kevésbé fölemelkedett, de a teher megtartotta helyét a baloldalon s így olyan ferdén feküdtünk, hogy haszontalan lett volna a szivattyúkat működésbe hozni, a mit különben sem birtunk volna tovább megtenni, mert kezeink teljesen feltörtek az éjjeli nehéz munkától és a legborzasztóbb módon véreztek.

Parker tanácsa ellenére hozzáfogtunk, hogy kidöntsük az elő-árbócot, a mi nagy sokára sikerült is sok fáradság árán, tekintettel a felbillent helyzetre, a melybe kerültünk. Mikor keresztül esett a fedélzeten, magával rántotta az kormányrudat s így valóságos roncsként maradtunk.

Eddig még örülhettünk annak, hogy mentő-csónakunk megvolt és semmi kárt sem szenvedett a fedélzeten átcsapó nagy víztömegektől. De nem sokáig tartott az örömünk; mióta az elő-árbócot elvesztettük s vele együtt természetesen az elő-virorlát, a mely eddig egyensúlyban tartotta a brigit, azóta minden hullám végig söpört rajtunk és öt percz alatt a víz az egész fedélzetet simára mosta elejétől a tatjáig, a csónakot és a jobboldali korlátot leszakította és még a horgony-czölöpöt is darabokra törte. Valóban alig kerülhettünk volna szánalmasabb állapotba.

Dél felé némi lehetősége mutatkozott annak, hogy a vihar alább hagy, de ebben keservesen csalódtunk, mert egy pár percznyi nyugalom után kettőzött dühvel tört ki ismét. Délután négy óra tájban teljesen lehetetlen volt talpra állani az orkán erejével szemben és mikor ránk esteledett, még a remény árnyéka is eltűnt, hogy a hajó reggelig ki fogja bírni.

Éjfélkor már nagyon mélyen benne voltunk a vízben, a mely egészen a fedélzetközéig ért. Nemsokára leszakadt a kormánylapát s a hullám, a mely letépte, annyira kiemelte a hajó hátsó részét a vízből, hogy mikor visszazökkent, úgy összerázkódott, mintha zátonyra futott volna.

Pedig arra számítottunk mindnyájan, hogy a kormánylapát az utolsó perczig ki fog tartani, mert rendkívül erős volt s olyan pompásan felszerelve, mint még soha sem láttam, sem azelőtt, sem azóta. Törzsén egész sor erős vaskapocs futott végig és ugyanilyenek hasonlóképen a hajó tatján lefelé. Ezeken a kapcsokon keresztül rendkívül vastag kovácsolt vas-rúd húzódott végig, a lapát ezzel volt odaerősítve a hajó farához és szabadon mozoghatott a vasrudon. A hullám rettentő erejét, mely a kormányt letépte, megérthetjük abból a tényből, hogy a tatba vert kapcsokat, a melyek teljesen keresztül voltak verve a tartó-rúdon és összehorrasztva a belső oldalon, mind teljesen kirántotta a kemény fából.

Alig volt annyi időnk, hogy lélekzetet vehettünk a szörnyű lökés után, mikor egy olyan rettentő hullámhegy, a minőt még soha sem láttam, egyenesen rászakadt a fedélzetre és elsöpörte a lejárati sisakját, szétforgácsolta a csapó-ajtókat s az utolsó hüvelykig megtöltötte a hajót vízzel.

IX. A RONCSON.

Szerencsére még az éj beállta előtt mind a négyen szorosan odaszíjaztuk magunkat a horgonyczölöp még maradt törzséhez és olyan laposan végigfeküdtünk fedélzeten, a mennyire csak lehetett. Csak ez az intézkedés mentett meg bennünket a pusztulástól. Így történt, hogy az óriási súlyú víztömeg, mely ránkzúdult, többé-kevésbé elkábított bennünket, és már közel voltunk a kimerüléshez, mikor végre legördült rólunk. Mihelyt visszanyertem lélekző képességemet, hangosan társaimat szólítottam. Csupán Ágost felelt, mondván, „mindnyájunknak végünk van, az Úr könyörüljön szegény lelkeinken.” Lassanként a másik kettő is szóhoz tudott jutni, s igyekeztek bátorságot önteni belénk azzal, hogy még nem veszett el minden reménység; a hajóteher természete teljesen lehetetlenné tette, hogy a brig elsüllyedhessen s minden okunk megvan a reményre, hogy a vihar hajnal felé csillapulni fog. Ezek a szavak új életet élesztettek bennem, mert bármilyen különösnek lássék is, noha nyilvánvaló volt, hogy egy üres olajoshordókkal megrakott hajó el nem merülhet, eddig annyira meg volt zavarva az öntudatom, hogy tökéletesen megfeledkeztem erről a körülményről, és a legnagyobb veszély, a melytől valósággal rettegettem, az volt, hogy el fogunk süllyedni. A mint a remény újra éledt bennem, fölhasználtam minden alkalmat, hogy megerősítsem a szíjakat, melyek a megmaradt horgonyczölöp-töredékekhez tartottak és ekkor észrevettem, hogy társaim is ebben buzgólkodtak. Az éj olyan sötét volt, a milyen csak lehetett, és a borzalmas üvöltözést, zajongást és fölfordulást, a mely körülvett bennünket, hiába próbálnám leírni. Fedélzetünk egy színvonalban feküdt a vízzel vagy helyesebben egy állandó tajték-torlasz tánczolt körül bennünket, melynek egy része minden perczben nyakunkba szakadt. Nem sokat mondok, ha azt állítom, hogy fejünk csak minden harmadik másodperczben került ki a vízből. Bár szorosan egymás mellett feküdtünk, egyikünk sem láthatta a másikat vagy a brig legcsekélyebb részét, a melyet olyan rémségesen hányt-vetett a vihar. Időnként fönnhangon szólítottuk egymást, eképen igyekezve életben tartani a reményt vagy vigasztalást és bátorítást nyújtani annak, a ki éppen legjobban rászorult. Ágost testi gyöngesége mindnyájunk állandó aggodalmának volt tárgya; mert összevagdalt jobb karjával alig lehetett képes a kötelékeket elég erősen maga köré vonni, úgy hogy minden pillanatban attól rettegtünk, hogy egy hullám lemossa a fedélzetről, pedig a legjobb akarat mellett sem segíthettünk volna rajta. Véletlen szerencse, hogy ő volt valamennyiünk között a legbiztosabb helyzetben, mert testének felső részével éppen a széttördelt czölöp tövében hevert s így a rázúduló hullámok erejét nagyrészt az fogta föl. Minden más helyzetben (pedig csak a vak véletlen dobta őt oda, mert előbb egy nagyon veszélyes helyen kötötte meg magát), elkerülhetetlenül elpusztult volna reggelre. A brig ferde helyzetének köszönhattük, hogy nem voltunk annyira kitéve a hullámok erejének, mint más esetben történt volna. A mint előbb említettem, a hajó baloldalára billent s itt a fedélzet fele állandóan víz alatt volt. Viszont a habok, a melyek a jobb oldal felől szakadtak ránk, nagyrészt megtörtek a hajó kiemelkedő párkányán és csak egyes töredékei értek bennünket, a mint hasmánt lelapultunk a fedélzetre, míg azok, a melyek balfelől értek bennünket, az úgynevezett visszacsapó hullámok, helyzetünkönél fogva nem igen tudtak belénk csimpaszkodni s így nem volt elegendő erejük, hogy elszakítsanak bennünket kötelékeinktől.

Így feküdtünk ebben a rettentő helyzetben, míg felvirradt és akkor láthattuk, micsoda borzalmak vettek körül bennünket. A brig olyan volt, mint egy darab fa, a mely ki volt szolgáltatva minden hullám kényére-kedvére; a vihar még egyre erősödött, most már valóságos orkánná változva, és az utolsó földi menekülés lehetősége is eltűnt előlünk. Néhány órán keresztül halálos csöndben voltunk, elkészülve rá, hogy minden pillanatban elszakadhatnak kötelékeink vagy a horgonyczölöp maradékait elmossa az ár, vagy pedig a hullámhegyek, melyek minden irányban fölöt-

tünk és körülöttünk zúgtak, annyira a víz alá fogják nyomni a hajóroncsot, hogy megfulladunk, mielőtt visszajutunk a víz színére. Az Úr kegyelméből azonban kimenekültünk ezekből a szörnyű veszedelmekből s déltájban nagy örömkre felsütött az áldott napvilág. Kevéssel azután valami csekély gyöngülést vettünk észre a szél erejében, mikor tegnap este óta először megszólalt Ágost és azt kérdezte Peterstől, a ki közvetlenül mellette feküdt, mit gondol, van-e még valami lehetősége a menekülésnek. Minthogy először semmi feleletet nem kaptunk, azt hittük, hogy a félvérű megfulladt azon a helyen, a hol feküdt; de egyszerre, nagy örömkre, beszélni kezdett, bár igen gyöngye hangon, azt állítva, hogy nagy kínokat szenved, mert a kötel olyan szoros volt rajta, hogy belevágott a gyomrába, úgy hogy vagy valamiképen meg kell lazítani, vagy el kell pusztulnia, mert lehetetlen tovább túrni ezt a fájdalmat. Ez nagy szomorúságot okozott nekünk, mert egyáltalában gondolni sem lehetett arra, hogy bármiképen segítsünk rajta, míg a tenger állandóan végigsöpört rajtunk. Azért bíztattuk, hogy tűrje el bátran a szenvedést és ígértük, hogy az első kínálkozó alkalommal segíteni fogunk rajta. Azt felelte, hogy akkor bizonyára már elkéstünk vele, ő már mindenén túl lesz, a mikor valamit tehetünk érte s egy darabig még nagyokat nyögött, aztán elcsöndesült, a miből azt következtettük, hogy kilehelte lelkét.

A mint az este közeledett, a tenger hánykolódása annyira csillapult, hogy minden öt perczen legföljebb egy hullám csapott át a hajóroncsra a szél felőli oldalon és a szél is jóval alábbhagyott, bár még igen erősen süvöltözött. Órákon át nem hallottam egyik társamnak a hangját sem és most nevéen szólítottam Ágostot. Válaszolt, de olyan gyöngye hangon, hogy nem tudtam megérteni, mit mondott. Szóltam Petershez és Parkerhez is, de egyiktől sem kaptam feleletet.

Röviddel ezután az érzéketlenség egy neme vett rajtam erőt, mely alatt a legkellemesebb látomások lebegtek el képzeletemben, úgy mint zöldelő fák, érett kalásztól hullámzó mezők, tánczó leányok menete, robogó lovas csapatok és más phantasmagóriák. Eszembe jut, hogy mindenben, a mi lelki szemeim előtt elvonult, a *mozgás* volt az uralkodó képzet. Nem tűnt föl előttem semmiféle mozdulatlan tárgy, mint például egy ház, hegy vagy más efféle, hanem csupa szélmalom, hajó, nagy madarak, léggömbök, emberek lóháton, vadul száguldó kocsik és hasonló mozgó tárgyak végtelen sorozatban. Mikor föleszméltem ebből a lelkiállapotból, a nap, a mennyire kivehettem, már egy óra óta fenn lehetett az égen. A legnagyobb nehézségembe került visszaemlékezni a különböző eseményekre, melyek mostani helyzetemet előidézték és egy ideig abban a szilárd meggyőződésben voltam, hogy még mindig a brig belsejében fekszem, ládám közelében és hogy Parker teste azonos Tigris kutyámmal.

Mikor végre teljesen magamhoz tértem, láttam, hogy a szél nem erősebb egy mérsékelt szellőnél s a tenger aránylag elég csendes, úgy hogy alig csapott föl a hajó közepéig. Bal karom kiszabadult a kötélből és erősen összezúródott könyökben, jobb karom egészen megbénult és a kéz meg a csukló rettentően megdagadt a kötel szorításától, mely a vállam alatt lefelé haladt. Nagy kint okozott egy másik szíj is, melyet derekam köré kötöttem s a mely tűrhetetlenül megszorult rajta. Főlnézve társaimra, láttam, hogy Peters még életben volt, bár egy vastag zsineg annyira belevágódott csípőjébe, hogy szinte olyan volt, mintha ketté vágták volna; a mint megmozdultam, kissé megrándult a keze, mintha a zsineg felé akart volna mutatni. Ágost semmi életjelt nem adott magáról és majdnem kétrét volt görbülve a horgony-czölöp egyik csonkjá körül. Parker rám szólt, mikor látta, hogy mozogni kezdtem és megkérdezte, van-e elegendő erőm, hogy kiszabadítsam őt szorult helyzetéből és biztatott, hogy szedjem össze minden lelki erőmet és próbáljam meg leszedni róla a kötelet, mert akkor megmenekülhetünk, máskülönben mindnyájan el fogunk pusztulni. Azt feleltem, ne féljen, rajta leszek, hogy kiszabadítsam. Belenyúlva nadrágzebembe, előkotorásztam tollkésemet és több eredménytelen kísérlet után végre sikerült fölnyitnom. Ekkor balkezemmel valahogy leszedtem a kötelet jobbomról, aztán elvágtam a többi köteléket, a melyek tartottak. Mikor azonban föl akartam tápázkodni helyemről, azt tapasztaltam, hogy lábaim teljesen fölmondták a szolgálatot és sem fölállani nem tudok, sem jobb karomat megmozdítani. Tudomá-

sára hoztam ezt Parkernek, a ki azt tanácsot adta, hogy feküdjem nyugodtan néhány perczig s balkézzelem kapaszkodjam a horgony-czölöpbe, míg a vérkeringés ismét megindul tagjaimban. Szót fogadtam s az ernyedtség lassanként elszállt, úgy hogy meg tudtam mozdítani előbb az egyik, aztán a másik lábamat és röviddel azután részben a jobb karomat is használni tudtam. Ekkor nagy óvatosan elkúsztam Parkerig, a nélkül, hogy föltérdeltem volna és levagdostam róla az összes szíjakat, úgy hogy rövid idő múlva ő is mozgatni bírta tagjait. Nem vesztgettünk több időt és fölszabadítottuk Peterst is kötelékeiből. Azok mélyen belevágódtak gyapjú-nadrágja övében és két ingén keresztül az altestébe, honnan bőven ömlött a vér, a mikor leoldtuk a zsineget. Alighogy ez megtörtént, máris megszólalt és úgy látszik, rögtön megkönnyebbülést érzett, - sokkal jobban tudott mozogni, mint akár én, akár Parker, - a mi kétségtelenül a vérzésnek volt tulajdonítható.

Kevés reményünk volt rá, hogy Ágost magához fog térni, mert semmi életjelt nem adott; de mikor segítségére mentünk, kitünt, hogy csak a vérveszteségtől ájult el; mert a vihar letépte róla a kötést, melyet sebes karjára tettünk, különben a kötelek közül, melyekkel a czölöphöz erősítette magát, egyik sem volt annyira szoros, hogy halálát okozhatta volna. Kiszabadítva őt is kötelékeiből, kihúztuk a czölöp széttördelt forgácsai közül, lefektettük egy száraz, szélmentes helyen, fejét kissé mélyebbre a testénél és mindhárman azon buzgólkodtunk, hogy melege dörzsöljük tagjait. Körülbelül félóra múlva magához tért, ámbár eszmélethez csak másnap reggel jutott annyira, hogy fölismert bennünket és elég ereje volt a beszédhez. Míg azonban így sorban kiszabadítottuk magunkat a kötelekből, egészen beesteledett és az éj ismét borulni kezdett, úgy hogy a legnagyobb halálfélelem vett rajtunk erőt, hátha megint kitör a vihar és akkor semmi sem ment meg bennünket a biztos pusztulástól, annyira ki voltunk merülve. Szerencsénkre a szél nagyon mérsékelten fújt az éjszaka, a tenger minden perczben nyugodtabb lett s így ismét föléledt bennünk a remény, hogy végül mégis meg fogunk menekülni, Kellemes szellő fujdogált északnyugati irányból, de egy csöppet sem fáztunk. Ágost barátunkat gondosan megkötöttük a szélmentes oldalon, hogy a hajó ringása következtében le ne csússzék a fedélzetről, minthogy még mindig nagyon gyöngye volt ahhoz, hogy saját erejével fönn tarthassa magát. Nekünk többieknek nem volt erre szükségünk. Összekuporodtunk egymás mellé, egymásba kapaszkodtunk s a szétvagdosott kötelek segítségével belefogóztunk a horgony-czölöpbe; azon tanakodtunk, mi módon lehetne megmenekülni ebből a rettenetes helyzetéből. Némi enyhülést úgy szereztünk, hogy lehúztuk magunkról nedves ruháinkat és jól kifacsartuk a vizet belőlük. Mikor azután megint fölvevük, sokkal melegebben és kellemesebben éreztük magunkat, úgy hogy nem kis mértékben visszanyertük elvesztett erőnket. Ágostról is lesegítettük a ruhát, kifacsartuk neki s rajta is ugyanaz a kellemes érzés futott végig.

A legnagyobb szenvedést ezután az éhség és szomjuság okozta és mikor utána néztünk, mint lehetne ezen segíteni, egyszeriben eltűnt minden bátorságunk és szinte sajnáltuk, hogy a tenger kevésbbé borzalmas veszélyeitől megszabadultunk. Azzal igyekeztünk mégis vigasztalni magunkat, hogy bizonyára hamarosan fölszed majd bennünket valami hajó és bátorítottuk egymást, hogy viseljük el erős lélekkel a bajokat, a melyek még reánk várakozhatnak.

Végre fölvirradt a tizennegyedik nap hajnala és az időjárás állandóan szép és kedvező maradt, friss, de könnyű északnyugati szellővel. A tenger egészen síma volt; hogy mi okból, azt nem tudtuk megállapítani, de a brig sem feküdt már olyan ferde helyzetben, mint azelőtt, a fedélzet eléggé megszáradt, úgy hogy szabadon mozoghattunk rajta. Több mint három nap és éjjel színét sem láttuk ételnek, itálnak, s így föltétlenül szükségünk volt rá, hogy valami módon ennivalót szerezzünk a hajó belsejéből. Minthogy a brig teljesen megtelt vízzel, nagy levertséggel fogtunk munkához és igen kevés várakozást fűztünk hozzá, hogy valami eredményt fogunk elérni. Összetákolunk valami kotró-szerszámot a képen, hogy kiránczigáltunk egy pár szöveget a lejárati ajtajának maradványaiból és azokat bevettük két fadarabba. Ezeket keresztben egymáshoz kötöttük, odaerősítettük egy kötél végére s azzal leengedtük a cabinba; ide-oda

huzgáltuk abban a reményben, hogy bele akad valami ennivalóba vagy más valamibe, a minek segítségével élelmiszerhez juthatunk. A délelőtti nagyobb részét erre a hiábavaló munkára áldoztuk, de nem birtunk kihalászni mást, mint egy pár ágytakarót, a mi könnyen horogra akadt. Valóban, szerszámunk annyira otromba volt, hogy nagyobb sikerre alig számíthattunk.

Azután a hajó előrésszel próbálkoztunk meg, de hasonlóképpen hiába s már a kétségbeesés szélén voltunk, mikor Peters azt indítványozta, hogy kössünk egy kötelet a derekára, hadd próbálja meg, hátha bűvár-módra valamit fel tud hozni a cabinból. Ajánlkozását nagy örömrivalgással fogadtuk, a mennyire csak föléledő reményünkben kitellett tőlünk. Rögtön hozzá fogott, hogy levesse ruháit, kivéve nadrágját; egy erős kötelet gondosan a dereka köré hurkoltunk, keresztül húzva vállalai fölött is, úgy hogy teljesen lehetetlen volt, hogy kicsúszhasson belőle. A vállalkozás a legnagyobb fáradsággal és veszélylyel járt; mert arra alig számíthattunk, hogy sokat fog találni, ha ugyan egyáltalában akad valami a keze ügyébe; arra kellett törekednie, hogy a leszállás után jobb kézt forduljon és víz alatt vagy tiz-tizenkét lábnyi távolságban keresztül menjen egy szűk folyosón az éléskamrába s aztán lélekzetvétel nélkül visszatérjen.

Minden előkészület megtörtént, Peters leereszkedett a cabinba, először a lejárati lépcsőjén haladt lefelé, míg a víz álláig nem ért. Aztán fejfelé előre lebukott, mindjárt jobbkéz felé fordulva, azzal a szándékkal, hogy egyenesen az éléskamrának tart. Az első kísérlettel azonban teljesen kudarcot vallott. Nem telt el fél percz leszállása után, hogy erősen megrántotta a kötelet (ez volt a megbeszélte jel arra az esetre, ha azt kívánta, hogy fölhúzzuk). Rögtön belekapaszkodtunk a kötélbe, de olyan gondatlanul s hebe-hurgyán húztuk föl, hogy csúnyán összeverte magát a lépcsőn. Semmit sem hozott magával s nem is tudott nagyon előrejutni a folyosón, mert a legnagyobb erőlködésébe került, hogy a víz a mennyezethez ne nyomja. Mikor feljött, annyira ki volt merülve, hogy egy negyedórát pihennie kellett, mielőtt ismét megkoczkáztathatta volna a leszállást.

A második kísérlet még rosszabbul ütött ki; mert olyan sokáig víz alatt maradt minden jeladás nélkül, hogy aggódni kezdtünk épsége miatt, azért nem várva tovább, felhúztuk. Csak úgy kapkodott a levegő után és azt állította, hogy ismételten megrángatta a kötelet, a nélkül, hogy észrevettük volna. Valószínűleg az volt az oka, hogy a kötél egy része beleakadt a lépcső alján a korlátba. Ez a korlát valóban annyira utunkban volt, hogy elhatároztuk, ha lehet, elmozdítjuk a helyéről, mielőtt tovább kísérletezünk. Ezt másképpen el nem érhattük, mint erőszakos úton, azért mindhárman leszálltunk a lépcsőn a vízbe, a milyen mélyre csak birtunk és egyesült erővel addig nyomtuk a korlátot, a míg sikerült letörni.

A harmadik próbálkozás ép olyan sikertelen maradt, mint az első kettő s az is világos volt, hogy nem fogunk másképpen célra érni, ha csak nem erősítünk a bűvárra valami súlyt, mely lehúzza a cabin padlójára a keresgélés ideje alatt. Hosszú ideig hiába kutattunk, hogy ráakadjunk valamire, a mi célunknak megfelelne, végül azonban nagy örömeinkre fölfedeztük az előárbocz egyik viharlánczát, mely annyira meglazult, hogy nem nagy erőfeszítésbe került, míg kitéphetük. Ezt gondosan rákötöttük Peters egyik bokájára s ezzel negyedszer leereszkedett a cabinba; ezúttal sikerült eljutnia az éléskamra ajtajáig. De ki írhatná le csalódását, mikor bezárva találta és kénytelen volt visszatérni a nélkül, hogy behatolhatott volna, mert a legnagyobb erőlködéssel sem tudott tovább víz alatt maradni, mint egyetlen egy perczig. Ügyünk így valóban nagyon szomorúan állott és sem Ágost, sem én nem tudtuk magunkat tartóztatni, hogy könnyekre ne fakadjunk, ha a rengeteg nehézségre gondoltunk, a mely körülvelt bennünket és a csekélyke valószínűségre, mely a végső megmeneküléssel kecsegtetett. De ez a gyöngeség nem sokáig tartott. Térdre vetettük magunkat s az Úrhoz folyamodtunk, hogy könyörüljön rajtunk a tengernyi ránk törő veszély között, aztán megújult reménynyel és életerővel keltünk föl s törtük a fejünket, miféle emberi eszközökkel lehetne kiszabadulni ebből a csávából.

X. A TITOKZATOS HAJÓ.

Röviddel ezután közbejött egy fordulat, melyet hajlandó vagyok nemcsak életem legbensőbb és legtermékenyebb hatású eseményének tekinteni, hanem megvallom, nagyobb örömmel töltött el először és aztán borzalommal, mint a mennyit száz meg száz alkalommal később megértem kilencz hosszú esztendő alatt, - esztendők, a melyek telve voltak a legkülönösebb és számos esetben alig elképzelhető vagy egészen elképzelhetetlen kalandokkal. Épen a fedélzeten heverésztünk, közel a lejáróhoz, és azon töprengtünk, mint lehetne mégis az éléskamrához férni, mikor Ágostra pillantva, a ki arczczal felém fordulva feküdt, észrevettem, hogy egyszerre halálos sápadtság önti el arcát és ajkai a legfurcsább és legérthetlenebb módon, vonaglani kezdenek. Nagyon megrémültem, és rászóltam, de ő nem válaszolt; már azt hittem, hogy hirtelen rosszul fogta el, mikor ráesett a pillantásom szemeire, melyek alkalmasint valami mögöttem levő tárgyra meredtek. Hátrafordultam és sohasem fogom elfelejteni a gyönyörnek azt az elragadtatását, mely megreszkettette testemnek minden porcikáját, mikor észrevettem azt a hatalmas briget, a mely épen felénk tartott és már alig volt néhány mérföldnyire tőlünk. Fölugrottam, mintha hirtelen puskagolyóval lőttek volna szíven, és kiterjesztve karjaimat a hajó felé, úgy álltam mozdulatlanul s nem tudtam kiejteni egyetlen szótagot. Peters és Parker szintén odavoltak az örömtől, de egészen más módon juttatták kifejezésre. Az első elkezdett tánczolni a fedélzeten, mintha meg lett volna bolondulva, a legszertelenebb taglejtésekkel, közbe-közbe nagyokat kurjongatva és káromkodva, míg a másik könnyekre fakadt és néhány perczig úgy zokogott, mint egy gyermek.

A közeledő hajó egy nagy, feketére festett, felemás alkatú brig volt, németalföldi építésű, czifra, aranyos oromfigurával. Úgy látszik, alaposan megviselte a vihar, még pedig valószínűleg ugyanaz a szélvész bánt el vele, a mely olyan végzetessé vált ránk nézve, mert az elősudar árbócz le volt szakítva és a jobboldali korlátnak egy. része is. Mikor először megpillantottuk, a mint említettem, körülbelül két mérföldnyi távolságban lehetett tőlünk és a szél irányában haladva, egyenesen felénk közeledett. A szellő nagyon enyhe volt, mégis legnagyobb csodálkozásunkra a hajón nem volt más vászon kibontva, mint az alsó elő- és fő-vitorla, meg az egyik felső csúcs-vitorla, - s így természetesen nagyon kényelmesen jött felénk, úgy hogy türelmetlenségünk szinte az örülésig fokozódott. S bármennyire elfogott bennünket az izgalom, azt is észre kellett vennünk valamennyiünknek, milyen ügyefogyott módon kormányozták a vitorlást. Egyszer már annyira elcsellengett, hogy attól féltünk, nem is fog bennünket észrevenni, vagy ha meglátott is, talán nem tűnt föl, hogy ember van fedélzetünkön s így majd elfordul és más irányban halad tovább. Mindannyiszor elkezdtünk ordítani és üvöltözni, a mennyire torkunkon kifért s valóban ilyenkor az idegen hajó mintha egy pillanatra megváltoztatta volna szándékát és megint felénk tartott volna, - s ezt a különös viselkedését kétszer-háromszor megismételte; végre nem tudtunk mást gondolni magyarázatul, mint föltenni, hogy a kormányos bizonytalas lehet.

Senkit sem vettünk észre a fedélzeten, míg egy negyedmérföldnyire a közelünkbe nem ért. Ekkor három tengerészt pillantottunk meg, a kik viseletükről ítélve, hollandok lehettek. Kettejük néhány öreg vitorlavásznzon feküdt a hajó elején, a harmadik, a ki láthatólag nagy kíváncsisággal nézett bennünket, a jobboldali korlát fölé támaszkodott a hajónyárs közelében. Ez utóbbi hatalmas, vaskos ember volt, nagyon sötét arczbőrű. Viselkedéséből azt vettük ki, mintha biztatóan felénk intene, hogy legyünk türelemmel; fejével kedélyesen, bár kissé furcsán bólogatott, állandó mosolylyal ábrázatán, úgy hogy folyton ragyogtatta pompás fehér fogsorát. A mint a hajó közelebb jött, láttuk, hogy piros posztó-sapkája leesőfélben volt a fejbúbjáról, de ő azzal édes-keveset törődött, hanem folytatta különös mosolygását és

bólogatásait. Én mindezt a legpontosabban írom le s magától értetődik, tökéletesen úgy, a hogy akkor *föltűnt* előttünk.

A brig lassan felénk síklott, most már kevésbé bizonytalanul, mint az imént, és - nem tudom nyugodtan elmesélni ezt az eseményt - a szívünk vadul dobogni kezdett, szinte a lelkünket adtuk ki, úgy kiabáltunk és adtunk hálát az Úristennek ezért a nagyszerű, váratlan és dicső megmenekülésért a melyet íme ilyen megfoghatóan a kezünkbe adott. Ekkor hirtelen, szinte meglepetésszerűen megcsapott bennünket, mintha az óceán fölött lebegett volna át az idegen hajóról (a mely most egészen a közelünkbe ért) valami szag, valami bűz, melyre az egész világon nem lehetne nevet találni, - a minőről senki sem tud magának fogalmat alkotni - pokoli - torokfojtogató - türhetetlen, elképzelhetetlen. Levegő után kapkodtam és társaim felé fordulva észrevettem, hogy fehérebbek voltak a márványnál. De nem volt időnk kérdezősködni vagy tanakodni - a brig nem volt ötven lábnyira tőlünk s úgy látszott, mintha mellénk akart volna farolni, hogy átmeheessünk fedélzetére csónak segítségével nélkül. Hátra rohantunk, mikor egy hatalmas szökkenéssel öt-hat foknyira elfordult eddigi irányából és a mint elhaladt mögöttünk alig húsz lábnyi távolságban, tisztán föltárult előttünk minden, a mi fedélzetén volt. El fogom-e felejtetni valaha ennek a látványnak sokszoros borzalmait? Huszonöt-harmincz emberi hulla, köztük több asszony, feküdt szétszórtan a hajó fara és a cantin között, a rothadásnak legutolsó, legundorítóbb stádiumában. Kiderült tehát, hogy egy élő lélek sem volt ezen az istenverte hajón! És mégis, nem birtuk visszatartani magunkat, hogy segítségért ne kiáltunk a holtakhoz! Igen, hosszasan és hangosan könyörögtünk a pillanat agóniájában, hogy ezek a néma és undok tetemek álljanak meg a kedvünkért, ne hagyjanak cserben bennünket, hogy mi is ugyanarra a sorsra ne jussunk, hogy fogadjanak be az ő kedves társaságukba! A borzalom és kétségbeesés elvette az eszünket - egészen beleőrültünk ennek a szörnyű csalódásnak a fájalmába.

Amint az első hangos rémkiáltás kitört belőlünk, az idegen hajó elejéről valami furcsa visszhang támadt, a mi annyira hasonlított az emberi jajszóhoz, hogy a legjobb fül is megdöbbszent volna, olyan csalódásig hű volt. A következő perczen egy újabb hirtelen szökkenés egy pillanatra megint a hajó orrát hozta szemünk elé és ekkor rögtön rájöttünk a hang eredetére. Ismét előttünk volt a hatalmas, vaskos tengerész, a ki még mindig a korlát fölé hajolt és egyre ide-oda bólogatott a fejével, csak hogy arcza most el volt fordulva tőlünk, úgy hogy nem láthattuk. Karjait kiterjesztette a rács fölött és tenyere ki volt fordulva. A térde egy vastag kötélén nyugodott, a mely keményen meg volt feszítve és a hajónyárs tövétől az egyik czölöpig ért. A hátán, melyről ingének egy darabja le volt tépve s így csupaszon maradt, egy óriási tengeri sirály ült, és mohón dúskált a borzasztó húsban, a melybe csőre és karmai mélyen be voltak mélyedve, míg fehér tollai tele voltak főcskendve vérell. A mint a brig ismét olyan irányba fordult, hogy szembe kerültünk, a madár láthatóan küzködve kihúzta véres fejét és miután egy perczre ijedten ránk meredt, lomhán fölemelkedett a tetemről, a melyen lakmározott és egyenesen a mi fedélzetünk fölé szállva, ott kóválygott egy darabig a csőrében egy darab megalvadt, májszerű falattal. A borzalmas húscsafatot végre szörnyű csattanással épen Parker lábai elé ejtette. Isten bocsásson meg nekem, de most először keresztülnyilallott fejemen egy gondolat, egy gondolat, a melyet nem akarok elárulni, s éreztem, hogy egy lépéssel odadülöngök a véres rondaság felé. Főlnéztem és a szemem találkozott Ágostéval, a melyben olyan jelentős és sóvár pillantás villant föl, hogy rögtön észre tértem. Villámgyorsan odaugrottam és mély megrázkódással behajítottam a szörnyű darabot a tengerbe.

A holttest, melyről ez a húsdarab származott, térdelő helyzeténél fogva a kifeszített kötélén, könnyen ide-oda ingott, a mint a ragadozó madár lakmározott benne, s ez a mozgás volt az, mely először azt a hitet keltette bennünk, mintha életben lett volna. A mint a sirály terhétől megkönnyebbült, oldalt fordult és félig átesett a korláton, úgy hogy egész arcza láthatóvá vált. Soha, valóban soha sem láttam rémségesebb és ijesztőbb ábrázatot! Hiányzottak a szemei és a

hús a szája körül, úgy hogy fogai teljesen csupaszon maradtak. Ez volt hát a mosoly, mely annyi reményt ébresztett bennünk! ez volt - de nem folytatom. A brig, mint már mondtam, elhaladt mögöttünk és lassan, de biztosan szállt tova a szélben. Vele és szörnyű utasaival együtt tűntek el képzeletünkből a szabadulás és öröm boldog látomásai. A milyen kényelmesen ment el mellettünk, bizonyára megtaláltuk volna a módját, hogy fedélzetére jussunk, de a hirtelen csalódás és a rákövetkező rémes fölfedezés teljesen megbénította minden testi és lelki cselekvő képességünket. Láttunk és éreztünk, de sem gondolkodni, sem tenni nem birtunk, míg - sajnos - már késő nem volt. Hogy ez a fordulat mennyire megsibbasztotta értelmünket, azt legjobban bizonyítja az a tény, hogy mikor a hajó már olyan messze elhaladt, hogy nem láthattuk, csak tömegének felét, komolyan az a gondolat foglalkoztatott bennünket, hátha el tudnók érni úszva!

Azóta sokszor igyekeztem valami kulcsot találni ehhez a szörnyű titokzatossághoz, mely az idegen hajó sorsát körülvette. Alakja és általában külső megjelenése után ítélve, mint már előbb megállapítottam, azt kellett gondolnunk, hogy németalföldi kereskedelmi hajó volt, a legénység ruházata is e mellett tanuskodott. Könnyen kibetűzhettük volna nevét is a farán, másféle megfigyeléseket is tehettünk volna, a melyek származására vonatkozólag fölvilágosítást nyújthattak, de a pillanat rettentő izgalmai vakká tettek bennünket minden iránt. A még teljesen föl nem bomlott tetemek sáfrányszerű színéből azt következtettük, hogy az egész társaság sárgalázban veszett el, vagy más, hasonlóan borzalmas pusztító nyavalyában. Ha ez volt az eset (és én nem tudok mást elképzelni), a halál, a mint a holttestek fekvéséből látható volt, olyan hihetetlenül gyorsan és ellenállhatatlanul lepte meg őket, hogy ez tökéletesen eltért mindattól, a mi még a legragályosabb dögvész alkalmával sem történt, a mely valaha az emberiséget sujtotta. De lehetséges az is, hogy valami méreg, mely esetleg az élelmiszerek közé jutott, okozta a szerencsétlenséget; vagy talán egy eddig ismeretlen mérges tengeri halból vagy másfajta vízi állatból, vagy óceáni madárból ettek, a mi rájuk hozta a bajt, - de hiszen teljesen fölösleges találgatásokba bocsátkozni egy olyan esetben, mely egészen be volt burkolva és bizonyára örökre be lesz burkolva a legrémítőbb és áthatatlanabb titokzatosságba.

XI. A PALACZK.

A nap hátralevő részét valami kába lethargiában töltöttük, a távozó hajó után bámulva, míg a sötétség el nem takarta szemünk elől és valahogyan észre nem térített bennünket. Ekkor újra visszatértek az éhség és szomjúság kínjai s elnyomtak minden más gondot és gondolatot. Másnap reggelig azonban semmit se tehattünk, azért úgy a hogy biztonságban elhelyezkedve, igyekeztünk egy kis pihenőt szerezni. Nekem ez várakozásomon felül sikerült, aludtam, míg társaim, a kik nem voltak olyan szerencsések, föl nem ráztak hajnal tájban, hogy újra neki-lássunk, hátha kihalászhatunk valami ételmet a hajó üregéből.

Halálos nyugalom uralkodott, a tenger olyan sima volt, a milyennek soha sem láttam, - az időjárás meleg és kellemes. A brig eltűnt szem elől. Azzal kezdtük munkánkat, hogy ki-téptünk, nem kis erőlködéssel, egy másik viharlánczot s Peters mindakettőt lábaihoz erősítve, megint megpróbálta, hogy elérjen az éléskamra ajtajáig s talán föl is feszíthesse, ha lesz rá elegendő ideje; ő maga nagy reményekkel látott neki, mert a hajóroncs mozdulatlanabban feküdt, mint valaha.

Valóban nagyon gyorsan elért az ajtóhoz, a hol leoldva az egyik lánczot bokájáról, minden erejét megfeszítette, hogy keresztül törjön vele a kamarába, de hiába, a deszkák sokkal erősebbek voltak, semmint gondoltuk. Annyi ideig maradt a víz alatt, hogy teljesen kimerült tőle, s így föltétlenül szükségessé vált, hogy más valaki vegye át közülünk szerepét. Parker rögtön ajánlkozott erre a szolgálatra, de három sikertelen kísérlet után kijelentette, hogy soha sem tudna eljutni még az ajtóig sem. Ágost sebesült állapota az ő részéről teljesen lehetetlenné tett minden kísérletet, mert ha le jut is és el éri is az ajtót, soha sem tudja kifeszíteni s így rám került a sor, hogy mindnyájunk megmenekülése érdekében megmutassam ügyességemet.

Peters lenn hagyta az egyik lánczot a folyosón és én úgy találtam, mikor lebuktam, hogy nem vagyok elég súlyos és nem tudok biztosan megállni a padlón. Elhatároztam azért, hogy első alkalommal nem törődöm mással, csak épen azzal, hogy megkerítsem a másik lánczot. A mint lekuporodtam tehát a folyosó padlójára, a kezembe ütközött egy kemény tárgy, a mit rögtön megragadtam, de nem lévén időm arra, hogy megtudjam, micsoda, rögtön visszafordultam s fölszálltam a víz felszínére. A zsákmány egy butéliának bizonyult és mekkora volt lelkesedésünk, mikor kiderült, hogy tele van portói borral. Hálát adva Istennek, hogy épen idejében szerzett nekünk ilyen kellemes segítséget, rögtön kihúztuk a dugót zsebkésszel és mindnyájan mértékletesen benyakaltunk; leírhatatlan kellemes érzés áradt szét testünkben, a melegség, az erő, a lélek újra éledt bennünk. Aztán gondosan újra bedugaszoltuk, s egy zsebkendővel megkötöttük, hogy valamiképen el ne törjön.

Egy kis pihenőt tartva a szerencsés fölfedezés után, megint leszálltam s ezúttal megtaláltam a lánczot, a melylyel rögtön fölemelkedtem. Ráerősítettem ezt is lábamra s azzal harmadízben leereszkedtem, mikor tökéletesen meggyőződtem, hogy ebben a helyzetben semmiféle erőlködéssel nem leszek képes az éléskamra ajtaját betörni. Ennélfogva kétségbeesetten visszatértem.

Úgy látszik, minden reményünknek végére értünk s láthattam társaim ábrázatán, hogy azok már el voltak tökéelve az elpusztulásra. Kétségkívül a bor idézte elő bennük ezt a fajtáját a deliriumnak, melytől engem talán a hideg vízben való bukdácsolás mentett meg. Beszédjük összefüggéstelen volt és olyan dolgokról folyt a szó, melyek semmiféle kapcsolatban sem voltak helyzetünkkel; így Peters ismételten Nantucket felől kérdezősködött tőlem. Ágost is, emlékszem, komoly arczczal odajött hozzám és kért, adjak kölcsön neki egy zseb-fésűt, mert

a haja tele volt halpikkelyekkel és szeretne volna kifésülni, mielőtt kimennénk a partra. Parker kevésbé látszott ittasnak, mert azon könyörgött, hogy bukjam le taláломra a cabinba és hozzak föl bármit, a mi kezembe akad. Ebbe beleegyeztem és az első kísérletre, miután egy teljes percig lent maradtam, fölhoztam egy kis bőrtáskát, mely Barnard kapitányé volt; tüstént fölnyitottuk, azzal a halvány reménnyel, hátha valami enni vagy innivalót tartalmaz. De nem találtunk benne mást, mint egy borotválókészüléket és két vászon-inget. Erre megint leereszkedtem a víz alá, de ezúttal eredmény nélkül. A mint a fejemmel fölbuktam, csörrenést hallottam a fedélzeten és mikor kijöttem a vízből, láttam, hogy hálátlan társaim megitták távollétemben a megmaradt bort s a palaczkot leejtették abbéli igyekezetükben, hogy helyére tegyék, mielőtt észrevenném. Szemükre hánytam szívtelen viselkedésüket s Ágost valósággal könnyekre fakadt. A másik kettő csak nevetett rajta, mintha tréfa lett volna, de én remélem, hogy sohasem fogok hasonló kaczagást hallani: az ábrázat, melyet hozzája vágta, valósággal ijesztő volt. Nyilvánvaló, hogy az erős szesz, a mint az üres gyomorba jutott, rögtön, heves, részegítő hatást idézett elő és mindnyájan hihetetlen mértékben megmámorosodtak. Nagy nehezen rávettem őket, hogy feküdjenek le, mire rögtön mély álomba merültek, melyet hangos, hörgésszerű lélekzés kísért.

Így hát valósággal egyedül maradtam a brig fedélzetén és gondolataim, az bizonyos, igen sötét és félelmes irányba terelődtek. Semmiféle kilátás nem nyílt előttem, csupán csak a lassú éhhalál, vagy a legjobb esetben az első ránk zúduló zivatar, a mely végezni fog velünk, mert annyira ki voltunk merülve, hogy semmi reményünk sem lehetett, hogy még egy ilyent szerencsésen megússzunk.

A szaggató éhség, mely erőt vett rajtam, szinte türhetetlen volt és képes lettem volna bármire, hogy valamiképen lecsillapítsam. Késemmel apró darabokat vagdaltam ki a bőrtáskából és azt próbáltam megenni, de teljességgel lehetetlen volt egyetlen harapást is lenyelni, bár úgy képzeltem, némi enyhülést érzek, ha apránként megrágom s aztán kiköpöm a bőrdarabkákat. Estefelé társaim fölébredtek, egymásután, leirhatatlan gyöngé és reszketeg állapotban, melyet a bor okozott, melynek gőze már elpárolgott belőlük. Mintha a legborzasztóbb hideglelés rázta volna ki őket, kétségbeesetten víz után kezdtek kiáltozni. Állapotuk a legmélyebb hatással volt rám, bár ugyanakkor örültem, hogy a körülmények szerencsés alakulása megmentett a bor kísértéseitől s így nem jutott részem az ő komor és fájdalmas érzéseiből. Viselkedésük mégis nagy mértékben nyugtalanított és aggasztott, mert nyilvánvaló volt, ha csak valami kedvező fordulat nem történik, alig lehetnek segítségemre közös megmenekülésünk ügyében. Még nem adtam föl a reményt, hogy valamit mégis csak szerezhetünk lenről, de addig nem lehetett semmiféle próbálkozásba bocsátkozni, míg valamelyikük nem lesz annyira ura önmagának, hogy megfogja a kötél végét, míg én lebukom a víz alá. Parker látszólag még inkább volt érzékeinek birtokában, mint a többiek s azért minden igyekezettel azon voltam, hogy lelket verjek belé. Abban a hiszemben, hogy egy kis fürdő a tenger-vízben jó hatással lesz rá, nagy ügygyel-bajjal átkötöttem a kötél egyik végét a dereka köré, aztán a lejáróhoz vezettem (mialatt ő teljesen tétlenségben maradt), belöktem a vízbe és rögtön kihúztam. Nem volt okom, hogy megsajnáljam ezt a kísérletet, mert utána sokkal frissebbnek és élénkebbnek látszott és mikor lerázta magáról a vizet, egészen józanul azt kérdezte, hogy miért bántam így vele. Mikor megmagyaráztam neki a dolgot, nem győzött hálálkodni, és kijelentette, hogy sokkal jobban érzi magát a fürdő után, majd értelmesen beszélni kezdett velem helyzetünkről. Elhatároztuk, hogy ugyanilyen kezelésnek vetjük alá Ágostot és Peterst, a mit rögtön meg is tettünk s mindketten határozott javulást éreztek az első ijedség után. A hirtelen hideg fürdő eszméjét onnan vettem, hogy egyszer egy orvosi könyvben arról olvastam, milyen jó hatással van a zuhanyfürdő olyan esetben, mikor a betegre rájön a *mania a potu*.⁴

⁴ Delirium tremens. (Ford.)

Mikor láttam, hogy most már nyugodtan kezeibe adhatom társaimnak a kötél végét, megint lebuktam három vagy négy ízben a cabinba, bár egészen beesteledett és egy csöndes, de hosszú hullámvészés észak felől kissé bizonytalanná tette a roncsra való mozgást. E kísérletek folyamán sikerült fölhoznom két nagy asztali kést, egy üres három-pintes korsót és egy takarót, de semmit, a mivel éhségünket csillapíthattuk volna. Folytattam erőlködéseimet, miután fölhoztam ezeket a tárgyakat, míg teljesen ki nem merültem, de semmit sem tudtam találni. Azon éjjel Parker és Peters fölváltva hasonlóképen próbálkoztak, de mivel már semmi sem akadt horogra, kétségbeesésünkben lemondunk a kísérletekről, mert láttuk, hogy hiába fárasztjuk magunkat.

Az éjszaka hátralevő részét a legfeszültebb testi és lelki gyötrelemben töltöttük, a mit csak el lehet képzelni. Végre pitymallani kezdett, tizenhatodika volt már, és hiába meresztettük szemünket köröskörül a láthatárra, semmiféle segítség nem mutatkozott. A tenger még mindig sima volt, csupán észak felől látszott egy lassú dagály, mint tegnap. Hatodik napja már, hogy nem volt szánkban étel vagy ital, kivéve a portoi boros palaczkot s beláttuk, hogy nem sokáig fogjuk bírni, ha nem találunk semmi ennivalót. Sohasem láttam azelőtt, nem is kívánok többé látni, annyira lesorvadt emberi lényeket, mint Peters és Ágost. Ha ilyen állapotban találkoz-nám velök a parton, sohasem jutna eszembe, hogy valaha is láttam őket. Külsejük teljesen más jelleget öltött, úgy hogy nem tudtam elhinni, hogy ezek valóban ugyanazok az egyének, a kiknek társaságában voltam még néhány nappal azelőtt. Parker, bár szintén csúnyán leromlott és úgy elgyöngült, hogy nem tudta fejét fölemelni a melléről, mégsem volt annyira oda, mint a másik kettő. Nagy türelemmel viselte a szenvedéseket, nem panaszkodott, sőt igyekezett reményt csöpögtetni belénk minden képzelhető úton-módon. A mi engem illet, bár az utazás kezdetén igen rosszra fordult az egészségem és mindenkor nagyon kényes természetű voltam, mégis kevesebbet szenvedtem bármelyikünk-nél s nem is soványodtam le annyira, szellemi képességeimet pedig a legcsodálatosabb mértékben megőriztem, míg a többiek tökéletesen elvesztették eszüket és szinte második gyermekségüket élték, bamba arcokat vágva, hülye mosolyokkal, és a leghihetlenebb együgyűségeket beszéltek. Voltak azonban időközök, mikor hirtelen mintegy föleszméltek, mintha helyzetük tudatára ébredtek volna; ilyenkor pillanatra föl villanó élénkséggel talpra ugrottak és egy kis ideig teljesen értelmes szavakat ejtettek kilátásainkról, bár nem tudták lerázni a legvadabb kétségbeesést. Lehet azonban, hogy társaim is hasonló véleményen voltak saját lelkiállapotukról, mint jómagam, akaratlanul talán én is beleestem ugyanazokba a különösségekbe és együgyűségekbe, mint ők, - de ez olyan dolog, a mit nem vagyok képes határozottsággal megállapítani.

Dél felé Parker kijelentette, hogy földet látott balfelől és csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudtam visszatartani, hogy bele ne ugorják a tengerbe, mert minden áron ki akart úszni. Peters és Ágost kevés ügyet vetettek arra, a mit mondott, úgy látszik, el voltak temetkezve sötét gondolatukba. Hiába néztem a kijelölt irányba, még csak halvány árnyékát sem láttam semmiféle partnak - nagyon is jól tudtam, hogy igen távol lehetünk minden szárazföldtől, semhogy ilyen reményeket táplálhattunk volna. Így is sokáig tartott azonban, míg meggyőzhettem Parkert, hogy téved. Ekkor elfutotta szemét a könny és úgy sirdogált, mint egy gyermek, hangos jajveszékeléssel és zokogással, két-három órán át, mikor annyira kimerült, hogy elszundikált.

Peters és Ágost több sikertelen kísérletet tettek, hogy lenyeljék a bőr egy részét. Azt tanácsoltam nekik, rágják meg s aztán köpjék ki; de annyira el voltak gyengülve, hogy nem tudták követni tanácsomat. Közben-közben én is rágtam a bőrdarabkákat és némi enyhülést is éreztem utána. A legnagyobb kint a víz hiánya okozta és csak az tartott vissza, hogy a tenger vízből jót ne húzzak, mert tudtam, milyen borzalmas következménnyel jár ez, mások példájából, a kik a miénkhez hasonló helyzetbe kerültek.

Így múlt lassan a nap, mikor egyszerre kelet felől fölfedeztem egy vitorlát, épen baloldalt hajónk elején. Hatalmas hajónak látszott, majdnem a mi irányunkat keresztezte, körülbelül tizenkét-tizenöt mérföldnyi távolságban. Egyik társam sem vette még észre és én tartózkodtam tőle, hogy rögtön szóljak nekik, hátha megint csalódnunk kell a várva-várt segítségben? Végre, mikor közelebb jött, tisztán kivehettem, hogy egyenesen felénk tartott, kibontott könnyű vitorláival. Nem bírtam többé magammal és megmutattam a hajót szenvedő társaimnak. Ezek azonnal fölugrottak, ismét a legvadabb örömujjongásoknak adták át magukat, nevettek, sírtak a legbárgyúbb módon, tánczoltak, ugrándoztak a fedélzeten, hajukat tépték és fölváltva imádkoztak meg káromkodtak. Engem is annyira magával ragadott viselkedésük s olyan biztosra vettem ezúttal megszabadulásunkat, hogy nem tudtam magamat tovább türtőztetni, hanem belevegyülve örjögésükbe, egészen lehetetlenül kifejezést adtam a hálának és örömmek, lefeküdtem és végighemperegtem a fedélzeten, tapsoltam, ordítottam és más ilyesfélét tettem, míg hirtelen észre nem tértem és újra rá nem eszméltem a végső emberi nyomorúságra és kétségbeesésre, mikor megpillantottam, hogy a hajó egyszerre elfordult és teljes hátát mutatva nekünk, majdnem ellentétes irányban száguld tova, mint a milyenben először láttuk haladni.

Időbe került, míg meg tudtam győzni társaimat arról, hogy, sajnos, épen az ellenkezője következett be annak, a mit vártunk. Minden bizonygatásomra bámuló szemekkel és tagadó mozdulatokkal feleltek, mintha azt akarták volna mondani, hogy őket nem fogom félrevezetni ilyen tréfákkal. Különösen Ágost viselkedése volt az, a mi nagyon meghatott. Bármit mondtam vagy tettem ellenkező értelemben, ő csökönyösen megmaradt állítása mellett, hogy a hajó sebesen közeledik felénk és tegyük meg az előkészületeket, hogy átmenjünk fedélzetére. Mikor valami tengeri hinár úszott el a brig mellett, azon erősködött, hogy az mentőcsónak s már rá akarta vetni magát; üvöltött és sikoltozott, igazán szivettépő módon, mikor erőszakkal visszatartottam, hogy bele ne ugorják a tengerbe.

Végre nagynehezen megnyugodott, s mi tovább bámultuk a hajót, míg teljesen el nem vesztettük szem elől; az idő ködösre fordult és könnyű szellő támadt. Mikor teljesen eltűnt a láthatáron, Parker hirtelen felém fordult olyan arczkifejezéssel, a melytől végigfutott rajtam a hideg. Valami olyan léleknyugalom ült ki a szemébe, a mit eddig nem vettem észre és mielőtt még kinyitotta volna száját, szívem megsúgta, hogy mit akar mondani. Előadta, néhány szóban, hogy egyikünknek föl kell áldoznia magát a többiek élete érdekében.

XII. A SORSHUZÁS.

Azelőtt is eszembe jutott az a gondolat, hogy ehhez a borzalmas végső eszközhöz leszünk kénytelenek folyamodni, de titokban föltettem magamban, hogy inkább szembenézek a halállal, bármilyen alakban és bármilyen körülmények között kelljen is elszenvedni, semmint odáig süllyedjünk. S ezt az elhatározást nem gyöngítették meg az éhség leggyötrőbb kínjai sem. Az indítványt nem hallották sem Peters, sem Ágost. Azért félrevontam Parkert s miután magamban az Úrhoz csak annyi hatalomért könyörögtem, hogy eltéríthessem őt szörnyű szándékától, hosszú tárgyalásba bocsátkoztam vele és a legalázatosabb módon kértem őt mindenre, a mi szent előtte és minden lehető érvet megmozgattam, a mit csak a végső szorultság sugallt, hogy hagyja el ezt a gondolatot és ne említse meg egyiknek sem kettejük közül.

Meghallgatta minden szavamat, meg sem kísérelte, hogy bármely érvemet megczáfolja s már remélni kezdtem, hogy engedni fog kívánságomnak. Mikor azonban elhallgattam, kijelentette, hogy tudja jól, mennyire igaz minden szavam, azt is elismeri, hogy ehhez az eszközhöz folyamodni a legborzalmasabb kényszerűség, a melybe csak emberi elme juthat; de ő is kitartott olyan hosszú ideig, a meddig csak emberi természet tudott, viszont nem szükséges, hogy mindnyájan elpusztuljunk, mikor egynek a halálával lehetségessé válik, sőt épen valószínűvé, hogy a többiek végül mégis megmeneküljenek. Hozzátette, sohase fárasszam magam azzal, hogy eltérítsem szándékától, ő már végleg leszámolt ezzel, mielőtt még a hajó megjelent volna és épen ennek a föltünése tartotta vissza attól, hogy már előbb közölje velem szándékát.

Arra kértem azután, hogy ha már nem akar lemondani tervéről, legalább halassza el másnapra, hátha addig valami hajó jön segítségünkre. Megint megismételtem minden érvet, a mi csak eszembe jutott és a miről azt hittem, hogy képes lehet befolyásolni egy olyan durva természet, a minő az övé. Ismét azt válaszolta, hogy visszafojtotta magában a szót a legeslegutolsó pillanatig, hogy nem tud meglenni tovább, valami táplálékra föltétlenül szüksége van s épen azért holnap már késő lesz, legalább a mi őt illeti.

Láttam, hogy nem lehet rá hatni semmivel, a míg kérésre fogom a szót, elhatároztam tehát, hogy más hanghoz folyamodom és megmondtam neki, tudja meg, hogy én vagyok az, a ki a legkevesebbet szenvedtem valamennyiünk közül, hogy ennél fogva az én egészségem és erőm ebben a perczben sokkal jobb állapotban van, mint akár az övé, akár Petersé vagy Ágosté; egy szóval olyan helyzetben vagyok, hogy akaratomat erőszakkal is kikényszeríthetem, ha szükségesnek látom és végül, ha bármiképen tudtára próbálná adni a többieknek véres és kannibáli tervét, habozás nélkül bele fogom lökni a tengerbe. Erre se szó, se beszéd, torkon ragadott és kést rántva, több sikertelen kísérletet tett, hogy hasba szúrjon; csupán végső gyöngesége akadályozta meg benne, hogy ezt a pokoli szándékát végre ne hajtsa. Engem azonban elfogott a vak düh, odakényszerítettem a hajó szélére s már azon voltam, hogy belelökjem a vízbe. Csak Peters közbelépése mentette meg végzetétől; az odaugrott és szétválasztott bennünket, a veszekedés oka után kérdezősködve. Ekkor Parker elmondta tervét, mielőtt még bármiképen megakadályozhattam volna.

Szavainak hatása sokkal félelmetesebb volt, mint a mire számítottam. Mind Ágost, mind Peters, a kik, úgy látszik, már régóta titokban foglalkoztak ezzel a rémes eszmével, melyet Parker pusztán elsőnek pattantott ki, helyeselték tervét és követelték, hogy rögtön végre kell hajtani. Pedig arra számítottam, hogy legalább egyiknek kettejük közül még lesz annyi lelkiereje, hogy mellém áll s egyesült erővel ellenszegülünk minden kísérletnek, mely ilyen sötét tervet akarna megvalósítani; s egyáltalában nem aggódtam, hogy akár az egyiknek, akár a

másiknak segítségével képesek leszünk lehetlenné tenni az ilyesmit. Várakozásomban csalódva, föltétlenül szükségesnek véltem, hogy saját biztonságomra vigyázzak, mert minden további ellenállás részemről arra vihetné ezeket az embereket borzalmas lelkiállapotukban, hogy épen engem áldozzanak föl ebben a tragédiában, melyről sejtettem, hogy hamarosan le fog játszódni.

Megmondtam hát nekik, hogy kész vagyok kívánságuknak engedelmeskedni, csupán egyórai haladékot kérnék, talán addig a köd, a mely körülvelt bennünket, el fog oszolni s akkor ismét megláthatnók azt a hajót, a melyet az imént észrevettünk. Nagynehezen kicsikartam tőlük az ígéretet, hogy várni fognak addig; s a mint előre tudtam (a gyorsan közeledő szélből), a köd szétfoszlott, még mielőtt az óra letelt volna, s minthogy semmi hajó sem tűnt föl a láthatáron, hozzáláttunk a sorshúzáshoz.

Csak a legnagyobb idegenkedéssel tudom rászánni magam, hogy elmondjam a rettentő jelenetet, a mely következett, azt a jelenetet, melyet legaprólékosabb részleteivel együtt semmi későbbi esemény sem birt a legkisebb mértékben sem kitörölni emlékezetemből, és melynek gyászos emléke meg fogja keseríteni életem minden jövőző perczét. Hadd legyen szabad elbeszélésem e részén oly gyorsan átsiklanom, a mennyire az elmondandó események természete megengedi. Az egyetlen módszer, a melylyel ezt a borzalmas lutrit végigjátszhattuk, az volt, hogy sorsot húztunk, hiszen mindnyájan az életünket tettük föl erre a játékra. Apró fadarabkákat hasítottunk erre a célra és megegyeztünk, hogy én fogom azokat kezemben tartani. Visszavonultam a hajóroncs egyik végébe, míg szegény társaim szótlanul elmentek a másikba, a hol háttal felém fordulva vártak rám. A legkeserűbb aggodalmat, a mely ennek a rettentő drámának egész ideje alatt érhetett, akkor álltam ki, mikor a fadarabkák elrendezésével foglalkoztam. Kevés olyan alkalom érheti az embert, melyben ne érezné a legmélyebb érdeklődést, ha léte fönmaradásáról van szó; s ez az érdeklődés pillanatról-pillanatra növekszik, a mint a szál, melyen sorsa függ, egyre gyöngébb lesz. És most, hogy ennek az ügynek néma, határozott és sötét természete (a mely annyira különbözött a vihar lármás veszélyeitől vagy az éhhalál közeledő borzalmaitól) időt engedett és meggondolhattam a kevés lehetőséget, a melylyel megmenekülhettem a legrettentőbb haláltól - a haláltól, melyet a legrettentőbb célból kell elszenvetni - minden részecskéje annak az energiának, a mely annyi ideig felszínen tartott, elröppent előlem, mint a pelyhek a szél előtt, s ott hagyott védtelen zsákmányául a legközönségesebb és legszálnalmasabb rémületnek. Először még annyi erőt sem tudtam fölidézni magamban, hogy összekeverjem és egymás mellé illesszem az apró fadarabkákat, ujjaim mehtagadtak minden szolgálatot és térdeim egymáshoz verődtek. Eszemben ezernyi lehetetlen terv száguldott végig, mindenáron ki akartam kerülni, hogy részt vegyek ebben a szörnyű játékban. Arra gondoltam, hogy térdre vetem magam társaim előtt és kérve-kérem őket, engedjenek ki ebből a borzalmas szorultságból, vagy hirtelen megrohanom őket és leszúrom az egyiket, hogy a sorshúzást fölöslegessé tegyem - szóval mindez eszembe jutott, csak az nem, hogy eleget tegyek megbízatásomnak. Végre ezzel a bárgyú viselkedéssel sok időt elvesztegetve, Parker hangja térített észre, a ki sürgette, hogy vessek már véget annak a rettentő aggodalomnak, a melyet el kell szenvedniök. Még akkor sem tudtam magam elhatározni, hogy rögtön elrendezzem a fadarabkákat, hanem mindenféle ravaszság járt az eszemben, melylyel rászédhetném szenvedő társaim egyikét, hogy a rövidebbet húzza, mert úgy egyeztünk meg, hogy a ki a legrövidebbet húzza a kezében levő négy fadarabka közül, annak kell meghalnia a többiek megmaradása érdekében. Mielőtt valaki elítélne engem ezért a szembeszökő szívtelenségért, képzelje magát az én helyzetembe.

Végre nem lehetett többé halogatni a dolgot, szívem majd kiszakadt mellemből, a mint a hajó eleje felé mentem, a hol társaim rám várakoztak. Kitarítottam a kezemet a fadarabkákkal és Peters rögtön húzott egyet. Szabad volt, - az övé legalább nem volt a legrövidebb s így még egy lehetőséggel több szólt megmenekülésem ellen. Összeszedtem minden erőmet és Ágost-

nak nyújtottam a fadarabkákat. Ő is rögtön húzott egyet és ő is megszabadult; most teljesen egyenlőek voltak az eshetőségek, élet és halál között. E pillanatban szivemben egy tigris kegyetlensége szorult össze és szegény ember-társam, Parker iránt a legmélyebb, legpokolibb gyűlöletet éreztem. De ez az érzés hamar eltűnt és végre görcsös remegéssel és becsukott szemmel nyújtottam oda neki a hátramaradt két fadarabkát. Teljes öt perczébe került, míg rá tudta szánni magát, hogy sorsot húzzon; én e szívet-tépő idő alatt ki nem nyitottam a szememet. Egyszerre az egyik fadarabkát villámgyorsan kitepte a kezemből. A döntés tehát megtörtént, bár nem tudtam, vajon mellettem vagy ellenem szólott-e. Egyikünk sem nyitotta ki a száját és én nem mertem megnézni a kezemben levő fadarabkát. Végre Peters megragadta karomat és kényszerített, hogy kinyissam szememet, mikor rögtön észrevettem Parker arcáról, hogy megmenekültem, és hogy ő volt az, a ki halálra van ítélve. Levegő után kapdosva, eszméletlenül terültem el a fedélzeten.

Még idejében magamhoz tértem ájultságomból, hogy láthattam a tragédia befejezését, annak a halálát, a ki az egésztest földezte. Nem fejtett ki semmi ellenállást, és mikor Peters hátbaszúrta, nyomban élettelenül összeesett. Nem akarok a szörnyű lakománál időzni, mely rögtön bekövetkezett. Az ilyesmiket el lehet képzelni, de a szavaknak nincs hatalmuk, hogy a valóság rettentő borzalmaival megdöbbentsék a lelket. Legyen elég annyit mondanom, hogy miután némiképp csillapítottuk őrijító és emésztő szomjúságunkat áldozatunk vérével és aztán közös megegyezéssel levágtuk kezét, lábát meg a fejét és a belekkel együtt a tengerbe dobtuk, darabonként fölfaltuk a test hátralevő részeit négy napon keresztül, a melyek örökké emlékezetesek maradnak, a hónap tizenhetedikén, tizennyolczadikán, tizenkilenczedikén és huszadikán.

Tizenkilenczedikén pompás záporosó szakadt le ránk, mely tizenöt-húsz perczig tartott, úgy hogy egy kis vizet szerezhettünk magunknak a lepedő segítségével, melyet rögtön a vihar után horgásztunk ki a cabin fenekéről. Az egész mennyiség, melyet összegyűjthettünk, nem tett ki félpintet; de még ez a kevés segítség is aránylag elég erőt és reménységet öntött belénk.

Huszonegyedikén ismét végszükségbe jutottunk. Az időjárás meleg és kellemes maradt, elvétve köddel és könnyű szellővel, rendesen északnyugati irányban.

Huszonkettedikén, a mint szorosan összebújva üldögéltünk, sötét gondolatok között, siralmas állapotunkon rágódva, egyszerre eszembe nyilallott egy eszme, melyre magasan föllángolt bennem a remény. Eszembe jutott, hogy mikor az előárbóczot kivágtuk, Peters a szél ellen a lánczokba kapaszkodva, odanyújtotta nekem az egyik szekerczét azzal a kéréssel, hogy tegyem el valami biztos helyre; éppen néhány percczel mielőtt az utolsó óriási hullámhegy ráomlott a brigre és megtöltötte vízzel, levittem ezt a szekerczét a hajó előrészebe és letettem az egyik baloldali ágyra. Most arra a lehetőségre gondoltam, hogy ha meg tudnók szerezni ezt a szekerczét, kibonthatnók az éléskamra fölött a fedélzetet és így könnyen hozzájuthatnánk az élelmiszerekhez.

Mikor ezt a tervet társaimmal közöltem, gyöngye örömkialtás tört ki keblükből és mindnyájan odasiettünk a hajó elejére. Itt a leszállás sokkal nehezebbnek bizonyult, mint a cabinba való jutás, mert a nyílás sokkal keskenyebb volt; nem kell elfelejteni, hogy a cabin-lejárónál a víz elvitte az egész ajtókeretet, míg itt a hajó elő részén közönséges három-négyszöglábnyi csapóajtó volt, a mely nem szenvedett nagyobb kárt. Nem haboztam azonban, hanem megkíséreltem a leszállást; egy kötelet erősítettek derekamra, mint előbb, aztán bátran belevetettem magam, lábbal előre, s egyenesen az ágy felé tartva az első próbálkozásra sikerült fölhoznom a szekerczét. Az öröm, a diadal valóságos elragadtatásával üdvözöltek és igazi ómennek tekintették, hogy olyan könnyűséggel jutottam hozzá; meg voltunk győződve megmenekülésünkről.

Hozzáálltunk a fedélzet kibontásához az újra föllobbant reménység minden energiájával; Peters és én föl váltva forgattuk a szekerczét, minthogy Ágost sebesült karjával segítségünkre

nem lehetett. Minthogy még mindig olyan gyöngék voltunk, hogy támaszkodás nélkül alig tudtunk talpra állani és ennél fogva csupán egy-két perczig tudtunk pihenés nélkül dolgozni, hamar be kellett látnunk, hogy sok hosszú óránkba fog kerülni, míg célunkhoz érünk - vagyis olyan széles nyílást vágunk a fedélzetben, hogy könnyen hozzáférhessünk az éléskamrához. De ez a gondolat egy csöppet sem csüggesztett bennünket, hanem egész éjjel bízgón dolgoztunk a holdvilág mellett, míg végre bevégeztük a munkát napkeltekor, huszonharmadika reggelén.

Peters rögtön ajánkozott, hogy leszáll és miután, mint az előbb, minden előkészületet megtettünk, leereszkedett és hamar vissza is jött, kezében egy kis köcsöggel, a mely legnagyobb örömeinkre telve volt olajbogyóval. Miután ezt megosztottuk magunk között és a legnagyobb mohósággal fölfaltuk, megint nekiláttunk, hogy Peterst leengedjük. Ezúttal kísérlete a legvérmesebb várakozáson felül sikerült, mert rögtön visszafordult egy hatalmas sódarral és egy palaczk Madeira-borral. Az utóbbiból a legnagyobb mértékletességgel egy-egy kortyot ittunk, miután a tapasztalat már egyszer megtanított arra, hogy a torkosság milyen vészes következményekkel jár. A sódar különben, kivéve két fontnyi részt a csont mellett, nem volt olyan állapotban, hogy megehettük volna, mert teljesen elomlott a sós vízben. Az ehető részt megosztottuk egymás között. Peters és Ágost nem tudták türtőztetni étvágyukat, s rögtön fölfalták a magukét, én azonban sokkal óvatosabb voltam és csupán egy kis falatot költöttem el az enyémből, mert féltem a szomszúságtól, melyről tudtam, hogy nem fog késni. Ezután egy időre megpihentünk a nagy fáradozás után, a mely valóban szinte elviselhetetlennek látszott.

Déltájban némi erőt és frissességet érezve tagjainkban, megújítottuk kísérleteinket, hogy táplálékhoz jussunk. Peters és én fölváltva leereszkedtünk és mindig több-kevesebb sikerrel járt fáradozásunk, egészen napnyugtáig. Ez idő alatt olyan szerencsével dolgoztunk, hogy összevissza fölhoztunk még négy kis olivás-köcsögöt, egy másik sódart, egy átalagot, mely közel hat itcze kitünő Madeira-bort tartalmazott és a mi még nagyobb örömet okozott, egy kis gallipagói tenyésztésű teknősbékát, melyből néhányat épen a *Grampus* indulása előtt vett föl Barnard kapitány; a *Mary Pitts* vitorlásról szerezte, mely épen egy Csöndes-óceáni útvjáról tért vissza.

Elbeszélésem további folyamán bőven lesz még alkalmam a teknősbékának ezt a fajtáját szóba hozni. A mint olvasóimnak legtöbbje talán tudja, ez az állat főképen abban a sziget-csoportban fordul elő, melyet *Gallipagosnak* hívnak; s valóban a nevüket is ettől az állatfajtól kapták - a spanyol *gallipago*⁵ szó édesvízi teknőst jelent. Alakjuk és mozgásuk sajátja után néha elefánt-teknősnek is nevezik. Gyakran óriási terjedelműek akadnak köztük. Magam láttam többet, a melyek ezerkétszáz-ezerötszáz fontot nyomhattak, ámbár nem emlékszem, hogy valamelyik utazó nyolczszáz fontnál nehezebről beszélne. Alakjuk igen furcsa, sőt visszataszító. Járásuk lassú, megfontolt, nehézkes, testüket körülbelül egy lábnyi magasságban hordják a föld fölött. Nyakuk hosszú és rendkívül vékony; tizenennyolcz hüvelyktől két lábíg terjedő hosszúság igen gyakori és én megöltem egyet, melynél a válltól a fej tövéig való távolság nem kevesebb mint három láb tíz hüvelyk volt. A fejük megtévesztésig hasonló a kigyókéhoz. Táplálék nélkül szinte hihetetlen ideig meg tudnak élni; voltak esetek, hogy beledobták őket a hajó üregébe és ott két évig nem jutottak semminemű ennivalóhoz - s mégis ép olyan kövérek és minden egyéb tekintetben ép olyan jó állapotban voltak ez idő leteltével, mint a mikor odatették őket. Egy sajátosságban pedig ezek a rendkívüli állatok hasonlítanak a dromedárhoz vagy sivatagi tevéhez. Nyakuk tövénél egy zacskóban állandóan víz-készletet hordanak magukkal. Megtörtént, hogy miután egy évi teljes koplalás után megölték őket, nem kevesebb, mint három pint tiszta, friss vizet találtak a zacskójukban. Táplálékuk főként vad petrezselyem és zeller porcsinnal, tengeri fűvel és kaktuszfügevél vegyest, kivált az utóbbtól

⁵ Helyesen galápagos. (Ford.)

nagyszerűen meghíznak s ez rendszeren nagy mennyiségben található a partmenti domboldalakon, ahol maga az állat is tanyázik. A teknősbéka húsa rendkívül tápláló és bizonyára sok ezer tengerésznek tartotta meg az életét, akik bálnavadászat céljából vagy más végből tartózkodtak a Csendes Óceánon.

Az az egy, amelyet szerencsénkre ki tudtunk halászni az éléskamrából, nem volt éppen nagyterjedelmű, valószínűleg hatvanöt-hetven fontot nyomhatott. Nöstény volt és kitűnő állapotban találtuk, rendkívüli kövérsége mellett több mint egy negyed pint tiszta édesvizet tartalmazott a zacskója. Igazi kincsre akadtunk vele; szinte közös akarattal, térdre estünk és forró hálát adtunk az Úrnak, hogy éppen idejében jött segítségünkre.

Nem kis fáradságunkba került, míg az állatot ki tudtuk hozni a nyíláson, mert dühösen kapálózott és csodálatos ereje volt. Már-már kisiklott Peters karmai közül és visszacsúszott a vízbe, mikor Ágost hurkot vetett a nyakába és így pányván tartotta, míg én is beugrottam a lyukba Peters mellé s egyesült erővel kiemeltük.

A vizet gondosan lecsapoltuk a zacskóból a korsóba, amelyet, mint emlékeznek, már korábban felhoztunk a cabinból. Mikor ezzel elkészültünk, letörtük egy palaczkának a nyakát, úgy hogy az bedugaszolva egy pohárrá vált, mely nem egész félmeszelyt fogadott magába. Mindnyájan megittunk belőle egygyel és elhatároztuk, hogy erre a napi mennyiségre szorítkozunk, míg tart a készletből.

Az utolsó két vagy három napon át az időjárás száraz és kellemes volt s így a cabinból szerzett ágynemű, valamint a saját ruháink tökéletesen megszáradtak. A éjszakát (július huszonharmadikán) meglehetősen kényelemben töltöttük, élvezve a nyugalmas pihenést, miután bőséges vacsoránk volt az olajbogyókból és sódarból, egy kevéske borral. Abbeli félelmünkben, hogy az éj folyamán semmit el ne veszítsünk készleteinkből, ha esetleg szél támadna, mindent jól megkötöztünk, a mennyre lehetett, a horgonyczölöp roncsaihoz. Teknősbékánkat, amelyet szerettünk volna életben tartani, meddig csak lehet, hátára fordítottuk és egyébként gondosan meglánczoltuk.

XIII. VÉGRE!

Július 24. Reggel nagyszerű erőben és kedélyállapotban éreztük magunkat. Nem tekintettük veszélyes helyzetünket, melyben még egyre forogtunk, nem tudtuk, merre járunk, bár biztosan messze-távol a szárazföldtől, nem rendelkezünk több élelemmel, mint a mennyi a legnagyobb takarékossgal legföljebb két hétre elegendő, szinte minden víz nélkül voltunk, szelek és hullámok kényére bízva a világ legnyomorultabb hajóroncsán - mégis a végtelenül borzalmasabb szenvedések és veszedelmek, a melyekből az imént maga a Gondviselés szabadított meg bennünket, nem voltak képesek akkori bajainkat rosszabb színben láttatni, mint bármely közönséges kellemetlenséget - annyira viszonylagos bármely szerencse vagy szerencsétlenség.

Napkelte után ismét hozzá akartunk látni, hogy valamit felhozzunk az éléskamrából, mikor egy parázs kis záporosó lepert meg bennünket, egy-két villámlással, s minden figyelmünket arra fordítottuk, hogy fölfogjuk az esővizet azzal a vászondarabbal, a melyet már előbb is erre a célra használtunk. Nem volt más eszközünk a víz összegyűjtésére, mint hogy kifeszítve tartottuk a vásznat, a közepére téve az egyik lánczot. A víz ekként összegyűlt a közepén és átszűrődött a korsónkba. Majdnem megtöltöttük ezen a módon, mikor egy északfelől érkező heves szélroham arra kényszerített, hogy abba hagyjuk a munkát, mert a hajóroncs olyan erősen kezdett ingadozni, hogy nem tudtunk többé megállni a lábunkon. A hajó elejére mentünk tehát és odakötte magunkat a horgonyczölöp maradványaihoz, sokkal nagyobb nyugalommal néztünk az események elé, mint a mennyire előre számítottunk, vagy mint a mennyit hasonló körülmények között lehetők képzeltek, volna. Déltájban a szél olyan szélvészszé erősült, a milyenben a vitorlákat majdnem teljesen be szokták vonni, és éjjel valóságos viharra változott, rettentő vad hullámverés kíséretében. A tapasztalat megtanított bennünket arra, hogyan kell a legjobban elrendezni kötelekeinket, s így tűrhető biztonságban úsztuk meg ezt a szörnyű éjszakát, mert valósággal minden perczen nyakunkba zúdultak a habok és állandóan az a veszély fenyegetett, hogy le fognak söpörni bennünket. Szerencsére a levegő annyira fölmelegedett, hogy a folytonos zuhany inkább kellemes volt, mint kellemetlen.

Július 25. Hajnaltájban a vihar közönséges tízcsomós szélle gyöngült és vele együtt a tenger is annyira lecsillapult, hogy szárazon bírtunk maradni a fedélzeten. Legnagyobb bánatunkra azonban a víz elvitte két olivás köcsögünket és az egész sódart, annak ellenére, hogy a leggondosabban megerősítettük. Elhatároztuk, hogy még nem fogjuk levágni a teknősbékát, hanem megelégszünk reggelire egy kevés olajbogyóval és egy pohár vízzel, a mit felerészben borral vegyítettünk, mert rájöttünk, hogy ez a keverék nagy mértékben üdít és erősít, a nélkül, hogy azt a kellemetlen ittasságot okozná, a melyet a portói bor után éreztünk. A tenger még mindig sokkal nyugtalanabb volt, semhogy folytathattuk volna próbálkozásainkat az éléskamránál. Néhány tárgy, melynek azonban jelenlegi helyzetünkben alig vehettük hasznát, kimosódott a nap folyamán, a nyíláson keresztül, de a hullámok rögtön elsöpörték. Azt is észrevettük, hogy roncsunk ferdébben dült, mint valaha, úgy hogy egy pillanatra sem állhattunk föl, ha nem kapaszkodtunk a kötelekbe. Eképen telt el ez a szomorú és kényelmetlen nap. Déltájban a nap majdnem függőlegesen tűzött fejünkre; a sok egymásután következő északi és északnyugati szél kétségtelenül az egyenlítő közelébe hajtott bennünket. Este felé több czápát láttunk és kissé aggasztott is bennünket az a vakmerő modor, a melylyel az egyik jól megtermett példány felénk közeledett. A mint egyszer az egyik hullám elborította a fedélzetet, a szörny valósággal felénk úszott, néhány perczig éppen a lejáró fölött eviczkélt és Peterst erősen

meg is csapta a farkával. Végre egy hatalmas vízhegy lesöpörte a hajóról, nem csekély megkönnyebbülésünkre. Nyugodt időjárás mellett könnyen megfoghattuk volna.

Július 26. Reggel a szél nagyot csökkent és a tenger hullámozása is csillapult, úgy hogy nagy elhatározással megint nekiláttunk a munkának az éléskamránál. Bár kemény munkánk volt az egész napon keresztül, sajnálattal kellett megállapítani, hogy innen többé nem számíthatunk semmire, mert az éj folyamán széttörték a válaszfalak és a víz az éléskamra készletét átmosta a hajó üregébe. Ez a fölfedezés, a mint könnyű elképzelni, kétségbeeséssel töltött el bennünket.

Július 27. A tenger csaknem síma volt, könnyű szellő fujdogált, még mindig északi és nyugati irányból. A nap igen forrón sütött délután, úgy hogy ruhánk megszárogatásával töltöttük az időt. Megfürödtünk a tengerben, s ez nagy enyhülést szerzett a szomjúság ellen és egyébként is erősített. Csakhogy nagy óvatosságra volt szükségünk, a czápák miatt, a melyek közül egy pár az egész nap folyamán a brig körül settenkedett.

Július 28. A jó idő tovább tart. A brig olyan aggasztóan kezd oldalt billenni, hogy attól tartunk, hátha esetleg fenekestül fölfordul. Elkészültünk erre a lehetőségre is, és teknősbékánkat, a vizeskorsót és a két megmaradt olivás köcsögöt odakötöttük a szélfelőli oldalra, a mennyire lehetett, a hajó testén kívül, a főlánczok alá. A tenger nagyon síma volt egész nap, kevés vagy semmi szél sem fújt.

Július 29. Semmi változás az időjárásban. Ágost sebes karján az üszkösödés jelei kezdtek mutatkozni. Arról panaszkodott, hogy álmos és rendkívül szomjas, egyébként nem érez fájdalmat. Nem tudtunk másképp segíteni rajta, mint hogy megdörzsöltük sebeit egy kis eczettel, mely az olajbogyók után maradt, de semmi javulást nem tapasztaltunk utána. Mindent megtettünk, a mi tőlünk tellett, hogy enyhülést szerezzünk neki, és megháromszoroztuk napi vízádagját.

Július 30. Rendkívül forró nap szél nélkül. Egy rengeteg czápa egész délelőtt a roncs közelében uszkált. Többször megkíséreltük, bár sikertelenül, hogy megfogjuk egy kötélhurok segítségével. Ágost állapota rosszabbult, egyre gyöngült, nemcsak a kellő táplálkozás híján, hanem a sebláz következtében is. Folyton imádkozott, hogy legyen már vége szenvedéseinek és jöjjön a megváltó halál. Este megettük az utolsó olajbogyót, vizünk már annyira megposhadt a korsóban, hogy nem tudtuk bor hozzákeverése nélkül meginni. Elhatároztuk, hogy reggel levágjuk teknősbékánkat.

Július 31. Rendkívül aggasztó és fáradságos éjszaka után, melyet roncsunk helyzetének köszönhattunk, megöltük és földaraboltuk a teknősbékát. Igaz, hogy husa sokkal kevesebbnek bizonyult, mint a mennyit vártunk; bár jó minőségben maradt, - az egész nem volt több tiz fontnál. Az volt a szándékunk, hogy egy részét annyi ideig megőrizzük, a mennyire csak lehet, azért apró szeletekre vagdaltuk és megtöltöttük vele a megmaradt három olivás köcsögöt és a boros üveget (ennyi volt, a mivel rendelkezünk), aztán ráöntöttük az olajbogyók eczetjét. Ily módon félreraktunk körülbelül három font teknőshust s megállapodtunk, hogy nem nyulunk előbb hozzá, míg a többi el nem fogyasztottuk. El voltunk tökéelve, hogy megelégszünk napi négy unczia husadaggal s így az egész elég lesz tizenhárom napra. Alkonyatában friss záporosó szakadt, néhány mennydörgés és villámlás kíséretében, de olyan rövid ideig tartott, hogy csupán másfél itcze vizet tudtunk gyűjteni. Közös megegyezéssel az egészet Ágostnak ajánlottuk föl, a ki úgy látszott, már a végét járta. Úgy szürcsölte fel a vizet a lepedőről, a mint fölfogtuk (fölsze tartottuk, a mint feküdt s szájába engedték csurogni), mert nem volt hirtelenében, a mibe eresszük, ha csak ki nem öntjük borunkat az átalagból vagy a poshadt vizet a korsóból. Meg is tettük volna az egyiket vagy a másikat, ha a zápor tovább tartott volna.

Szenvedő társunk azonban kevés enyhülést szerzett az italból. Karja teljesen megfeketedett csuklójától föl a válláig és a lába olyan hideg volt, mint a jég. Minden pillanatban vártuk, hogy ki fogja lehelni végső lehelletét. Borzalmasan le volt aszva; annyira, hogy bár százhuszonhét fontot nyomott, mikor elindultunk Nantucketből, most nem lehetett nehezebb negyven vagy legföljebb ötven fontnál. Szemei úgy belesüppedtek fejébe, hogy alig látszottak ki belőle és orczáiról a bőr olyan lazán fityegett, hogy nem tudott tőle semmiféle ételt megrágni, sőt még az ital lenyelése is nagy nehézségbe ütközött.

Augusztus 1. Ugyanaz a nyugodt időjárás, nyomasztóan forró napsütéssel. Rendkívül sokat szenvedtünk a szomjúságtól, a korsóban levő víz teljesen megáporodott és nyüzsgött a féregtől. Valahogyan mégis magunkba kényszerítettünk, borral vegyítve, néhány kortyot, - de szomjúságunkat ez édes-keveset enyhítette. Jobban felüdültünk, mikor megfürödtünk a tengerben, de csak ritkán tudtunk ehhez a segédeszközhöz folyamodni, mert a czápák folytonosan nyugtalanítottak bennünket. Most már beláttuk, hogy Ágost menthetetlen, s az élete csupán lassú haldoklás. Nem volt módunkban, hogy valahogy csillapítsuk kínjait, melyek elég nagyoknak látszottak. Tizenkét óra tájban kiadta lelkét, erős görcsök közepett, a nélkül, hogy már órák óta egyetlen szót szolt volna. Halála a legkomorabb sejtelmekkel töltött el bennünket és olyan óriási hatással volt lelkünkre, hogy egész nap mozdulatlanul ültünk holtteste mellett és csak suttogva mertünk olykor-olykor egymáshoz szólni. Csupán a sötétség beállta után szedtünk össze annyi bátorságot, hogy föltápáskodjunk és a tetemet bele vessük a tengerbe. Minden képzeleten fölüli rút látványt nyújtott és annyira el volt rothadva, hogy mikor Peters föl akarta emelni, egész lába lemállott és a kezében maradt. Mikor ez a foszladozó hústömeg elmerült a hajó oldalánál a vízben, a phosphoros fény csillogásánál, a mely körülvette, tisztán láthattuk, hogy hét vagy nyolcz hatalmas czápa darabokra tépte a zsákmányt egymás között, míg szörnyű fogaiknak csattogását egy mérföldnyi távolságból is megtehetett volna hallani. E velőig nyilalló hang hallatára rémülten kuporodtunk egymás mellé.

Augusztus 2. Ugyanaz a félelmetes hőség és nyugalom. A fölkelő nap szármalmas levertségben és testi kimerültségben talált bennünket. A korsóban levő víz teljesen hasznavehetetlenné vált; valami vastag, enyves keverék, csupa iszonyatos külsejű kukacz, melyek iszapban daskáltak. Kiöntöttük és alaposan kimostuk a korsót tengervízzel, majd egy kis eczetet öntöttünk belé savanyú teknősbéka-húsos edényeinkből. A szomjúságot nem bírtuk tovább elviselni, hiába próbáltuk borral enyhíteni, ezzel csak olajat öntöttünk a tűzre, azonfelül borzasztó kábító hatással volt ránk. Később azzal igyekeztünk szenvedéseinket elcsitítani, hogy a bort tengervízzel kevertük; de ez rögtön olyan szörnyű émelygést okozott, hogy nem mertünk többé hozzáfolyamodni. Az egész nap folyamán aggódva lestük az alkalmat, hogy megfürödhessünk, de hiába; a hajóroncsot minden oldalról valósággal megszállva tartották a czápák - bizonyára ugyanazok a szörnyetegek, melyek előző este fölfalták szegény pajtásunkat és a lakmározásnak a folytatását várták. Ez a körülmény a legkeserűbb bánatba ejtett és nagyon lesújtó, mélabús képzelődéseket keltett föl bennünk. A fürdés azelőtt leírhatatlan enyhülést szerzett s hogy ilyen borzalmas módon meg voltunk fosztva tőle, az több volt, mint a mennyit megbírtunk. Valóban sohasem, tudtunk megszabadulni a közvetlen veszély érzésétől, mert a legkisebb megcsuszamlás vagy félrelépés egyszeriben e ragadozó halak torkába juttatott volna bennünket; olyan szemtelenek voltak, hogy felúsztak a szélmentes oldalon és legszívesebben egyenesen ránk vetették volna magukat. Semmiféle lárma vagy másnemű erőlködés nem volt képes őket elriasztani. Sőt mikor a nagyobbak egyikét orron csapta Peters a szekerczével és jókora sebet ejtett rajta, még akkor sem engedett, hanem egyre rajtunk akart ütni. Alkonyatkor egy felhő szállt az égre, de legnagyobb bánatunkra nem hozott esőt. Teljességgel lehetetlen elképzelni, hogy ekkortájt mit szenvedtünk a szomjúságtól. Álmatlanul telt el az éjjel, gyötört a szomjúság és féltünk a czápáktól.

Augusztus 3. Semmi kilátás a menekvésre, a brig mind jobban oldalt fordult, úgy hogy semmiképen sem tudtuk többé lábunkat megvetni a fedélzeten. Abban buzgólkodtunk, hogy biztonságba helyezzük borunkat és a teknősbéka-húst, úgy hogy még abban az esetben se veszítsük el, ha fenekestül fölfordulunk. Két erős szöget ránczigáltunk ki az előlánczoknál és a szekercze segítségével levertük a hajótestbe a szélálló oldalon, egy pár lábnyira a víz felszínétől; nem is volt messze a hajó gerinczétől, mert hiszen majdnem teljesen a bordákra fordultunk. Ezekhez a szögekhez erősítettük készleteinket, minthogy így sokkal biztosabban voltak, mint előbbi helyükön a lánczok alatt. Rettenetes kínokat szenvedtünk a szomjúságtól egész nap - semmi kilátásunk nem volt fürdésre a czápák miatt, melyek egy pillanatra sem szakadtak el tőlünk. Az alvás lehetetlennek bizonyult.

Augusztus 4. Kevéssel napkelte előtt észrevettük, hogy a hajóroncs fölbillenőben van; fölkeltünk, hogy a lódulás ereje le ne sodorjon. A fordulás először lassan és fokozatosan történt; sikerült ügyesen fölkúsznunk a szél-álló oldalon, mert óvatosságból több kötelet erősítettünk a szögekre, a melyeken élelmiszereink lógtak. Persze nem számíthattunk a lendület óriási gyorsulására, mert a hajó gerincze egyszerre olyan hevesen csapott föl, hogy úgyse tudtunk volna rá fölkapaszkodni; és mielőtt még föleszméltünk volna, hogy mi történik, máris repültünk bele a tengerbe. Néhány fonalnyi mélységben kapálództunk a víz alatt, mikor az óriási hajótest ránkfordult.

Mikor a víz alá merültem, kénytelen voltam kiengedni kezemből a kötél végét, s mikor láttam, hogy teljesen a hajó alá kerültem és minden erőm fölmondta a szolgálatot, föladtam a küzdelmet a létért és belenyugodtam, hogy néhány másodperc múlva elér halál. De megint csalódnom kellett, mert nem vettem figyelembe a hajótest természetes visszapattnását a szélálló oldal felé. A fölfelé örvénylő víztömeg, melyet a hajó visszalendülése fölvert, gyorsabban fölhuzott a felszínre, mint a milyen hamar alámerültem. Mikor fönn voltam, körülbelül, a mennyire meg tudom ítélni, húsz yardnyira lehettem a hajóroncstól. Gerinczével fölfelé volt fordulva és hevesen himbálózott egyik oldaláról a másikra, míg a tenger minden irányban köröskörül erős hullámozásban volt és csupa ragadó örvényt vert. Petersnek színét sem láttam. Néhány lépésre tőlem egy olajos hordó uszkált és egy csomó más tárgy a brigről, szerteszórva.

Leginkább a czápák miatt voltam megrémülve, mert tudtam, hogy a közelben leselkednek. Hogy lehetőleg távol tartsam őket magamtól, elkezdtem eszeveszetten csapkodni a vízben, kézzel-lábbal tajtékövet verve föl magam körül, a mint a roncs féle usztam. Nem kételkedem benne most sem, hogy bármilyen egyszerű, ennek a fortélynak köszönhetem megmenekülésemet; mert a tenger a brig körül, épen fölfordulása előtt, hemzsegett ezektől a szörnyektől, a melyek kapálózásom közben ott lehettek, és a valóságban ott is voltak, közvetlen közelemben. Nagy szerencsémre azonban biztonságban elértem a hajó oldalát, bár a roppant erőlködéstől annyira el voltam gyöngülve, hogy sohasem tudtam volna rá fölkapaszkodni, ha idejében segítségemre nem jön Peters, a ki épen ekkor, kimondhatatlan örömömre, föltűnt a hajó gerinczén (a hová a hajótest túlsó oldaláról mászott föl), és odadobott nekem egy kötélvéget - azok egyikét, melyeket a szögekre erősítettünk.

Alig hogy megmenekültünk ebből a veszélyből, figyelmünk rögtön egy másik, még félelme-sebbre és fenyegetőbbre irányult - ki voltunk szolgáltatva a föltétlen éhhalálnak. Egész készletünket lesodorta a víz, bármilyen gondosan erősítettük is oda; s minthogy a legtávolabbi lehetőségünk sem volt rá, hogy más ennivalót szerezzünk, mindketten kis gyermekek módjára hangosan sírni kezdtünk és egyikünk sem próbálta meg vigasztalni a másikat. Nehéz elkép-zelni egy ilyen gyöngeséget, és azok, a kik sohasem kerültek hasonló helyzetbe, kétségkívül természetellenesnek fogják tartani, de nem szabad elfelejteni, értelmünket olyan próbának vetette alá a sok nélkülözés és rettegés, a melyen átestünk, hogy ebben az időpontban senki

sem tekinthetett bennünket eszes lényeknek. A még ránk várakozó veszélyekben, a melyek ép olyan nagyok, ha nem nagyobbak voltak, igazi bátorsággal szálltam szembe minden bajjal, szenvedéssel és Peters, a mint meg fogják látni, olyan stoikus bölcseségnek adta tanújelét, a mely ép annyira hihetetlen volt, mint jelen gyermekies tehetetlensége és együgyűsége - a különbséget a kedélyállapot okozta.

Mégis a brig fölfordulása, még a bor és teknősbékahús elvesztése ellenére sem tette helyzetünket siralmasabbá, kivéve az ágylepedők elvesztését, hiszen ezekkel tudtunk csak egy kis esővizet fölfogni, és a korsó hiányát, a melyben összegyűjtöttük, még pedig azért, mert az egész hajófenék, a talptól két-három lábnyira egészen a gerinczig, és az egész gerincz *sűrűn be volt borítva egy nagy kagylófajtaival, a mely rendkívül ízletes és igen tápláló eledelnek bizonyult.* Így két fontos tekintetben a fölfordulás, melytől annyira féltünk, inkább szerencsének, mint bajnak bizonyult; egyrészt akkora készlet ennivalót biztosított, a mennyit egy hónap alatt sem meríthettünk ki, ha mértékletesen bántunk vele, másrészt sokkal nagyobb kényelmet szerzett, helyzetünk kellemesebb volt és végtelenül kisebb veszélyrel járt, mint azelőtt.

Mindamellet a vízszerezés nehézsége miatt nem láthattuk az összes előnyöket, melyeket megváltozott helyzetünk magával hozott. De hogy megtegyünk minden előkészületet arra az esetre, ha eső találna utólélni, levetettük ingeinket, hogy ugyanolyan hasznát vegyük, mint a lepedőknek, bár természetesen nem reméltünk ilyen módon a legkedvezőbb körülmények között sem több vízre szert tenni, mint egy félmesszelyre. A nap folyamán nem mutatkozott felhőnek még az árnyéka sem, és a halálos szomjúság mind türhetetlenebbé vált. Éjjel Peters egy órára nyugtalan álomba szenderedett, de az én rettentő kinjaim nem engedték, hogy bár egyetlen pillanatra lehúnyjam szememet.

Augusztus 5. Ezen a napon egy könnyű szellő keresztül hajtott bennünket egy hatalmas tömeg tengeri hínáron, a melyen szerencsénkre tizenegy darab apró rákot találtunk. Pánczéluk olyan puha volt, hogy mindenestül fölfaltuk őket, és azt találtuk, hogy sokkal kevésbé ingerelnek szomjúságra, mint a kagylók. A hínárban semmi nyomát sem láttuk a czápáknak, úgy hogy megkockáztattuk a fürdést. Négy-öt órán át vízben maradtunk, mialatt nagyon érezhetően csillapult a szomjúságunk. Eléggé fölfrissülve, sokkal kényelmesebben töltöttük el az éjszakát, mint előző nap, s mindketten egy kis alváshoz jutottunk.

Augusztus 6. E napon friss és tartós esővel áldott meg bennünket az ég, a mely déltől egészen alkonyatig verte a hajót. Keserűen sajnáltuk korsónk és átalagunk elvesztését, mert szűkös eszközeink ellenére, a melyek a víz gyűjtésére rendelkezésünkre állottak, megtölthettük volna az egyiket, ha nem mind a kettőt. Nem tehattunk egyebet, hogy égető szomjúságunkat kielégítsük, mint hogy megvártuk, míg csurom vizes lesz az ingünk s aztán úgy facsartuk ki, hogy a magasztos folyadék szánkba csöpögjön. Ettől a foglalkozástól nem sajnáltuk a nap hátralevő részét.

Augusztus 7. Épen napkeltekor mindketten egyszerre fölfedeztünk egy vitorlát keleti irányból, a mely *egyenesen felénk jött!* A nagyszerű látványt az elragadtatás hosszú, bár bágyadt örömrivalgásával fogadtuk, és rögtön kézzel-lábbal igyekeztünk magunkra terelni a figyelmet, ingünket a levegőben lobogtatva, fölugorva oly magasra, a mennyire elgyöngült testi állapotunktól kitelt, sőt kurjongattunk is feléjük, tudónk minden megmaradt erejével, bár a hajó nem kevesebb, mint tizenöt mérföldnyi távolságban lehetett tőlünk. Közben egyre közeledett roncsunk felé, úgy hogy éreztük, ha még tovább ebben az irányban halad, akkor nemsokára olyan közel lesz, hogy észre fog venni bennünket. Egy órával azután, hogy megpillantottuk, tisztán láthattuk fedélzetén az embereket. A hajó hosszú, alacsony, erőshajlású sudár-árbóczos vitorlás volt, fekete golyó az elősudárárbóczon és legénysége láthatóan teljes. Kezdtünk aggódni, mert alig tudtuk elképzelni, hogy észre nem vett bennünket, már attól féltünk, hogy sorsunkra hagy a kész pusztulás prédájául, - mert ez a pokolian barbár cselekedet, bár-

menyire hihetetlennek lássék is, többször megesett a tengeren, egészen hasonló körülmények között, s olyan lények követték el, a kiket különben az emberi fajhoz szoktak számítani.⁶ Ezúttal azonban, Isten különös kegyelméből, úgy fordult a sorsunk, hogy aggodalmunkat boldog csalódás követte, mert észrevettük, hogy az idegen hajó fedélzetén hirtelen sürgősforgás támad, mire azonnal fölröppent az angol lobogó, és szélnek fordulva, egyenesen felénk tartottak. Egy félórával azután a cabinban voltunk. A hajó a liverpooli *Jane Guy* volt, kapitánya Guy, a ki fókavadászat és kereskedés czéljából indult a déli tengerekre és a Csendes-Óceánra.

⁶ A bristoli Polly brig esete annyira jellemző és sorsa annyi tekintetben hasonlít a mienkhez, hogy nem akarok hallgatás nélkül elsiklani fölötte. Ez a hajó, százharmincz tonna-tartalommal, elindult Bristolból Sainte-Croix felé 1811 decemberében, Casneau kapitány vezetésével. Rakománya építőfából és élelmiszerből állott. Nyolcz lélek tartózkodott a hajón, a kapitányon kívül, a kormányos, négy matróz és a szakács, azonkívül Mr. Hunt és egy néger-leány, a ki az ő tulajdona volt. Tizenötödikén a georgeszi zátony mellett elhaladva, léket kapott egy délkelet felől érkező vihar következtében, úgy hogy, végül fölfordult, de később, a mint árbócza letört és beleesett a tengerbe, ismét talpra állott. Minden tűz nélkül és igen szűkös élelemmel ebben a helyzetben maradtak száz kilenczvenegy napig (december tizenötödikétől június huszadikáig), mikor Casneau kapitányt és Badger Sámuelet, az életben maradt két embert, fölszedte a roncsról a hulli Fame vitorlás, Featherstone kapitány vezetése alatt, a ki éppen Rio de Janeiróból igyekezett hazafelé. Mikor rájuk akadt, a 28° északi szélesség és 13° nyugati hosszúság alatt hanykolódtak, s így nem kevesebb, mint kétezer mérföldnyi utat tettek meg! Július kilenczedikén a Fame találkozott a Dromeo briggel, melyet Perkins vezetett, a ki két hajótöröttet Kennebeckben partra tette. Az elbeszélés, amelyből átvettük e részleteket, következőképen végződik:

„Természetesen fölvetődik az a kérdés, hogyan tudtak ekkora távolságot megtenni az Atlanti-Óceán legforgalmasabb részén, a nélkül, hogy az alatt észre vette volna őket valaki. Pedig nem kevesebb, mint egy tuczat vitorlát pillantottak meg, s egyik olyan közel haladt el mellettük, hogy tisztán kivehették a matrózokat a fedélzeten és az árbóczokon, a mint nézték őket, de az éhhalálhoz és a megfagyáshoz közel álló hajótöröttek legborzasztóbb csalódására, ezek az emberek magukba fojtották a szájalom sugallatát, megfordították a vitorlát és kegyetlenül sorsukra hagyták őket.”

XIV. A PINGVINEK.

A *Jane Guy* szemrevaló, sudárárbóczos vitorlás volt, száznyolczvan tonnatartalmú. Rendkívül karcsú volt a szügyénél és jó széllel oly gyorsan szállott, a milyen sebességet hajónál még sohasem láttam. De mint kemény, viharálló tengeri jármű, már kevésbbé felelt meg és mély járata sokkal nagyobb volt, semhogy arra a célra alkalmas lett volna, a melyre szánták. Erre a szolgálatra sokkal kívánatosabb a szélesebb hajó, aránylag csekély mély-járáttal - mondjuk: háromszáz-háromszázötvenes tonnatartalmú. Háromárbóczosnak kellett volna lennie és egyéb tekintetben is más berendezéssel kellett volna bírnia, mint a szokásos déli tengeri hajók. Föltétlenül jól föl kellett volna fegyverezve lennie. Legalább egy tuczat tizenkét-fontos hajó-ágyúra lett volna szüksége és két-három hosszú tizenkettesre, azonfelül réz-muskétákra és minden árbóczkosárban vízálló fegyveres-ládákra. Horgonyainak és köteleinek a lehető legerősebbeknek kellett volna lennie, sokkal erősebbeknek, mint bármi más célra, és mindenképp a legénységének minél több és keményebb emberből kellett volna állnia; olyan hajónál, a melyet leírtam, nem kevesebb mint ötven-hatvan izmos tengerészből. A *Jane Guy* legénysége harminczöt matrózból állott, mind kitűnő tengerész, a kapitányon és kormányoson kívül, de azért közel sem volt olyan jól fölfegyverezve és másképpen fölszerelve, mint a vállalkozással járó nehézségek és veszélyek tudatában levő hajós kívánatosnak tartotta volna.

Guy kapitány nagyon előzékeny modorú úriember volt; sok tapasztalatot szerzett a déltengeri hajózásban, melynek élete nagyobb részét áldozta. Mindamellett nem volt eléggé erélyes, s ennél fogva hiányzott belőle az a vállalkozó szellem, a melyre itt annyira szükség van. Résztulajdonosa volt a hajónak, melyet vezetett, és szabad rendelkezésére állott a déli tengeren bármilyen rakományt szállítania, a mi épen kezeügyébe esett. Ilyen utazásokra szükséges cikkek bőviben voltak a hajón: üveggyöngy, tükör, tűz-szerszám, balta, szekercze, fűrész, bárd, gyalu, véső, vájó, fúró, reszelő, faragókés, ráspoly, kalapács, szög, zsebkés, olló, borotva, tű, czérna, agyagedény, vászon és sokféle csecsebecse.

A vitorlás július tizedikén hagyta el Liverpoolt, huszonötödikén haladt át a Ráktérítőn a huszadik nyugati hosszúsági foknál és huszonkilenczedikén ért Saltra, a Cape-Verde-szigetek egyikére, a hol sót és az utazásra szükséges egyéb szereket vett föl. Augusztus harmadikán elvitorlázott Saltról és délnyugati irányba fordult át a brazilai partok felé, úgy hogy a huszonnyolczadik és harmadik nyugati hosszúsági fokok között vágta át az egyenlítőt. Rendesen ezt az utat szokták megtenni a hajók, a melyek Európából a Jóreménység foka felé haladnak vagy ebben az irányban Kelet-India felé. Ezzel elkerülik a szélcsendet és erős ellenáramlatot, a mely rendesen a guineai partok felől érkezik, úgy hogy mindent összevéve, ez a legrövidebb út, mert a nyugati szelek sem maradnak el később, melyek a Jóreménység foka felé hajtanak. Guy kapitánynak az volt a szándéka, hogy Kerguelen-föld lesz az első állomása - bár alig tudnám megmondani, miért. Azon a napon, a melyen bennünket fölszedett, épen a Szent-Rókus-fok⁷ irányában haladt, a harminczegyedik nyugati hosszúsági fok mentében; úgy hogy mikor ránk akadt, már körülbelül *nem kevesebb mint huszonöt foknyira hajtott bennünket az ár*, észak-déli irányban.

A *Jane Guy* fedélzetén a legnagyobb jóindulattal bántak velünk, a mire nyomorúságos helyzetünkben nagy szükségünk is volt. Körülbelül két hét alatt, miközben állandóan délkeleti irányban haladtunk s kellemes szél meg jó időjárás kísérte utunkat, mindketten, Peters is, én

⁷ Brazília, legkeletibb csúcsa. (Ford.)

is, teljességgel kiláboltunk előbbi nélkülözéseink és borzalmas szenvedéseink utóhatásaiból, és úgy kezdtünk visszaemlékezni mindarra, a min keresztülmentünk, mint egy rettentő álomra, a melyből szerencsésen fölébredtünk, semmint olyan eseményekre, melyek a meztelen és rideg valóságban végbementek. Azóta rájöttem, hogy a részleges feledésnek ez a fajtája rendesen a hirtelen változások alkalmából szokott bekövetkezni, akár ha az örömről bánat vagy a bánatra öröm következik - a feledékenységi foka mindig arányban van az átalakulás különbségének fokával. Így, a saját esetemben, szinte lehetetlennek érzem egész terjedelmében magam elé idézni nyomorúságomat, a melyet a hajóroncsra töltött idő alatt szenvedtem. Az eseményekre jól emlékszem, de nem az érzésekre, a melyeket az események bekövetkezésük alkalmával kiváltottak. Csak azt tudom, mikor megtörténtek, *akkor* azt hittem, hogy több kint emberi természet sohasem volna képes elviselni.

Néhány héten keresztül minden jelentősebb esemény nélkül folytattuk utazásunkat; alkalmilag találkozottunk egy-két bálnavadász hajóval és még gyakrabban magával a fekete vagy igazi bálnával, melyet így neveznek a czettel ellentétben. Ez utóbbiak főként a huszonötödik délkörtől délre fordulnak elő. Szeptember tizenhatodikán, a Jóreménység-foka közelében, érte a vitorlást az első erősebb vihar, mióta elhagyták Liverpoolt. Ezen a vidéken, különösen a hegyfoktól délre és keletre (mi nyugatra voltunk tőle), a hajósoknak gyakran kell megküzdniük a legvadabban dühöngő zivatarokkal, melyek észak felől érkeznek. Rendesen erősen fölkorbácsolják a tengert és a legveszedelmesebb tulajdonságuk az, hogy a szél hirtelenében meg szokott fordulni - a mi rendesen akkor következik be, mikor a vihar leghevesebben tombol. Megtörténik, hogy valóságos orkán fúj észak vagy észak-kelet felől és a következő pillanatban még csak egy lehellet sem érkezik ebből az irányból, míg egyszerre délnyugat felől ki nem tör a legelképzelhetetlenebb vadsággal. A változás biztos előjele egy dél felől feltűnő világos folt, és így a hajók abban a helyzetben vannak, hogy megtegyék a kellő előkészületeket.

Reggel hat óra tájban kaptuk az első lökést egy felhőtlen szélrohammal, mint rendesen, északi irányból. Nyolczkor már rendkívüli erőre kapott és olyan rettenetes hullámverést hozott ránk, a melyet azelőtt sohasem láttam. Minden úgy ment, mint a karikacsapás, a mi a legénységet illeti, mégis a hajó nagyon nehezen viselte a vihart és végre megmutatta, mennyire alkalmatlan a tenger-járáásra; előreszét minden hullám elborította és csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudott kivergődni az egyik alól, mikor már rázudult a másik. Épen napnyugta előtt vettük észre délnyugat felől a világos foltot, melynek feltűntét folyton vigyáztuk és egy órával azután láttuk, hogy kis ormányvitorlánk, mely ki volt bontva, renyhén lobog az árbóc körül. Két perczzel azután, minden előkészület ellenére, mintegy varázsütésre oldalunkra fordultunk és valóságos tájtékzuhatag ömlött keresztül rajtunk. Szerencsénkre azonban ez a lökés délnyugat felől csupán egyetlen szélrohamnak bizonyult s így hajónk minden baj nélkül talpra állott, a nélkül, hogy egyetlen gerendánk elveszett volna. Egy dühös hullámverés néhány órán keresztül nagy munkát adott, de reggel felé majdnem ugyanolyan jó állapotban találtuk magunkat, mint a vihar előtt. Guy kapitány kijelentette, hogy megmenekülésünk majdnem csoda-számba ment.

Október tizenharmadikán megpillantottuk Edward herczeg szigetét. 46°53' déli szélességben és 37°46' keleti hosszúságban. Két nappal azután a Possession-sziget közelébe értünk és nemsokára elhaladtunk a Crozet-szigetek mellett, a 42°59' déli szélességi és 48° keleti hosszúsági fok alatt. Tizennyolczadikán ráakadtunk Kerguelen- vagy az Elhagyatottság szigetére, az Indiai óceán déli részén és horgonyt vetettünk a Christmas Harbourban (Karácsony-kikötőben), négy fonal mélységű vízben.

Ez a sziget, vagy helyesebben szigetcsoport délkeletre fekszik a Jóreménység fokától és közel nyolczszáz mérföldnyi távolságban van tőle. Először 1772-ben fedezte föl egy francia utazó,

Kergulen vagy Kerguelen báró, a ki azt hitte, hogy egy kiterjedt déli földrészhez tartozik s ezt a hirt vitte róla haza, a mi nagy izgalmat keltett. A kormány magáévá tette az ügyet és a következő évben újra leküldte a bárót, hogy vegye fölfedezését kritikai vizsgálat alá; ekkor a tévedés kiderült. 1777-ben Cook kapitány akadt rá ugyanerre a csoportra és a legnagyobb szigetnek az Elhagyatottság-szigete (Desolation Island) nevét adta; ezt a címet valóban meg is érdemelte. Pedig, a szárazföld felé közeledve, a hajós először más véleménynyel lehetne róla, mert szeptembertől márcziusig a legtöbb domb lejtőjét ragyogó zöld palást borítja. Ezt a félrevezető látványt egy apró növény okozza, mely hasonlít a kövi rózsához és buján, nagy foltokban tenyészik a foszladozó moha fölött. E növényen kívül alig terem valami a szigeten, kivéve a kikötő közelében egy kevés durvaszálú, sűrű füvet, némi zúzmót és valami bozótot, a mely a magba szökkenő káposztára emlékeztet, s íze savanyú és csípős.

A sziget fölüllete dombos, bár a dombok egyike sem ér el valami különös magasságot. Csúcsaikat mégis hó borítja. Több kikötője van, melyek közül a Christmas Harbour a legalkalmasabb. Ez kerül különben először a hajós útjába a sziget észak-keleti oldalán, miután elhaladt a Cape François (Franczia-fok) mellett, mely az északi parton van és különös alakjával jelzi a kikötő közelségét. Legkiemelkedőbb pontja magas sziklával végződik, melyen széles nyílás látható: valóságos természetes boltív. A bejárat a 48°40' déli szélesség és a 69°6' keleti hosszúság alatt van. E mellett elhaladva, jó horgonyhely található néhány apróbb sziget védelme alatt, melyek eléggé felfogják az összes keleti szeleket. E horgonyhelytől keletre elérünk a Wasp Bay-be (Darázs-öbölbe), a mely a kikötő bejáratánál fekszik. Ez egy kis medence, melyet teljesen körül zár a szárazföld és négy fonalnyi vizjárattal be lehet hatolni rajta és tiztől három fonalig horgonyt lehet vetni, kemény agyagos fenéken. Egy hajó akár egy évig elfeküdhet itten veszélytelenül a legjobb vészhorgonyával. Nyugat felé a Wasp Bay bejáratánál egy kis, kitünő vizü folyócska ömlik a tengerbe, melyhez könnyen hozzá lehet férni.

Még ma is található a Kerguelen szigetén néhány prémes vagy szőrös fóka és bőven van az ú. n. tengeri elefánt. Szárnyasok is nagy számban tenyésznek rajta, különösen sok pingvin, melyekből négy különböző fajta számlálható meg. A legnagyobb a király-pingvin, mely természetéről és szép tollazatáról nyerte nevét. Testének felső része rendesen szürke, néha lila árnyalattal; alsó része az elképzelhető legtisztább fehér. Feje, valamint lába síma és ragyogó fekete. Tollazatának legnagyobb szépségét azonban két széles, aranyszínű csík alkotja, mely fejétől melléig ér. Csőre hosszú és piros vagy skarlátszínű. Ezek a madarak egyenes, előkelő testtartással járnak. Fejüket magasan hordják, szárnyaikat úgy lógatják, mintha két kar volna és minthogy farkuk lábaikkal egy vonalban van, meglepően hasonlítanak az emberi alakhoz, úgy hogy a nézőt egy hirtelen pillantás vagy az esthomály könnyen félrevezetheti. A király-pingvin, a melylyel Kerguelen szigetén találkoztunk, kissé nagyobb a lúdnál. Többi fajtája a „maccaroni, jackass (számár) és rookery (varjúfészek) pingvin” neveket viseli. Ezek sokkal kisebbek, kevésbé szép a tollazatuk és más tekintetben is különböznek.

A pingvinen kívül sok más fajta madár is található itten, említsük meg közülük a tengeri tyúkot, a kék viharadarat, a crecca-kacsát, a vadkacsát, a Port-Egmont-tyúkot, a zöld kormoránt, a fokföldi galambot, a nellyt, a tengeri sirályt, a Mother-Carey-csirkét, a Mother-Carey-libát vagy a nagy vihar-madarat és végül az albatrost.

A nagy viharmadár akkora, mint az albatros és ragadozó. Gyakran csont-törőnek vagy saspetrelnak is nevezik. Egyáltalában nem félénk és kellően elkészítve ízletes táplálékot nyújt. Repülés közben néha egészen közel ereszkedik a víz felületére, kiterjesztett szárnyakkal, melyeket alig észrevehetően mozgat, mintha semmi fáradságába sem kerülne a repülés.

Az albatros a legnagyobb és leggyorsabb déli-óceáni madarak egyike. A sirályok családjába tartozik és repülés közben ejti prédáját, szárazföldre soha sem ereszkedik, kivéve költés idején. E madár és a pingvin között a legkülönösebb barátság áll fenn. Fészkeiket egészen

egyformán építik, a két madár-faj által közösen megállapított terv alapján; az albatros fészke egy kis négyszög közepén áll négy pingvin-fészkek között. A hajósok megegyeztek abban, hogy ezeket a közös táborhelyeket *rookery*-nek (varjú-fészkeknek) nevezik. Ezeket a fészkeket sokszor leírták, de minthogy olvasóim nem mind hallhattak róluk és még nekem is lesz alkalmam a pingvinről és albatrosról beszélni, nem akarom elmulasztani, hogy néhány szóval ne érintsem e madarak életmódját és fészkelését.

Mikor a költés ideje elérkezik, a madarak nagy számban összegyűlnek és néhány napon keresztül tanácskoznak látszanak, mint fogjanak hozzá a dologhoz. Végre munkához látnak. Kiválasztanak egy sík területet, megfelelő nagyságú, mely rendesen három vagy négy holdat ölel föl és lehetőleg közel van a tengerhez, mindamellett ármentes talajon. Különösen szeretik az egyenletes felületet a melyen lehetőleg kevés kő található. Mikor ezzel készen vannak, akkor közös akarattal és mintha egy szellem hatná át őket, kimérnek matematikai pontossággal egy négyzetet vagy téglalapot, a szerint, hogy melyik felel meg leginkább a talaj természetének s a terjedelme is éppen akkora legyen, hogy az összegyűlt madarak kényelmesen elférjenek benne, semmivel sem nagyobb, - ez utóbbit, úgy látszik, azért vigyáznak, hogy ne kerülhessen semmi elkésett csavargó, a ki nem vett részt a fészkekrakás munkájában. Az ekként kijelölt hely egyik oldala, a mely a víz szélével párhuzamosan halad, nyitva marad a ki- és bejárás számára.

Miután kijelölték a fészektábor határait, a társaság nekilát, hogy megtisztítsa a területet mindenféle giz-gasztól, fölszednek minden darab követ és kihordják a határon kívül, szorosan a vonal mellé, hol valóságos falat emelnek a három, szárazföld felől eső oldalon. A fal mentében, teljesen síma és egyenes utat készítenek, hat-nyolcz láb szélességben, mely az egész tábort körülveszi és közös sétahelyül szolgál.

A legközelebbi földadat abban áll, hogy az egész területet apró, tökéletesen egyforma négyzetekre osztják. Ez aképen történik, hogy szűk és síma ösvényeket taposnak ki, a melyek derékszögben keresztezik egymást a fészektábor egész kiterjedésében. Minden ösvény-keresztelésnél épül egy albatros-fészkek és minden négyzet közepén egy pingvin-fészkek, - úgy hogy minden pingvin négy albatrostól van körülvéve és minden albatros ugyanannyi pingvintől. A pingvin-fészkek földbe vájt, sekélyes lyuk, mely csak olyan mély, hogy a madár egyetlen tojását megvédi az elgurulástól. Az albatrosé valamivel kevésbbé egyszerű, a mennyiben egy kis dombocskát emel egy lábnyi magasságban és két lábnyi átmérővel. Az egész földből, tengeri fűből és kagylókból készül. A tetején építi meg a fészket.

A madarak nagy gondot fordítanak arra, hogy fészkeik egy pillanatra se maradjanak üresen a költés ideje alatt vagy addig, míg fiókáik nem elég erősek arra, hogy magukról gondoskodjanak. Míg a hím táplálék után jár, addig a nőstény őrzi a fészket és csak párja visszatérésekor merészkedik ki a táborból. A tojások soha sem maradnak födetlenül, - mikor egyik madár elhagyja a fészket, a másik rögtön elfoglalja helyét. Ezt az óvatosságot a fészkek-táborban uralkodó tolvaj-szokások teszik szükségessé, mert a társaság tagjai nem riadnak vissza attól, hogy minden kínálkozó alkalommal elcsenják egymás tojásait.

Bár olyan fészkek-táborok is vannak, melyeknek az albatrosok és pingvinek az egyetlen lakosai, mégis a legtöbbször mindenféle fajta óceáni madár található, a melyek a polgárjognak minden kiváltságát élvezik és mindenfelé fészket raknak, a hol csak helyet kapnak, természetesen sohasem merészkedve a nagyobb termetű fajták közé. E fészkek-táborok külseje bizonyos távolságból nézve a legérdekesebb látványt nyújtja. A levegő a telep fölött valósággal sötét a rengeteg albatrostól (kisebb sirályfajták is vegyülnek közéjük), a melyek folyton ott keringenek fölötté, kirepülve a tengerre vagy hazatérve. Ugyanakkor egy csomó pingvint is lehet látni, némelyek a mint ide-oda járkálnak a szűk ösvényeken, mások a náluk megszkott katonás feszességgel lépkednek a közös sétatérén, mely a tábort körülveszi. Egyszóval,

vizsgáljuk a dolgot, a mint akarjuk, semmi sem lehet megdöbbentőbb, mint az a társas szellem, a melyről ezek a tollas lények tanuságot tesznek és másrésről semmi sem hívhatja ki biztosabban a csodálkozást egy gondolkozó emberi lélekben.

A Christmas Harbourba való megérkezésünk utáni reggelen az első kormányos, Mister Patterson, elindult a csónakokkal, hogy (bár még nem érkezett el az évadja), fókák után nézzen, miután a kapitányt és egy fiatal rokonát a nyugati part egy sivár helyén kitette; valami dolguk lehetett a sziget belsejében, a minek a természetével nem voltam tisztában. Guy kapitány magával vitt egy palaczkot, melyben egy lepecsételt levél volt és arról a pontról, a hol kitették a szárazra, megindult a sziget egyik legmagasabb dombteteje felé. Valószínűleg az volt a szándéka, hogy azon a csúcson elhelyezi a levelet egy hajó számára, a mely utána fog ide érni. Alighogy elvesztettük szem elől, tovább evezünk (Peters és én a kormányos csónakjában voltunk) és a part mentében fókákat kutattunk. Ezzel körülbelül három hétig voltunk elfoglalva, nagy gonddal átvizsgáltunk minden zugot és szögletet, nemcsak Kerguelen földjén, hanem néhány közeli szigeten is. Munkánkat azonban nem koronázta semmiféle jelentős siker. Láttunk igen sok prémes fókát, de olyan félénkek voltak, hogy a legnagyobb erőfeszítés mellett sem tudtunk háromszázötvennél több gereznát szerezni. Tengeri elefánt is nagy tömegben került szemünk elé, kivált a szárazföld nyugati partján, de ezekből alig ejtettünk el huszat, ezt is csak nagy ügygyel-bajjal. A kisebb szigetekeken egy csomó szőrös fókát láttunk, de ezeket nem bántottuk. Tizenegyedikén tértünk vissza a vitorlásra, hol már várt ránk Guy kapitány és unokaöccse, a kik nagyon szomorú képet festettek a sziget belsejéről, azt állítván, hogy ez a világ legsivárabb és teljesen terméketlen vidékeinek egyike. Két éjszakát töltöttek a szigeten, mert a másodkormányos valami tévedés folytán csak elkésve küldte utánuk a ladikot, hogy visszamehessenek a vitorlásra.

XV. ISMERETLEN SZIGETEK.

Tizenkettedikén elindultunk Christmas Harbournból, visszafordulva nyugat felé és balfelől hagyva Marion-szigetét, a mely a Crozet-csoporthoz tartozik. Ugyanigy elhaladtunk Edward herczeg szigete mellett. Azután kissé északi irányba tértünk és elértük tizenöt nap alatt Tristan d'Acunha szigetét, a 37° 8' déli szélességben és a 12° 8' nyugati hosszúságban.

Ezt a sziget-csoportot, mely most olyan ismerős és három köralakú szigetből áll, először a portugálok fedezték föl, azután ráakadtak a hollandok 1643-ban és a francziák 1767-ben. A három sziget együtt egy háromszöget alkot, egyik a másiktól körülbelül tíz mérföldnyi távolságban fekszik s így könnyen el lehet haladni közöttük. Valamennyinek a földje igen magasan emelkedik ki, kivált Tristan d'Acunha, melynek nevét az egész csoport viseli. Ez a legkiterjedtebb közöttük, tizenöt mérföldnyi területével és olyan magas, hogy tiszta időben nyolczvan-kilenczven mérföldnyi távolságból is észrevehető. Fölszínének egy része az északi oldalon több mint ezer lábnyira emelkedik ki függőleges irányban a tenger fölé. Ebben a magasságban egy fensík terpeszkedik szinte egészen a sziget közepéig és e fensíkről egy karcsú kúp emelkedik, mint Teneriffa szigetén. E kúphegy alsó felét természetes fák borítják, de felső része terméketlen szikla, melyet rendesen felhők takarnak el és az év nagyobb részében hó föd. A sziget körül nincsenek zátonyok, sem egyéb veszélyes helyek, partja rendkívül meredek, vize mély. Az északnyugati oldalán van egy öböl fekete fövenyes parttal, a hol csónakkal könnyedén ki lehet szállani, föltéve, ha déli irányból fúj a szél. Friss víz bőségesen akad mindenfelé; úgyisintén gadóczát és egyéb halat is lehet fogni horoggal.

Nagyságban a következő sziget, mely a csoport legnyugatibb tagja, az úgynevezett Inaccessible (Megközelíthetetlen). Pontos fekvése 37° 17' déli szélesség és 12° 24' nyugati hosszúság. Kerülete hét-nyolcz mérföldet tesz ki és minden oldalról fenyegető, meredek külsőt mutat. Teteje teljesen lapos, egész földje terméketlen, semmisem tenyészik rajta, csupán egy néhány korcs bokor.

A legkisebb és legdélibb a Nightingale (Fülemüle) sziget, a 37° 26' déli szélességben és a 12° 12' nyugati hosszúságban. Déli csúcsának irányában egy sor magas sziklás zátony húzódik; ugyanigy látható egynéhány északkelet felől is. Földje egyenlőtlen és meddő; egyik részén mély völgy fut keresztül.

A szigetek partjai hemzsegek, a maga idejében, a sok tengeri oroszlántól, tengeri elefánttól, szőrös és prémes fókától és az óceáni madarak mindenféle fajától. Bálna is bőviben van szomszédságában. És mivel azelőtt e sokféle állathoz rendkívül könnyen lehetett hozzájutni, a szigetcsoportnak fölfedezése óta sok látogatója akadt. A hollandok és francziák már igen régen fölkeresték. Patten kapitány a philadelphiai *Industry* hajóval 1790-ben járt Tristan d'Acunhán, a hol hét hónapot töltött (1790 augusztusától 1791 áprilisáig) s fókaprémeket gyűjtött. Ez idő alatt nem kevesebbet, mint ötezerhatszázat szedett össze, és azt állította, hogy minden nagyobb nehézség nélkül meg tudott volna tölteni egy nagy hajót három hét alatt olajjal. Megérkezésekor nem talált semmiféle négy lábú állatot, kivéve néhány vadkecskét; ma a sziget mindenféle értékes házi állattal bővelkedik, melyeket a különböző hajósok hoztak oda.

Azt hiszem, nemsokára Patten kapitány látogatása után ért oda Colquhoun kapitány az amerikai *Betsey* briggel és partra szállt a legnagyobb szigeten, hogy friss vizet vegyen föl. Ő ültetett el hagymát, burgonyát, káposztát és egyéb zöldséget, a mi most szintén bőviben akad a szigeten.

Haywood kapitány a *Nereus*-on 1811-ben látogatott el Tristanra. Három amerikait talált itt, a kik a szigeten laktak és fókabőröket, meg olajat gyűjtöttek. Az egyiket közülük Lambert Jonathannak hívták és magát a vidék uralkodójának nevezte. Körülbelül hatvan hold földet tört föl és művelt meg és most azon iparkodott, hogy meghonosítsa a kávé és a cukornádat, melyet a rio-de-janeiroi amerikai követ szállított neki. Ez a telepítés azonban föloszlott és 1817-ben az angol kormány tette rá kezét a szigetekre, hová katonai különítményt küldött a Jóremény-fokáról. De nem, sokáig tartott a megszállás; a mint a vidéket kiürítették, két-három angol család telepedett le függetlenül a kormánytól. 1824 márczius 25-én Jeffrey kapitány érintette ezt a helyet a *Berwick* hajóval, mely Londonból Van Diemen Földje felé volt útbán; egy Glass nevű angolt talált itt, a ki azelőtt káplár volt a britt tüzérségnél. Ez a szigetek legfőbb kormányzójának tartotta magát és huszonegy férfi, meg három asszony volt a felügyelete alatt. Nagyon kedvező nyilatkozatot tett az éghajlat egészségi viszonyairól és a talaj termékenységről. A lakosság főként fókaprémek és a tengeri elefántok olajának gyűjtésével foglalkozott, a mit a Jóreménység-fokánál bocsátottak árúba, mert Glass kormányzónak volt egy kis vitorlása.

A mi megérkezésünk idejében a kormányzó még helyén volt, de a kis telep megsokszorozódott: ötvenhat ember lakott Tristan d'Acunhán és egy hét emberből álló kisebb telep a Nightingale-szigeten. Nem került semmi nehézségünkbe, hogy elláthassuk magunkat majdnem mindennel, a mire szükségünk volt, - juh, sertés, ökör, nyúl, baromfi, kecske, hal bő választékban volt és se szeri, se száma a mindenféle zöldségnek. Horgonyt vetettünk a nagy sziget közvetlen közelében és kényelmesen hajóra raktunk mindent, a minek szükségét láttuk. Guy kapitány azonfelül vásárolt Glasstól ötszáz fókaprémet és egy kevés elefántcsontot. Egy hetet töltöttünk itten, mialatt főként észak és nyugat felől kaptunk szelet és az időjárás kissé ködös volt. November ötödikén vitorlát bontottunk és dél meg nyugat felé indultunk, azzal a szándékkal, hogy alapos vizsgálatot indítunk egy szigetcsoport irányában, melyet *Aurora*-nak neveztek s a melynek létezéséről a legeltérőbb vélemények voltak forgalomban.

Azt mondják, e szigeteket már 1762-ben fedezte föl az *Aurora* hajó parancsnoka. 1790-ben állítólag Manuel de Oyarvido kapitány a *Princess* vitorlással, a mely a *Royal Philippine Company* tulajdona volt, hajózott rajtuk keresztül. 1794-ben az *Atrevida* nevű spanyol corvette indult el azzal a céllal, hogy megállapítsa pontos fekvésüket és a madridi Királyi Vízrajzi Társaság közlönyének 1809-iki évfolyamában a következő olvasható erről az expedícióról: „Az *Atrevida* corvette megtett minden szükséges megfigyelést a szigetek közvetlen közelében január huszonegyediké és huszonhetediké között, chronométerrel megmérte a hosszúsági különbséget e szigetek és a Malninákon levő Soledad kikötő között. Három szigetből áll a csoport; valamennyien körülbelül ugyanazon a délkörön fekszenek; a középső kissé alacsony és a többi kettőt kilencz mérföldnyi távolságból lehet észrevenni.” - Az *Atrevida* fedélzetén tett megfigyelések a következő adatokat eredményezték mindegyik sziget pontos fekvéséről. A legészakibb az 52° 37' 24" dél szélesség és 47° 43' 15" nyugati hosszúság alatt fekszik; a középső az 53° 2' 40" déli szélesség és 47° 55' 15" nyugati hosszúság alatt; és a legdélibb az 53° 15' 22" déli szélesség és 47° 57' 15" nyugati hosszúság alatt.

1820 január huszonhetedikén Weddell James kapitány, az angol haditengerészet tisztje, elindult Staten Landból, hogy fölkeresse az Aurora-szigeteket. Jelentésében azt állítja, hogy a legszorgosabb kutatást végezte és nemcsak közvetlenül elhajózott azon helyek fölött, melyeket az *Atrevida* parancsnoka megjelölt, hanem a szomszédságban is minden irányban keresztül-kasul hajózott, de földnek a nyomát sem találta. Ezek az ellentmondó állítások más hajósokat is arra bírtak, hogy megkeressék a szigeteket; és furcsa, de meg kell mondani, hogy míg némelyek bebarangolták az egész tengert, a merre a szigetek állítólag feküdtek, és nem találtak semmit, mégis voltak, nem kevesen, a kik határozottan kijelentették, hogy látták a

szigeteket, sőt ki is kötöttek rajtuk. Guy kapitánynak az volt a szándéka, hogy megtesz mindent, a mi tőle telik, de eldönti ezt a különös vitás kérdést.⁸

Folytattuk utunkat déli és nyugati irányban, változó időjárással, a hónap huszadikáig, a mikor elérkeztünk a sokat vitatott helyre, az 53° 15' déli szélesség és a 47° 58' nyugati hosszúság alá, - azaz körülbelül arra a helyre, a melyet mint a csoport legdélibb szigetének a fekvését jelöltek meg. Nem látván semmi földnek a nyomát, nyugat felé haladtunk tovább az ötven-harmadik déli párhuzamos körön, míg az ötvenedik nyugati meridiánt el nem értük. Ekkor északra fordultunk, s egészen az ötvenkettedik déli párhuzamos körig haladtunk, mikor keletnek kanyarodtunk és párhuzamos körünket kétféle magasságban tettük meg, reggel meg este, és a bolygók meg hold meridionális magasságában. Így haladtunk kelet felé, míg elértük Georgia nyugati partjának délkörét, s ezen a délkörön mentünk tovább, míg elértük azt a szélességet, a melyből kiindultunk. Aztán átmérő irányában kereszteztük a tengernek azt a területét, a melyet megkerültünk, folyton szemmel tartva a környéket az árbocz tetejéről és a legnagyobb gonddal ismételve vizsgálódásainkat három héten keresztül, mialatt az időjárás föltűnően kedvező és szép volt, és semmiféle köd nem mutatkozott Természetesen tökéletesen meg voltunk győződve róla, hogy ha létezhetek is szigetek ezen a vidéken valami korábbi időpontban, ezeknek mai nap semmiféle nyomuk nem maradt. Mióta hazatértem, megtudtam, hogy ezt a vidéket ugyanolyan gonddal bebarangolta 1822-ben Johnson kapitány a *Henry* nevű amerikai vitorlással és Morrell kapitány a *Wasp* hajóval - mindketten ugyanarra az eredményre jutottak, mint mi.

⁸ Azon hajók között, a melyek különböző időkben állítólag ráakadtak az Aurora-csoportra, említünk meg a San Miguel hajót 1769-ben; az Aurórát 1774-ben; a Pearl brigget 1779-ben; a Dolores hajót 1790-ben. Mindnyájan megegyeznek benne, hogy a közös szélesség az ötvenharmadik fok, délre.

XVI. A DÉLI SARK FELÉ.

Guy kapitány eredeti terve az volt, hogy miután tisztába jött az Auróra-szigetek kérdésével, áthalad a Magellan-szoroson és Patagonia nyugati partján halad fölfelé; de a Tristan d'Acunhán kapott értesülés arra bírta, hogy dél felé forduljon abban a reményben, hátha néhány kisebb szigetre akad, a melyek állítólag a 60° déli párhuzamos kör táján fekszenek, a 41° 20' nyugati hosszúságban. Abban az esetben, ha nem találta rájuk, azt tervezte, hogy előnyomul a déli sark felé, föltéve, ha az időjárás kedvezőnek mutatkozik. Ennélfogva deczember tizenkettedikén ebbe az irányba fordítottuk vitorláinkat. Tizennyolczadikán elérkeztünk arra a tájra, melyet Glass jelzett nekünk, és három napig jártuk be a környéket, a nélkül, hogy az említett szigeteknek nyomát láttuk volna. Huszonegyedikén az időjárás szokatlanul szép volt s így megint délnek fordultunk, azzal az eltökélt szándékkal, hogy megyünk előre, a meddig csak lehet. Mielőtt elbeszélésem e részének elmondásába fognék, talán helyénvaló lesz, ha tekintettel azon olvasóimra, a kik eddig még nem igen fordítottak figyelmet a délsarki fölfedezések előhaladására, röviden beszámolok azon kevés kísérletről, a melyek eddig a déli sark elérésére irányultak.

Cook kapitány expedíciója az első, melyről határozott értesüléseink vannak. 1772-ben indult meg délfelé a *Resolution* hajón, Furneaux hadnagy kíséretében, a ki az *Adventure* vitorlásan követte. Deczemberben elért az ötvennyolczadik párhuzamos körig déli szélességben, a 26° 57' keleti hosszúságban. Itt keskeny jégmezőkre talált, nyolcz-tíz hüvelyk vastagságban, melyek északnyugati és délkeleti irányban úsztak. Ez a jég hatalmas tömbökből állott és rendesen olyan sűrűn uszkált, hogy a hajók csak nagy ügygyel-bajjal tudtak átvergődni rajta. Ez időtájt Cook kapitány azon a véleményen volt, a sok madár és egyéb jelek után ítélve, hogy szárazföld közelében lehet. Tovább ment dél felé, rendkívül hideg időjárás mellett, míg el nem érte a hatvannegyedik párhuzamos kört a 38° 14' keleti hosszúságban. Itt enyhe időjárás fogadta, kellemes széllel, öt napon keresztül; a hőmérő harminczhat fokot mutatott.⁹ 1773 januárjában a hajók áthaladtak a déli sark-körön, de nem tudtak tovább előre jutni, mert elérve a 67° 15' szélességet, minden további utat elzárt a hatalmas jégtömeg, a mely messze kiterjedt a déli látkör hosszában, a meddig csak a szem ellátott. Ez a jég a legnagyobb változatosságot mutatta és néhány hatalmas tömbje mérföldnyi kiterjedésben, tömör tömegben tizennyolcz-húsz lábnyira emelkedett a víz fölé. Minthogy későre járt már az idő és semmi reménye sem volt arra, hogy megkerülhesse ez akadályokat, Cook kapitány kelletlenül visszafordult észak felé.

Következő év novemberében megújította kutatásait a déli sarkon. Az 59° 40' szélesség alatt egy déli irányban haladó erős áramlattal találkozott. Deczemberben, mikor a hajók a 67° 31' szélesség és a 142° 54' nyugati hosszúság alá értek, a hideg rendkívül erős volt, nagy viharokkal és köddel kellett küzdelemnek. Madarak is bőviben voltak; különösen albatros, pingvin és vihardar. A 70° 23' szélesség alatt néhány nagyobb jégszigettel találkoztak és kevéssel azután a felhők havas fehérségben tüntek föl délfelől, a mi a jégmezők közelségét jelzi. A 71° 10' szélességben és 106° 54' nyugati hosszúságban a hajósok megállásra kényszerültek, mint az előbbi évben, a rengeteg befagyott terület következtében, mely a déli látkört egész szélességben betöltötte. E területnek északi széle szaggatott és töredezett volt, de olyan erősen összefagyva, hogy egyáltalában semmi nyílást nem mutatott s körülbelül egy mérföldnyire kiterjedt déli irányban. E mögött a befagyott felület egy darabig aránylag símának látszott, míg egészen a háttérben óriási jéghegyek sorai emelkedtek, egymás fölé tornyosulva. Cook

⁹ A hőfokok Fahrenheit szerint értendők; 36° F = +2° Celsius.

kapitány arra a következtetésre jutott, hogy ez a rengeteg jégmező a déli sarkig terjed vagy egy szárazföldhöz csatlakozik. Mr. J. N. Reynolds, a kinek fáradhatatlan buzgalmával és kitartásával sikerült végre egy nemzeti expedíciót fölszerelni, részben azzal a céllal, hogy ezeket a vidékeket fölkutassák, e szavakkal emlékezik meg a *Resolution* próbálkozásáról: „Nem csodálkozunk, hogy Cook kapitány nem tudott túljutni a 71° 10' szélességen, de meglep bennünket, hogy ezt a pontot a 106° 54' délkörön érte el, nyugati hosszúságban. Palmer's Land délre fekszik Shetlandtól, a hatvannegyedik fok szélességében és délfelé meg nyugat felé sokkal messzebb terjed, mint a mennyire bármelyik hajós elhatolhatott. Cook erre a földre érkezett volna, ha a jég meg nem állítja útjában; s ez, attól félünk, mindig így lesz ezen a ponton és ilyen korán, mint január hatodikán - és nem csodálkoznánk, ha az említett jéghegyek egy része a Palmer's Land derekához tartoznék vagy valamely más szárazföldhöz, a mely messzebb délre és nyugatra fekszik.”

Sándor orosz császár 1803-ban elküldte Kreutzenstern és Lisiausky kapitányokat, azzal a feladattal, hogy hajózzák körül a földet. Mikor délfelé igyekeztek előnyomulni, nem tudtak tovább jutni az 59° 58' szélességnél, a 70° 15' nyugati hosszúságban. Itt erős áramlatokkal találkoztak, melyek kelet felé haladtak. Bálnák bővíben voltak, de jeget nem láttak. Erre az utazásra vonatkozólag azt mondja Mr. Reynolds, hogyha Kreutzenstern korábban ért volna arra a helyre, bizonyára jégre talált volna, t. i. márczius havában érkezett az említett szélesség alá. Az uralkodó szelek, melyek rendszerint dél felől és nyugat felől fújnak, az áramlatok segítségével elviszik a jéghegyeket arra a vidékre, melyet északról Georgia, keletről Sandwich Land és a déli Orkney-szigetek, nyugatról a déli Shetland-szigetek határolnak.

1822-ben Weddell James kapitány, a brit haditengerészeti tisztje, messzebb előnyomult dél felé, mint bármely fölfedező, még pedig a nélkül, hogy különösebb akadályokba ütközött volna. Azt állítja, hogy bár gyakrabban zárta el a jég az útját, *mielőtt* elérte volna a hetvenkettedik párhuzamos kört, mégis mikor megérkezett oda, egy darabkát sem talált, továbbá mikor a 74° 15' szélesség alá jutott, nem látott semmi jégmezőt, csupán három jégszigetet. Kissé különös, hogy bár madarakat nagy tömegben láttak és egyéb jeleit a szárazföld közelségének és bár a Shetland-szigetektől délre az árbócz tetejéről ismeretlen partokat vettek észre, Weddell mégsem tartja hihetőnek, hogy a déli sark vidékén szárazföld léteznék.

1823 január tizenegyedikén Morrell Benjamin kapitány a *Wasp* nevű amerikai vitorlással elindult Kerguelen-földről azzal a szándékkal, hogy előnyomul dél felé, a milyen messze csak bír. Február elsején a 64° 52' dél szélesség és a 118° 27' keleti hosszúság alatt találta magát. A következő részletet közöljük naplójából a fönti keltezéssel: „A szél hamar megélénkült és vagy tizenegycsomós sebességet ért el s így fölhasználtuk az alkalmat, hogy nyugat felé haladjunk; minthogy meg voltunk győződve róla, hogy minél délebbre jutunk a hatvannegyedik szélességi fokon túl, annál kevesebb jégre fogunk akadni, ennél fogva kissé déli irányba fordultunk, míg keresztül nem haladtunk a déli sarkkörön és a 69° 15' déli szélesség alá nem értünk. E szélességben *semmiféle jégmezőt* nem láttunk, csupán kevés jégszigetet.”

Márczius tizenegyedikéi keltezéssel a következő adatokat találom: „A tenger minden jégmezőtől teljesen szabad volt, és alig került egy tuczatnál több sziget a szemünk elé. Ugyanekkor a levegő és víz hőfoka legalább tizenhárom fokkal magasabb (enyhébb) volt, mint a mit a hatvanadik és hatvankettedik déli párhuzamos körök között tapasztaltunk. Most a 70° 14' déli szélesség alatt jártunk és az ég hőmérséklete negyvenhét fok volt (8° C.) és a vízé negyvennégy (6° C.) Ebben a helyzetben a mágneses eltérés 14° 27' volt kelet felé azimuthokban... Többször átléptem a déli sarkkört különböző meridiánok alatt és állandóan azt találtam, hogy mind a levegő, mind a víz hőmérséklete egyre enyhült, minél délebbre hatoltam a hatvanötödiki szélességi fokon túl és hogy a mágneses eltérés hasonló arányban csökken. Míg északra ettől a szélességtől, körülbelül a hatvanadik és hatvanötödik fok között, gyakran nagy

nehézségekkel kellett küzdenünk, hogy utat törhessünk hajónk számára a rengeteg és számtalan jégsziget között, melyek közül némelyik egy-két mérföldnyi területet is elért és több mint ötszáz lábnyira emelkedett a víz színe fölé.”

Minthogy szinte teljesen elfogyott a fűtőanyaga és vize, és kellő mérőeszközök nélkül szűkölködött, az idő is későre járt, Morrell kapitány kénytelen volt visszafordulni, a nélküli, hogy tovább mehetett volna nyugat felé, pedig teljesen szabad tenger feküdt előtte. Annak a véleményének ad kifejezést, ha ez a parancsoló kénytelenség a hazatérésre nem szorítja, akkor előnyomulhatott volna, ha nem is egészen a sarkig, legalább is a nyolczvanötödik párhuzamos körig. Kissé hosszasan időztem Morrell kapitány nézetei mellett, hogy az olvasó láthassa, mennyire megerősítették azokat a saját tapasztalataim.

1831-ben Briscoe kapitány, a ki a londoni bálnavadász-hajó tulajdonosok, Messieurs Enderby szolgálatában állott, elindult a *Lively* briggel a déli tengerek felé, a *Tula* vitorlás kíséretében. Február huszonnyolczadikán, a 66° 30' déli szélességben és a 47° 13' keleti hosszúságban földet talált és „tisztán kivette a havon keresztül egy hegység fekete csúcsait, a melyek kelet-délkeleti irányban vonultak.” A közelben maradt egy egész hónapon keresztül, de nem tudta megközelíteni a partot tíz tengeri mérföldnyire, annyira kedvezőtlen volt az időjárás. Minthogy lehetetlen volt további fölfedezéseket tenni az évnek ebben a szakában, visszatért északra a Van Diemen Földre telelni.

1832. elején újra délnek indult és február negyedikén földet látott délkeletről a 67° 15' szélesség és a 69° 29' nyugati hosszúság alatt. Hamar rájött, hogy ez csupán sziget annak a szárazföldnek a közelében, a melyet először fölfedezett. A hónap huszonegyedik napján végre sikerült az utóbbin partra szállni, birtokába vette IV. Vilmos király nevében és elnevezte Adalaide szigetének, az angol királyné tiszteletére. Mikor ezek az adatok tudomására jutottak a londoni Királyi Földrajzi Társaságnak, ez arra a következtetésre jutott, hogy „egy folytonos földterület halad itt a 47° 30' keleti hosszúsági foktól a 69° 29' nyugati fokig, mely a hatvanhatodik párhuzamos körtől a hatvanhetedikig terjed délfelé.” Erre, a megállapításra vonatkozóan Mr. Reynolds megjegyzi: „ennek a pontosságához sok szó fér; Briscoe fölfedezései sem igazolják ezt a föltevést. Épen ezeken a határokon belül jutott Weddell délre egy olyan délkörön, mely Georgiától, Sandwich Landtól és a déli Orkney és Shetland szigetektől keletre húzódik.” Az én tapasztalataim még inkább a mellett tanuskodnak, hogy a társaság hamis következtetésre jutott.

Ezek a főbb kísérletek, melyek egy magasabb déli szélesség irányában történtek és most látni fogjuk, hogy a *Jane* útja előtt közel háromszáz hosszúsági fok volt még hátra, melyen a déli sarkkört egyáltalában át nem lépték. Így a fölfedezés számára tág tér feküdt előttünk és én a legfeszültebb érdeklődés érzéseivel hallottam, mikor Guy kapitány kifejezte azt az elhatározását, hogy semmi sem riaszthatja vissza a dél felé való előnyomulástól.

XVII. FÖLD!

Miután abbahagytuk Glass szigeteinek a keresését, négy napon keresztül dél felé haladtunk, a nélkül, hogy valami jeget láttunk volna. Huszonhatodikán délben a $63^{\circ} 23'$ déli szélesség és a $41^{\circ} 25'$ nyugati hosszúság alá értünk. Ekkor néhány nagyobb jégszigetet pillantottunk meg és egy letörött jégmezőt, mely azonban csekély kiterjedésű volt. A szelek általában délkelet felől fújtak, vagy északkelet felől, de nagyon enyhén. Valahányszor nyugati szél ért utól, kivétel nélkül záporosította zúdította a nyakunkba. Minden nap több vagy kevesebb havat hozott. Huszonhetedikén a hőmérő elérte a harminczötödik fokot ($1\frac{1}{2}^{\circ}$ C.)

Január 1. 1828. Ezen a napon a jég teljesen elzárta útunkat és kilátásunk nagyon szomorúra vált. Egész délelőtt erős szélvész dühöngött északkelet felől és az úszó jégnek hatalmas darabjait a hajó kormányának és tatjának hajtotta olyan heveességgel, hogy mindnyájan reszkettünk a súlyosabb következmények miatt. Este felé, míg a vihar még egyre tombolt, egy hatalmas jégmező épen előttünk ketté hasadt s így sikerült keresztülhatolnunk a kisebb jégtömbök között egy nyiltabb vízterületre. A mint közeledtünk, lassankint bevontuk a vitorlákat és mikor végre kivergődtünk, egyetlen hajtású elő-vitorla alatt vesztegeltünk.

Január 2. Elég türehető időjárásunk volt. Dél tájban elértük a $69^{\circ} 10'$ déli szélességet és a $42^{\circ} 20'$ nyugati hosszúságot, miután átléptük a déli sarkkört. Délfelé nagyon kevés jeget láttunk, bár hatalmas mezők feküdtek mögöttünk. E napon egy mérő-eszközt szereltünk föl, egy hatalmas vasfazékból, mely husz itcze ürtartalmú volt, és egy kétszáz fonal hosszú kötélből. Azt találtuk, hogy az áramlat észak felé halad, óránként körülbelül negyedmérőföldnyi sebességgel. A levegő hőmérséklete harminczhárom fok körül (0.5° C.) volt. A mágneses kihajlás $14^{\circ} 28'$ mulatott keleti irányban, azimuthokban.

Január 5. Még egyre dél felé haladunk minden nagyobb akadály nélkül. Ma reggel azonban a $73^{\circ} 15'$ déli szélesség és a $42^{\circ} 10'$ nyugati hosszúság alatt, megint megállásra kényszerültünk egy óriási, kiterjedt jégmező következtében. Mégis délfelé nyílt tenger mutatkozott és nem kételkedtünk benne, hogy végül is el tudunk oda jutni. Keleti irányban haladva, a jégtömeg szélének mentében, végre ráakadtunk egy mérőföldnyi széles csatornára, a melyen nagy ügygyelbajjal átvergődtünk napnyugta felé. A tenger e részét, melybe érkeztünk, sűrűn borították jégszigetek, de jégmezők nem állták útunkat s így bátrabban haladtunk tovább, mint az előbb. A hideg látszólag nem növekedett, bár gyakran havazott és időnként hatalmas jégesők zúdultak ránk. Nagy csapatokban albatrosok repültek el e napon a vitorlás fölött, délkeletről északnyugat felé haladva.

Január 7. A tenger még mindig elég szabad volt előttünk, úgy hogy nem került semmi nehézségbe megkezdett útirányunk megtartása. Nyugat felől néhány hihetetlen tömegű jéghegyet pillantottunk meg és délután elmentünk közel az egyik mellett, a mely legalább négyszáz fonalnyira emelkedett az óceán színe fölé, kerülete az aljánál körülbelül háromnegyed tengeri mérőföld lehetett és az oldalain levő hasadékokból egy pár víz-ér ömlött alá. Két napig láttuk ezt a szigetet, aztán elvesztettük a ködben.

Január 10. Korán hajnalban az a szerencsétlenség ért bennünket, hogy egyik emberünk beleesett a tengerbe. Amerikai származású volt, Vredenburgh Péternek hívták és New-Yorkban született; egyike volt legügyesebb matrózainknak. Mikor a hajó ormányára kúszott, a lába megcsuszamlott és két jégtömb közé esett; többé nem került a fölszínre. Dél tájban elértünk a $78^{\circ} 30'$ szélesség és a $40^{\circ} 15'$ nyugati hosszúság alá. A hideg most rendkívül erős volt, állandóan vert bennünket a jégeső észak felől és kelet felől. Ebben az irányban ismét néhány

rengeteg jéghegy tünt föl és kelet felé az egész láthatárt elborították a jégmezők, lépcsőzetesen egymás fölé emelkedve, egymásra tornyosulva tömegeikkel. Az este folyamán egy csomó fadarab úszott el mellettünk és a madarak nagy tömegekben röptek el fölöttünk, közöttük nellyk, albatrosok, vihardarak és egy ragyogó kék tollazatú madár. A mágneses eltérés azimuthokban itt sokkal csekélyebb volt, mint az előbb, mikor a déli sarkkörön keresztül mentünk.

Január 12. Haladásunk dél felé ismét kétségessé vált, minthogy a sark irányában nem volt előttünk más, mint látszólag határtalan jégmezők, jégzirtektől tépett hegyekkel a háttérben, egyik szakadék összeránczolt szemöldökkel torlódva a másik fölé. Tizennegyedikéig nyugati irányban haladtunk abban a reményben, hogy átjárót találunk.

Január 14. Ma reggel elértük a nyugati végét annak a jégmezőnek, mely utunkat állotta és ezt megkerülve, nyílt tengerbe értünk egyetlen darabka jég nélkül. Mikor megmértük a tengerjárást egy kétszáz fonalas mérővel, találtunk egy áramlatot, mely déli irányban haladt óránként félmérföldnyi sebességgel. A levegő hőmérséklete negyvenhat fok (7° C.) volt, a vízé harmincznégy (1° C.). Dél felé vitorláztunk tehát s nem találtunk semmi különösebb akadályra tizenhatodikáig, mikor délben a $81^{\circ} 21'$ szélesség és 42° nyugati hosszúság alá értünk. Itt megint megmértük a tengerjárást és azt találtuk, hogy az áramlat egyre déli irányban halad óránként háromnegyed mérföldnyi sebességgel. A mágneses kitérés azimuthokban csökkent, és a levegő hőmérséklete enyhe és kellemes volt, a thermometer ötvenegy fokra (10° C.) emelkedett. Ez időtájt semmi jeget nem láttunk. A hajón már mindenki biztosra vette, hogy elérjük a sarkot.

Január 17. Eseménydús nap volt. Számtalan madárraj repült el fölöttünk dél felől és néhányat lelőttünk a fedélzetről; egyikük egy pelikán-fajta, kitűnő ennivalónak bizonyult. Déltájban az árbocz tetejéről egy kis jégtömböt vettünk észre elől, balfelől, és rajta egy nagyobb fajta állat tünt föl. Minthogy az időjárás nyugodt volt s a tenger szinte csendes, Guy kapitány elrendelte, hogy két csónakkal induljanak el s nézzék meg micsoda. Dirk Peters és én a kormányos kíséretében a nagyobb csónakban voltunk. Mikor a jégtáblához értünk, észrevettük, hogy egy óriási termetű sarki medve tanyázott rajta, a mely azonban messze fölülmúlta nagyságban fájának minden példányát. Jól föl lévén fegyverezve, habozás nélkül megtámadtuk. Gyors egymásutánban több lövés esett, a melyek nagyobbbrészt észrevehetően eltalálták az állat fejét és testét. De a szörnyeteg nem vesztette el eszméletét, hanem ledobva magát a jégről, kitátott torokkal nekiúszott annak a csónaknak, a melyben én és Peters voltunk. Abban a zavarban, melyet a kaland váratlan fordulata okozott közöttünk, egyikünk sem készült el egy második lövésre s így a medvének sikerült hatalmas testével félig fölkapaszkodnia a csónak párkányára, s az egyik embert megragadta a derekánál, mielőtt bármit tehattünk volna, hogy megakadályozzuk. Ebben a végveszélyben csupán Peters gyors föllépése és ügyessége mentett meg bennünket a pusztulástól. Rávetve magát a hatalmas állat hátára, késének pengéjét belemártotta nyakszirtjébe, úgy, hogy egy csapással átvágta a hátgerincz velőjét. A szörny tehetetlenül és élettelenül hanyatlott vissza a tengerbe, estében magával rántva Peterst. De az hamar magához tért s a mint kötelet dobtak neki, megkötötte vele az állat tetemét, mielőtt fölkapaszkodott volna a csónakba. Aztán nagy diadallal visszatértünk a vitorlásra, magunk után húzva az elejtett zsákmányt. Mikor megmértük, a medve teljes tizenöt láb hosszúnak bizonyult. Gyapja tökéletesen fehér volt, nagyon durva és sűrűn göndör. Szemei vérpirosak voltak és nagyobbak, mint a sarki medvéé, - szája gömbölyűbb, s inkább egy bulldogéhoz hasonlított. Húsa gyöngéd volt, de rendkívül avas és halízú, bár embereink mohón faltak belőle és kijelentették, hogy kitűnő eledel.

Alighogy föl húztuk prédánkat a hajóra, fölhangzott az árbocz-kosárban levő matróz vidám kiáltása:

- Föld, elől, jobbfelől!

Az összes legények a vitorláknál termettek és mivel ugyanakkor épen kedvező szelet kaptunk északi és keleti irányból, csakhamar a part közelébe jutottunk. Kiderült, hogy egy alacsony, sziklás sziget, körülbelül egy tengeri mérföldnyi kerülettel; növényzet teljesen hiányzott rajta, kivéve egy fajtáját a kaktusz-fügének. Mikor észak felől megközelítettük, egy különös alakú szikla-kiugrást vettünk észre, a mely összekötözött gyapjúbálához hasonlított. E kiugráson túl nyugat felé egy kis öblöcske terült el, a melynek a feneke kitűnő kikötő-helyet biztosított csónakjainknak.

Nem sok időnkbe került, míg a szigetet keresztül-kasul átkutattuk, de egy kivétellel semmi megfigyelésre méltót nem találtunk. A déli szélén a part közelében, félig eltemetve egy halom elszórt kő között, egy darab fára akadtunk, a mely, úgy látszik, egy ladik orra lehetett valaha. Mintha valami faragás nyoma is lett volna rajta; Guy kapitány azt hitte, hogy egy teknősbéka alakját lehet rajta kivenni, de nekem nem nagyon tűnt föl a hasonlóság. E csónak-roncson kívül, ha ugyan az volt, semmi más jelét nem találtuk annak, hogy valaha emberi lény lett volna ezen a helyen. A part mentében helyenként apró jégtáblákat találtunk, de ez is ritkán akadt. A sziget pontos fekvése (Guy kapitány a Bennet's Island nevet adta neki, hajótulajdonos társának a tiszteletére) a $82^{\circ} 50'$ déli szélesség és a $42^{\circ} 20'$ nyugati hosszúság.

Ekkor már nem kevesebb, mint nyolcz fokkal jutottunk délebbre, bármely előbbi hajósnál s a tenger még mindig teljesen szabadon terült el előttünk. Azt is tapasztaltuk, hogy a mágneses eltérés egyre csökkent, a mint előrenyomultunk és a mi még meglepőbb volt, a levegő és később a víz hőmérséklete mind enyhébbre fordult. Az időjárást egyenesen kellemesnek lehetett volna nevezni és folyton könnyű szelet kaptunk az iránytű északi pontja felől. Az ég szokatlanul tiszta volt, csak helylyel-közzel mutatkozott valami jótékony pára a déli láthatáron, - de ez rövid ideig tartott. Eddig csak két nehézség mutatkozott; kezdett kifogyni tüzelőanyagunk és a légénység némelyik tagján a skorbut tünetei kezdtek jelentkezni. Mindez arra bírta Guy kapitányt, hogy a visszafordulásról kezdjen gondolkodni, sőt gyakrabban szóba is hozta a dolgot. A magam részéről annyira biztam benne, hogy hamar jelentékenyebb szárazföldet fogunk érni, ha tovább haladunk ebben az irányban és minthogy minden okom megvolt arra a hitre, a feltűnő jelek után ítélve, hogy nem az a terméketlen talaj lesz, a mely a magasabb sarki szélességek alatt várható, melegen biztattam a kapitányt, hogy tartson ki, legalább is még néhány napig, abban az irányban, a melyet eddig követtünk. Valóban, ilyen kísértetbe ejtő alkalom, hogy megoldjuk a sarki szárazföld nagy problémáját, még sohasem kínálkozott embernek és megvallom, szinte méltatlankodásba törtem ki, mikor a parancsnok félénk és időtlen terveiről értesültem. Azt hiszem, valóban mindaz, a mit erről kénytelen voltam neki elmondani, készítette őt arra, hogy mégis tovább folytassa az útját előre. És míg épen azért csak sajnálkozásomat fejezhetem ki a véres és szerencsétlen események fölött, a melyek nemsokára követték tanácsomat, még sem hallgathatok el némi örömet, hogy így sikerült, bármilyen csekély mértékben, fölnyitnom a tudomány szemeit a legizgatóbb titkok egyikére, a melyek valaha magukra vonták az emberiség figyelmét.

XVIII. ÚJ EMBEREK.

Január 18. Ma reggel¹⁰ folytattuk útunkat dél felé, ugyanolyan kedvező időjárással, mint azelőtt. A tenger tökéletesen síma volt, a levegő türethően meleg, a szellő északkelet felől fujdogált, a víz hőmérséklete ötvenhárom fok (11° C.). Megint rendbehoztuk mérőeszközünket és százötven fonalnyi mélységben azt tapasztaltuk, hogy az áramlat a sark felé halad, óránként egy mérföldnyi sebességgel. Ez az állandó dél felé irányuló tendencia, mind a szél, mind az áramlat tekintetében, bizonyos megfontolásra, sőt aggodalomra készítette a vitorlás embereit, sőt határozottan láttam, hogy nem kis hatással volt Guy kapitány lelkére. De viszont rendkívül érzékeny volt a nevetségesség irányában és így végül sikerült mosolyommal eloszlatni félelmét. A mágneses kitérés már teljesen jelentéktelen volt. A nap folyamán több hatalmas, igazi bálnát láttunk és számtalan albatrosz-rajt, melyek elrepültek a hajó fölött. Kihalásztunk egy bokrot is, mely telve volt vörös bogyókkal s hasonlított a galagonyához és egy különös szárazföldi állat tetemét. Három láb volt a hossza, de csak öt hüvelyk magas, négy nagyon kurta lába, melyeket hosszú, ragyogó, skarlátszínű, korallszerű karmok védtek. Testét hófehér, sima, selymes szőr borította. Farka hegyes volt, mint a patkányé és körülbelül másfél láb hosszú. Feje a macskáéhoz hasonlított a fül kivételével, - ez lelógott, mint némely kutyáé. Fogai ugyanolyan ragyogó skarlátszínűek voltak, mint a karmai.

Január 19. E napon, a 83° 20' szélesség és a 43° 5' nyugati hosszúság alatt (a tenger rendkívül sötét szint mutatott), ismét szárazföldet láttunk az árboz tetejéről és szorosabb vizsgálat után rájöttünk, hogy egyik tagja egy nagy szigetektől álló csoportnak. Partja meredek volt, belsejét - úgy látszik, - sűrű erdő borította, a minek nagyon megörültünk. Körülbelül négy órával azután, hogy először feltűnt a szárazföld, horgonyt vetettünk tiz fonal mélységben, homokos fenéken, egy tengeri mérföldnyire a parttól, minthogy a magas hullámtorlás, imitt-amott erős örvényekkel, a közelebb-jutást kétségessé tette. Kirendeltük a két nagyobb csónakot és egy csapat jól fölfegyverezve (köztük Peters és jómagam) elindult, hogy nyílást keressen a zátonyon, mely látszólag körülvette a szigetet. Egy darabig keresgélünk, mikor fölfedeztünk egy bejáratot, melybe épen be akartunk hatolni, midőn észrevettük, hogy négy hatalmas canoe indult el a partról, megtöltve emberekkel, a kik a szokottnál jobban föl voltak fegyverezve. Megvártuk, míg odaérnek és minthogy nagy gyorsasággal haladtak, csakhamar hangtávolságnyra jutottak. Guy kapitány meglobogtatott egy fehér zsebkendőt egy evező lapátján, mire az idegenek hirtelen megállottak és mindnyájan egyszerre hangos nyelvelésbe kezdtek, közbe-közbe nagyot rikoltva, a miből ki tudtuk venni az *Anamoo-moo!* és *Lama-Lama!* szavakat. Így folyt ez a zshivaj legalább félóráig, mialatt nagyszerűen meg tudtuk figyelni külsejüket.

A négy canoeban, melyek ötven láb hosszúak és öt láb szélesek voltak, összevissza száztíz vadember lehetett. Termetük nem volt magasabb a rendes európai átlagnál, de sokkal izmosabbnak és vaskosabbnak látszott. Testük színe szurokfekete volt, vastag és hosszú gyapjas szőrözettel. Egy ismeretlen, bozontos és selymes fekete állat bőrébe voltak burkolva; ezt nem

¹⁰ E kifejezések *r e g g e l* és *e s t e*, melyeket azért használok, hogy lehetőleg zavart ne okozzak elbeszélésemben, természetesen nem rendes jelentésükben értendők. Hosszú idő óta egyáltalában nem volt éjszakánk, minthogy, állandó volt a napvilág. A keltezések a tengerészeti idő szerint vannak megállapítva, a földrajzi fekvések szorosan az iránytű szerint. E helyen kell azt is megjegyezni, hogy a következő részletek elején nem pályázhatom szigorú pontosságra a keltezések, szélességek és hosszúságok tekintetében, minthogy nem vezethettem naplót, csak később valamivel, ez első események lefolyása után. Sok esetben pusztán az emlékezetre kellett támaszkodnom.

kis ügyességgel testükhöz illesztették, úgy hogy a prém befelé volt fordítva, csak a nyaknál, csuklónál és bokánál maradt kihajtv. Fegyverük főként buzogányból állott, mely fekete és látszólag nehéz fából volt faragva. De akadt köztük néhány kelevéz is, hasított kőhegyű, s néhány paritty. A canoek feneke telve volt fekete kövekkel, melyek nagyobbak voltak a tojásnál.

Mikor befejezték üdvözlő beszédüket (mert nyilvánvaló volt, hogy rikoltozásukat ennek szánták), egyikük, a ki a törzsfőnöknek látszott, fölállt a canoe orrában és jelt adott nekünk, hogy közeledjünk a csónakunkkal az övéhez. Ugy tettünk, mintha ezt a jelet nem értenők és okosabbnak véltük lehetőleg megtartani a távolságot egymás között, minthogy számban majdnem négy-annyian voltak, mint mi. Mikor a főnök rájött a tartózkodás okára, visszarendelte a többi három canoet, míg ő a magáén felénk indult. Alighogy mellénk ért, átugrott a nagyobbik csónakunkba és leült Guy kapitány oldalán, s a vitorlás felé mutatva megismételte az *Anamoo-moo!* és *Lama-Lama!* szavakat. Visszafordultunk tehát a hajó felé, mialatt a négy canoe kis távolságban követett bennünket.

Mikor a hajóhoz értünk, a főnök legnagyobb meglepetésének és örömének adott kifejezést, kezeivel tapsolt, czombjára és mellére csapott és hangosan fölkaczagott. Követőire is átragadt a jókedv és néhány perczig akkora volt az örömrivallgás, hogy szinte belesüketültünk. Mikor a nyugalom végre helyreállott, Guy kapitány szükséges óvatosságból fölvonatta a csónakokat és tudtára adta a főnöknek (a kit, mint megtudtuk, *Too-wit*-nak hívtak), hogy egyszerre csak húsz embert engedhet a fedélzetre. Ez az intézkedés, úgy látszik, teljesen megnyerte a tetszését, és néhány utasítást adott a canoeknak, úgy hogy mikor az egyik közeledett, a többi ötven yardnyi távolságban hátra maradt. Húsz vadember fölkapaszkodott a fedélzetre, és bekukkantott minden zúgba; fölmásztak a kötelek közé és egészen otthonosan érezték magukat, minden tárgyat nagy kíváncsisággal megvizsgáltak.

Egészen bizonyos volt, hogy soha azelőtt fehér embert nem láttak - s valóban arczszínünk nem kis mértékben megdöbbsentette őket. Azt hitték, hogy a *Jane* vitorlás élő lény és nagyon vigyáztak, hogy lándzsáik hegyével meg ne sértsék; azért gondosan el is fordították azokat tőle. A legénység egy alkalommal jót mulatott *Too-wit* viselkedésén. A hajószakács épen fát hasogatott a konyha közelében és véletlenül belevágott baltájával a fedélzetbe, úgy hogy az meglehetősen mélyen behasadt. A törzsfő rögtön odarohant és elég nyersen félretaszítva a szakácsot, elkezdett félig sajnálkozni, félig siránkozni, a részvét minden jelével, s abban a hiszemben, hogy a vitorlás nagy fájdalmat érez, simogatta a sebet a kezével és fölmosta egy veder vízzel, mely a közelben állott. Ez a tudatlanságnak olyan foka volt, a melyre nem voltunk elkészülve, s én a magam részéről nem tudtam szabadulni attól a gondolattól, hogy nem kis része lehet benne a színlelésnek.

Mikor a látogatók kielégítették kíváncsiságukat a hajó felső részein, leengedtük őket belsejébe, a hol csodálkozásuk minden határt fölülmult. Bámulatuk ezúttal sokkal mélyebb volt, semhogy szavakat találtak volna, azért csak némán botorkáltak mindenfelé, csupán időnként törve ki halk fölkiáltásokban. Különösen a fegyverek adtak kifogyhatatlan táplálékot a tűnődésre, meg is engedték nekik, hogy kedvükre forgassák és vizsgálgassák őket. Nem hiszem, hogy legcsekélyebb sejtelmük is lett volna használatukról, hanem inkább bálványoknak tartották őket, mikor látták, milyen gondosan vigyáztunk rájuk, és milyen figyelemmel kísértük mozdulataikat, mikor a kezükben forgatták őket. A nagy ágyuknál csodálkozásuk a legnagyobb fokra hágott. A legnagyobb tisztelet és félelem minden jelével közeledtek feléjük, de nem merték aprólékosabban megvizsgálni. Két nagyobb tükör lógott a cabinban és itt érte el az álmélkodás a tetőpontot. *Too-wit* volt az első, a ki közelükbe jutott, a mint a cabin közepére ért, arczával az egyik felé fordulva és hátával a másiknak, mielőtt tulajdonképen észrevette volna őket. Mikor fölemelte szemét és megpillantotta képe mását az üvegen, azt

hittem, hogy a vadember rögtön megőrül; mikor azonban sarkon fordult, hogy visszavonuljon és ismét meglátta magát a szemben lévő falon, attól féltem, rögtön meghal ijedtében. Nem tudtuk rávenni, hogy újra belenézzen, hanem ledobta magát a padlóra s arcát kezeibe temetve, úgy maradt fekvé, míg végre kénytelenek voltunk fölczipelni a fedélzetre.

Eképen az összes vadakat fölengedtük a hajóra, mindig huszával, csak Too-witnek volt szabad állandóan ott maradnia. Semmi nyomát a tolvajlásnak nem vettük észre közöttük, nem is hiányzott semmi tárgy távozásuk után. Látogatásuk egész ideje alatt a legbarátságosabb indulatnak adták tanujelét. Volt mégis viselkedésükben néhány jelenség, a mit sehogysem tudtunk megérteni; példának okáért sehogysem birtuk őket rávenni arra, hogy egy pár egészen ártalmatlan tárgynak közelébe menjenek, minők a hajók vitorlái, egy tojás, egy nyitott könyv vagy egy kanálnyi liszt. Szerettük volna megtudni, van-e valami portékájuk, a mivel cserekereskedést üzhethnénk, de nagy nehézségbe ütközött, míg megértettek bennünket. Megtutuk mégis, nagy meglepetésünkre, hogy a szigeteken nagy mennyiségben tenyészték az óriás teknősbékák a gallipagói fajtából; egyiket Too-wit canoejában fedeztük fel. Néhány *biche de mer* is előkerült az egyik vadember kezei között, a ki éppen mohón fölfalta, nyersen, a hogy volt.

Ezek a különösségek, mert csak ilyenekül tekinthettük őket ezen a szélességi fokon, arra birták Guy kapitányt, hogy szorosabb vizsgálat alá vegye a vidéket, abban a reményben, hátha fölfedezéseiben valami hasznos eredményre juthatna. A mi engem illet, bármennyire szerettem volna többet tudni a szigetek felől, sokkal nagyobb volt bennem a vágy, hogy útunkat megszakítás nélkül folytassuk dél felé. Az időjárás kellemes volt, de senki sem tudhatta, meddig fog ez még így tartani és mivel már a nyolczvanegyedik párhuzamos körnél tartottunk, előttünk a nyílt tenger, erős, délfelé haladó áramlat és kedvező szél, csak a legnagyobb türelmetlenséggel fogadtam minden tervet, a mely arra irányult, hogy tovább itt tartózkodjunk, mint a mennyire föltétlenül szükségünk volt akár a legénység egészségi állapota miatt, akár azért, hogy ellássuk magunkat kellő fűtőanyaggal és friss készletekkel. Megmagyaráztam a kapitánynak, hogy könnyen útba ejthetnők a szigetcsoportot visszatérésünk alkalmából és át is telelhetünk itten, ha a jég elzárná útunkat. Végre sikerült rábeszélnem (mert nem tudom ugyan, hogyan, de nagy befolyásra tettem szert nála) s végül is elhatároztuk, hogy még akkor is, ha *biche de mer*-re akadunk, csupán egy hétig maradunk az utánpótlás kedvéért, aztán megint délfelé nyomulunk, a meddig lehet.

Ehhez képest megtettünk minden előkészületet és Too-wit vezetése mellett biztonságban átvontattuk a *Jane*-t a zátonyon keresztül; körülbelül egy mérföldnyire a parttól horgonyt vetettünk egy kitünő öbölben, a melyet a sziget délkeleti partján teljesen körülzárt a szárazföld, tiz fonal mélységű vízben, fekete fövényes fenéken. Az öböl bejáratánál három pompás forrás fakadt, állítólag kitünő vízzel és a közelben sűrű erdő terült el. A négy canoe követett bennünket, de tiszteletteljes távolságban. Too-wit maga a fedélzeten maradt és mikor leeresztettük a horgonyt, meghívott bennünket, hogy kisérjük partra és látogassuk meg faluját a sziget belsejében. Guy kapitány beleegyezett és miután tiz vadember túsznak visszamaradt a fedélzeten a legénység egy részével, mindössze tizenketten, követtük a főnököt a szigetre. Vigyáztunk arra, hogy kellően fölfegyverkezzünk, de a nélkül, hogy a legkisebb tanujelét adtuk volna a bizalmatlanságnak. A hajón a szárazföld felé irányították az ágyukat, fölvták az oldalhágcsókat és megtettek minden előkészületet váratlan támadás esetére. Azt az utasítást hagytuk az első kormányosnak, hogy távol létünkben senkit föl ne eresszen a hajóra és abban az esetben, ha tizenkét óra múlva vissza nem tértünk, küldje el a bárkát a kis forgatható ágyuval keresésünkre.

Minden lépésnél, a melyet a sziget belseje felé tettünk, az a meggyőződés vett erőt rajtunk, hogy olyan földrészre kerültünk, a mely lényegesen különbözik mindentől, a mit eddigelé

civilizált emberek ismertek. Semmi olyast nem láttunk, a mi azelőtt ismerős volt előttünk. A fák nem hasonlítottak semmiféle növényhez sem a forró, sem a mérsékelt, sem az északi hideg égöv alatt és egyáltalában nem emlékeztettek olyasvalamire, a mi a déli szélességek alatt már egyszer a szemünk elé került. Maguk a sziklák is ujdonságok voltak előttünk tömegükre, színükre és rétegződésükre nézve; és maguk a folyók, bármennyire hihetetlennek látszik is, olyan kevés közösséget mutattak más éghajlatok vizeivel, hogy nem mertünk inni belőlük és alig birtuk meggyőzni magunkat a felől, hogy tulajdonságaik egészen természet-szerűek. Mikor egy keskeny erecske került útunkba (az első, a melyet láttunk) Too-wit és társai megállottak inni. Mikor a víz különös színét észrevettük, nem akartuk megkóstolni, mert azt hittük, be van mocskolva; és csak sokkal utóbb értettük meg, hogy az összes folyó-vizek ilyenek az egész szigetcsoporton végig. Alig tudom, hogyan adjak határozott képet ennek a folyékony anyagnak a természetéről és csak hosszas körülírással bírom ezt megtenni. Bár gyorsan hömpölygött le minden lejtőn, a melyen a közönséges víz is így viselkedett volna, mégis sohasem látszott valósággal *áttetszőnek*, kivéve a zuhatagoknál. Tényleg azonban éppen olyan tökéletesen áttetsző volt, mint bármely meszes víz, a különbséget csak a látszat adta. Első pillantásra, kivált ott, a hol enyhe volt a lejtő, tömegére nézve hasonlított egy vastag gummi-arabicum-oldatra. De ez volt még a legkisebb valamennyi különös tulajdonsága között. *Nem* volt színtelen, de nem is volt semmi egységes színe, - folyás közben a bíbor-színnek minden lehető változatával tűnt föl, mint a színjátzó selyem árnyalatai. Ez a színváltozás valóban olyan mélységes ámulatot keltett bennünk, mint a mekkorát a tükör okozott Too-witnek. Merítettünk belőle egy tálra valót és megvártuk, míg teljesen megülledik; ekkor láttuk, hogy az egész folyékony tömeg több határozott rétegből áll, melyeknek mind megvan a külön színárnyalatuk. Ezek a rétegek vagy erek nem keveredtek és míg a részecskéknek összetartása tökéletes volt egy-egy rétegen belül, viszont tökéletlen volt a szomszédos rétegek között. Ha a kés pengéjét átszúrtuk a rétegeken keresztül, a víz rögtön összezsugorodott fölötte, mint a mi vizünknel, valamint akkor is, a mikor a kést kihúztuk, rögtön eltűnt a szúrásnak minden nyoma. Ha azonban a pengét pontosan két réteg közé illesztettük, tökéletesen szét lehetett választani őket, a mit az összetartás ereje nem tudott tüstént helyreállítani. Ennek a víznek a tüneményei voltak az első határozott szemek abban a hosszú láncban, mely látszólag csupa csodát tartalmazott és a melyekkel sorban meg kellett ismerkednem.

XIX. KLOCK-KLOCK.

Körülbelül három óránkba került, míg a faluba értünk, mely több mint kilencz mérföldnyire volt a sziget belsejében és az ösvény egy hepehupás vidéken vitt keresztül. A mint előre haladtunk, Too-wit kíséretéhez (a canoeek száztíz vademberéhez) egyre csatlakoztak kisebb csapatok, ketten-hárman vagy öten-hatan, a kik szinte véletlenül kerültek elénk az út különböző kanyarulatainál. Ez annyira előre megbeszéltnek látszott, hogy nem tudtam magamról lerázni a bizalmatlanság érzését; közöltem is Guy kapitánynyal aggodalmaimat. Mindamellett már később volt, semhogy visszafordulásra gondolhattunk volna, azért abban állapodtunk meg, hogy legjobb lesz tökéletes bizalmat mutatnunk Too-wit jóhiszeműsége iránt. Ennél-fogva tovább haladtunk, de éber szemmel kísértük a vadak minden mozdulatát és nem engedtuk, hogy a közbetlakodók szétválasszanak bennünket. Ilyenformán egy meredek szakadékon keresztülhaladva, végre elértünk arra a helyre, a mely állítólag az egyetlen ház-csoport volt a szigeten. Mikor a falu föltűnt előttünk, a főnök rikoltott egy nagyot és többször ismételte a *Klock-Klock* szót; azt hiszem, ez lehetett a falu neve vagy talán a falu fogalom közneve.

A lakóházak az elképzelhető legnyomorultabb állapotban voltak és ezek sem egyformán fölépítve, pedig ezt még a legalacsonyabb fokon élő vad fajoknál sem tapasztalták, a kikkel valaha az emberiség megismerkedett. Némelyek (és ezek a *Wampook* vagy *Yampook*, az ország nagyjai, tulajdonában voltak) úgy készültek, hogy levágtak egy fát körülbelül négy lábnyira a gyökere fölött, aztán egy hatalmas fekete állatbőrt feszítettek ki rajta, a mely bő redőkben omlott le a földre. Ez alatt fészkelte az egész család. Más kunyhók hántolatlan faágakból készültek, még rajtuk voltak a hervadt levelek, nekitámasztva negyvenöt fokú szög alatt egy agyagpadnak, a melyet minden szabályos alak nélkül öt-hat láb magasságban emeltek. Voltak megint közönséges, merőlegesen a földbe vájt lyukak, hasonlóan galyakkal földve, melyeket egyszerűen félretoltak, mikor a gazda belebújt s aztán újra összeraktak feje fölött. Néhányat a fák villás ágai közé építettek, úgy hogy a felső galyakat középen elvágták és az alsók fölé borították, ekként biztosabb védelmet kapva az időjárás viszontagságai ellen. A legtöbb viskó azonban csupán szűk, sekély üreg volt, belevájva egy meredek fekete kőzet oldalába, mely a kallóföldhöz hasonlított és háromfelől határolta a falut. E kezdetleges barlangok mindegyikének ajtaja előtt egy kis szikladarab állott, melyet a gazda gondosan a bejárat elé gördített, valahányszor eltávozott hazulról; mi célból, azt alig tudnám megmondani, mert maga a kő nem volt akkora, hogy a nyílás harmadrészét befödte volna.

Ez a falu, ha ugyan megérdemli ezt a nevet, egy mélyebb völgyben feküdt, melyet csak délfelől lehetett megközelíteni, mivel az imént már említett meredek oldalfalai elzárták minden más irányból a bejárást. A völgy közepén egy morajló folyó futott keresztül, melynek a vize ugyanolyan mágikus külsejű volt, mint már egyszer leírtam. Néhány különös állatot láttunk a házak körül, látszólag valamennyi teljesen meg volt szelídítve. E teremtések legnagyobbika a mi rendes sertésünkhöz hasonlított testalkat és száj tekintetében; csak hogy a farka bozontos volt és a lábai vékonyak, mint az antilopéi. Mozgása rendkívül ügyefogyott és bizonytalan volt, és sohasem vettük észre, hogy megpróbálkozott volna a futással. Láttunk még néhány hasonló külsejű állatot, de hosszabb törzsűt és fekete gyapjuval borítva. Nagy mennyiségben és változatban futkostak mindenfelé a házi szárnyasok; úgy látszik, ezekből tellett a bennszülöttek főtápláléka. Legnagyobb bámulatunkra fekete albatrost is láttunk e madarak között, teljesen szelídített állapotban, mely időnként kiszállt a tengerre eledelért, de mindig hazatért a faluba, és a közeli déli partot használta föl a költés céljaira. Itt csatlakoztak hozzájuk barátjaik, a pingvinek, de az utóbbiak sohasem követték őket a vademberek lak-

helyére. A többi házi szárnyas között láttunk kacsákat, a melyek alig különböztek a mi valisneria kacsánktól, azután fekete ludakat, és egy nagyobb ölyvszerű, de nem ragadozó madarat. Halaknak is nagy bővében voltak a szigetlakók. Látogatásunk alkalmából sok szárított lazacot, kövi gadoczt, kék delfint, skombrít, fekete halat, ráját, tengeri ángolnát, elefánt-halat, papagáj-halat, lepényhalat, tengeri márnát, tengeri nyelvet, röpdöső triglát, süllőt, lapos halat, paracutát és számtalan más fajtát láttunk. Megfigyeltük, hogy a legtöbbje hasonlított azokhoz a halakhoz, melyek a Lord-Auckland szigetcsoport környékén fordulnak elő, körülbelül az ötvenegyedik szélességi fok mélységében. Gallipagói teknősbéka is sűrűn került utunkba. Vadállatot igen keveset találtunk, egyikük sem volt nagyobb termetű, egyiknek sem ismertük a fajtáját. Egy-két borzalmas tekintetű kigyó is mutatkozott, de a benszülöttek kevés figyelmet fordítottak rájuk, úgy hogy arra a következtetésre jutottunk, hogy nem lehetnek mérgesek.

Mikor Too-wittel és kíséretével a falu közelébe értünk, hatalmas néptömeg özönlött elénk, hangos kurjongatásokkal, melyek között fölismertük az örökös *Anamoo-moo!* és *Lama-Lama!* szavakat. Nagyon meglepett, mikor észrevettük, hogy ezek az új jövevények kevés kivétellel teljesen meztelenek voltak, s csak a canoe emberei viseltek prémeket. Úgy látszik, a falu összes fegyverei is az ő birtokukban voltak, mert a többi falubeliek kezében semmi ilyest nem vettünk észre. Nagy tömegben csatlakoztak hozzánk asszonyok és gyermekek, s az előbbiek nem minden úgynevezett egyéni szépség nélkül szűkölködtek. Termetük egyenes, magas, jólformált, viselkedésük olyan kecses és bátor, mi művelt társaságban is ritka. De ajkuk, mint a férfiaké, vastag és húsos, úgy hogy még nevetés közben sem mutatták fogaikat. A hajuk finomabb anyagból volt, mint a férfiaké. A meztelen falubeliek között akadt azonban tíztizenkettő, a kik Too-wit kíséretéhez hasonlóan fekete bőrruhába voltak öltözve és lándzsákkal, meg nehéz buzogányokkal fölfegyverkezve. Ezek látszólag nagy tiszteletnek örvendtek a többiek között és mindig a *Wampoo* címmel illették őket. Ezek is a fekete bőrből készült paloták gazdái voltak. Too-wit lakása a falu közepén állott, sokkal tágasabb volt és szebben fölépítve, mint a többiek ebből a fajtából. A fatörzs, mely főoszlopa volt, körülbelül tizenkét láb magasságban volt elvágva a gyökere fölött és közvetlenül a vágás alatt néhány ágat is meghagytak, hogy jobban kifeszíthessék a házfödelet és megakadályozzák, hogy a törzsre rá ne boruljon. Ez a tető, mely négy hatalmas, fapeczekkel egymáshoz erősített bőrből készült, úgy volt a földhöz erősítve, hogy több czöveket vertek rajta keresztül a talajba. A padlóra egy csomó száraz levél volt terítve szőnyeg gyanánt.

Ebbe a kunyhóba vezettek bennünket nagy ünnepélyességgel és annyi benszülött sereglett be utánunk, a mennyi csak befért. Too-wit maga leült a levelekre és jelt adott, hogy kövessük példáját. Engedelmeskedtünk és ezzel valóban nemcsak fölötté kényelmetlen, hanem kritikus helyzetbe is kerültünk. Ott ültünk a földön tizenketten, körülöttünk vagy negyven vadember kuporgott olyan szorosan, hogy ha bármi zavar támad, lehetetlen lett volna hasznát venni fegyvereinknek vagy akár csak talpra állni. Nemcsak a sátor belsejében volt nagy a szorongás, hanem kívül is, valószínűleg a sziget összes lakói összegyűltek s a tömeg csak azért nem taposott le bennünket, mert Too-wit állandóan szidta és szavával visszatartotta őket. De főbiztonságunk az volt, hogy Too-wit ott ült közöttünk s így elhatároztuk, hogy szorosan mellette maradunk, mert az látszott a legjobb módnak a dilemmából való kilábolásra, ha az első ellenséges jelre fölláldozzuk őt védelmünkre.

Néhány apróbb zavar után a nyugalom némiképen helyreállott és ekkor a törzsfő hosszú beszédet intézett hozzánk; nagyon hasonlított ahhoz, a melyet a canoeból mondott nekünk, azzal a különbséggel, hogy most valamivel gyakrabban emlegette az *Anamoo-moo!* mint a *Lama-Lama!* szavakat. Mélységes csöndben hallgattuk végig az üdvözlő szavakat, aztán Guy kapitány felelt, biztosítva a főnököt örökös barátságáról és jóakarataról s azzal fejezte be mondanivalóját, hogy ajándéku adott neki egypár kék gyöngyfüzért és egy kést. Az előbbire

az uralkodó, nagy meglepetésünkre, megvetéssel fölhúzta az orrát, de a késnek végtelenül megörült és rögtön utána ebédet rendelt. Ezt a jelenlevők feje fölött nyújtották be a sátorba és valami ismeretlen állatfaj remegő beléből állott, talán épen azokéból a vékonylábú disznókéból, melyeket a faluba való közeledésünk alkalmával láttunk. Mikor Too-wit észrevette, hogy nem tudjuk, mint lássunk hozzá, maga fogott a példaadáshoz és yard-yard után falni kezdte a csábító eledelt, míg valóban nem tudtuk többé nézni és a gyomrunk keveredésének olyan jeleit adtuk, hogy őfelsége csaknem annyira elcsodálkozott, mint mikor a hajó-cabinban a tükörbe nézett. Nem is ízleltük meg természetesen az elénk helyezett csemegéket, hanem igyekeztünk vele elhitetni, hogy nincsen semmi étvágyunk, mivel épen indulás előtt alaposan meguzsonáztunk.

Mikor az uralkodó ebédje végére ért, mindenféle szellemes úton-módon, a mit csak kigondolhattunk, kezdtünk keresztkérdéseket intézni hozzája, azzal a szándékkal, hogy megtudjuk, melyek az ország főbb terményei, és vajjon tudnók-e valamelyikének hasznát látni. Végre mintha valahogyan megértett volna bennünket, ajánlkozott, hogy elvezet a partnak arra a részére, a hol szerinte bőségben található a *biche de mer* (rámutatva az állatfajnak egyik példányára.) Örültünk, hogy ilyen hamar kiszabadultunk a tolongásból és jeleztük neki, hogy szeretnénk már indulni. Elhagytuk tehát a sátort és a falu egész lakosságától kísérve, követtük a főnököt a sziget délkeleti csúcsára, nem messze attól az öböltől, hol a hajónk horgonyzott. Itt körülbelül egy óra hosszat vártunk, míg a vademberek elhozták oda a canoekat. Mi valamennyien beszálltunk az egyikbe és végig csúsztattunk a már említett zátony és még egy másik távolabb fekvő mentében, hol nagyobb mennyiségű *biche de mer*-t láttunk, mint közöttünk a legöregebb hajós bármelyik szigetcsoporton a déli szélességek között, a melyek annyira híresek e kereskedelmi cikkről. Épen annyi ideig tartózkodtunk e szirtek közelében, hogy meggyőződhattunk, hogy akár egy tucsat hajót is könnyedén megtölthetnénk, ha szükségünk volna rá, ezzel az állattal, aztán visszaveztünk a vitorláshoz és elbúcsúztunk Too-wittól, miután megígérte, hogy huszonnégy órán belül annyi valisneria-kacsát és gallipagoteknőst szállít nekünk, a mennyit csak lélekvesztői elbírnak. Kalandunk egész tartama alatt semmit sem vettünk észre a bennszülöttek viselkedésében, a mi bármi gyanut kelthetett volna, kivéve azt az egy esetet, mikor a vitorlástól a falu felé haladva, az emberek olyan látszólag előre megbeszélt módon csatlakoztak Too-wit kíséretéhez.

XX. A FÖLDINDULÁS.

A főnök szavának állott és így hamar bőségesen el voltunk látva friss készletekkel. Soha finomabb teknősbékát nem ettünk és a kacsák felülmúlták legjobb fajta vad szárnyasainkat; húsuk rendkívül gyöngéd leves és jóízű volt. Azonkívül a vadak hoztak, mikor megértettük velük a kívánságainkat, nagymennyiségű barna zellert, skorbút-füvet és egész canoe friss szárított halat. A zeller igazi nyalánkságnak bizonyult és a skorbút-fű megfizethetetlen szolgálatot tett azon embereink gyógyításában, a kik ennek a betegségnek tüneteit mutatták. Nagyon rövid idő alatt a legénység egyetlen tagja sem volt a beteglistán. Másfajta friss készletből sem szenvedtünk szükségét, említsük meg köztük egyik fajtáját annak a héjas állatnak, mely alakban hasonlított a tavi kagylóra, de íze olyan, volt, mint az osztrigáé. Böven akadt ollótlan és kövi rák és albatros- meg más madár-tojás fekete héjjal. Beraktunk egy hatalmas készletet az előbb említett disznók husából is. Az emberek legtöbbje igen ízletes tápláléknak találta, de én hal-szagúnak és másképen is kellemetlen ételnek tartottam. Ezért a sok kitűnő ennivalóért kék gyöngyöket, réz-holmikat, szögeket, késeket és vörös posztódarabokat adtunk ajándékba a benszülötteknek, a kik rendkívül megörültek a cserének. Rendes vásárt szerveztünk a parton, egyenesen a vitorlás ágyúinak védelme alatt, a hol a csereforgalom a jóhiszeműség minden jelével folyt, sőt némi renddel is, a mit a *Klock-klock*-beliek korábbi viselkedése után alig vártunk volna tőlük.

Így folyt az üzlet nagyon barátságos módon néhány napon keresztül, mialatt a benszülöttek egyes csapatai gyakran megfordultak a vitorlás fedélzetén és a mi embereink is a parton, sőt hosszabb kirándulásokat tettek a sziget belsejébe, a hol semmi zaklatás sem érte őket. Mikor láttuk, milyen könnyen rakhatjuk meg hajónkat a *biche de mer*-rel a szigetlakók barátságos viselkedése következtében, továbbá milyen készségesen állottak rendelkezésünkre a gyűjtésben, Guy kapitány elhatározta, hogy tárgyalásba bocsátkozik Too-wit főnökkel, engedje meg neki, hogy néhány alkalmas házat emeljen a parton, a hol kikészíthetik ezt a cikket és ő, meg a törzse annyit gyűjthetnek össze belőle, a mennyit csak bírnak, míg mi azalatt fölhasználva a szép időjárást, folytatjuk útunkat délfelé. Mikor megemléztünk ezt a tervet a főnöknek, késznek mutatkozott elfogadni a föltételeket. Megkötöttük tehát a vásárt mindkét fél tökéletes megelégedésére; megegyeztünk, hogy megteesszük a kellő előkészületeket, a mi abban állott, hogy megvetjük a ház alapját és fölépítjük egy részét és elvégezzünk minden olyan munkát, melyhez egész legénységünk erejére lesz szükség, aztán a vitorlás tovább indul, ott hagyva a szigeten három embert, a kik felügyelnek arra, hogy az épületet befejezzék és megtanítják a benszülötteket arra, hogyan szárítsák a *biche de mer*-t. A mi a fizetséget illeti, az attól függött, milyen munkát teljesítenek a vademberek távollétünkben. Igértünk nekik kellő mennyiségű kék gyöngyöt, kést, vörös posztót és így tovább, a *biche de mer* megfelelő mennyiségei után, a melyeket készen találunk visszatértünk alkalmával.

Olvasóim bizonyára szívesen veszik, ha némi leírással szolgálok e fontos kereskedelmi cikkről, valamint elkészítése módjáról és én nem találok alkalmasabb helyet elbeszélésemben, mint hogy épen itt számoljak be róla. A következő kimerítő megjegyzéseket erről a tárgyról egy újabb déli tengeri útleírásból merítettem:

„Az Indiai Óceánnak ezt a puha testű állatát a kereskedelmi forgalomban a francia *bouche*¹¹ *de mer* (tengeri nyalánkság) néven ismerik. Ha nem csalódom, a híres Cuviernél *gasteropoda pulmonifera* a neve. Elég bőviben akad a csendes-tengeri szigetek partjain, különösen a kínai

¹¹ Még helyesebben *b o u c h é e*. (Ford.)

piacz számára kelendő portéka, a hol nagy árat fizetnek érte s talán ép annyira szeretik, mint a sokat emlegetett ehető madárfészkeket; ezek abból az enyves anyagból készülnek, melyet bizonyos fecskefajták ugyane puhatestűek húsából csipkednek föl. Nincsen sem héjuk, sem lábuk, sem egyéb kiemelkedő részük, kivéve egy befogadó és kiválasztó szervet, a melyek egymással szemben vannak; de azért ruganyos hasfodrokkal, mint a hernyók vagy giliszták, tovakúsznak a sekély vízben, a hol apály idején rájuk vadászik egy fecskefaj, a mely éles csőrét belevágja a puha állatba és kiránt belőle egy ragadós, szálas anyagot; ezt száraz állapotban fészke falának fölépítésére használja. Innen a neve: *gasteropeda pulmonifera*.

„E puhatestű alakja hosszúkas, méretei különfélék, háromtól egészen tizenhatsz hűvelykig; láttam néhányat, a melyek nem kevesebb mint két láb hosszúak voltak. Átmetszetük kerek, s kissé lapos azon az oldalon, mely a tengerfenéket éri; vastagságuk egytől nyolcz hűvelykig terjed. Az év bizonyos szakában a sekélyebb vizekbe kúsznak, valószínűleg párosodás céljából, mert ilyenkor rendszeren kettesével akadnak rájuk. Kivált mikor a nap erősen rátűz a vízre és langyossá teszi, akkor közelednek a part felé; gyakran olyan sekély helyekre merészkednek, hogy az ár visszahúzódásakor szárazon maradnak, kitéve a nap hevének. De fiókáikat nem a sekély vízben költik, minthogy ezek ilyen helyen sohasem találhatók, csak a felnőttek merészkednek ki a mély vízből. Táplálékuk főként azokból a zoophyták-ból kerül ki, melyek a korált termelik.

„A *biche de mer* rendszeren három-négy láb mély vízben található; miután szárazra hozták, egyik végén késsel bevágást tesznek, egy hűvelyk vagy valamivel nagyobb mélységben, a puhatestű nagysága szerint. E nyíláson keresztül kinyomkodják az állat beleit, a melyek nagyon hasonlóak a tenger vizének más kisebb lakóiéhoz. Azután megmossák és megfőzik egy bizonyos hőfokon, a melynek nem szabad sem túlságosan magasnak, sem alacsonynak lennie. Utána négy órára földdel betakarják, majd rövid időre ismét megfőzik, végül megszárazítják akár tűzön, akár napon. A napon kikészített falatok a legjobbak; azonban mialatt egy *picul* (133 $\frac{1}{3}$ font) ilyen módon megszárad, azalatt tűzön harmincz *picul* készül el. Ha ilyen módon gondosan el van készítve, három-négy évig is eláll romlás nélkül száraz helyen; de azért egynéhány hónap elteltével, úgy négyszer évente, utána kell nézni, nem férkőzött-e hozzájuk valami nedvesség.

„A kinaiak, mint említettük, nagy nyalánkságnak tekintik a *biche de mer*-t s azt hiszik, hogy csodálatos módon erősíti és táplálja a szervezetet, különösen pedig fölfrissítő erővel hat azokra, a kiket a mértéktelen élvezet kimerített. A legjobb minőségű *biche de mer* igen magas áron kel el Cantonban, hol *picul*-onként nem kisebb pénzért vesztegetik, mint kilenczven dollárért; a második minőség hetvenöt dollárba kerül; a harmadik ötven dollárba, a negyedik harminczba, az ötödik húszba, a hatodik tizenkettőbe, a hetedik nyolczba és a nyolczadik négybe; kisebb mennyiségekért még több pénzt lehet szerezni Manillában, Singaporéban és Bataviában.”

Miután eképen megegyeztünk a vadakkal, tüstént hozzáfogtunk, hogy partra rakjunk minden szükséges eszközt, a mi a ház fölépítéséhez és megalapozásához szükséges. Kiválasztottunk az öböl keleti partja közelében egy széles, lapos területet, hol bőven volt fa és víz, és nem esett messze azoktól a szirtektől, melyeken a *biche de mer*-t találták. Azután nagy buzgalommal valamennyien munkához láttunk és a vadak nagy megdöbbenésére rövidesen levágtuk a célunkra szükséges famennyiséget s egy-kettőre elrendeztük az egészet az épület vázának összetákolására, a mi két-három nap alatt annyira előrehaladt, hogy a munka hátralevő részét bizvást átengedhettük annak a három embernek, a kiket ott akartunk hagyni a szigeten. Ezek voltak Carson John, Harris Alfred és Peterson (azt hiszem, valamennyien londoniak), a kik erre a szolgálatra önként vállalkoztak.

A hónap vége felé mindennel elkészültünk, hogy útnak induljunk. Elhatároztuk azonban, hogy egy formaserű búcsúlátogatást teszünk a faluban és Too-wit csökönyösen ragaszkodott ahhoz, hogy megtartsuk ígéretünket; így nem tartottuk tanácsosnak, hogy esetleg megsértsük őt, ha végén mégis elutasítjuk kérését. Azt hiszem, egyikünk sem élt ekkor a legkisebb gyanúperrel sem a vadak jóhiszeműsége felől. Azok egyformán a legnagyobb illendőséget tanúsították, munkánkban készséggel támogattak, gyakran ingyen ajánlották föl áruikat és soha, egyetlen esetben sem csentek el semmi tárgyat tőlünk, holott a rendkívül örömujjongás, a melylyel minden ajándékunkat fogadták, eléggé nyilvánvalóvá tette, milyen értéket tulajdonítanak holmijainknak. Különösen az asszonyok voltak lekötelezők irányunkban minden tekintetben, s így mindent összevéve, mi lettünk volna a világ leggyanakvóbb természetű lényei, ha csak gondolni is mertünk volna árulásra egy olyan nép részéről, mely annyira jól bánt velünk. Rövid idő múlva meggyőződhattunk róla, hogy ez a látszólagos jóindulat csak egy jól megalapozott gyilkos tervnek következménye volt, és hogy a szigetlakók, a kiknek irányában olyan rendkívüli megbecsülést éreztünk, a legbarbárabb, ravaszabb és vérszomjasabb bitangok közé tartoztak, a kik valaha bemocskolták a föld felületét.

Február elsején történt, hogy partra szállottunk s látogatást akartunk tenni a faluban. Bár, mint az imént mondtam, a legkisebb gyanút sem tápláltuk, nem hanyagoltunk el mégsem semmi óvatossági intézkedést. Hat embert a vitorláson hagytunk azzal az utasítással, hogy távollétünk alatt senkit a vadak közül semmiféle ürügy alatt föl ne eressenek a hajóra, és állandóan a fedélzeten tartózkodjanak. Fölhúztunk az oldalhágcsókat, az ágyukba dupla lövedéket tettünk kartácsra és a forgó mozsarakat puskagolyó szórásra töltötték. A vitorlás, merőlegesen lehorgonyozva körülbelül egy mérföldre feküdt a parttól, és semmiféle canoe meg nem közelíthette semmi irányból, a nélkül, hogy rögtön észre ne vették volna, s ezzel a forgó mozsarak teljes tűzébe ne került volna.

Hátrahagyva ezt a hat embert a fedélzeten, kiránduló csoportunk össze-vissza harminczkét emberből állott. Fülíg föl voltunk fegyverezve muskétákkal, pisztolyokkal, spádékkal, azonkívül mindegyik egy tengerész-kés-félét kapott, a mely némiképen hasonlított a *Bowie-knife*-hez, a mostan annyira divatos dél- és nyugatamerikai fegyverhez. Vagy száz feketeprémes harczos várt bennünket a parton azzal a czéllal, hogy a faluba kísérjenek. Némi meglepetéssel tapasztaltuk azonban, hogy ezúttal teljesen fegyvertelenek voltak; és mikor megkérdeztük Too-wit barátunkat, mit jelentsen ez, egyszerűen azt felelte, hogy *Mattee non we pa pa si*, - a mi annyit jelent, hogy nincs szükség fegyverre, a hol csupa testvér kerül össze. Ezt jó jelnek vettük és megindultunk.

Magunk mögött hagytuk a forrást és patakot, a melyről már szóltam és beértünk a szűk szakadékba, mely keresztülhasította a falut körülvevő szappankő domblánczolatot. Ez a hegyszoros nagyon sziklás és egyenetlen volt, úgy hogy csak nagy ügygyel-bajjal tudtunk átvergődni rajta, mikor először *Klock-Klock*-ba értünk. Az egész szakadék hossza másfél mérföld lehetett, esetleg két mérföld is. Minden lehető irányban végigkanyarodott a dombok között (úgy látszik, valaha egy hegyipatak medre lehetett) és soha husz yardnál hosszabb útat nem tehettünk, hogy hirtelen fordulóhoz ne értünk volna. A völgy falai átlag legalább hetven-nyolczvan láb függőleges magasságot értek el egész kiterjedésükön keresztül, helyenként pedig hihetetlenül fölszöktek s annyira árnyékba borították az ösvényt, hogy alig érte valami napvilág. Az átlagos szélesség negyven láb körül mozgott, néha ez is annyira megszűkült, hogy öt-hat embernél több nem mehetett egymás mellett. Egy szóval alig volt képzelhető a világon alkalmasabb hely a lesvetésre s így csak természetes, hogy gondosan vigyáztunk fegyvereinkre, a mikor beértünk a szakadékba.

Ha most visszagondolok rettenetes ostobaságunkra, főként az döbrent meg, mint tudtuk annyira kiszolgáltatni magunkat az ismeretlen vadembereknek a kezébe és megengedni nekik,

hogy előttünk és mögöttünk haladjanak, mialatt végigmentünk a szakadékon. Pedig ez volt a vonulás rendje, a melybe vakon belesodrótunk, megbízva bolondul csapatunk erejében, valamint Too-wit és emberei fegyvertelen voltában, továbbá lőfegyvereink biztos hatásában (a mi még titok volt a bennszülöttek előtt), legjobban pedig a sokáig tartó látszólagos barátságban, melyet ezek a gazficzkók tanúsítottak irányunkban. Négyen-öten közülök előttünk haladtak és tüntetően iparkodtak lábaink előtt félretolni a nagyobb köveket és mindenféle egyéb törmeléket. Aztán következett a mi csapatunk. Szorosan egymás mellett haladtunk s csak arra vigyáztunk, hogy senki szét ne válaszszon bennünket. Hátralátott a vadak főtömege, megtartva a szokásos rend és illendőség követelményeit.

Dirk Peters, egy Wilson Allen nevű matróz és én haladtunk a csapat jobbszárnyán, s menet vizsgálgtunk a fölénk boruló szakadék különös rétegződését. Egy hasadás a puha kőzetben magára vonta figyelmünket. Elég széles volt, hogy egy ember kényelmesen beleférhessen és vagy tizenhatsz-húsz lábnyira egyenes irányban a domboldalra nyílt, majd azután kissé balfelé hajolt. A hasadás magassága, a mennyire beleláthattunk a főszakadékból, talán hatvan-hetven láb lehetett. A nyílás oldalában egy-két csenevész bokor volt látható, melyek hasonlítottak a mogyoróhoz; kedvem támadt közelebből megnézni, azért hirtelen fölmásztam a hasadékba és öt-hat szemet letéptem egy markolásra, aztán gyorsan visszafordultam. A mint ki akartam lépni, Peters és Allen állott előttem, a kik utánam jöttek. Azt mondtam nekik, hogy forduljanak vissza, mert két ember számára sincs hely a hasadékban és ígértem nekik egy-kettőt a mogyoróimból. Meg is indultak és kezdtek lefelé mászni, Allen már ki is ért a szakadékba, mikor hirtelen földindulást éreztem, a melyet még sohasem tapasztaltam azelőtt és a mi azt a bizonytalan sejtelmet támasztotta bennem, ha ugyan egyáltalában gondoltam valamire, mintha magának a szilárd földgolyónak az alapjai ingottak volna meg, és elérkezett volna az általános fölbomlás napja.

XXI. ÉLVE ELTEMETVE.

Alig hogy magamhoz tértem a nagy idegrázkódtatás után, azon vettem magamat észre, hogy fulladozom és elborít a vak sötétség egy csomó puha földdel együtt, a mely minden irányban súlyos göröngyökben hullott fejemre és teljes eltemetéssel fenyegetett. Borzalmasan megrettenve erre a gondolatra, iparkodtam lábaimmal kivergődni a földből, a mi végre sikerült is. Aztán néhány pillanatra mozdulatlanul maradtam és igyekeztem megérteni, mi történt és merre vagyok. Egyszerre hangos nyögés érte fületem és utána fojtott hangon Peters segítségért kiáltott az Isten szent nevében. Pár lépéssel előre kúsztam, a mikor egyenesen társam feje és vállai fölé estem; Peters, a mint rögtön rájöttem, egészen a derekáig belekerült az omló földtömegbe és kétségbeesetten vergődött, hogy kiszabadítsa magát a nyomás alól. Minden összeszedhető erőmmel nekiláttam, hogy elkaparásszam körüle a homokot s végre sikerült is őt kiszabadítanom.

Alig hogy kissé föllélegzettünk az ijedtség és meglepetés után és képesek voltunk értelmesen beszélgetni, mindketten arra az eredményre jutottunk, hogy a hasadás falai, a melyek közé bemerészkedtünk, valami természetes földrengés vagy talán saját súlyuk következtében beomlottak és ennek következtében mi örökre elvesztünk és élve belejutottunk a sírunkba. Egy időre tehetetlenül átengedtük magunkat a kétségbeesés és halálfélelem érzéseinek, a mit sohasem tudna elképzelni más ember, mint az, a ki valaha hasonló helyzetbe kerül. Szilárdan meg vagyok győződve róla, hogy az összes, embert érhető csapások között egy sincs, a mely borzalmasabb testi és lelki fájdalmat volna képes okozni, mint a mienk: az élve eltemetés esete. A koromsötétség, a mely az áldozatot körülveszi, a tüdőre nehezedő rettenetes nyomás, a nedves föld fojtó párái, egyesülve azzal a rémes gondolattal, hogy a leghalványabb reménysugár sem világít számunkra és eként már a *halottak* sorsára jutottunk, - mindez az emberi szívben oly iszonyú félelmet és borzadályt kelt, a mit nem lehet elviselni, - nem hogy el lehetne képzelni!

Vége Peters azt a tanácsot adta, hogy próbáljuk pontosan megállapítani a szerencsétlenség nagyságát és járjuk körül börtönünk falait; hátha mégis, jegyezte meg, ráakadunk valami nyílásra, a melyen keresztül kiszabadulhatunk. Mohón belekapaszkodtam ebbe a kis reménységbe és fölrazva magamban a cselekvés ösztönét, igyekeztem utat vágni a porhanyós földben. És alig hogy egyet léptem előre, máris megpillantottam valami fölcsillámló világosságot, a mi elegendő volt arra, hogy megnyugtasson bennünket: legalább semmi esetre sem kell attól félnünk, hogy a levegő hiányának a veszélye közvetlenül fenyegeessen bennünket. Ebből némi bátorságot merítettünk és igyekeztük egymásba lelket önteni, hogy a legjobbat remélhessük. Átmászva egy halom törmeléken, a mely útunkat állta a világosság irányában, már kevesebb nehézségbe került az előrenyomulás, valamint a szörnyű nyomás is engedett némiképen, a mely annyira fojtogatta tüdönket. Lassankint kezdtük kivenni a körülöttünk levő tárgyak körvonalait és így rájöttünk arra, hogy a hasadék azon részének a tájékán vagyunk, a merre kissé balra hajlott. Egy kis kapaszkodás és elértük a fordulót, a hol kifejezhetetlen örömünkre egy hosszú repedés vagy rés tárult elénk, a mely messze távolságba emelkedett fölfelé, átlag negyvenöt fokú szög alatt, de helyenként még meredekebb lejtővel. Nem is tudtuk áttekinteni egész terjedelmében ezt a nyílást, de minthogy elég világosság szűrődött keresztül rajta, nem kételkedtünk benne, hogy a tetején (ha ugyan el tudunk oda jutni), ki fogunk érni a szabad levegőre.

Ekkor jutott eszembe, hogy tulajdonképen hárman másztunk föl a főszurdokból ebbe a hasadékba, és hogy társunk, Allen, még mindig nem került elő; elhatároztuk tehát, hogy rögtön

visszafordulunk és megkeressük. Hosszú kutatás után és az állandóan fenyegető veszedelmek közepett, hogy még több föld fog leomlani ránk, Peters végre fölkiáltott, hogy ráakadt társunk lábaira, de a teste olyan mélyen el volt temetve a törmelék között, hogy teljesen lehetetlen lett volna kihúzni belőle. Én is azonnal láttam, hogy Peters igazat mondott, és hogy a matróznak régóta meg kellett fulladnia a föld alatt.

A repedés szélességé alig volt elegendő arra, hogy beleférjünk és egy-két sikertelen kísérlet után láttuk, hogy alig tudunk fölkapaszkodni, mire ismét kezdtünk kétségbeesni. Már mondtam egyszer, hogy a domblánczolat, a melyen végighúzódott a főszakadék, valami puha oldalfalú kőzetből volt fölépítve, a mely hasonlított a szappankőhöz. A repedés oldalfalai, a melynek mentében épen föl akartunk mászni, ugyanabból az anyagból voltak, és annyira csuszamlósaknak bizonyultak, hogy alig tudtunk megkapaszkodni bennük, még a kevésbbé meredek részeken is. Olyan helyeken, a hol az emelkedés szinte függőleges volt, a nehézség természetesen még súlyosabbnak mutatkozott; és valóban néha azt gondoltuk, hogy nem tudunk tovább jutni. Mégis épen a kétségbeesés kölcsönzött bátorságot; hol úgy segítettünk magunkon, hogy lépcsőket vágunk a puha kőbe a bowie-késünkkel, hol életünket kockáztatva fölvetettük magunkat egy keményebb, palaszerű kőzet kiemelkedő csúcsaira, melyek itt-ott áttörték a kőzet főtömegét, s így végre eljutottunk egy természetes erkélyre, a honnan észrevettük a kék égnek egy darabját, egy erdővel borított szakadék nyílásánál. Mikor visszatekintettünk kissé megnyugodva a hasadékra, a melyen végigkúszunk, tisztán láthattuk az oldalfalak külsején, hogy ez friss alakulás volt, és arra az eredményre jutottunk, hogy bármi volt is, a mi olyan váratlanul ránk szakadt, végtére ennek a következménye lehetett, hogy ilyen szabad út nyílt előttünk a menekülésre. Minthogy teljesen kimerültünk a fáradságtól és valóban olyan gyöngék voltunk, hogy alig tudtunk a lábunkon állni és hangos szót ejteni, Peters azt indítványozta, hogy igyekezzünk társainknak hírt adni magunkról és az ő segítségüket igénybe venni, azzal, hogy elsütjük pisztolyainkat, melyek megmaradtak az övünkben - a muskétákat és spádákat elvesztettük a porhanyós földben a hasadék fenekén. A későbbi események igazolták, hogy nagyon megbántuk volna, ha valóban tüzelünk; de szerencsére ekkor már kezdett derengeni az agyamban valami gyanu a vadak gazsága felől és így óvakodtunk attól, hogy azok tudomást szerezzenek a hollétünkről.

Egy óras pihenő után, lassan újra kapaszkodni kezdtünk fölfelé a repedésben, és nem is nagy utat kellett megtennünk, mikor egész sor hatalmas üvöltés ütötte meg fülünket. Végre elértünk oda, a mit a talaj felületének lehetne nevezni, mert az erkély elhagyása után ösvényünk egy boltozaton vezetett keresztül, a melyet sziklák és fatömbök alkottak, magasan a fejünk fölött. Nagy óvatossággal egy keskeny nyíláshoz lopóztunk, a honnan tisztán láthattuk az alattunk elterülő vidéket, és ekkor egyszerre, első pillantásra föltárult előttünk az egész földindulás szörnyű rejtélye.

A nyílás, a honnan kipillantottunk, nem volt messze a dombsor legmagasabb csúcsától. A szurdok, melybe a vitorlás harminczkét embere belejutott, ötven lábnyira tőlünk balra húzódott. De legalább is száz lábnyi magasságban a szakadék ágya vagy medre meg volt töltve vagy millió tonna föld és kő chaotikus romjaival, a miket mesterségesen omlasztottak rájuk. Hogy mi módon sikerült ezt a hatalmas tömeget mozgásba hozni, az nagyon egyszerű és világos volt, mert a gyilkos mű biztos nyomai még sokfelé látszóttak. A szakadék keleti falának a tetején (mi a nyugati oldalon voltunk) helyenként fakarók voltak a földbe verve. Ezeken a helyeken a föld nem omlott le, de különben a szakadék egész falán végig, a honnan valóban lecsúszamlott a tömeg, látszott, a talajban visszamaradt nyomokról, a melyek hasonlítottak a kővájók fúrta lyukakhoz, hogy ilyen karók, mint a milyenek itt-ott a helyükön maradtak, körülbelül háromszáz láb hosszúságban egy-egy yardnyi távolságban voltak egymás mellé verve, úgy tiz lábnyira a szakadék szélétől. A kúszó szőlő szívós fonatai még rajta lógtak a megmaradt karókon és nyilvánvaló volt, hogy a többi karókhoz is ilyen venyigék voltak

odakötve. Már többször szóba hoztam a szappankődombok különös rétegződését és az imént adott leírás arról a keskeny és mély bevágásról, a mely megmentett bennünket az eltemetés veszélyétől, szintén hozzá fog járulni ahhoz, hogy jobban megértesse a közet természetét. Így lehetett, hogy bármely természetes földrengés szét fogja hasítani a talajt ilyen függőleges rétegekre vagy barázdákra, a melyek egymással párhuzamosan haladnak és hasonló eredményre lehet jutni, nem nagy erőfeszítéssel, mesterséges úton is. Ezeket a rétegződéseket használták föl a vadak arra, hogy áruló tervüket véghez vigyék. Kétségtelen volt, hogy a földbe vert karóssal részleges repedést hoztak létre a talajban, valószínűleg egy-két láb mélységben, aztán erősen megrándítva a venyigefonatokat (a melyek a karók végéhez voltak kötve s onnan a szakadék széléig értek), ekként olyan feszítő erőt tudtak alkalmazni, hogy a domb egész oldalfalát le tudták gördíteni adott jelre a szakadék mélyére. Szegény társaink sorsa felől nem kételkedhattunk többé. Egyedül mi ketten menekültünk meg a ránk szakadt pusztulástól. Mi voltunk az egyedüli élő fehér emberek a szigeten.

XXII. TEKELI-LI.

Helyzetünk, a mint mostan alakult, alig volt kevésbé rettenetes, mint akkor, a mikor azt hittük, hogy örökre el vagyunk temetve. Nem volt előttünk más kilátás, mint az, hogy a vadak meg fognak ölni bennünket vagy pedig kénytelenek leszünk fogolyként tengetni közöttük nyomorult életünket. Igaz, hogy egy időre elrejtőzhettünk előlük az erdők sűrűjében, sőt végső menedékhelyül szolgálhatott az a hasadék is, a melyből ép az imént kivergődtünk; de ha jön a hosszú sarki tél, akkor vagy el kell pusztulnunk az éhségtől és hidegtől, vagy pedig végül mégis föl fognak fedezni bennünket, mikor élelmiszerek után járunk.

Mintha az egész vidék körülöttünk nyüzsgött volna a vademberektől; egész tömegek jöttek át a szomszédos déli szigetekről lapos tutajokon, kétségkívül azzal a szándékkal, hogy segédkezet nyujtsanak a *Jane* elfoglalásánál és kifosztásánál. A vitorlás pedig még nyugodtan horgonyzott az öbölben, úgy látszik, a fedélzeten sejtelmük sem volt embereinknek, hogy milyen veszély fenyegeti őket. Mennyire vágyódtunk ebben a perczen közöttük lenni! Akár azért, hogy segítségükre legyünk a menekülésben, akár hogy velük együtt elpusztuljunk védekezés közben. Semmi módját nem láttuk, hogy felhívjuk figyelmüket a veszélyre, ha csak nem akartunk volna vakon belerohanni a pusztulásba; akkor sem biztos, hogy segíthettünk volna-e rajtuk. Egy pisztolylövés elég lett volna arra, hogy megtudják, valami baj van készülődésben; de a durranás alig értette volna meg velük, hogy egyetlen menekülésük a gyors futásban lehet, - nem értette volna meg velük, hogy a becsület már nem köti őket a maradásra, mivel társaik nincsenek többé az élők sorában. Ha meghallják is a durranást, akkor sem készülhetnének el jobban a már támadásra kész ellenség fogadására, mint a mennyire már el voltak készülve és mindenkor készen állottak. Semmi jó nem származott volna tüzelésünkből, ellenkezőleg, csupa baj s azért érett megfontolás után, elállottunk tőle.

Majd arra gondoltunk, hogy megpróbáljuk, hátha el tudnánk jutni a partig, itt kézre keríteni az egyik canoet, a mely az öböl bejáratánál feküdt és vele a hajóhoz evezni. Hamar kiderült azonban, hogy ennek a kétségbeesett kísérletnek a kivitele mindenképen lehetetlen volt. A környék, a mint mondtam, a szó szoros értelmében nyüzsgött a benszülöttektől, a kik a bokrok és dombhajlások mögött bujkáltak, hogy észre ne vegyék őket a vitorlásról. Kivált közvetlen közelünkben, elzárva előttünk az egyetlen ösvényt, a melyen elérhettünk volna a partra a kellő helyen, tanyáztak az összes fekete-prémes harcosok Too-wittel az élükön és láthatóan épen valami erősítést vártak, hogy aztán megkezdjék támadásukat a *Jane* ellen. A canoe is, melyek az öböl bejáratánál horgonyoztak, vadakkal voltak megrakva, igaz ugyan, hogy fegyvertelenül, de azért kétségtelenül egy-kettőre minden előkerült volna. Ennélfogva arra kényszerültünk, bármennyire nem volt ínyünkre, hogy meghúzzuk magunkat rejtekhelyünkön és csupán nézői maradjunk annak az ütközetnek, a melynek a szemünk előtt kellett lefolynia.

Egy félóra alatt vagy hatvan-hetven vademberrel telt tutaj és lapos bárka tünt föl a kikötő déli öblénél. Úgy látszik, hogy nem voltak más fegyvereik, mint a rövidnyelű buzogányok és kövek, melyek bárkáik fenékén heverték. Rögtön ezután egy másik, még ennél is nagyobb csoport közeledett ellenkező irányból, hasonlóan fölfegyverkezve. A négy canoe is egy-kettőre megtelt benszülöttekkel és megindult az öblöt körülvéő bokrok alól, nyílsebesen, hogy a többiekhez csatlakozzék. Így rövidebb idő alatt, mint a mennyibe került elbeszélésem, szinte varázsütésre, a *Jane* egyszerre körül volt véve rengeteg tömeg elvetemült ficzkóval, a kik, úgy látszik, mindenáron hatalmukba akarták keríteni a hajót.

Hogy ez sikerülni fog nekik, a felől egy pillanatig sem kételkedhattunk. A hat ember, a ki a hajón maradt, bármily rettenthetetlenül néz szembe a támadókkal, teljességgel elégtelen ahhoz is, hogy az ágyukat ellássa vagy akármi módon ilyen aránytalan küzdelembe bocsátkozzék. Még azt sem reméltem volna, hogy egyáltalában meg fogják kísértetni az ellenállást, de ebben csalódtam; mert a mint észrevettem, odarohantak a horgonykötelekhez és jobboldalt egész hosszában a hajót a canoek felé fordították, a melyek ekkor épen pisztolylövésnyire voltak tőle, míg a tutajok még egy negyedmértföldnyi távolságban eveztek a szél irányában. De valami ismeretlen ok következtében, legnagyobb valószínűség szerint abban az izgatottságban, hogy ilyen reménytelen helyzetbe kerültek, az ágyutűzzel teljesen kudarcot vallottak. Egyetlen canoet sem találtak el, egyetlen vadembert sem sebesítettek meg, a lövések kurtán estek és visszapattantak a vízről az ellenség feje fölé. Az egyetlen hatás, a mit előidézték, a meg-rökönyödés volt a váratlan dörrenésre és nagy füstre; ez akkora volt, hogy már-már azt hittem, a vadak fölthagynak szándékukkal és visszafordulnak a part felé. Valószínűleg így is történt volna, ha embereink az ágyuk után kézi fegyverekkel adtak volna le sortüzet, mely bizonyára nem téveszti el hatását, annyira közel voltak már a canoek, ahhoz meg épen elegendő lett volna, hogy visszariassa az ellenséget erről az oldalról a további előnyomulástól, mialatt a tutajokat is megismertették volna az ágyútűz hatalmával. E helyett azonban engedték, hogy a canoe-beliak magukhoz térjenek rémületükből és rájöjjenek, hogy semmi bajuk nem esett, ők pedig a vitorlás baloldalára siettek, hogy a tutajokkal elbánjanak.

A baloldali ágyútűz rettenetes hatással volt. A nagy ágyuk dupla-lövedékei és kartácsai hét-nyolcz tutajt darabokra szaggattak és talán harmincz-negyven vadat rögtön megöltek, míg legalább százan beleestek a tengerbe, a legtöbbje borzalmasan megcsönkítva. A többiek eszüket vesztve megkezdték hanyatt-homlok a visszavonulást, nem törődve sebesült társaikkal, a kik ott uszkáltak köröskörül, jajgatva és segítségért üvöltve. Ez a nagy siker azonban már későn érkezett és nem segített bátor bajtársainkon. A canoebeliek azalatt már fölkapaszkodtak a vitorlás fedélzetére, százötvennél többen; úgy kúsztak föl a lánczokon és az oldalhágcsók fölé, mielőtt még társaink a baloldali ágyukat elsütötték volna. Vak dühük előtt hiába volt minden ellenállás. Embereinket egy pillanat alatt fellökték, földre taszították, lábaik alá taposták és darabokra tépték.

Mikor ezt megpillantották a tutajokon levők, magukhoz tértek ijedtségükből, sűrű rajokban ellepték a hajót s hozzáláttak a fosztogatáshoz. Öt percz alatt a *Jane* a pusztításnak és lármás duhajkodásnak szálnalmas színhelyévé lett. A fedélzetet föltépték és széthasították; a köteleket, vitorlákat és minden mozgatható tárgyat mintegy varázsszóra szétszedtek. Azután hátulról tolva és előlről a canoek-vel vontatva, oldalt pedig húzva-vonszolva, a mint ezerszámra ott uszkáltak körülötte, a gazficzkók végre partra ránczigálták a hajót és kiszolgáltatták Too-wit kényére, a ki a csata egész ideje alatt mint ügyes hadvezér, nem mozdult biztos megfigyelő helyéről a dombok között, most azonban, hogy kedve szerint teljes volt a győzelem, leereszkedően előrobogott fekete prémes harczosaival és részt kért a zsákmányból.

Too-wit távozása után végre alkalmunk nyílt elhagyni rejtekhelyünket és fölkatni a dombot a szakadék környékén. Úgy ötven yardnyira nyílásától egy kis forrást találtunk, s megenyhítettük égető szomjúságunkat, a mely már szinte emésztő hatással volt ránk. Nem messze a forrástól ráakadtunk egy csomó mogyoróbokorra, a melyekről már szintén beszéltem. Mikor megkóstoltuk a diókat, ehetőknek bizonyultak, és szinte tökéletesen hasonlítottak az angol mogyoró ízére. Nyomban teleszedtük vele kalapjainkat és elvittük a hasadékba, aztán visszavertünk ujabbakért. Mialatt azzal voltunk elfoglalva, hogy nagy buzgalommal mogyorót gyűjtöttünk, valami zörej a bokrok között fölriasztott bennünket, s már-már visszalopózkodtunk búvóhelyünkre, mikor láttuk, hogy egy nagy fekete madár, a bölömbika fajtából, kapaszkodik lassan fölfelé a cserjék közé. Annyira magamon kívül voltam, hogy nem tudtam mozdulni, de Petersnek volt annyi lélekjelenléte, hogy megrohanta mielőtt el tudott volna illanni, és meg-

ragadta nyakánál fogva. A madár vergődése és rikoltozása rettenetes volt, s már el akartuk engedni, hogy a zaj valahogy el ne jusson valamelyik, a közelben lábatlankodó bennszülött fülébe. Végre egy szúrás a Bowie-késsel megtette a magáét s azzal elvonszoltuk a hasadékba, szerencsét kívánva egymásnak, hogy történjék bármi, így legalább egy hétre el vagyunk látva elegendő élelmiszerral.

Aztán megint kimerészkedtünk és a domb déli lejtőjén elég messzire elkalandoztunk, de semmi olyasra nem akadtunk, a mi táplálékul szolgálhatott volna. Összeszedtünk tehát egy csomó száraz galyat és visszafordultunk, a mikor láttuk, hogy két nagy csapat vadember megy hazafelé, megrakodva a hajón szerzett zsákmánnyal; vigyáztunk, hogy észre ne vegyenek bennünket, mikor a domb alatt elhaladnak.

Legközelebbi gondunk az volt, hogy rejtekhelyünket a lehető legnagyobb biztonságba helyezzük s ezért egy csomó rőzsével befődtük a nyílást, a melyről az előbb szóltam s a melyen keresztül megpillantottuk a kék ég egy darabját, mikor a hasadék erkélyéről fölfelé igyekeztünk. Csak igen szűk rést hagytunk, épen akkorát, hogy kitekinthessünk rajta az öbölre és még se vegyen észre minket senki alulról. Mikor ez megvolt, újra szerencsét kívántunk egymásnak, hogy ilyen biztos és védett helyre akadtunk; mert ezzel teljesen lehetetlenné tettük, hogy bárki észrevegyen bennünket, a míg ki nem mozdulunk a hasadékból és föl nem merészkedünk a dombtetőre. Semmi nyomát nem láttuk, hogy a vadak valaha jártak volna ebben a hasadékban; de aztán, mikor az a gondolat ötlött eszünkbe, hogy a repedés, a melyen keresztül ide értünk, csak az imént jött létre a szemben levő domboldal leszakadása folytán és hogy más úton nem is lehet ide eljutni, nem nagyon örültünk annak, hogy mentek vagyunk minden zaklatástól, hanem inkább attól féltünk, hogy egyáltalában nem fogunk innen szabadulhatni. Elhatároztuk, hogy mihelyt kellő alkalom kínálkozik, keresztül-kasul átkutatjuk a dombot. Közben azonban a kémelő nyíláson keresztül figyeltük a vadak mozdulatait.

Az alatt sikerült nekik a hajót tökéletes roncsná alakítani s most épen azon igyekeztek, hogy az egészet tűzbe borítsák. Kis idő múlva láttuk, hogy a füst hatalmas fellegekben özönlik ki a fő-csapóajtón és kevéssel utána sűrűn csapnak ki a lángok a hajó előrésén. A mi a kötélzetből, árbócokból, vitorlákból megmaradt, az izibe tüzet fogott és az égés gyorsan végig terjedt a fedélzeten. De azért a vadak még nagy tömegben körülfogták a hajó törzsét és nagy kődarabokkal, szekercékkel, ágyúgolyókkal kalapálták, verték le róla a keresztrudakat és egyéb réz- és vas-szerelést. A paron, a canoekben és tutajokon, a hajó közvetlen közelében nem kevesebb, mint tizezer bennszülött sürgött-forgott, nem szólva azokról a rajokról, melyek zsákmánnyal megrakodva hazafelé tartottak, a sziget belsejébe vagy a szomszédos szigetek irányában. Mi azonban előre láttuk, milyen katasztrófa van készülóban és nem is csalódtunk várakozásunkban. Először is egy erős lökés történt (a melyet határozottan éreztünk mi is ott, a hol voltunk, mintha könnyű villanyos ütés ért volna), de még a robbanás semmi látható jele nem következett be. A vadak észrevehetően megrökönyödtek és egy pillanatra abbahagyták a munkát és ordítózást. Épen megint hozzá akartak látni, mikor egyszerre gomolygó füst csapott ki a fedélzeten keresztül, a mely egy fekete és nehéz villám-felhőhöz hasonlított, - aztán a hajó gyomrából felszökött egy hatalmas lángoszlop legalább egy negyedmérföldnyi magasságban, - majd a tűzvész hirtelen köralakban szertefutott, - mire az egész légkör varázsütésre egyetlen szempillantás alatt megtelt fa- és érczdarabok, emberi tagok vad, chaotikus tömegével - és végül kitört a robbanás a legszörnyűbb erővel, s még minket is levert a lábunkról, miközben a dombok csak úgy visszhangzottak az óriási zivajtól és a szétroncsolt hajó legapróbb töredékei minden irányban hullottak a nyakunk közé.

A vadak pusztulása fölülmulta minden várakozásunkat, valóban most learatták árulásuk érett és gazdag termését. Talán ezren is elvesztek a robbanás következtében, és nem kevesebben szenvedtek szörnyű sebeket. Az öböl egész felülete a szó szoros értelmében tele volt szórva

vergődő és fulladozó nyomorékokkal és a parton még borzalmasabb volt a pusztítás. Ez a hirtelen és tökéletes kudarcz annyira megdöbbenetette őket, hogy még egymáson segíteni sem tudtak. Egyszerre azonban hirtelen változást vettünk észre viselkedésükben. A végső megbénulásból mintha egy csapásra a legmagasabb izgalomba jutottak volna: vadul föl-alá szaladgáltak és a part egy pontja körül tolongtak, miközben a borzalommal és dühvel vegyes kíváncsiság legkülönösebb kifejezése tükröződött arcukon és minden erejükből e szavakat rikoltoztak: *Tekeli-li! Tekeli-li!*

Nemsokára egy nagyobb csapat visszament a dombok közé, a honnan rövid idő múlva visszatértek, karókkal fölfegyverkezve. Ezekkel utat törtek maguknak oda, a hol a legsűrűbb volt a tömeg, a mely most megnyílt, úgy hogy láthattuk, mi volt az oka mind ennek a nagy izgalomnak. Valami fehérret láttunk heverni a földön, de nem tudtuk azonnal kivenni, mi lehetett. Végre rájöttünk, hogy annak a furcsa állatnak a teteme a skarlátszínű fogakkal és karmokkal, a melyet a vitorlásról kihalásztunk a tengerből január tizennyolczadikán. Guy kapitány kikészítette a testét azzal a szándékkal, hogy kitömeti és elviszi Angliába. Emlékszem, hogy éppen a szigetre való érkezünk előtt adta ki a rendeletet, hogy vigyék le a cabinba és gondosan zárják el a szekrények egyikében. Most azonban a robbanás ereje kivetette a partra; de hogy miért okozott akkora zavart a vadak között, azt sehogysem birtuk megérteni. Bár szoros gyűrűben fogták közre az állat tetemét, azért egyikük sem merészkedett egészen közelébe menni. Lassanként azonban bekerítették a karókkal s alig hogy ezzel elkészültek, az egész hatalmas gyülekezet megfordult és elrohant a sziget belsejébe, ezzel a hangos üvöltéssel: *Tekeli-li! Tekeli-li!*

XXIII. AZ ÚTVESZTŐ.

A rákövetkező hat-hét napon keresztül a rejtkehelyünkön maradtunk a domb tetején, csak hébe-korba merészkedtünk ki, akkor is a legnagyobb óvatossággal, ha vizért vagy mogyoróért mentünk. Az erkélyünkön egy pajta-félét tákoltunk össze, benne száraz levelekből ágyat raktunk és három nagyobb, lapos kődarabot helyeztünk el benne, melyek tűzhelyül és asztalul szolgáltak. Tüzet úgy szereztünk, hogy két száraz fadarabot, egy puhát és egy keményet, dörzsöltünk egymáshoz, a mi nem is járt nagyobb fáradsággal. A madár, a mely épen a legjobb időben került a kezünkbe, kitűnő eledelnek bizonyult, bár kissé kemény volt. Nem volt tengeri szárnyas, hanem valami bölömbika fajta, szurokfekete és szürkés tollazattal és testalkatához képest kicsiny szárnyakkal. Később még hármat láttunk ugyanabból a fajtából a szakadék környékén, valószínűleg keresték társukat, a melyet foglyul ejtettünk; de minthogy nem ereszkedtek le, nem is birtuk megfogni őket.

A míg a madárhúsból tartott, nem éreztük semmi hátrányát helyzetünknek, de a mint teljesen elfogyott, föltétlenül szükségessé vált, hogy valami más táplálék után nézzünk. A mogyoró korántsem volt elegendő ahhoz, hogy farkas-éhségünket csillapítsuk, azonfelül erős hascsikarást okozott s ha nagyon sokat ettünk belőle, heves fejszaggasztás járt a nyomában. Láttunk egypár nagyobb teknősbékát a tengerparton a domb keleti oldalán és azt is észrevettük, hogy könnyen meg lehetne keríteni őket, ha észrevétlenül oda birnánk jutni. Elhatároztuk tehát, hogy megpróbálkozunk a lejutással.

Először a déli lejtőn igyekeztünk lefelé, mert itt mutatkozott a legkevesebb akadály, de nem juthattunk tovább száz yardnál (a mit különben előre láttunk a halom tetejéről), mikor az utunkat teljesen elzárta egy oldalszakadék, mely abból a szurdokból ágazott el, a hol társaink elpusztultak. Körülbelül egy negyedmértföldet haladtunk így a szakadék szélén, mikor ismét megállított bennünket egy szörnyű mélyedés, a melynek a peremén nem tudtunk előbbre jutni s így kénytelenek voltunk visszafordulni a főszakadék irányában.

Ezután kelet felé iparkodtunk előnyomulni, de nem voltunk szerencsésebbek. Egyórás hegy-mászás után, miközben állandóan veszélyeztettük a nyakunkat, észrevettük, hogy hatalmas fekete gránit-gödörbe kerültünk, a melynek fenekét finom porréteg borította s a honnan csak azon a göröngyös ösvényen lehetett kijutni, a melynek mentén lekúsztunk. Megint fölkapaszkodtunk az ösvényen és most megpróbálkoztunk a domb északi oldalán. Itt a lehető legnagyobb óvatossággal kellett mozognunk, mert a legkisebb vigyázatlanság egyszerre az egész falu figyelmét ránk irányította volna. Négykézláb másztunk tehát előre, sőt helyenként kénytelenek voltunk hason csúszni, és ekként meglapulva előrekúszni a bokrok között. Ezzel az óvatos módszerrel csak kis utat tettünk, mikor egy még mélyebb repedéshez értünk, mint a melyet eddig láttunk; ez egyenesen a főszakadékba vezetett. Meggyőződünk tehát, hogy minden aggodalmunk alaposnak bizonyult és minden oldalról el voltunk zárva az alattunk elterülő világtól. Teljességgel kimerülve a fáradságtól, visszafordultunk erkélyünk felé, a hová elérve, levetettük magunkat lombágyunkra és édesen, mélyen aludtunk órákon keresztül.

Hiábavaló keresgélés után néhány napon át azzal töltöttük minden időnket, hogy kikutattuk a dombtető minden zugát; szerettünk volna tisztában lenni vele, mi élelemmel láthat el minket a börtönünk. Rájöttünk, hogy semmi egyébre nem számíthatunk, mint az egészségtelen mogyoróra és egy kevés avas skorbut-fűre, a mely egy kis halomban nőtt, nem több, mint négy négyzetöl terjedelemben s a minek hamar a végére fogunk érni. Február tizenötödikén, a mennyire vissza tudok emlékezni, nem maradt már egyetlen szál sem belőle és a mogyoró is

fogytán volt. A helyzetünk alig lehetett volna ennél siralmasabb.¹² Tizenhatodikán megint körüljártuk börtönünk falait azzal a reménnyel, hátha találunk valami rést a menekülésre, de hiába. Aztán megint leereszkedtünk abba a hasadékba, a hol a földomlás eltemetett bennünket, azzal a halvány hittel, hogy majd csak ráakadunk ebben a zugolyban valami nyílásra, a melyen át a fő-szakadékba juthatunk. Itt is csalódnunk kellett, bár találtunk és felhoztunk egy puskát.

Tizenhetedikén azzal az elhatározással távoztunk el hazulról, hogy alaposan átkutatjuk a fekete gránit-gödröt, a melybe első fölfedező útunk alkalmával kerültünk. Eszünkbe jutott, hogy az oldalában levő hasadékok egyikébe csak felületesen néztünk bele s azért most szeretünk volna meggyőződni róla, vajjon valóban ez is zsákutczába nyílik-e?

Nem került nagyobb nehézségbe most sem, míg a gödör fenekére értünk és ezúttal a kellő nyugalommal és figyelemmel vizsgáltuk meg a falait. Valóban a legkülönösebb kinézésű helyek egyikének mutatkozott, és alig tudtuk elhinni, hogy teljességgel a természet munkája volt. A gödör hossza a keleti végétől a nyugatiig ötszáz yard lehetett, ha összes kanyarulatait tekintetbe vesszük; pedig kelet-nyugati átmetszete egyenes vonalban nem lehetett több (a mennyire megítélhettem, hiszen semmi eszközöm a pontos mérésre nem volt), mint negyvenötven yard. Mindjárt, a mint leereszkedtünk a mélységbe, azaz száz lépésnyire lefelé a domb tetejéről, a gödör oldalfalai kevés hasonlóságot mutattak egymáshoz és valószínűleg nem is tartoztak soha össze; az egyiknek felülete szappankőből való volt, a másiké márga, melyet valami ércz-szemcsék tarkáztak. Az átlagos szélesség, vagyis a sziklafalak közötti távolság talán hatvan láb lehetett, de minden szabályos alakulás nélkül. Lejebb haladva, túl a jelzett határon, a rés mindinkább szűkült az oldalfalak kezdtek párhuzamos irányban haladni, bár még egy kis ideig különböző volt a felületük anyaga és alakja. Ötven lábnyira a fenék fölött kezdődött a teljes szabályosság. A falak teljesen egyformák voltak anyagban, színben és oldalkiterjedésben, a közet koromfekete, ragyogó gránit volt, és a két fal közötti távolság véges-végig egymással szemben pontosan húsz yard. A mélyedés pontos alakját legjobban rajzból lehet megérteni, a melyet a helyszínen vettem föl; mert szerencsémre nálam maradt a jegyzőkönyvem és czeruzám, a melyet gondosan megőriztem a még rám várakozó kalandok hosszú során keresztül; ennek köszönhetem, hogy annyi mindenről följegyzéseket tehettem, a mik különben elmosódtak volna emlékezetemben.

1. ábra.

Ez az ábra (l. az első ábrát) a mélyedés főbb vonalait adja, kivéve a kisebb üregeket, melyek az oldalfalakon mutatkoztak, akként, hogy minden üregnek megvolt a megfelelő párja a túlsó oldalon. A fenékén három-négy hüvelyk mélységben alig tapintható por feküdt, a mely alatt tovább folytatódott a fekete gránit. Jobbra, az alsó végén egy kis nyílás volt észrevehető; ez az a repedés, a melyre főntebb célloztam és a melyet most a második látogatásunk alkalmával alaposabban meg akartunk vizsgálni. Nagy bátran belehatoltunk tehát és keresztülvágtuk magunkat egy csomó szederccserjén, a melyek útunkat állották, majd egy jókora halom éles

¹² Ezt a napot nevezetessé tette, hogy délfelől néhány hatalmas szürke ködfelhőt vettünk észre, a melyekről már szoltam az előbb.

kavicson, a melyek alakban némikép hasonlítottak a nyíl vesszők fejéhez. De azért kitartottunk, mert némi világosságot láttunk beszűrődni az akna túlsó vége felől. Végre keresztülhatoltunk rajta vagy harmincz láb távolságban, mikor rájöttünk, hogy a nyílás egy alacsony és szabályos alakú boltív, melynek az alján ugyanaz az alig kitapintható por hevert, mint a főgödör fenekén. Erős fény ért bennünket és egy hirtelen fordulás után egy másik mély szakadékban találtuk magunkat, a mely teljesen, hasonlított az előbbihez, csak hosszúkás alakú volt. Általános körvonalait itt adjuk. (Lásd a második ábrát.)

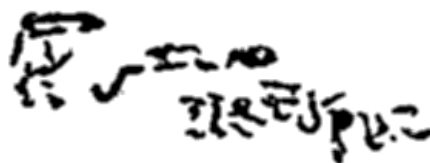
2. ábra.

E szakadék teljes hossza, kezdve az *a* nyílásnál és körüljárva a *b* kanyarulatot egészen a *d* végpontig, összesen ötszázötven yard. A *c* pontnál fölfedeztünk egy szűk nyílást, hasonlót ahhoz, a melyen keresztül az előbbi gödörből idejutottunk és ez is el volt torlaszolva szederbokrokkal és egy csomó fehér nyílhegy-alakú kavicscsal. Keresztül törtünk ezen is, körülbelül negyven láb hosszúságban s azzal egy harmadik szakadékra bukkantunk. Ez is tökéletesen hasonlított az elsőhöz, kivéve a hosszmetzetét, a mely ilyen volt. (Lásd a harmadik ábrát.)

3. ábra.

A harmadik szakadék hossza mindössze háromszázhusz yard volt. Az *a* pont táján volt egy hat lábnyi repedés, mely tizenöt láb mélységben nyílt a sziklába, s aztán egy márga-mederben végződött, de azután nem következett semmi újabb mélyedés, a mint vártuk volna. Már el akartuk hagyni ezt a nyílást, melybe belehatolt egy kevés világosság, mikor Peters fölhívta a figyelmemet egy sor különös alakú rovásra a márga felületén, a mely itt zsákcúzában végződött. Kissé megerőltetve a képzeletünket, a baloldali, magasabb rovást úgy magyarázhattuk, mint egy emberi alak primitív rajzát, álló helyzetben, kinyújtott karral. A többi is némi hasonlóságot mutatott valami ábécé betűihez s Peters hajlandónak is mutatkozott elfogadni ezt a hasznavehetetlen föltevést. Végül meggyőztem őt tévedése felől azzal, hogy fölhívtam figyelmét a repedés fenekére, a hol a porból fölszedtünk néhány nagyobb márga-szilánkot, a melyek valószínűleg egy földrengés alkalmából hullottak le arról a felületről, a hol a rovások voltak s teljesen beleillettek a rovások helyére; ezzel bizonyossá lett, hogy a természet művével állunk szemben. A negyedik ábra pontos másolatát adja az egésznek.

4. ábra.

Mikor meggyőződünk róla, hogy ezek a különös üregek semmi eszközt nem nyújtanak a szabadulásra, visszatértünk leverten és lehangolva a domb tetejére. Semmi említésre méltó dolog nem történt a következő huszonnégy óra alatt, kivéve, a mikor a harmadik szakadék keleti végén a talajt vizsgálgattuk, két háromszögletes nyílást találtunk, a melyek mélyen belevágódtak a fekete gránitba. De ezekbe a lyukakba nem tartottuk érdemesnek leszállani, mert egészen olyanok voltak, mint egy természetes kút, a melyből nincs kijárás. Egyenkint harmincz yard volt a kerületük és az alakjuk, valamint a helyzetük a harmadik szakadékhöz viszonyítva, az ötödik ábrán látható.

5. ábra

XXIV. A SZABADULÁS.

A hónap huszadikán, mikor már teljesen lehetetlenné vált a mogyoróval való táplálkozás, a mely a legkegyetlenebb kínokat okozta, elhatároztuk, hogy megkíséreljük a leszállást a domb déli lejtőjén. A meredély oldalát e helyütt a legpuhább fajtájú szappankő alkotta, bár majdnem merőleges volt szinte egész hosszában (legkevesebb százötven láb mélységben) és sokszor kiugró sziklapárákannyal. Hosszas keresgélés után egy keskeny ereszt fedeztünk föl vagy husz lábnyira a szakadék széle alatt; Petersnek sikerült ide leereszkednie aként, hogy összekötöttük a zsebkendőinket és én fogtam a végüket. Kissé több ügyel-bajjal én is lejutottam és innen kezdve végig úgy kúsztunk lefelé, ahogyan fölmásztunk a hasadéokban, miután majdnem eltemetett bennünket a földomlás, vagyis hogy lépcsőt vágtunk késeinkkel a puha kőzet oldalába. A kísérlet minden veszedelmét és kockázatát alig lehet elképzelni, de minthogy más menekülésünk nem volt, elhatároztuk, hogy nem tágítunk.

Azon az ereszen, a melyen állottunk, néhány mogyoró-bokor termett, a melyek egyikéhez odakötöttük a zsebkendő-kötél végét. A másik vége Peters övéhez volt erősítve. Lassan leeresztettem őt a mélység ereszeről, a míg a zsebkendők megfeszültek. Ekkor hozzáfogott, hogy egy mély lyukat vágjon a kőzetbe (nyolcz-tíz hüvelyknyi mélyen), ferdére csiszolva fölötte a sziklát egy lábnyi magasságban, úgy hogy pisztolya agyával egy meglehetősen erős czöveket verhetett bele a lesimított felületbe. Ekkor körülbelül négy lábbal följebb húztam, a hol egy hasonló lyukat vájt a sziklafalba és szintén bevert egy czöveket, úgy hogy volt mibe kapaszkodnia a kezének és lábának. Ekkor lebontottam a zsebkendőt a bokorról s odadobtam neki a végét, a melyet a felső lyukba erősített czövekre kötött s azzal leereszkedett óvatosan körülbelül három lábbal lejjebb, mint a hol az előbb volt, azaz, a meddig a megfeszült zsebkendők engedték. Itt egy új lyukat vájt és egy új czöveket vert belé. Aztán felhúzódott, úgy hogy a lábát épen az imént vájt lyukba támasztotta, a kezével pedig belekapaszkodott a fölötte levő czövekbe. Ezután a zsebkendőt le kellett bontani a legfelső czövekről s a másodikhoz kötni; ekkor azonban kiderült, hogy tévedett, a mikor a lyukakat egymástól olyan távolra vájta. Mégis néhány sikertelen és veszélyes kísérlet után, hogy elérje a bogot (bal kezével az alsó czövekbe kapaszkodva, mialatt a jobbjaival iparkodott leoldani a zsebkendőt), végre valahogy letépte a kötelet s vagy hat hüvelyknyi darab ott maradt a czöveken. Most a második czövekhez erősítette a zsebkendőket és leereszkedett a harmadik czövek alá, ezúttal azonban vigyázott, hogy túlságosan nagy távolságot ne vegyen. Ez úton-módon (a mire én sohasem jutottam volna és a mit csupán Peters találékonyságának és elhatározottságának köszönhetünk), társamnak végül sikerült, helyenként belekapaszkodva a kiugró sziklákba is, lejutnia baj nélkül a szakadék fenekére.

Egy kis időbe került, a míg el tudtam magam határozni arra, hogy kövessem; de végre mégis nekiláttam. Peters levetette az ingét, mielőtt leszállt volna s ez, összekötve az enyémmel, adta a vállalkozáshoz szükséges kötelet. Miután ledobtam a szakadékban talált puskát, odakötöttem ezt a kötelet a bokrokhoz, s kezdtem sietve leereszkedni, mozdulataim gyorsaságával igyekezve legyőzni remegésemet, a melytől nem tudtam másképen szabadulni. Ekép egészen simán ment az ügy az első négy-öt állomáson keresztül; de egyszerre azon vettem magam észre, hogy képzeletemet rettentő módon izgalomba hozza a szörnyű mélység, amely még rám várakozik és a czövek meg lyukak bizonytalan természete, a melyek egyetlen támasztékaim voltak. Hiába igyekeztem legyűrni ezeket a képzeteket és szemeimet rászögezni az előttem tevő síma sziklafalra. Minél komolyabban iparkodtam *nem gondolni rá*, annál élénkebb színt öltött a rögeszmém és annál rettentőbb és határozottabb alakot vett magára. Végre bekövetkezett a képzelődés krízise, a mely olyan borzasztó minden hasonló esetben, az

a válság, a melyben *előre* érezzük az esés kínjait - előre elképzeljük a rosszulletet, a szédülést és a végső küzdelmet, a fél-ájulást és a hanyatt-homlok való lezuhanás gyötrelmeit. És most rájöttem, hogy ezek a képzelgések kezdenek valóra válni és csakugyan rámszakad minden elgondolt borzalom. Éreztem, hogy a térdeim hevesen összeverődnek, míg az ujjaim lassan, de biztosan elengedik a kötelet. A fülem csengeni kezdett és azt mondtam, „Szól a lélekharang!” És most egyszerre elragadott az ellenállhatatlan vágy, hogy letekintsek. Nem birtam, nem akartam többé nézni ezt a sziklafalat; és vad, meghatározhatatlan indulattal, félig iszonyodva, félig föleszmélve a szorongásból, mélyen a szakadék aljára vetettem tekintetemet. Egy pillanatra az ujjaimmal görcsösen megmarkoltam a cöveket, s e mozdulattal mint egy árnyék keresztülsuhant a lelkemen a végső megmenekülés halvány reménysége - de a következő másodperczben egész bensőmet betöltötte az *esés után való vágyakozás*; egy kívánság egy sóvárgás, egy szenvedély, melyen nem tudtam úrrá lenni. Egyszerre elengedtem kezemből a cöveket és félig megfordulva a szakadék oldalán, egy pillanatig ott libegtem a meztelen sziklafalon. Ekkor elkezdett forogni az agyam; egy visító, kísérteties hang süvöltött a fülemben, egy sötét, ördögi, ködös alak állott közvetlenül alattam és fölsóhajtva, meghasadó szívvel hullottam alá, egyenesen a karjai közé.

Elájultam és Peters fölfogott a karjaiba. Láta, hogy mi bajom, a mint fölnézett a szakadék fenekéről; és észrevéve a közvetlenül fenyegető veszélyt, mindenképen igyekezett bátorságot önteni belém és elhalmozott minden lehető tanácscsal, a mi csak eszébe jutott; de az én elmebeli megzavarodásom akkora volt, hogy semmit sem hallottam a szavaiból, sőt még csak tudatossá sem vált előttem, hogy egyáltalában szólott hozzám. Végre, mikor látta, hogy ingadozom, sietve fölkapaszkodott, hogy segítsen rajtam és éppen idejében ért oda, hogy megkaparintott. Ha egész testsúlyommal lezuhantam volna, a vászon-kötél menthetetlenül elszakad és akkor fejjel lefelé bukfenchezem le a mélységbe; így azonban sikerült neki lassan lesegíteni, úgy hogy lógva maradtam a kötélben, a míg magamhoz tértem. Ez körülbelül tizenöt perczig tartott. Mikor fölédtem, a remegésem teljesen elmúlt; szinte éreztem, hogy újjá születtem s tovább támogatva a társamtól, végre biztonságban leértem a fenékre.

Nem voltunk messze attól a szakadéktól, a mely barátaink sírjává lett, még pedig délre attól a helytől, a hol a halom oldala leomlott. Különös, vad vidék volt, a külseje eszembe hozta azokat a leírásokat, melyeket az utazók Babylon romjainak sivár vidékéről adnak. Nem is szólva a földcsúszamlás maradványairól, melyek chaotikus torlaszt alkottak észak felé. A talaj felülete minden irányban hatalmas tumulusokkal volt borítva, a melyek valamely óriási műalkotás romjaihoz hasonlítottak; bár a részletekben semmi nyoma nem tűnt föl a művész munkájának. Böven találtunk salakot is és nagy, alakatlan fekete gránit-tömböket, márgával¹³ vegyest, mindkettő ércz-szemcsékkal volt tarkítva. Semmi növényzet, egyetlen fűszál sem termett az előttünk elterülő pusztai vidéken. Néhány rettentő skorpiót pillantottunk meg és több csúszó-mászót, a melyek különben ismeretlenek ilyen magas szélesség alatt.

Minthogy nekünk élelemre volt szükségünk elsősorban, elhatároztuk, hogy a tenger partja felé igyekszünk, a mely nem volt messzebb egy félmérföldnél; a teknősbéka járt az eszünkben, hiszen néhányat láttunk a domb tetején levő rejtkehelyünkről. Néhány száz yardot tettünk meg, óvatosan előnyomulva a hatalmas szikladarabok és tumulusok között, mikor egy fordulónál egy szűk barlangból öt vadember vetette magát ránk és az egyik leterítette Peterst egy bunkó-csapással. A mint a földre esett, az egész csapat rávetette magát, hogy megköttözzék s így nekem elég időm maradt arra, hogy magamhoz térjek ijedtségemből. Még nálam volt a puska, de a zárára annyira megsérült, a mikor ledobtam a szakadékba, hogy félrehajítottam, mint használhatatlant s inkább a pisztolyaimba vettem bizalmamat, a melyeket nagy gonddal tartottam rendben. Ezekkel nekimentem a támadóknak, elsütve mind a kettőt gyors

¹³ A márga is fekete volt; valóban semmiféle fajta világos színű anyagot nem vettünk észre a szigeten.

egymásutánban. Két bennszülött elesett és a harmadik, a ki épen föl akarta nyársalni Peterst lándzsájával, félreugrott, mielőtt még szándékát megvalósíthatta volna. Bajtársam ekként megszabadult s így a többivel könnyen végeztünk. Neki is megvoltak a pisztolyai, de ő korántsem akarta még elhasználni őket, inkább rettentő testi erejében bízott, a melynél nagyobbat még senkiben sem láttam. Megragadva az egyik elesett vadember buzogányát, azzal úgy agyba-főbe verte a megmaradt hármat, hogy a fegyver egyetlen csapásával rögtön megölte őket, s így teljesen a helyzet uraivá lettünk.

Oly hirtelen történtek ezek az események, hogy alig tudtunk hinni a szemeinknek, s elképedt bámulattal néztük az öt holttestet, csak távoli kiáltások zaja térített észre. Világos volt, hogy a pisztolydurranás fölriasztotta a bennszülötteket s most már alig lehetett reményünk, hogy föl ne fedezzenek bennünket. Hogy visszajuthassunk a rejtekhelyünkre, a kiáltások irányában kellett volna futnunk; de még ha elérhetünk is lépcsőfokaink aljára, sohasem tudnánk föl-mászni anélkül, hogy észre ne vegyenek bennünket. A legnagyobb veszély környékezett minket és nem tudtuk, milyen irányban meneküljünk, mikor az egyik vadember, akire rá-lőttem és akit halottnak gondoltunk, egyszerre talpra ugrott és menekülni próbált. De megragadtuk, mielőtt még egérutat nyert volna s már-már végezni akartunk vele, mikor Petersnek az az ötlete támadt, hátha valami hasznát vehetnők, ha arra kényszerítjük, hogy menekülésünkben társunk legyen. Ennélfogva magunkkal hurcoltuk s értésére adtuk, hogy nyomban agyonlőjjük, ha ellenállást merne tanúsítani. Néhány percz alatt teljesen belenyugodott sorsába és rohant velünk a sziklák között a tengerpart felé.

Eddig a hegyes-völgyes talaj elrejtette előttünk a tengert, csak időnkint tűnt föl egy-egy szempillantásra, s most, hogy egész hosszában elterült előttünk, nem volt távolabb kétszáz yardnál. Mikor kiértünk a nyílt öbölbe, nagy megrökönyödésünkre észrevettük, hogy a bennszülöttek óriási tömegekben özönlenek ki a faluból és a sziget minden látható irányából, végtelen dühvel és vad taglejtésekkel rohanva felénk és üvöltve mint a vadállatok. Már vissza akartunk fordulni, hogy a dombok között védelmet keressünk, mikor megpillantottuk két canoe kiemelkedő orrát egy nagy szikla mögül, amely kinyúlt a tengerbe. Minden gyorsaságunkat összeszedve, arra felé rohantunk és odaérve, láttuk, hogy nem őrzi őket senki, nincsenek is mással megrakva, mint három hatalmas gallipagói teknőssel és a szokásos hatvan evezővel. Rögtön beugrottunk az egyikbe, foglyunkat is belekényszerítve s azzal neki a tengernek, minden erőnket összeszedve!

De alig távolodtunk el ötven yardnyira a parttól, mielőtt annyira magunkhoz tértünk volna, hogy észrevegyük, mekkora mulasztást követtünk el, hogy a másik canoet a vadak birtokában hagytuk, a kik e pillanatban talán csak kétszer akkora távolságban voltak a parttól, mint mi s örült gyorsasággal iparkodtak feléje. Nem volt időnk a vesztegetésre. Legföljebb csalódnunk fogunk reménységünkben, de más menekülésünk úgy sem lehet. Nagyon kétséges volt, vajjon végső erőnket megfeszítve, idejében vissza fogunk-e érni, hogy megelőzzük a vadakat, mielőtt még hatalmukba kerítik a canoet, de azért megvolt a lehetősége. Ha sikerül, akkor megmenekültünk, de ha meg sem próbálkozunk vele, az annyi volna, mintha átengednők magunkat az elkerülhetetlen mészárlásnak.

A canoenak egyformán volt megépítve az orra és a fara, úgy hogy meg sem kellett fordulnunk vele, hanem egyszerűen csak visszafelé evezni. A mint a vadak észrevették szándékunkat, megkettőztették üvöltéseiket, valamint rohanásukat is, és hihetetlen gyorsasággal közeledtek a part felé. Mi azonban a végső kétségbeesés energiájával rángattuk evezőinket, és a célponthoz értünk, mielőtt még bármelyik bennszülött a közelébe jött volna. Egyetlen egy jutott el odáig, de ez keservesen megfizetett gyors lábaiért. Peters főbelötte a pisztolyával, a mint mellénk ért. Az üldözők nagyobb tömege husz-harmincz lépéssel maradt el mögöttem, mikor rátettük kezünket a canoera. Először azon voltunk, hogy behúzzuk a mély vízbe, a hol a

vadak nem tudnak hozzáférközni, de minthogy nehezen mozdult a zátonyról, s nem volt időnk a bajlódásra, Peters néhány hatalmas csapással a muskéta agyával betörte a csónak orrát és kiütötte egy helyütt a fenekét. Aztán elindultunk. Az alatt azonban két benszülött megragadta a csónakunkat és a világért sem akarta elengedni, míg késeink segítségével meg nem szabadultunk tőlük. Ezzel nyitott volt előttünk az út és messze beveztünk a tengerbe. A vadak főcsapata, mikor elérte a szétrombolt ladikot, dühében és érthető csalódásában a legrettentőbb bögésbe tört ki. Valóban, a mennyire csak megismerkedhettem ezekkel a bitangokkal, a földkerekség leggazabb, képmutatóbb, bosszúállóbb, vérszomjasabb és ördögibb emberfajának kell őket mondanom. Nyilvánvaló volt, hogy semmi kegyelemre nem számíthattunk, ha a kezeik közé kerültünk volna. Örültségükben megkisértették, hogy a törött csónakban kövessenek bennünket, de mikor látták, hogy minden igyekvésük hiábavaló, megint dühbe gurultak és szörnyű szitkokat szórtak felénk, aztán indultak vissza a dombok közé.

Ekként megszabadultunk a közvetlenül fenyegető veszélytől, de a helyzetünk még mindig nem volt valami kecsegtető. Tudtuk, hogy azokból a canoekból, melyek egyikét megkaparítottuk, négy volt a vadak birtokában és csak később jöttünk rá (mikor a foglyunk elmondta), hogy a másik kettő a *Jane Guy* robbanásánál ment tönkre. Ugy számítottunk tehát, hogy rögtön meg fog kezdődni újra az üldözés, a mint ellenségeink megkerülik a tengeröblöt (körülbelül három mérföld távolságban), ahol a csónakok rendesen ki voltak kötve. Ettől való félelmünkben minden lehetőt elkövettünk, hogy a sziget elkerüljön a szemeink elől, s rákényszerítve foglyunkat is az evezésre, villámsebesen siklottunk át a vizen. Egy félóra mulva, mikor már öt-hat mérföldnyi utat megtettünk, észrevettük, hogy egy hatalmas hajóraj lapos fenekű canoekból és tutajokból fordul be a tengeröblönnél, kétségtelenül azzal a szándékkal, hogy üldözőbe vegyenek bennünket. De aztán visszafordultak, látván, hogy úgy sem bírnak már utólélni.

XXV. A FEHÉR ÓRIÁS.

Belejutottunk tehát a végtelen, pusztá délsarki óceánba, a nyolczvannegyedik szélességi fokon túl, egy törékeny lélekvesztőben; egyetlen készletünk három teknősbéka volt. A hosszú sarki tél sem lehetett már messze és itt volt az ideje, hogy elhatározzuk, merre irányítsuk utunkat. Hat-hét sziget tűnt föl a látóhatáron, valamennyi ugyanahhoz a csoporthoz tartozott és körülbelül öt-hat tengeri mérföld távolságban voltak egymástól, de egyikére sem volt kedvünk kimerészkedni. Mikor észak felől idejutottunk a *Jane Guy* fedélzetén, azt tapasztaltuk, hogy a rideg jeges vidék mindinkább elmarad mögöttünk - s ez bármennyire ellenkezett is a déli sarkról szerzett másféle adatokkal, mint tény, mégsem volt letagadható. Bolondság lett volna ennél fogva megkísérelni a visszafordulást észak felé - kivált ilyen késő évszakban. Egyetlen irány látszott a reménység számára nyitva. Elhatároztuk, hogy vakmerően délnek indulunk, a hol legalább megvolt az a lehetőség, hogy más szárazföldre akadunk és még inkább valószínű, hogy még enyhébb lesz az éghajlat.

Eddig azt találtuk, hogy a délsarki óceán, épúgy mint az északi, ment a hevesebb viharoktól és az erősebb hullámveréstől; de a canoenk, bármilyen nagy volt, törékeny alkotmányának bizonyult s azért szorgalmasan nekiláttunk, hogy olyan biztossá tegyük, amennyire a rendelkezésünkre álló csekély eszközökből kitellett. A csónak törzse nem volt jobb anyagból, mint fakéregből - egy ismeretlen fa kérgéből. A bordái szívós fűzfa-fonatból készültek, s teljesen megfelelték annak a célnak, a melyre szolgáltak. Az orrától a faráig ötven láb volt a hosszúsága, négytől hat lábíg a szélessége, és a mélysége átlag négy és fél - ezek a canoek tehát alakra nézve sokban különböztek a többi déltengeri vadakétól, a melyekkel már megismerkedtek a művelt nemzetek. Sohasem hittük el, hogy a tudatlan szigetlakók készítményei lettek volna, és néhány nap múlva ki is derült, mikor megkérdeztük a foglyunkat, hogy egy délibb szigetcsoporthoz lakóinak a keze alól kerültek ki s csak véletlenül jutottak ezeknek a barbároknak a birtokába. De a mit csónakunk tatarozására tehattunk, ez valóban édes-kevés volt. Fölfedeztünk néhány széles repedést mindkét végén s ezeket megpróbáltuk betömni egy gyapjú-zubbony rongyaival. A fölösleges, nagyszámú evezők segítségével a csónak orrában egy kis bástyafélét emeltünk, hogy dacolhassunk bármi hullámmal, a mely erről az oldalról elnyeléssel fenyegetne bennünket. Árbócz gyanánt fölállítottunk két evezőlapátot, egymással szemben, a csónak két oldalán, úgy hogy nem volt szükségünk keresztrúdra. Erre az árbóczra ráerősítettünk egy vitorlát, a mely ingeinkből készült - a mi nem került kis fáradságunkba, mivel a foglyunk semmi segítséget sem nyújthatott, bármennyire késznek mutatkozott, hogy részt vegyen munkánkban. A vászon láttára különös módon kezdett viselkedni. Nem tudtuk rávenni, hogy hozzányuljon vagy a közelébe menjen, remegett, mikor rá akartuk kényszeríteni és elkezdett kiabálni: *Tekeli-li*.

Mikor eként elkészültünk canoenk jókarba helyezésével, vitorlánkat dél-délkeleti irányba igazítottuk, hogy megkerüljük az előttünk levő csoport legdélibb szigetét. Mikor ez megtörtént, egyenesen dél felé fordítottuk a csónak orrát. Az időjárás semmiképen sem volt kellemetlennek mondható. Állandó, kedvező szél fújt észak felől, síma volt a tenger és sohasem nyugodott le a nap. Semmiféle jég nem mutatkozott; *nem is láttam egyetlen darabkát, mióta Benett-szigetének délkörét elhagytuk*. Valóban a víz hőfoka sokkal magasabb volt, semhogy bármi jég megmaradhatott volna benne. Miután megöltük a legnagyobb teknősbékát és ez nemcsak táplálékkal látott el bennünket, hanem elegendő vízzel is, tovább folytattuk útunkat, és semmi figyelemre méltó esemény nem történt talán hét-nyolcz napon keresztül, mialatt nagy távolságot tettünk meg dél felé, minthogy a szél nem hagyott cserben bennünket és egy igen erős áramlat is ugyanabba az irányba sodorta csónakunkat.

*Márczius 1.*¹⁴ Számos szokatlan tünemény már jelezni kezdte, hogy egy egészen új és csodálatos vidékre jutottunk. A déli látóhatárt állandóan egy magas, világosszürke pártorlasz zárta el, s néha hatalmas csíkokban lángolt föl, majd keletről nyugatra, majd nyugatról keletre vonult, aztán ismét egyenes vonalban tornyosult össze, - egy szóval előttünk tündökölt az Aurora Boreális, a sarki fény, összes vad változataiban, A ködpárák átlagos magassága, a mi nézőpontunkról ítélve, körülbelül huszonöt foknyi lehetett. A tenger hőfoka folyton folyvást növekedett és nagyon is észrevehető változás állott be a víz színében.

Márczius 2. Mai napon, ismételt kérdéseket intézve foglyunkhoz, sok apró részletet tudtunk meg arról a szigetről, a hol társainkat lemészárolták, lakósaikról és azok szokásairól, - de miért tartóztassam föl épen most ezekkel az olvasót? Csak ennyit mondok mégis: megtudtuk, hogy az egész csoport nyolcz szigetből állott, melyeknek egy közös uralkodójuk volt, a kit *Tsalemon*-nak vagy *Psalemoun*-nak hívtak s a legkisebb szigetek egyikén székel; - a fekete préme, a melyeket a harcosok viseltek, egy hatalmas termetű állattól származnak, melyek csak a király udvara melletti völgyben találhatók; - a csoport lakói nem készítettek más bárkákat, mint a lapos fenekű tutajokat; - a négy canoenál több nem volt a birtokukban s ezekhez is véletlenül jutottak egy nagyobb déli szigetről kerültek hozzájuk; - a foglyunk neve *Nu-nu* volt; - Bennett-szigetéről nem tudott semmit; - és az a sziget, a melyen voltunk, a *Tsalal* nevet viselte. A *Tsalemon* és *Tsalal* szavak kezdetén egy elnyújtott sziszegő hang volt, a melyet nem tudtunk utánaejteni, bármennyire próbáltuk is, és teljesen hasonlított a fekete bölömbika rikoltozásához, a melyet a dombtetőn fogtunk.

Márczius 3. A víz melegsége valóban figyelemre méltó volt, színe pedig gyors változáson ment át, nem volt többé átlátszó, hanem olyan sűrűségű és árnyalatú, mint a tej. Közvetlen közelünkben rendszeren símának mutatkozott, sohasem vert olyan hullámot, hogy veszélyt okozott volna, - de gyakran meglepődve láttuk, hogy jobb- és baloldalt, különböző távolságban, hirtelen heves mozgásnak indul a víz felülete, - s arra is rájöttünk, hogy ezt mindig megelőzte a párának vad föllobbanása déli irányban.

Márczius 4. Ma azzal a szándékkal, hogy kibővítem a vitorlánkat, mivel az északi szél ereje észrevehetően csökkent, kihúztam a kabátzsebemből egy fehér zsebkendőt. Nu-nu a könyököm-nél ült s a mint a vászon véletlenül az arcába csapódott, hirtelen heves görcs fogta el. Utána elálmosodott és elvesztette eszméletét, csak időnként suttozta halkan: *Tekeli-li! Tekeli-li!*

Márczius 5. A szél teljesen elült, de azért láthatóan sebesen haladtunk dél felé, olyan erős volt az áramlat sodra. És valóban, bármennyire természetesnek látszott, hogy aggodalommal nézzünk az események fordulója elé, - mégsem éreztünk semmi félelmet. Peters arcán semmi ilyesféle nem volt észrevehető, bár néha olyan kifejezés ült ki a szemeire, a melyen nem tudtam keresztülhatolni. A sarki tél ott állt előttünk, - de semmi borzalmat nem hozott magával. Testemet-lelkemet valami zsibadság fogta el, - valami álmos érzés, - ez volt az egész.

Márczius 6. A szürke párák több fokkal magasabba hágtak a látóhatáron, de fokként elvesztették szürke színüket. A víz forrósága rendkívüli fokra hágott, kellemetlen volt hozzáérni és a tejszínű árnyalat mind jobban érvényesült. Ma egészen a canoe közelében kezdett nyugtalankodni a víz. Vele egyidőben, mint rendszeren, a párák föllobbantak az ég tetején, míg az alján egy pillanatra szétnyíltak. Finom, fehér por, hamúhoz hasonló, - de kétségtelenül nem az, - hullott a canoera és jókora darabon a környező vízre, mikor a pára lobogása megszűnt és a víz mozgása is megnyugodott. Nu-nu az arcára vetette magát a csónak fenekén és semmiféle rábeszéléssel nem tudtuk rábirni, hogy fölkeljen.

¹⁴ Érthető okokból nem kezeskedhetem a keltezéseim pontosságáért. Csak azért írom le őket, hogy világosabb legyen az elbeszélésem, különben egészen úgy, a hogy czeruzajegyzéseimben találtam.

Márczius 7. Megkérdeztük Nu-nut, hogy miért pusztították el honfitársai a mi embereinket; de úgylátszik, annyira erőt vett rajta a rettegés, hogy nem tudott semmi értelmes feleletet adni. Csökönyösen feküdt a csónak fenekén; és mikor megismételtük a kérdéseinket, csupán ostoba taglejtésekkel felelt, például fölemelte mutató-ujjával felső ajakát s megmutatta az alatta levő fogakat. Ezek feketék voltak. Azelőtt sohasem láttuk semmi Tsalai-beli lakósnak a fogait.

Márczius 8. E napon a víz elsodorta mellettünk egyikét azoknak a fehér állatoknak, a melynek megjelenése akkora fölindulást keltett a vademberek között Tsalal partján. Kihalásztam volna a tengerből, de hirtelen valami bágyadtság vett rajtam erőt, úgy hogy abban hagytam. A víz heve egyre növekedett s az ujjunkat már nem tudtuk beletartani. Peters keveset beszélt és én nem tudtam mire vélni a fásultságát. Nu-nu fölsóhajtott s kiadta lelkét.

Márczius 9. Az említett hamuszerű por folyton hullott reánk, rengeteg mennyiségben. A köd-torlasz a déli égen hihetetlen magasságban fogta el a látóhatárt és kezdett mind határozottabb alakot öltetni. Nem tudom máshoz hasonlítani, mint egy végtelen zuhataghoz, a mely némán hömpölygött alá a tengerbe valami óriási és messzi bástyafokról az égből. Ez a roppant függőny egész terjedelmében elfogta a déli látóhatárt. De egyetlen hang nem hallatszott felőle.

Márczius 21. Sívár sötétség borult reánk - de az óceán tejszínű mélységeiből valami ragyogó fény szivárgott föl, a mely ellepte a bárka oldalait. Szinte eltemetett bennünket a fehér hamvas zápor, a mely egyre hullott ránk és a canoera, de rögtön vízzé olvadt, a mint a tengerbe jutott. A zuhatag csúcsa teljesen elveszett a homályban és a messzeségben. Pedig észrevehetően közeledtünk feléje, még pedig borzalmas gyorsasággal. Időnként széles nyílások mutatkoztak rajta, melyek csak pillanatig tartottak, de ezekből a repedésekből, melyek mögött lenge és bizonytalan képeknek összevisszasága látszott, hatalmas, elragadó erővel, de zajtalanul áramlottak ki a szelek, melyek föltépték útjokban a lángbaborult óceánt.

Márczius 22. A sötétség tapinthatóan növekedett, s már csupán a víz fénye enyhítette, a mely az előttünk levő fehér függőnyt tükröztette vissza. Számos óriási és halvány-fehér madár röppent elő a kárpit mögül és örökös rikoltozásuk ez volt: *Tekeli-li!* a mint eltűntek a szemeink előtt. Ilyenkor Nu-nu összerездült a bárka fenekén, de mikor megnéztük, láthattuk, hogy a lelke régen elköltözött. És most belesodródottunk a függőny mélyébe, s az meghasadt előttünk és magába ölelt bennünket. De íme, elállotta útunkat egy lepedőbe burkolt emberi alak, a mely sokkal nagyobb volt árnyaiban, mint a föld bármely lakója. És bőrének színe olyan makulátlan fehér volt, miként a hó.

JEGYZET.

Ismereteseek azok a körülmények, melyek a minap mister Pym hirtelen és sajnálatos halálát előidézték. A közönség olvashatta a napilapokban. Félő, hogy a néhány hátralevő fejezet, a mely regényét befejezte volna, és a melyet átnézés céljából még magánál tartott, mialatt a fönt közölt rész már sajtó alatt volt, pótolhatatlanul elveszett annak a balesetnek következtében, melybe maga is belepusztult. De lehet, hogy másképen áll a dolog s az iratok még előkerülhetnek: akkor okvetlenül a közönség rendelkezésére fogjuk őket bocsátani.

Minden eszközt megmozgattunk, hogy a hiányt pótoljuk. Poe úr, a kinek nevét a bevezetésben említettük és a ki az ott mondottak alapján képes volna az ürt betölteni, lemondott erről a megtiszteltetésről - egyrészt azért, mivel csak igen megbízhatatlan adatok állottak rendelkezésére, másrészt mivel teljességgel kétségbevonta a történet utolsó részleteinek igaz voltát. Peters, a ki némi fölvilágosítást adhatna, még életben van, és Illinoisban lakik, de jelenleg nem lehet vele összeköttetésbe jutni. Lehet, hogy ha később előkerül, meg fogjuk tőle tudni a szükséges adatokat, melyek mister Pym történetének befejezéséhez szükségesek.

Az utolsó két-három fejezet elveszte (mert csupán két-három fejezetről lehet szó) annál sajnálatosabb, mivel kétségtelenül ezek tartalmazták magára a déli sarkra vonatkozó följegyzéseket vagy legalább is olyan vidékekről szólottak, melyek ennek közvetlen közelében voltak. A mi pedig a szerzőnek állításait illeti, azokat a legközelebb igazolni fogja vagy megcáfolni az állami expedíció, mely éppen a déli sark felé van készülöben.

Egy pontban azonban néhány megjegyzéssel szolgálhatunk; és e jegyzet írója nagyon örülne, ha e téren való megfigyelései alkalmasok volnának arra, hogy némiképen megerősítsék a fönt közölt különös események hitelét. Célunk pedig azokra a hasadékokra, melyeket fölfedezőink Tsalal szigetén találtak, és azokra az ábrákra, melyek a XXIII. fejezetben láthatók.

Pym úr minden commentár nélkül közli a hasadékok ábráit és egész határozottsággal azt állítja az utolsó hasadékban talált *rovásokról*, hogy különös módon valamely ábécé betűihez hasonlítanak, mégis biztosra veszi, hogy *nem azok*. Ez az állítása annyira igaznak látszik és annyira meggyőzők a bizonyosságai, t. i., hogy a fenéken, a porban talált szilánkok teljesen beleillettek a falon lévő rovasokba, hogy kénytelenek vagyunk elismerni az író állításának igazságát, legalább egy józaneszű olvasó sem állíthatja az ellenkezőjét. De ha tekintetbe vesszük az összes ábrákat, igen különös következtetésekre kell jutnunk (a melyek szoros kapcsolatban vannak az elbeszélés folyamán elszórt állításokkal), s azt hisszük, itt a helye, hogy egy-két szót szóljunk róluk, - annál is inkább, mivel a kérdéses következtetések kétségkívül elkerülték Poe úr figyelmét.

Ha az első, második, harmadik és ötödik ábrát összekapcsoljuk egymással, még pedig pontosan abban a sorrendben, a mint a hasadékok egymásra következtek, csupán az apró oldalelágazásokat vagy boltozatokat hagyjuk el (melyek, mint emlékezni fognak, csupán arra szolgáltak, hogy a fő-szakadékokat egymással összekössék és teljesen eltérő jellegűek voltak), akkor egy ethiopiai ige gyökerét kapjuk, - ezt a gyökeret: a mi annyit jelent „sötétleni”, - s ebből származnak az összes származék-szók, a melyek azon a nyelven sötétséget vagy árnyékot jelentenek.

A mi pedig a negyedik ábrán látható rovasok közül a „baloldalit vagy legészakibbat” illeti, több mint valószínű, hogy Petersnek volt igaza, hogy ezek a hieroglyphha-szerű bemetszések valóban művészi kéz nyomai, és emberi alakot akarnak ábrázolni. Lapozza föl az olvasó az ábrát és győződjék meg róla, ha tud, hogy csakugyan megvan minden hasonlóság; de a többi

rovás is teljesen megerősíti Peters ötletét. A felső sor kétségkívül az arab igegyökér: „fehérleni,” melyből a fehérség és a ragyogás többi származékai erednek. Az alsó sor nem olyan világos. A betük kissé széthullottak és összetöredezték; még sincs semmi kétség, hogy teljes egészükben ezt az egyiptomi szót jelentik: **𓆎𓅓𓏏𓏏𓆎** „a dél vidéke.” Meg kell jegyezni, hogy ezek a magyarázatok teljesen megerősítik Peters véleményét a „legészakibb” rovás tekintetében. Az emberi alak kinyújtott karja dél felé mutat.

Ezek a következtetések természetesen tág mezőt nyitnak mindenféle elmélkedésre és izgató találgatásra. Talán kapcsolatba kellene hozni őket az elbeszélés egyéb kevésbé részletezett eseményeivel; bár az összefüggés láncza így sem lesz teljessé. *Tekeli-li!* ez volt a megrémült tsalaki lakosok kiáltása, mikor meglátták a *fehér* állat hulláját, melyet a tengerből kihalásztak. Ez volt a fogoly tsalali remegő jajsza, mikor a Mister Pym birtokában levő *fehér* tárgyakkal érintkezésbe jutott. Ez volt a gyorsröptű óriási *fehér* madarak rikoltozása is, melyek a Dél párás *fehér* függönye mögül fölszálltak. Tsalal szigetén pedig semmi *fehér* nem volt, és viszont semmi más nem került az utazók szeme elé további útjukban. Nem lehetetlen, hogy *Tsalal*, a szakadékok szigetének a neve, gondos philológiai vizsgálat után valami összefüggést árul el magukkal a szakadékokkal vagy valami rokonságot azokkal az ethiopiai betűkkel, melyek olyan rejtélyes módon voltak fölírva a hasadék falára.

„Belevéstem ezt a hegyekbe, és bosszúmat beleírtam a szikla porába.”

A MORGUE-UTCZAI GYILKOSSÁG.

Milyen éneket énekeltek a szirének, vagy milyen nevet vett föl Achilles, mikor asszonyok közé rejtőzködött: bármennyire zavarbaejtő kérdések, még sincsenek túl minden hozzátvetőleges megfejtés határain.

Sir Thomas Browne.

Az a szellemi tehetség, melyet elemzőnek szoktunk nevezni, magában véve nagyon kevésbé elemezhető. Csak eredményei után tudjuk igazán megbecsülni. Tudjuk róla, egyebek közt, hogy annak, a ki a rendesnél nagyobb mértékben rendelkezik ezzel a tehetséggel, a legélénkebb örömeket szokta szerezni. A hogyan az izmos ember élvezetet talál a saját testi erejében, és kedve telik az olyan gyakorlatokban, a melyek izmait mozgásba hozzák, úgy gyönyörködik az elemzésre hajló egyén abban a szellemi tevékenységben, a mely *kibogozza* a rejtélyeket. Örül még a legközönségesebb foglalkozásnak is csak táplálják valahogyan a szenvedélyét. Bolondja a rejtvényeknek, tréfás kérdéseknek, titkos írásoknak; és a megfejtésükben oly mértékű *éleslátás*-ról tesz tanúságot, mely a közönséges észjárás előtt természetfölöttinek látszik. Eredményei, a melyekre a legbensőbb és legszabatosabb módszerrel jutott, valóban mindenképen az intuitio gyümölcseinek tetszenek.

A megfejtésnek ezt a tehetségét valószínűleg nagyban fejlesztik a matematikai tanulmányok, különösen pedig azoknak a legmagasabb fajtája, melyet helytelenül és pusztán visszafelé haladó eljárása miatt neveztek el *par excellence* elemzőnek. Pedig a számolás magában véve még nem elemzés. A sakkjátékos példának okáért megteszi az egyiket, a nélkül, hogy a másikkal törődne. Ebből az következik, hogy a sakkjátéknak az ész fejlesztésére gyakorolt hatását sokban félreértik. Azonban én most nem szándéksom tanulmányt írni, csupán előszóval akarok ellátni egy némileg különös elbeszélést és ez alkalommal néhány futó megjegyzést szeretnék tenni; épen azért kijelenthetem, hogy a gondolkodó elme magasabb tehetségeit sokkal élénkebben és nagyobb haszonnal foglalkoztatja az igénytelen ostáblajáték, mint a sakknak minden tökéletességgel kidolgozott léhasága. Az utóbbiban, hol az egyes figurák különböző és *bizarr* mozdulatokat tehetnek, különböző és változó értékük van, azt, a mi csupán bonyodalmas, rendesen összezavarják azzal, a mi igazán mély (hiszen ez nem szokatlan tévedés.) A sakkjátékhoz elsősorban megfeszített *figyelem* kívánatos. Ha ez csak egy pillanatra ellankad, ha a legkisebb hiba történik, akkor abból hátrány vagy vereség származik. Minthogy a lehető mozgások nemcsak sokfélék, hanem szövevényesek is, annál könnyebben megeshetik az elvétel; és tíz közül kilencz esetben inkább a figyelmesebb, mint az élesebb eszű játékos a nyertes. Az ostáblánál azonban, hol a mozdulatok *egyformák* és csak kevés változatosságot tűrnek, a vigyázatlanság lehetőségei kisebbek s a pusztá figyelemre aránylag nincs nagy szükség, a mi elsőbbséget az egyik fél a másik fölött elér, azt egyedül nagyobb *éleslátásának* köszönheti. Hogy egy példával szemléltessük a dolgot - vegyük föl, hogy egy ostábla-játékban az összes figurákból csupán a négy dáma maradt meg, ennél fogva tehát semmi vigyázatlanság már nem történhetik. Nyilvánvaló, hogy a győzelmet (föltéve, hogy a két játékos teljesen egyforma) csak valami *rendkívüli* mozdulat döntheti el, a mi viszont csak az ész emberfölötti megerőltetéséből származhatik. Megfosztva rendes fegyvereitől, az elemző gondolkozású játékos ellenfelének játékmódorába veti át magát, azonosítja magát vele és nem egyszer megtörténik ilyenkor, hogy egy szempillantásra észreveszi az egyetlen eljárást (néha valóban nevetségesen egyszerű eljárást), melylyel ellenfelét tévedésbe ejti, vagy hamis számításba viszi.

A whist-játék már régóta nevezetes a számító képességre való befolyásáról; és sok kiváló eszű emberről tudjuk, hogy látszólag érthetetlen gyönyörűsége telik benne, míg a sakkot, mint léha játékot, kerüli. Kétségkívül nincsen semmi hozzáfogható, a mi annyira próbára tenné az elemző képességét. A legjobb sakkjátékos a földkerekségén aligha több, mint csupán a legjobb sakkjátékos; de a whistben való kiválóság magával hozza azt a tehetséget, hogy az illető sikert fog aratni mindazon fontosabb vállalkozásokban, hol az ész ész ellen küzd. Ha kiválóságról beszélek, értem azt a tökéletességet a játékban, mely magában foglalja az összességet mindazon fogásoknak, a melyekből tisztességes úton előnyhöz lehet jutni. Ezek nemcsak sokfélék, hanem bonyolultak is, és gyakran a gondolkodás oly mélységeiben rejtőzködnek, a melyek teljesen hozzáférhetetlenek a közönséges emberi értelem számára. Feszülten figyelni annyi, mint határozottan emlékezni; és eddig a pontig a gondolkozó sakkjátékos is megállja a helyét a whistben; mert a Hoyle-féle szabályok (a melyek különben a játék külsőségeire vonatkoznak) önmagukban megfelelnek és közérthetőek. Így ha valakinek hű emlékező-tehetsége van és „a könyv” szerint játszik, azt úgy szokták tekinteni, mint a lehető legjobb játékost. De épen a pusztá szabályok határain túl tűnik ki tulajdonképpen a tehetséges elemző ügyessége. Csöndben egész sereg megfigyelést tesz és következtetést von le. Így tesznek talán a társai is; és a különbség a megszerzett tapasztalatok terjedelmében nem annyira a következtetések értékétől függ, mint inkább a megfigyelés minőségétől. A bökkenő ott kezdődik, hogy *mit* kell megfigyelni. A mi játékosunk egyáltalában nem korlátozza magát; csak azért, mert célja játék, nem riad vissza attól, hogy következtetéseket vonjon le olyan dolgokból, a melyek a játékon kívül vannak. Vigyáz a saját partnere arcvonásaira és gondosan összehasonlítja összes ellenfeleivel. Megfigyeli, mint vannak elrendezve a kártyák mindegyik kézben; gyakran meg tudja számolni egyenként az adutokat és nagy kártyákat csupán azokból a pillantásokból, a melyekkel birtokosaik rájuk tekintenek. Megjegyez magának minden változást az arcvonásokban az egész játék lefolyása alatt és valóságos gondolat-tőkét gyűjt magának a bizonyosság, a meglepetés, a győzelem vagy a bosszúság kifejezésének különbségeiből. Abból a módból, a hogy ellenfele megtesz egy ütést, meg tudja ítélni, vajjon tud-e még egyet tenni. Rögtön ráismer a cselre, pusztán a kézmozdulatból, mely a kártyát az asztalra veti. Egy elejtett vagy vigyázatlan szó, egy kártya véletlen leesése vagy megfordítása, de főként a kísérő aggodalmas vagy gondtalan tekintet, a melylyel birtokosa újra fölveszi; az ütések száma és elrendezése; a zavar, a tévovázás, a mohóság vagy nyugtalanság - mind adatokat szállít az ő látszólagosan ösztönszerű megfigyelői képességeinek, arra vonatkozólag, hogy milyen a dolog valódi állása. Az első két-három fordulat megjátszása után, egészen pontosan tudja, hogy minden kézben mi van, s ennél fogva a kártyáit azzal a tökéletes biztonsággal adja ki, mintha a többiek mind kifordított lapokkal játszanának.

Az elemző tehetséget nem szabad összetévesztetni az egyszerű eszességgel; mert míg az elemző képességgel szükségszerűen együtt jár az eszeség, addig az eszes emberek gyakran föltűnően képtelenek az elemzésre. A szerkesztő és kombináló erő, melylyel az eszeség rendesen együtt jár és a melynek a phrenologusok (azt hiszem tévesen) külön szervet jelölnek ki, minthogy ősi képességnek tekintik, ez az erő, mondom, gyakran volt megfigyelhető olyanoknál, kiknek az értelme máskülönben a bárgyúsággal volt határos, úgy hogy ez már többször magára vonta a moralisták figyelmét. Az eszeség és az elemző tehetség között valóban nagyobb különbség létezik, mint a képzelődés és a képzelő tehetség között, bár jellegük nagyon is hasonlatos. Ki fog derülni tényleg, hogy az eszes ember mindig képzelődő, míg az *igazi* képzelő tehetséggel megáldott sohasem szűkölködik az elemző képesség nélkül.

Az elmondandó történet némi világosságot fog deríteni az olvasó előtt az ekként előre bocsátott fejtegetésekre vonatkozólag.

Az 18.. év tavaszát és nyarának egy részét Párisban töltöttem, hol megismerkedtem egy bizonyos C. Auguste Dupin nevű úrral. Ez a fiatalember igen előkelő, sőt neves családból

származott, de a balszerencse különböző csapásai következtében olyan nyomorúságra jutott, hogy megtört minden ellenálló képessége, elhanyagolta társadalmi összeköttetéseit és nem törődött többé vele, hogy vagyonát visszaszerezze. Hitelezői előzékenysége következtében még birtokában maradt örökségének egy csekély töredéke; és az ebből származó jövedelem segítségével mégis csak sikerült a legnagyobb takarékossgal valahogy eltengődnie, csak a legszükségesebbekre szorítkozva, nem törve magát az élet fölöslegei után. Egyetlen fényűzése a könyvek voltak, és ezek Párisban könnyen megszerezhetők.

Első találkozásunk a Montmartre-utca egy sötét olvasótermében történt, hol véletlenül mindketten ugyanazt az igen ritka és híres könyvet kerestük s így szorosabb ismeretségbe jutottunk. Azóta ismételten találkoztunk. Rendkívül érdekelt engem a kis családi történet, melyet részletesen elmondott nekem azzal a nyíltsággal, a melyre csak francia ember képes, mikor saját magáról beszél. Óriási olvasottsága is meglepett; mindenek fölött azonban valósággal megigézte a lelkemet képzeletének vad hevével és életfrissességével. Minthogy Párisban őt is ugyanazok a tanulmányok érdekelték mint engem, éreztem, hogy egy ilyen embernek a társasága mérhetetlen kincset jelent számomra; és ebből az érzésből nem csináltam titkot előtte. Végre megállapodtunk abban, hogy míg én Párisban fogok tartózkodni, meg fogjuk osztani a lakásunkat; minthogy az én anyagi körülményeim jobban megengedték, abban a helyzetben voltam, hogy kibérelhettem és bebútorozhattam, közös lelkiállapotunk kissé phantasztikus és melancholikus hajlamainak megfelelő stílusban, egy kis viharverte és grotesque házikót, mely régóta lakatlan volt, bizonyos babonás mendemondák miatt, melyek felől nem igen kérdezősködtünk. Ebbe a düledező viskóba hurczolkodtunk tehát a Faubourg St. Germain egyik félreeső és elhagyatott részében.

Ha a világ tudomást szerzett volna arról, micsoda életmódot folytattunk ezen a helyen, bizonyára bolondoknak tartott volna bennünket, - bár valószínűleg igen ártalmatlan bolondoknak. Visszavonultságunk tökéletes volt. Látogatót nem fogadtunk. Valóban, még saját korábbi bajtársaim előtt is gondosan eltitkoltam kolostori magányom helyét; viszont Dupin már évek óta megszakított mindennemű ismeretséget Párisban. Csupán saját magunk társaságának éltünk.

Barátom egyik furcsa bogara (mi másnak nevezzem?) abban állott, hogy szerelmes volt az éjszakába - az éjszaka kedvéért; mint minden más bizarrságába, ebbe is nyugodt és teljes odaadással vettem bele magamat, s engedtem, hogy vad szeszélyei magukkal ragadjanak. Csakhogy a sötét istennő nem akart örökké rendelkezésünkre állani; igyekeztünk tehát jelenlétét másképen elővarázsolni. Az első hajnali szürkületkor bezártuk az öreg ház nehéz fatábláit és meggyújtottunk egy pár gyertyát, melyek erős illatuk mellett csak igen gyöngye és kísérteties világosságot terjesztettek. Ezek segítségével lelkünket álmokba ringattuk - olvasgattunk, irkáltunk, beszélgettünk, míg az estharang a valódi sötétség beálltáról nem értesített. Akkor kimentünk és belevetettük magunkat az utcák tömkelegébe, hol karonfogva folytattuk nappali beszélgetéseinket, vagy elkóboroltunk messze, a késő éjszakába, keresve a népes város vadul lobogó fényei és vak árnyékai között azt a végtelen sok szellemi ingert, a mit a nyugalmas megfigyelés nem nyújthat.

Ilyen alkalmakkor hányszor kellett észrevennem és megcsodálnom (bár eszmékben való gazdagsága után el lehettem készülve rá) Dupin barátom különös elemző tehetségét. Mintha ő maga is mohó örömet talált volna gyakorlásában, - ha nem is épen azért, hogy kérkedjék vele - és nyíltan bevallotta, hogy ez mennyi élvezetet szerez neki. Azzal dicsekedett halk, göcögő nevetéssel, hogy a legtöbb ember olyan előtte, mintha ablakot viselne a mellén, s állításait rögtön saját magamon bizonyította be megdöbbenően találó megfigyeléseivel. Modora ilyenkor hideg és szórakozott volt; szemei elvesztették minden kifejező képességüket; míg hangja, mely máskor zengő tenor volt, hirtelen magas fehangba szökött át, és ha nem kíséri

kiejtésének teljes szabadosága és biztonsága, sértőnek lehetett volna mondani. Ha ilyen lelkiállapotában megfigyeltem, gyakran eszembe jutott a régi tanítás a lélek megoszlásáról, és azzal szórakoztam, hogy Dupint kettős lénynek képzeltem - alkotónak és elemzőnek.

Ne gondolják azonban mindabból, a mit épen mondtam, hogy valami titokzatos eseményt akarok részletezni vagy valami regényt firkálni. A mit ebben a francziában leírtam, az nem egyéb, mint egy fölizgatott vagy talán beteges lelki állapotnak az eredménye. De talán egy példa fog leginkább fogalmat adhatni arról, miféleké voltak megjegyzései ebből az időből.

Egy éjszaka egy hosszú, piszkos utcán baktattunk lefelé, a Palais Royal közelében. Mindketten el voltunk foglalva gondolatainkkal, egyikünk sem ejtett ki egyetlen szótagot legalább negyedóra óta. Egyszerre csak Dupinból kitört a szó:

- Nagyon alacsonytermetű a ficzkó, annyi szent, jobban beillenék a variété-színházba.

- A felől nem is lehet kétség, - feleltem önkéntelenül, s első pillanatra észre sem vettem (annyira el voltam merülve gondolataimba), hogy barátom megjegyzésével mennyire belelalt elmélkedéseim menetébe. De tüstént észbe kaptam, és mi sem volt nagyobb meglepetésemnél.

- Dupin, - szóltam elkomolyodva - ez már felülmúlja értelmemet. Kereken ki kell mondanom, hogy oda vagyok az ámulattól, és alig tudok hinni a fülemnek. Hát hogyan tudhatta ön, hogy a kire gondoltam, az - ? - Itt megállottam, hogy minden kétségen kívül megállapítsam, vajjon igazán tudja-e, kire gondoltam.

- Az Chantilly volt, - mondotta Dupin, - de hát miért nem folytatja? Épen arról morfondírozott magában, hogy azzal a jelentéktelen termetével sehogysem illik a tragédiába.

Valóban e tárgy körül forogtak a gondolataim. Chantilly egykor csizmadia volt a Saint-Denis-utcában, de belebolondulva a színházba, megpróbálkozott Xerxes szerepével, Crébillon tragédiájában, és mint köztudomású, becsvágya köznevetségénél egyebet nem aratott.

- De az Isten szerelméért, - kiáltottam, - hát miféle módon, - ha ugyan emberi módon történt - tudott behatolni lelkem mélyére? - A valóságban sokkal jobban el voltam képedve, semmint be mertem volna vallani.

- A gyümölcskereskedő volt, - felelte a társam, - a ki önt arra a következtetésre vezette, hogy a talpfoltozó mester nem volt elég természetes ahhoz, hogy Xerxest játszassa és egyáltalában az ilyenféle szerepeket.

- A gyümölcskereskedő! - igazán megdöbbszent - semmiféle gyümölcskereskedőről nem tudok.

- Hát az az ember, a ki belebotlott önbe, mikor befordultunk az utcába - nincs egy negyed-órája.

Akkor jutott eszembe, hiszen igaz, egy gyümölcsös, fején hatalmas kosár almával, véletlenül majdnem feldöntött, mikor kiléptünk a C-utczából abba az átjáróba, hol most állottunk; de hogy ennek mi köze Chantillyhez, azt igazán nem tudtam megérteni.

Pedig Dupinben egy szem hamisság nem volt.

- Majd megmagyarázom - mondotta - és hogy mindent világosan megértsen, elsorolom visszafelé az ön gondolatainak a menetét attól a pillanattól kezdve, mikor megszóltam, egészen a szóbanforgó gyümölcsössele való találkozásunkig. A láncznak a fontosabb szemei a következők: Chantilly, Orion, dr. Nichols, Epicurus, sztereotómia, az utca kövei, a gyümölcsös.

Kevés ember van, a ki ne próbálta volna meg egyszer-másszor életében, hogy visszafelé tegye azokat a lépéseket, amelyekkel saját gondolkodásában bizonyos következtetésekre

jutott. Ez a foglalkozás gyakran rendkívül érdekes; és a ki megkísérli, először fölötte meg szokott lepődni azon, hogy látszólag milyen szörnyű távolság és összefüggéstelenség van a kiinduló és a végső pont között. Ilyen volt az én hüledezésem is, mikor franczia barátom ezeket a szavakat mondotta és kénytelen voltam elismerni, hogy igazat beszélt. Ő azonban folytatta:

- Épen lovakról beszélgettünk egymással, ha jól emlékszem, mielőtt elhagytuk volna a C-utczát. Ez volt utolsó beszéd tárgyunk. A mint befordultunk ebbe az utczába, egy gyümölcsös, hatalmas kosár a fején, rohant el mellettünk, s önt fellökte, úgy hogy majdnem egy kőrákásra esett, a mely épen az úttest javítására volt ott összehordva. Ön rálépett az egyik ingó kőre, megcsúszott, megrándította egy kissé a bokáját, a mi látható kellemetlenséget és bosszúságot okozott, néhány szót is dünnyögött, megfordult és megnézte a kőrákást, aztán hallgatagon tovább ment. Különben alig vigyáztam arra, a mit tett, de a megfigyelés egy idő óta második természetemmé vált.

- Ön a földre szegezte szemeit - mérges pillantásokkal szemlélve a lyukakat és réseket a kövezeten, (úgy hogy észrevettem, hogy a kövek járnak az eszében), míg el nem értük ezt a kis sikátort, a melyet Lamartineról neveztek el, s mely kísérletképen egymáshoz illesztett és vakolt kőkoczkákkal van kirakva. Itt arcza földerült és ajkai megrebbentek, úgy hogy semmi kétségem nem lehetett, hogy a sztereotómia szót ejtette ki, melyet - nem csekély nagyzólással - az efajta kövezésre szoktak alkalmazni. Tudtam, hogy ön nem ejtheti ki a sztereotómia szót, a nélkül, hogy az atómokra ne gondolna s ekként Epicurus elméleteire; s minthogy nemrégiben sokat vitatkoztunk erről a tárgyról és én megemlítettem önnek, hogy milyen különös, bár senki sem vette észre: a nemes görög bizonytalan sejtelmeit mennyire igazolta a mai kosmogonikus fölfogás a ködfoltokra nézve, - éreztem, hogy önnek okvetlenül föl kell emelnie szemeit az *Orion* csillagképben látható nagy ködfoltra és szinte bizonyosra vettem, hogy ezt meg fogja tenni. Valóban fölpillantott; s így láttam, hogy pontosan követtem gondolatai menetét. Nos hát, abban a keserű támadásban, mely tegnap megjelent a *Musée*-ben Chantilly ellen, a satirikus költő néhány csípős megjegyzést tett a foltozó varga névváltozására, mikor a csizmát fölcserélte a kothurnussal, s ezt a latin verssort idézte, melyről azóta sokat beszélgettünk:

Perdidit antiquum litera prima sonum.¹⁵

Elmondtam önnek, hogy ez a vers Orionra vonatkozott, melyet régebben Urionnak írtak és minthogy néhány tréfás megjegyzést is fűztem hozzá, tudtam, hogy nem fogja elfelejteni. Világos volt tehát, hogy a két képzet: Orion, és Chantilly össze fog az ön gondolataiban kapcsolódni. S hogy ez valóban megtörtént, azt észrevettem arról a mosolyról, mely végigfutott ajkán. Ön a szegény csizmadia vesszőfutására gondolt. Eddig ön kissé görnyedten haladt mellettem, most egyszerre egész magasságában kiegyenesedett. Biztos voltam, hogy Chantilly alacsony termetére gondolt. Ekkor szakítottam félbe gondolataimat azzal a megjegyzéssel, hogy valóban alacsonytermetű ficzkó ez a Chantilly és jobban beillenék a variétészínházba.

Nem sokkal e jelenet után a *Gazette des Tribunaux* (Törvényszéki lapok) esti kiadásában lapozgattunk, mikor a következő cikk ragadta meg figyelmünket:

Borzalmas kettős gyilkosság. - Ma reggel három óra tájban a Szent Rókus városrész lakóit több egymást követő, borzasztó sikoltozás riasztotta föl álmukból. A kiáltások nyilvánvalóan egy morgue-utczai ház negyedik emeletéről származtak, melyen az egyetlen lakó, egy bizonyos Madame L'Espanaye, foglalt el a lányával, Mademoiselle Camille L'Espanaye-vel.

¹⁵ Az első betű elvesztette egykori hangzását.

Némi késedelem után, melyet az okozott, hogy hiába igyekeztek a rendes módon a házba jutni, feszítővassal betörték a nagy kaput és nyolcz-tíz szomszéd két rendőr kíséretében behatolt. Közben a sikoltozás megszűnt, de a mint a társaság fölrontott az első emeletre, két vagy több durva hangot lehetett hallani heves czivakodásban egymással; az egész úgy hallatszott, mintha a ház felső részéről származott volna. Mikor fölérték a második emeletre, a hangok is elnémultak és minden tökéletes csöndbe borult. A társaság behatolt a lakásba és szobáról-szobára rohant. Mikor eljutottak egy tágas hátsó szobába (melynek ajtaja kulccsal volt belülről bezárva, úgy hogy be kellett törni) olyan látvány tárult eléjük, mely az összes jelenlevőket megdöbbenéssel, vegyes rémülettel töltötte el.

A szobában a legnagyobb rendetlenség uralkodott, a butorok össze voltak törve és szerteszét dobálva minden irányban. Csak egy ágy volt a szobában és ebből ki volt hanyva az ágynemű és a padlóra szórva. Egy széken egy vérfoltos borotva feküdt. A kandallón két-három hosszú, vastag, ősz női hajcsomó hevert, szintén vérrel bemocskolva, s olyan állapotban, mintha tövestől tépték volna ki. A padlón találtak négy Napoleon-aranyat, egy topáz-fülbevalót, három nagy ezüstkanalat, három kisebb kanalat algiri fémből és két zacskót, mely közel négyezer francot tartalmazott aranyban. A sarokban egy kihúzó-szekrény állott, melynek fiókjai ki voltak rángatva és láthatólag kifosztva, bár még sok holmi maradt bennük. Egy kis vasládikára is akadtak az ágynemű (nem az ágy) alatt. Nyitva volt, a kulcs a zárban. De nem találtak benne egyebet néhány régi levélnél és más jelentéktelen írásoknál.

L'Espanaye asszonynak semmi nyoma nem volt, de a kandalló tűzhelyén fölgyülemlett rendkívüli mennyiségű korom arra indította a vizsgálódókat, hogy közelebből szemügyre vegyék a kürtöt és íme (borzasztó elmondani) ott találták a leány holttestét, fejjel lefelé. Úgy kellett kiránczigálni, mert meglehetősen magasságban volt beleszorítva a szűk nyílásba. A tetem még egészen meleg volt. Mikor megvizsgálták, számos horzsolást találtak rajta, a mit kétségtelenül az okozott, hogy erőszakkal volt a kürtőbe gyömöszölve és ép olyan erőfeszítéssel kellett onnan kihúzni. Az arczon több erősebb karmolás látszott, a torkon sötét foltok és mély körömnymok, mintha fojtogatás okozta volna a leány halálát.

Miután alaposan keresztül-kasul kutatták az egész házat, a nélkül, hogy egyebet is leltek volna, a társaság a ház mögött levő keskeny, kövezett udvarba ment, a hol ráakadtak az öreg asszony testére. A nyaka át volt vágva olyan alaposan, hogy mikor föl akarták emelni a hullát, a fej levált róla. A test és fej borzalmasan meg volt csonkítva, kivált az előbbiben alig lehetett ráismerni emberi formájára.

Mindeddig, a mennyire tudjuk, a hatóságnak a leghalványabb sejtelve sincs arról, hogy ki követhette el ezt a rejtelmes és borzasztó gyilkosságot.

A következő napon az ujság a következő kiegészítő részleteket hozta:

„*A Morgue-utczai tragédia.* - Számos egyént kihallgattak a rendkívüli és szörnyű esettel kapcsolatban, de még eddig se híre, se hamva a gyilkosnak. Az alábbiakban közöljük a tanu-vallomások eredményeit:

Pauline Dubourg, mosónő, előadja, hogy mindkét elhúnytat három éve ismeri, minthogy ez idő alatt mosott rájuk. Az öreg úrnő és leánya jó viszonyban éltek, - sőt nagyon szerették egymást. Rendesen fizettek. Életmódjukról nem tud bővebbet mondani. Tanu azt hiszi, hogy L'Espanaye asszony jövődómondásból élt. Az a hír járta, hogy sok pénzt rakott félre. Sohasem találkozott senkivel a házban, mikor a ruháért ment vagy mikor visszavitte. Biztosan tudja, hogy cselédet nem tartottak. Butorzat sem igen volt a ház többi részeiben, kivéve a negyedik emeletet.

Pierre Moreau trafikos, azt vallja, hogy L'Espanaye asszony apróbb mennyiségekben dohányt és tobákot vásárolt nála körülbelül négy éven keresztül. Tanú a szomszédságban

született és mindig itt lakott. Az elhunyt és leánya több mint hat éve lakta a házat, melyben holttestüket találták. Azelőtt egy ékszerész lakott benne, a ki a felsőbb emeleti lakásokat különböző személyeknek adta bérbe. A ház L'Espanaye asszony tulajdona volt. De megelégte a főbérlő visszaéléseit a lakásokkal és maga költözködött be, a nélkül, hogy a többi lakásokat kiadta volna. Az öreg úri asszony kissé gyerekes volt. Tanu a hat év alatt mindössze négyszer-ötször látta a leányát. A két nő teljes visszavonultságban élt - azt tartották róluk, hogy sok pénzük van. Hallotta, hogy a szomszédok között az a pletyka kering, mintha L'Espanaye asszony jóslással foglalkozott volna, - de ő sohasem hitte. Sohasem látta, hogy más valaki átlépte volna a küszöböt, mint az öreg úrhölgy és leánya, egyszer-kétszer egy kihordó és nyolcz-tíz alkalommal az orvos.

Több más tanú a szomszédságból ugyanilyen értelemben tett tanúságot. Nem tudtak senkiről, a ki állandó látogató lett volna a házban. Azt sem tudták, vajjon L'Espanaye asszonynak és leányának van-e egyáltalában élő rokona. Az utczai ablakok redőnyei ritkán voltak nyitva. A hátsó ablakok mindig zárva voltak, kivéve egy tágas hátsó szobáét a negyedik emeleten. A ház jó állapotban volt, nem is rég építették.

Isidore Muset, rendőr, előadja, hogy reggel három óra tájban hívták oda a házhoz, a hol húsz-harmincz embert talált a kapu előtt, a kik be akartak hatolni. Végre sikerült fölnyitni szuronnyal - nem feszítővassal. A munka nem nagy fáradságba került, mert kettős, vagyis szárnyas kapu volt és sem fönn, sem alul nem volt bereteszelve. A sikoltozás egyre hallatszott, míg a kaput feszegették és aztán hirtelen elhallgatott. Olyan személynek (vagy személyeknek) a kiáltása volt, a kik halálos veszélyben lehettek, éles, elnyújtott, nem pedig rövid és gyors sikoltozások. Tanu ment elől a lépcsőn. Mikor az első emeletre értek, két hangot hallottak hangos és haragos czivakodásban - az egyik durva, a másik élesebb - igen különös egy hang. Néhány szavát az előbbinek ki is tudta venni; francziául volt és biztosan nem származhatott nőtől. Meg tudta különböztetni a *sacré* és *diable* szavakat. Az éles hang csak idegentől eredhetett, de azt nem tudná megmondani, asszonyi vagy férfi hang volt-e. Nem tudta kivenni az értelmét, de azt hiszi, spanyolul lehetett. A szoba és hullák helyzetét úgy írta le, a hogyan azt tegnap hírül adtuk.

Henri Duval, a szomszédos ezüstműves, előadja, hogy azok között volt, a kik elsőnek hatoltak be a házba. Általánosságban megerősíti Muset rendőr vallomását. Mihelyt betörték a kapun, rögtön bezárták maguk mögött, hogy a tömeg be ne hatolhasson rajta, mert az emberek a késő éji óra ellenére, nagy számban csődültek össze. Tanu azt hiszi, hogy az éles hang olasz embertől származott, annyi azonban bizonyos, hogy nem francziától. Azt sem tudná megmondani, férfi hangja volt-e; lehetett asszonyé is. Tanu nem tud olaszul, a szavakat sem birta megkülönböztetni egymástól, de a beszélő hangsúlyozása arról győzte meg, hogy olasz volt. Ismerete L'Espanaye asszonyt és leányát, gyakran beszélt velük. Azt biztosan állíthatja, hogy az éles hang nem származhatott az elhunytak egyikétől sem.

Odenheimer vendéglős, önként jelentkezett tanunak. Nem beszél francziául, tolmács közvetítésével hallgatták ki. Amsterdami születésű. Épen akkor ment el a ház mellett, mikor a sikoltozások hallatszottak. Néhány perczig - talán tíz perczig is tartott a zaj. Hosszas és hangos kiáltások voltak, - rémítően és fájdalmasan hangzottak. Azok közé tartozott, a kik behatoltak az épületbe. Megerősítette az előbbieket vallomását egy kivétellel. Megesküdött volna, hogy az éles hang franczia emberé volt. A szavak értelmét nem tudta kivenni. Élesen, gyorsan és egyenetlenül hangzottak, - mintha félelem vagy harag kifejezői lettek volna. A hang rekedtes volt - nem, annyira éles. Nem mondhatná egyáltalában éles hangnak. A durva hang ismételve azt mondotta: *sacré* meg *diable*; meg egyszer *mon Dieu*.

Jules Mignaud bankár, a Deloraine-utczai Mignaud és Fia czég tagja. - Tanu, az id. Mignaud, kijelenti, hogy L'Espanaye asszony némi vagyonnal rendelkezett. Körülbelül nyolcz évvel

ezelőtt, egy tavaszi napon folyószámlát nyitattott magának a bankban. Többször helyezett letétbe kisebb összegeket. Nem nyúlt soha a pénzéhez, kivéve három nappal halála előtt, mikor személyesen fölvelt négyezer francot. Az összeget aranyban fizették ki és egy segéddel küldték haza.

Adolphe Lebon, a Mignaud és Fia cég segéde, előadja, hogy a mondott napon, déltájban, hazakísérte L'Espanaye asszonyt a lakásba a négyezer franc-kal, a mely két zacskóban volt elhelyezve. Mikor ajtót nyitottak, L'Espanaye kisasszony lépett ki rajta, átvette kezéből az egyik zacskót, míg az öreg úrhölgy a másiktól szabadította meg. Tanú azután meghajolt és távozott. Nem látott senkit abban az időben az utcán, a mely rendkívül elhagyatott mellékutca.

William Bird, szabó, azt vallja, hogy azok közt volt, a kik behatoltak a házba. Tanu angol ember. Két éve lakik Párisban. Az elsők között volt, a kik fölrohantak a lépcsőn. Hallotta a czivakodó hangokat. A durva hang franczia embertől származott. Néhány szót meg tudott különböztetni, de már nem emlékszik valamennyire. Határozottan kivette ezeket: *sacré* és *mon Dieu*. Abban a pillanatban olyan zaj is hallatszott, mintha többen dulakodnának - lábdobogás és lökdösődés. Az éles hang igen erős volt, - erősebb a durvánál. Biztos felőle, hogy nem angol ember hangja volt, de lehet, hogy németé. Asszonytól is származhatott. Tanú nem ért németül.

Az említett tanúk közül négyet újra kihallgattak; elmondották, hogy annak a szobának az ajtaja, a melyben L'Espanaye kisasszony hulláját találták, belülről be volt zárva, mikor be akartak hatolni rajta. Akkor már minden elcsöndesedett - semmi nyögés vagy másnemű nesz nem volt. Mikor fölfeszítették az ajtót, nem láttak senkit a szobában. Az ablakok mind az elülső, mind a hátsó szobában be voltak téve és belülről gondosan bereteszelve. A két szoba közti ajtó be volt csukva, de nem bezárva. Az ajtó, a mely az elülső szobából a folyosóra vezetett, be volt zárva, a kulcs belül a zárban volt. A folyosó elején volt egy kis, utcára nyíló szoba, a melynek ajtaját csak betámasztva találták. Ez a kamara zsúfolva volt régi ágyakkal, ládákkal stb. Ezeket gondosan félretolták és megvizsgálták. Nem volt egy talpalattnyi hely az egész házban, melyet apróra át ne kutattak volna. Seprűkkel végigtisztogatták az összes kürtöket. A ház négyemeletes volt padláslakással. A tetőn egy csapó ajtó gondosan le volt szegezve - évek óta nem járhatott arra senki. A czivakodó hangok és a szobaajtó fölfeszítése között eltelt időre nézve a tanúk különböző véleményen voltak. Egyesek három percet - mások ötöt emlegettek. Az ajtón csak nagy-nehezen tudtak behatolni.

Alfonzo Garcio, temetésrendező, előadja, hogy a Morgue-utczában lakik. Spanyolországi születésű. Azok között volt, a kik benéztek a házba; de nem ment föl a lépcsőn. Tanu ideges ember és attól félt, hogy az izgalom rá nézve kellemetlen következményekkel fog járni. Hallotta a veszekedő hangokat. A durva hang franczia embertől származott, bár nem értette meg, hogy mit mondott. Az éles hang angol volt, - arról meg van győződve. Nem tud angolul, de a kiejtésből következtet.

Alberto Montani, cukrász, azt vallja, hogy az elsők között volt, a kik fölsiettek a lépcsőn. Hallotta a kérdéses hangokat. A durva hang franczia emberé volt. Néhány szót ki is tudott venni. A beszélő úgy látszik, korholó hangsúlyozással méltatlankodásának adott kifejezést. Nem értette meg az éles hangon kiejtett szavakat, az illető gyorsan és egyenetlenül beszélt. Azt hiszi, orosz lehetett. Különben megerősíti az általános tanúvallomásokat. Tanu olasz származású. Sohasem beszélt életében oroszul.

Több tanu, a kiket újra kihallgattak, azt vallotta, hogy a negyedik emelet összes szobáinak kürtői sokkal szűkebbek, semhogy emberi lény keresztül hatolhatott volna rajtuk. „Seprű” alatt hengeralakú keféket értettek, a milyeneket a kéményseprők szoktak használni. Ezekkel a seprűkkel végigkotorásztak minden kürtőt a házban. Semmiféle hátsó lejárát nincsen, a

melyen valaki távozhatott volna, mialatt az emberek fölsiettek a lépcsőn. L'Espanaye kisasszony holtteste olyan erővel volt belekényszerítve a kürtőbe, hogy csak négy-öt ember tudta lerángatni egyesült erővel.

Paul Dumas orvos előadja, hogy reggel tájban hívták a holttestek megvizsgálására. Mindkettő az ágy szalmazsákján feküdt abban a szobában, a hol L'Espanaye kisasszonyt találták. A fiatal hölgy teste telve volt zúzódásokkal és horzsolásokkal, a mit eléggé megmagyaráz az a körülmény, hogy a kürtőbe gyömöszölték. A torka nagyon meg volt sérülve. Néhány mély karmolás látható közvetlenül az áll alatt, egyszersmind egy sor kékes folttal, a mely kétségtelenül fojtogató újjaktól ered. Az arcz borzasztóan sápadt volt, kiálló szemgolyókkal. A nyelvét félig ketté harapta. A gyomor tájékán hatalmas zúzódás található, mely nyilvánvalóan térdszorítástól eredt. *Dumas* doktornak az a véleménye, hogy L'Espanaye kisasszonyt megfojtotta egy vagy több ismeretlen személy. Az anya holtteste borzalmasan meg volt csonkítva. A jobbláb és jobbkar összes csontjai többé-kevésbé el voltak törve. A bal szárcsont darabokra volt hasogatva, nemkülönben valamennyi baloldali borda. Az egész test szörnyen össze volt verve és kékes zöld foltokkal telve. Nem lehetett megállapítani, hogy a zúzódások miféle eszköztől eredtek. Származhattak nehéz füttyköstől vagy vastag vasrúdtól - széktől - vagy bármilyen széles súlyos és tompa fegyvertől, melyet rendkívül izmos ember kezelhetett. Asszonykéztől semmi esetre sem lehet ilyesmit feltételezni. Az elhunyt feje, mikor a tanúk ráakadtak, teljesen levált a testről és szintén nagy mértékben össze volt zúzva. Torkát valami nagyon éles eszköz vágta el, - valószínűleg borotva.

Alexandre Etienne, sebész, *Dumas* orvossal együtt vizsgálta meg a holttestet. Megerősíti *Dumas* orvos vallomását és vélekedéseit.

Más fontosabb mozzanat nem volt kideríthető, bár a legkülönbözőbb személyeket hallgatták ki. Soha azelőtt nem történt Párisban ilyen titokzatos és minden részletében ennyire megdöbbentő gyilkosság - ha ugyan egyáltalában gyilkosságról lehet szó. A rendőrség teljesen tanácstalanul áll, a mi - valljuk meg - nem ritka eset ilyen alkalmakkor. Gyanúnak, megoldásnak még csak árnyéka sem fedezhető fel.”

Az ujság esti kiadása megállapította, hogy az egész Szent-Rókus városrészben a legnagyobb izgalom uralkodik, - a kérdéses házat újra meg újra átkutatták, tanúkihallgatásokat eszközöltek, de mindez semmi eredménnyel nem járt. Egy rövid, utólagos hír arról szólt, hogy *Adolph Lebont*, a *Mignaud*-czég segédét letartóztatták és őrizetbe helyezték, - bár semmi gyanúsat nem tudtak ráfogni, kivéve a már részletezett tényállásokat.

Dupin különös érdeklődéssel kísérte az ügy fejlődését - legalább a modorából erre kellett következtetnem, mert különben nem nyilatkozott a dologról. Csak *Lebon* letartóztatásának a hírére kérdezte meg véleményemet a gyilkosságról.

Én azonban nem tudtam mást mondani, mint bármelyik párisi, erről a megoldhatatlannak látszó rejtélyről. Nem láttam semmi lehetőségét, hogyan lehetne a gyilkosnak nyomára akadni.

- Nem beszélhetünk még semmiféle lehetőségről - szólt *Dupin*, - míg a vizsgálat még ilyen sekélyes mederben folyik. A párisi rendőrség, bármennyire dicsérik is éleslátását, nincs túl a közönséges ravaszságon. Semmi módszer sincs eljárásában, csupán csak az, a mit a pillanat dictál. Nagy feneket kerít a dolognak, de intézkedései gyakran annyira nem illenek a kiderítendő tényálláshoz, hogy eszembe juttatják *Jourdain* urat, mikor a hálókabátját kéri, - hogy jobban élvezhesse a zenét.¹⁶ A nagy sikereket, melyekkel a párisi rendőrség dicsekedni szokott, rendesen csupán lankadatlan szorgalmának és igyekvésének köszönheti. Ha azonban

¹⁶ Célzás Molière *Az ur hatnáma polgár c. vígjátékára.* (Ford.)

ezek a tulajdonságok nem elegendők, akkor a vizsgálat csődöt mond. Vidocq, példának okáért, éles megfigyelő és kitartó ember volt. De mivel hiányzott belőle az iskolázott gondolkodás, állandóan hamis nyomon tévelygett, bármennyire behatóan vizsgálódott is. De látását megzavarta az, hogy a tárgyat nagyon közel tartotta a szeméhez. Egy-két ponton talán rendkívül világosan látott, de éppen ezért elvesztette áttekintését az egész anyag fölött. Így szokott járni, a ki nagyon is mélyére akar hatolni a dolognak. Az igazság nem rejtőzik mindig a kútban. Valóban, a mi a megismerés lényege ilyenkor, azt hiszem, az változatlanul a felszínen van. Az igazság nem fekszik a völgy fenekén, a hol keressük, hanem a hegytetőkön; ott megtalálható. Hogy az ilyenféle tévedések milyenfélék és mi a forrásuk, arra tanulságos eset az égi testek szemlélése. Ha egy csillagra oldalvást nézünk, - vagyis nem fordulunk vele egyenesen szembe, hanem oly módon, hogy képe a szem reczehártyájának ne a közepére essék (a széle ugyanis érzékenyebb a gyöngébb fényhatások irányában, mint a középső részei), akkor elég határozottan kivehetjük - vagyis a legjobban megítélhetjük a fényét - s ez a fény annál inkább veszít erejéből, mennél jobban szembe fordultunk a csillaggal. Igaz, hogy ilyenkor nagyobb számú sugár hatol a szembe, de az előbbi esetben érzékenyebb a szem befogadó képessége. Ily helytelenül alkalmazott elmélyedéssel csak megzavarjuk és gyöngítjük gondolkodásunkat; így maga az esthajnalcsillag is eltűnik előlünk az égről, ha rendkívül áthatóan, mereven, megfeszülten nézünk vele szembe.

A mi pedig ezt a gyilkosságot illeti, először igyekezzünk magunk is némiképp nyomozni a dologban s csak azután alkossunk ítéletet róla. A vizsgálat egészen mulatságos lesz (megvallom, kissé furcsának találtam ezt a kifejezést ilyen helyen alkalmazva, de nem szóltam semmit), és azonkívül az a Lebon egyszer valami szivességet tett nekem, a mit nem akarok viszonzatlanul hagyni. Gyerünk és tartsunk helyszíni szemlét a saját szemünkkel. Ismerem Gurat, a rendőrprefectust és nem nagy fáradságomba fog kerülni, hogy megkapjuk a szükséges engedélyt.

Az engedélyt megkaptuk és nyomban megindultunk a Morgue-utcza felé. Egyike ez azon nyomorúságos sikátoroknak, melyek a Richelieu- és St. Roch-utczákat összekötik egymással. A késő délutáni órákban érkeztünk oda, mert ez a városrész igen távol esik a mienktől. A házat könnyen megtaláltuk; még sok bábá ember álldogált előtte és kíváncsian bámult föl a csukott ablakredőnyökre az utcza túlsó oldaláról. Rendes párisi ház volt, kapubejárattal, melynek egyik felében egy üvegfalú fülke volt, ablakán tolónyílás, a mi jelezte, hogy ez a házmaster birodalma. Mielőtt beléptünk volna a kapun, végimentünk az utcán, befordultunk egy másik sikátorba, aztán újra egyet fordulva, elmentünk a ház hátsó része mellett - mialatt Dupin szemlét tartott az egész szomszédság fölött, alaposan szemügyre véve a házat is, olyan aprólékos figyelemmel, melyet nem tudtam mire magyarázni.

Visszamenve, megint a ház elé értünk, becsengettünk és miután előmutattuk igazolványunkat, az ügyeletes rendőr beeresztett bennünket. Fölmentünk az emeletre - abba a szobába, a hol L'Espanaye kisasszony holttestét találták, és a hol a két elhunyt még kiterítve feküdt. A szobát, mint ilyenkor szokás, azon fölfordult állapotban hagyták, a hogyan találták. Én bizony semmi egyebet nem bírtam fölfedezni, mint azt a mit a *Gazette des Tribunaux* már megállapított. Dupin mindent apróra szemügyre vett, - az áldozatok holttestét sem véve ki. Megnéztük a többi szobát és az udvart is; a rendőr mindig nyomunkban volt. Ez a vizsgálat egész estig tartott s aztán eltávoztunk. Útközben hazafelé bajtársam bement egy pillanatra az egyik nappali ujság kiadóhivatalába.

Említettem, hogy barátom szeszélyei igen sokfélék voltak, de én bizony könnyen túltettem magamat rajtuk. Most az jutott eszébe, hogy a világért sem hozta volna szóba a gyilkosság ügyét, egész következő nap délig. Akkor aztán hirtelen azt kérdezte tőlem, vajjon észrevettem-e valami *különöset* a rémtett színhelyén.

Volt valami a hangjában, mikor a *különös* szót kiejtette, a mi borzongást okozott bennem, a nélkül, hogy tudtam volna, miért.

- Nem, semmi *különös*et, - feleltem, - legalább semmi egyebet, mint a mit mindketten az újságból tudtunk.

- A *Gazette*, - válaszolta, - attól félek, nem igen tudta éreztetni a dolog szokatlanul bizalmas voltát. De ne törődjünk a lapnak fölületes megállapításaival. Nekem az a véleményem, hogy a rejtélyes esetet épen azon a ponton tartják megoldhatatlannak, a hol a legkönnyebben megoldható - t. i. rendkívül *túlzott* jellegénél fogva. A rendőrséget az hozza zavarba, hogy nem talál semmi okot - nem a gyilkosságra magára, hanem rendkívül kegyetlen voltára vonatkozólag. Azon törik a fejüket, hogyan lehetne megmagyarázni azt a látszólagos ellenmondást a mely a czivakodó hangok és azon tény között fennáll, hogy a lépcsőn fölérvé, nem találtak mást a szobában, mint L'Espanaye kisasszony hulláját, bár semmi lehetősége sem volt annak, hogy a gyilkos észrevétlenül távozhassék. A szobában levő nagy rendetlenség, a kürtőben fejjel lefelé lógó holttest, az öreg asszony testének szörnyű megcsonkítása, mindezek a mozzanatok és még egyebek, miket nem szükséges említeni, elegendők voltak arra, hogy megbénítsák a rendőség minden nyomozó tehetségét és tévútra vezessék embereinek annyira dicsért éleslátását. Beleestek abba a vaskos tévedésbe, hogy összezavarták a szokatlant az érthetetlennel. Pedig épen a megszokottól való eltérések adják a kutatónak kezébe a kulcsot, a melylyel rányit az igaz ajtóra és megtalálja a megoldáshoz vezető utat. Az ilyenfajta nyomozásban nem annyira azt kell kérdezni, hogy, „mi történt”, mint inkább azt: „mi ebben az, a mi még sohasem történt meg azelőtt.” Valóban, hogy olyan könnyű szerrel elfogok jutni vagy már el is jutottam a megoldás birtokába, azt főként az eset látszólagos megoldhatatlan voltának köszönhetem.

Néma megdöbbenéssel bámultam a beszélőre.

- Most épen arra várok, - folytatta Dupin, a szobánk ajtaja felé tekintve, - hogy egy ember fölkeressen, a ki, ha nem is követte el maga ezt a mézsárlást, mégis bizonyos mértékben bele van keverve az ügybe. A mi a büntény legcsunyább részét illeti, abban valószínűleg teljesen ártatlan. Remélem, ebben a föltevésemben nem fogok csalódní; mert erre építettem az egész rejtély megoldását. Minden pillanatban megérkezhetik az illető - ide hívtam lakásunkra. Lehet azonban, hogy nem fog eljönni; de a valószínűség a mellett szól, hogy eljön. Ha fölkeres bennünket, okvetlenül itt kell marasztani. Ime két pisztoly; mindketten tudjuk, mit kell velük tenni, ha a szükség úgy kívánja.

Elvettem a pisztolyokat, alig tudva, mit teszek, és alig mertem hinni a fülemnek, míg Dupin tovább folytatta, mintha csak magához beszélne. Mondottam már, hogy ilyenkor milyen szórakozott szokott lenni. Szavait én hozzám intézte, az bizonyos; de a hangja, bár nem igen erőltette meg, olyannak tetszett, mintha egy nagy távolságban levő személyhez beszélne. A szemeiből eltűnt minden élénkség, tekintetét mereven a falra szegezte.

- A czivakodó hangok, - mondotta - melyeket a lépcsőn fölrohanók hallottak, nem származtak a két nőtől; ezt nem kell bővebben bizonyítani. Ez eloszlatja minden kétségünket azon a ponton is, hogy az öreg úrnő nem gyilkolhatta meg előbb a leányát, sem utána maga öngyilkosságot nem követhetett el. Csupán csak a módszer kedvéért említem meg ezt a lehetőséget; L'Espanaye asszonynak az ereje közlelről sem volt elegendő ahhoz, hogy belegyömöszölje leánya holttestét a kürtőbe; aztán meg a saját tetemén talált sebek természete is teljesen kizárja az öngyilkosság lehetőségét. A gyilkosságot tehát egy harmadik követte el; és e harmadik személynek (vagy két személynek) a hangjait hallották a lépcsőről. Már most fölhívom a figyelmét - nem a czivakodó hangokra vonatkozó tanúbizonyságokra, egész terjedelmükben, - hanem arra, ami *különös* volt ezekben a vallomásokban. Észrevett ön valami különösét bennük?

Erre azt jegyeztem meg, hogy míg az összes tanúk megegyeztek abban, hogy a durva hang csak francziától származhatott, annál nagyobb volt az eltérés az éles, vagy a hogyan az egyik ember kifejezte magát, a rekedtes hang tekintetében.

- Ez benne volt magában a jelentésben, - szolt Dupin, - de nem ez a különös a vallomásban. Ön nem vette észre, hogy mi a jellemző. Pedig volt benne valami, a mit észre kellett volna vennie. A tanúk, a mint ön megjegyezte, megegyeznek a durva hangról; ebben valamennyien egy véleményen vannak. De az éles hangra vonatkozóan, a különös nem abban van, hogy a vallomásuk eltért, - hanem abban, hogy mikor az olasz, az angol, a spanyol, a németalföldi, a francia véleményt akartak mondani róla, mindegyik akként jellemezte, hogy egy *idegen* ember szava volt. Mindegyik biztos volt a felől, hogy nem származhatott saját honfitársai egyikétől. Egyikük sem hasonlította olyan nyelvhez, a melylyel ismerős volt, hanem épen ellenkezőleg. A francia ember spanyolnak tartotta és ki tudott volna venni belőle néhány szót, *ha ismerős lett volna a spanyol nyelvvel*. A németalföldi azt állítja, hogy a beszélő francia volt, de láttuk, hogy ő maga „*nem tudott francziául hiszen tolmács útján kellett ki-hallgatni*”. Az angol ember németnek tartotta és maga „*nem ért németül*”. A spanyol meg van győződve róla, hogy angol ember volt és véleményét a hangsúlyozásra alapítja, „*bár sejtelve sincs az angolról*”. Az olasz azt tartja, hogy orosz volt, de ő maga „*sohasem beszélt egyetlen szót sem orosz emberrel*”. Egy másik francia vallomása eltér az elsőtől; az illető meg merne esküdni rá, hogy olasz volt, de *nem ismervén ezt a nyelvet*, mint az említett spanyol tanú, csupán „a hangsúlyozásra” alapítja állítását. Nos, nem rendkívülien szokatlan lehetett ez a hang, ha ennyi tanút félre tudott vezetni! - annyira, hogy Európa öt kiváló nemzetének a polgárai nem tudtak benne fölfedezni semmi rokon vonást! Ön azt mondhatná, hogy esetleg ázsiai vagy afrikai ember hangja lehetett. Azonban Párisban alig tartózkodik néhány ázsiai és afrikai; de a nélkül, hogy ennek a lehetőségét tagadnám, csupán három pontra akarom fölhívni a figyelmét. Egyik tanú azt állította, hogy a hang „*inkább rekedtes, mint éles*”. Kettő azt mondotta, hogy „*gyorsan és egyenetlenül*” beszélt Végül egyik tanú sem tudott megkülönböztetni benne egyetlen szót vagy hangot, a mely szóhoz hasonlított volna.

- Nem tudom - folytatta Dupin, - mily hatással vannak önre eddigi fejtegetéseim. De azért nem habozom kijelenteni, hogy a tanúvallomások e részéből is, - a mi a durva és éles hangokat illeti - már jogos következtetéseket vonhatunk, s ezek magukban véve elegendők arra, hogy olyan sejtést ébresszenek bennünk, a mely a rejtély kinyomozásában további útmutatásokat adhat. Azt mondtam: *jogos következtetések*, de ezzel nem fejeztem ki tökéletesen véleményemet. Azt akartam vele kifejezni, hogy ezek az egyedül helyes következtetések és az elkerülhetetlenül egyetlen eredmény ez a sejtés, a mely belőlük támad. Hogy mi ez a sejtés, azt egyelőre még nem akarom elárulni. Csupán arra akarom figyelmét fölhívni, hogy - legalább rám nézve - ez a sejtés valósággal kényszerítő hatással volt, és határozott alakot, előre megszabott irányt adott a szobában való vizsgálataimnak.

- Már most képzeljük el, mintha megint a szobában lennénk. Mi után kell itt először nyomoznunk? Az után, ugy-e, hogy miképen tudtak távozni a gyilkosok. Nem kell mondanom, hogy egyikünk sem gondol természetfölötti hatalmakra. L'Espanaye asszonyt és a leányát nem szellemek pusztították el. A tett elkövetői anyagi lények voltak és nem illanhattak el anyag-talan módon. De hát akkor hogyan? Szerencsére csak egyféle okoskodás képzelhető el ezen a ponton, és ennek határozott megoldásra kell vezetnie. Vizsgáljuk meg egyenként a kijutás lehetőségeit. Bizonyos, hogy a gonosztevők abban a szobában voltak, a hol L'Espanaye kisasszonyt találták, vagy legföljebb a mellette levő szobában, mikor az emberek följöttek a lépcsőn. Azért csak ebből a két szobából kell keresnünk a lehető kijárásokat. A rendőrség fölbontotta a padlót, mennyezetet, a falakat minden irányban. Semmiféle *titkos* kijárat nem kerülhetett volna el figyelmünket. De nem bizván az ő szemükben, a magam szemével is megvizsgáltam mindent. Valóban semmi nyoma titkos kijáratnak. Mindkét ajtó, mely a

szobából a folyosóra vezetett, jól le volt zárva, a kulcs belül volt az ajtóban. - Nézzük a kürtöket. Ezek, bár rendes szélességet mutattak a tűzhely fölött nyolcz-tíz lábnyira, a nyílásuk felé annyira összeszűkültek, hogy egy nagyobb macska nem fért volna keresztül rajta. Így az előbb említett helyeken lehetetlen lévén a kijutás, maradnak az ablakok. Ezek közül azokon, melyek az utcára nyíltak, nem menekülhetett ki senki, mert az alatt bámészkodó tömeg okvetlenül észrevette volna. A gyilkosok tehát csak a hátsó szoba ablakain keresztül távozhattak. Nos, ha ilyen kétségtelen módon jutottunk erre a következtetésre, mint gondolkodó lények, nem vethetjük el ezt a következtetést csak azért, mert látszólag lehetetlennek mutatkozik. Ellenkezőleg, be kell bizonyítanunk, hogy ezek a látszólagos lehetetlenségek a valóságban nem azok.

- Két ablak van abban a szobában. Az egyiket nem torlaszolja el semmiféle butor és a maga egészében látható. A másiknak alsó részét eltakarja szem elől a rengeteg ágynak a feje, mely szorosan eléje van tolva. Az előbbi belülről jól el volt zárva. A legnagyobb erőfeszítéssel sem lehetett fölhúzni.¹⁷ A baloldali keretébe egy nagy lyuk volt furva és ebbe egy igen erős szög beleverve, szinte egészen a fejéig. Megszemlélve a másik ablakot, egy hasonló szöveget találtam, hasonló módon beleverve; hiába igyekeztem fölhúzni a toló-ablakot, nem engedett. A rendőrség ezzel beérte és belenyugodott, hogy ez úton sem menekülhetett ki senki. Épen ezért fölöslegesnek tartották, hogy kihúzzák a szöveget és kinyissák az ablakokat.

- Az én vizsgálódásom azonban alaposabb volt, épen az előbb említett okok miatt, - mert beláttam, hogy épen e ponton kell meggyőződni arról, vajjon a látszólagos lehetetlenség a valóságban tényleg annak bizonyul-e.

- Azért ekként gondolkoztam - *a posteriori*: A gyilkosoknak az ablakok egyikén *kellett* ki-menekülniök. Ha ez így van, akkor nem szegezheték le belülről a tolóablakokat olyan módon, a hogy ezeket leszegezve mi találtuk - ez a következtetés, épen nyilvánvaló voltánál fogva, állította meg a rendőrség vizsgálódását ezen a ponton. Pedig a toló-ablakok *le voltak* szegezve. Ennélfogva *nem lehetett másképp*, mint hogy önmaguktól voltak képesek leszegezödni. Ebből a következtetésből nem volt kibujó. Odaléptem a szabad ablakhoz, nagy ügygyel-bajjal kihúztam belőle a szöveget és föl próbáltam húzni az ablakot. De az ellenállt minden erőlködésemnek, a hogyan előre vártam. Tudtam hát, hogy valami titkos rugónak kell valahol lennie; hogy így sejtésem beigazolódott, arról is meggyőződtem, hogy következtetésem kiindulása helyes volt, bármennyire rejtélyesnek látszott még mindig a szögek szerepe. Gondos keresés után megtaláltam a titkos rugót. Megnyomtam, de megelégedve fölfedezésemmel, nem húztam föl az ablakot.

- Aztán visszadugtam a szöveget a helyére és figyelmesen szemügyre vettem. Ha valaki ezen bűjt ki, visszatolhatta az ablakot, úgy hogy a rugó lefogja, ellenben a szöveget sehogysem tehette vissza a helyére. Világos volt ebből a következtetés, és nyomozásom területe még jobban megszűkült vele. A gyilkosok *csak* a másik ablakon keresztül menekülhettek. Föltéve azonban, hogy mindkét ablakon egyfajta rugó lehetett, nyilvánvaló volt, hogy a szögek között kellett lennie a különbségnek, vagy legalább is beverésük módjában. Fölálltam az ágy derék-aljára, az ágy feje fölött gondosan megvizsgáltam a másik ablakot. Kezemmel az ágy deszkája mögé nyúlva, egy-kettőre ráakadtam a rugóra, melyet megnyomtam és teljesen azonosnak találtam a szomszédos ablakéval. Utána a szöveget szemléltem meg. Ép olyan erős volt, mint a másik, ép olyan módon volt beleverve, még pedig egészen a fejéig.

- Azt hiszed, hogy most zsákutczába kerültem; ha valóban így van, akkor félreértetted következtetésem természetét. Hogy vadászati kifejezést használjak, egyszer sem követtem el „baklövést”. Egy pillanatra sem vesztettem el a „szimatot”. Okoskodásaim lánczából nem

¹⁷ Amerikai rendszerű toló-ablakra kell gondolni, a milyen a vasuti kocsikon látható. (Ford.)

esett ki egyetlen szem. A rejtélyt az utolsó szakaszáig kinyomoztam, és ez utolsó szakasz *a szög* volt. A mint mondtam, ez a szög minden tekintetben hasonlított a másikhoz; de ez a tény (bármennyire döntőnek látszott is), egyáltalában semmit sem jelentett, ha tekintetbe vesszük azt a körülményt, hogy ezen a ponton tűnt el minden nyom. „Bizonyos, hogy valami nincs rendben ennél a szögnel”, mondtam magamban. Megfogtam, és íme a feje és körülbelül egy negyed hüvelyknyi a szárából az ujjaim közt maradt. A szár másik része a lyukban lehetett, a melybe beletörött. A törés régi volt, (a szélei rozsdával voltak bevonva) és valószínűleg kalapácsütéstől származott, mely részben a szög fejét is beleverte az ablak-keret aljába. Azután gondosan visszatettem a helyére a szög fejét arra a helyre, a honnan kihúztam és íme, a hasonlóság a másik hibátlan szöggel olyan tökéletes volt, hogy semmi nyoma sem látszott a törésnek. Megnyomtam a rugót és óvatosan fölemeltem néhány hüvelyknyire a tolóablakot; a szög feje benne maradt a nyílásban és jött föl az ablakkerettel együtt. Megint leeresztettem az ablakot és a szög ismét teljesen hibátlannak tetszett.

- A rejtvény ennyire hát meg volt fejtve. A gyilkos azon az ablakon menekült ki, a mely az ágy mögött volt. Akár magától esett vissza távozása után az ablak, akár az illető eresztette le maga mögött, annyi bizonyos, a rugó lefogta; a rendőrség azonban a láthatatlan rugó szerepét a szögnek tulajdonította - s azért ezen a ponton a további nyomozást beszüntette.

- A következő kérdés az, mint szállt le az illető az utcára. Ezen a ponton teljesen kielégítő volt számomra az a séta, melyet önnel a ház körül megtettem. Úgy hatodfél lábnyira az ablaktól egy villámhárító húzódott. Azonban teljesen lehetetlennek látszott, hogy erről valaki elérje az ablakot, nem hogy bemászhatott volna róla. Észrevettem azonban, hogy a negyedik emelet ablakainak külső fatáblái abból a sajátos fajtából valók, a mit a párisi ácsok *ferrades* néven ismernek, - ma már ritkán használt jószág, de még gyakran látható öreg házakon Lyonban vagy Bordeauxban. Alakjuk olyan, mint egy közönséges ajtócskáé (egyszerű s nem szárnyas ajtót értek), csak hogy alsó felük léczekből van vagy pedig nyitott rács borítja, a mi pompás kapaszkodó a kéz számára. A mi esetünkben a fatábla nem kevesebb, mint negyedfél láb széles. Mikor a ház hátsó része felől megnéztük az ablakokat, mindkét tábla félig nyitva volt, - azaz, hogy derékszögben álltak el a faltól. Valószínűnek tartom, hogy a rendőrség is megvizsgálta az épület hátsó részét; de úgy látszik, a szélességük vonalában kerültek a szeme elé az ablaktáblák, (az említett helyzetüknél fogva), nem vette észre azok rendkívüli szélességét, vagy legalább is elmulasztotta, hogy a kellő figyelemre méltassa. Valóban, miután abban a meggyőződésben volt, hogy errefelé nem lehetett menekülni, megelégedett egy futó vizsgálattal. Én azonban rögtön láttam, hogy az ágy mögötti ablak külső fatábláját teljesen kinyitva a falig, két lábnyira volt megközelíthető a villámhárító. Az is világos volt, hogy egy rendkívül ügyes és bátor ember a villámhárító felől be tudott hatolni az ablakon. Tegyük föl, hogy a fatáblák teljesen ki vannak tárva, ebben az esetben egy betörőnek csak harmadfél lábra kell nyúlnia, hogy biztos kézzel belekapaszkodhassék a fatábla alsó rácsába; ha aztán elereszti a villámhárítót és lábát nekifeszítve a falnak, merészen elrúgja magát, a becsukódó fatáblával eléri az ablakot, s ha az ugyanakkor nyitva van, be tud hatolni a szobába.

- Kérem, el ne felejtse megjegyezni, hogy egy szinte szokatlan és rendkívüli ügyességről beszéltem, a mely szükséges ahhoz, hogy valaki végrehajthassa ezt a kockázatos és nehéz vállalkozást. Az a célom, hogy megmutassam önnek: először, hogy a dolgot végre lehet hajtani; másodsor pedig és kíváltképen, szeretném, ha jól megértené, *mennyire rendkívüli*, szinte emberfölötti ügyesség kellett ahhoz, hogy valaki valóban végrehajtsa.

- Ön kétségkívül azt fogja mondani, hogy a jogi kifejezést használva, inkább akkor tudnék véleményemnek „teljes bizonyító erőt” adni, ha kevesebbre értékelném azt az ügyességet, mely a szóbanforgó vállalkozáshoz szükséges. Ez lehet jó ügyvédi fogás, de az igazi okoskodásnál nem lehet hasznát venni. Az én végső célom az igazság. Közvetlen igyekezetem

pedig az, hogy rávezessem önt arra, hogy összekösse egymással a *rendkívüli ügyességet*, a melyről az imént szoltam azzal a *különös éles* (vagy rekedtes) vagy *egyenetlen* hanggal, a melynek a nemzetisége felől nem egyezett meg két embernek a véleménye és a melynek kiejtésében még egy szótagot sem lehetett megkülönböztetni.

E szavakra valami bizonytalan és félig kialakulóban levő sejtés nyilallott agyamba, mintha kezdettem volna érteni, hová czéloz Dupin. Már-már a megértés szélén voltam, a nélkül, hogy tiszta kép tudott volna kialakulni bennem, mint mikor az emberben kezd derengeni valami visszaemlékezés, de nincs ereje hozzá, hogy világosan fölidézzze magában. Barátom azonban tovább folytatta fejtegetéseit.

- Látja, - mondotta, - hogy a kijutás kérdését átjátszottam a bejutására. Az volt a szándékom, hogy megértessem önrel, mennyire egyezik ezen a ponton a két dolog. Térjünk azonban vissza a szoba belsejébe. Tartsunk most itt egy kis szemlét. A fiókos szekrényről azt állították a jelentésben, hogy ki volt fosztva, bár egy csomó tárgy a helyén maradt. Ez a következtetés teljesen érthetetlen. Nem egyéb ez pusztá gyanúnál, - még pedig elég ostoba gyanúnál. Honnan tudjuk mi azt hogy az a holmi, a mit fiókokban találtak, nem volt-e hiánytalanul meg úgy, a hogy eredetileg ott volt? L'Espanaye asszony és leánya rendkívül visszavonult életet éltek, - ki nem jártak, vendégeket nem fogadtak, - kevés szükségük volt rá, hogy gyakran ruhát váltsanak. A mi ruhát találtak a fiókokban, az mind a legjobb minőségű volt, a mivel ezek a hölgyek csak rendelkezhetek. Ha a tolvaj elvitt magával valamit, miért nem vitte el a legjobbat, vagy miért nem vitte el valamennyit? Azután, miért hagyott ott négyezer francot aranyban, hogy a helyett egy batyu fehérneművel távozzék? Az aranyat ott hagyta, ez tény. Majdnem az egész összeget, mely Mignaud bankár vallomásában szerepelt, ott találták zacskókban a padlón. Szeretném, ha kiverné eszéből azt az idétlen gondolatot, mintha a pénz lett volna a gyilkosság indító oka, mint ez a rendőrség agyában megfogamzott, csupán a tanúvallomás alapján; mert a tanúvallomások egy része arról szól, hogy pénzt adtak át az ajtóban a hölgyeknek. Tízszere nevezetesebb összejátszása az eseményeknek, mint ez (pénz-átadás és az átvevő meggyilkolása három napon belül), megtörténik életünk majd minden órájában, a nélkül, hogy csak pillanatra lekötné figyelmünket. Az események összejátszása általánosságban az a nagy kő, melybe a gondolkozók nagy része bele szokott botlani, azok tudniillik, a kiket nem tanítottak meg a valószínűségi elméletre, - arra az elméletre, a melynek az emberi kutatás legdicsőbb eredményeit és ezek legdicsőbb tanulságait köszönhetjük. A jelen esetben, ha az arany eltűnt volna, akkor a három nappal előbb való átadásnak a ténye valamivel több lett volna, mint pusztá összetalálkozás. Megerősítette volna a pénznek, mint a gyilkosság indító-okának gondolatát. De a mi esetünkben, ha föltesszük, hogy az arany vitte az illetőt erre a gaztetre, akkor azt kellene képzelnünk, hogy a gyilkos olyan habozó vagy féleszű, a ki ott hagyja az aranyat és megfélekedzik arról, hogy miért követte el tettét.

- Már most gondosan összefoglalva mindazokat a feltűnő mozzanatokat, melyekre fölhívtam az ön figyelmét: a különöz hangot, a rendkívüli ügyességet és minden indító ok hiányát egy ilyen borzalmas gyilkosságban, - vessünk egy pillantást magukra az áldozatokra. Ime egy nő, akit pusztá kézzel halálra fojtogattak és belegyömöszöltek egy szűk kürtőbe, fejfelé. Közönséges gyilkos nem szokott ilyen módon eljárni. Legkevésbé pedig bánnak ekként a meggyilkolt holttestével. Belegyömöszölni a hullát a kürtőbe, - ez, meg fogja engedni, valami *hihetetlenül szertelen* jelenség, - valami, a mi alig egyezik az emberi gonoszságról való fogalmainkkal, még ha föltesszük is, hogy a tettesek a legelvetemültebb ficzkók voltak. Azt is vegye tekintetbe, micsoda erő volt szükséges ahhoz, a testet egy ilyen szűk nyílásba *föl*-kényszeríteni, mikor több ember egyesült erőfeszítésével alig tudta a hullát onnan *leránczi*-gálni.

- Aztán nézzük csak, micsoda más jelei mutatkoznak ennek a csodálatos erőnek. A tűzhelyen vastag, - igen vastag, - szürke, emberi hajcsomókat találtak. Ezeket valaki tövestől tépte ki. Talán tudja, micsoda erőfeszítés kell ahhoz, csak húsz-hamincz összefont hajszálat kitépni a fejből. Láta a kérdéses haját saját szemével. A tövükhöz (borzalmas látvány!) fejbőr-czafatok tapadtak, - biztos jelei annak az óriási erőnek, a mely egy rántásra talán félmillió hajszálat tudott kitépni. Az öreg asszony torka nemcsak egyszerűen el volt vágva, hanem a feje teljesen leválasztva a törzséről, - egy pusztá borotva segítségével. Gondolja meg, micsoda *állatias* vadság kell az ilyen tethhez. Nem beszélek a L'Espanaye asszony testén talált zúzódásokról. Dumas doktor és érdemes segítőtársa, Étienne sebész, megállapították, hogy azok valamely tompa eszköztől származtak és ebben igazuk van ezeknek az uraknak. A tompa eszköz nyilvánvalóan az udvar kövezete volt, ahová lehajították az áldozatot az ágy mögötti ablakból. De ez a gondolat, bármilyen egyszerűnek látszik, elkerülte a rendőrség figyelmét ugyanolyan okból, a miért az ablaktáblák rendkívül szélességét sem vették észre, - mivelhogy ott voltak a szögek s ezzel légmentesen el volt zárva előttük az a lehetőség, hogy valaki esetleg az ablakot fölnyithatta.

- Ha most mindent összevéve, azt is tekintetbe veszi ön, hogy milyen különös rendetlenségben találták a szobát, akkor összekapcsolva valamennyi megfigyelést: a megdöbbenő ügyességet, az emberfölötti erőt, az állatias vadságot, a megmagyarázhatatlan gyilkosságot, a legkülönbözőbb nemzetiségű emberek előtt érthetetlen és minden szótagolás nélküli hangot, - akkor micsoda eredményre kell jutnunk? Megmondaná-e, hogy milyen hatást sikerült tennem az ön képzeletére?

Borzongás fogott el, mikor Dupin ezzel a kérdéssel fordult hozzám.

- Örült volt, - mondtam, - csak örült követhette el a gyilkosságot, egy dühöngő bolond, a ki valamely szomszédos tébolydából szökött meg.

- Bizonyos tekintetben, - felelte, - találó az ötlete; de az örültek hangja, még a legvadabb rohamukban sem mondható olyannak, a milyen az a lépcső felől hallott különös hang volt. A bolondok is valamely nemzethez tartoznak és beszédük, bármilyen összefüggéstelen a szávaiban, mégis megőrzi legalább a szótagok összetartozását. Különben egy örülteknek nincsen ilyen haja, a melyet itt mutatok a kezemben. Ezt a kis hajcsomót L'Espanaye asszony összeszorított ujjából szabadítottam ki. Most mondja meg, mi a véleménye erről?

- Dupin! - mondtam, teljesen megzavarodva, - ez a haj egészen szokatlan, - ez *nem emberi* haj!

- Sohasem állítottam, hogy az, - válaszolt ő, - de mielőtt e ponton döntenénk, nem vetne egy pillantást erre a kis vázlatra, amelyet erre a papirosra rajzoltam? Pontos másolata annak, a mely a tanúvallomásokban úgy szerepelt, mint „sötét zúzódások és mély nyomok” L'Espanaye kisasszony torkán és egy másik leírásban (az orvosokéban), mint „egy sor kékes folt; a mely kétségtelenül fojtogató ujjaktól származik.”

- Észreveheti, - folytatta Dupin, kiterítve elé a papirost az asztalra, - hogy ez a rajz egy biztos és kemény szorításnak a gondolatát ébreszti. Semmiféle *megcsuszamlása* az ujjaknak nem látható. Minden egyes ujj megtartotta félelmes markolását - valószínűleg az áldozat haláláig azon a helyen, a hol eredetileg megragadta a torkot. Próbálja meg mostan elhelyezni valamennyi ujját egyszerre a megfelelő helyekre.

Megpróbáltam, de sikertelenül.

- De ezt a próbát valószínűleg nem jól csináljuk, - mondotta Dupin. - A papiros most vízszintesen van kifeszítve az asztalon, de az emberi torok hengerszerű. Itt egy fabáb, a melynek az alakja körülbelül olyan, mint az emberi toroké. Szorítsuk rá a vázlatot, és tegyünk egy új kísérletet.

Megpróbáltam, de most még kevésbé ment a dolog, mint előbb.

- Ez, - jelentette ki végül, - nem emberi ujjak nyoma.

- Most olvassa el e részt Cuvier munkájában, - folytatta Dupin.

Pontos anatómiai és általános leírása volt a keletindiai szigetek hatalmas, röt orangutánjának. Ez emlősök óriási termete, rendkívül ereje és ügyessége, indulatos vadsága és utánzó tehetősége általában eléggé ismeretes. Rögtön megértettem belőle a gyilkosság összes borzalmait.

- Az ujjak leírása, - mondtam, a mint az olvasás végére értem, - pontos megfelelője ennek a vázlatnak. Belátom, hogy semmi más állattól, csak az említett orangután fajból származhattak azok a nyomok, amelyeket ön papirosra vetett. Ez a vörhenyes szőröcsomó teljesen azonos azzal, a melyet Cuvier leír. Mindazonáltal még mindig nem világosak előttem ennek a rejtélynek összes részletei. Különbö is két hangot hallottak egymással czivakodni és az egyik kétségtelenül francia emberé volt.

- Helyes; és emlékezzék vissza, hogy valamennyi tanú ugyanezt a mondást tulajdonította neki: *Mon Dieu!* Azonfelül az egyik tanú (Montani, a czukrász), úgy jellemezte, mint a méltatlankodás és korholás kifejezését. Azért főként erre a két szóra építettem a rejtély teljes megoldásába vetett reményemet. Egy francia ember tudott a gyilkosságról. Lehetséges, - sőt több, mint valószínű, - hogy az illető ártatlan és nem volt része a véres tettben, a melyet nem tudott megakadályozni. Valószínűleg tőle szökött meg az orangután. Bizonyára egészen a szobáig üldözte, de a bekövetkező izgalmas körülmények között nem bírta újra elfogni. Sőt még most is szabadon van. Nem folytatom tovább ezeket a találgatásokat - valóban nincs jogom más szót használni, - mert a sejtelmek, a melyekre alapítva vannak, alig elegendők arra, hogy saját gondolkozásom előtt megálljanak, nem hogy más ember számára megérthetővé tudnám tenni. Nevezzük hát csupán találgatásoknak és ekként beszéljünk róla. Ha az a kérdéses francia, a mint hiszem, valóban ártatlan a gyilkosságban, akkor az a hirdetés, a melyet tegnap este hazafelé jövet a *Le Monde* kiadóhivatalában hagytam, el fogja őt hozni a lakásunkra. (Az említett lap főként hajózási érdekeket képvisel s azért a legtöbb olvasója tengerészekből kerül ki.)

Odanyújtott nekem egy írást, melyen ez volt:

„Fogságba került a Bois de Boulogneban, f. hó - napján kora hajnalban (mikor a gyilkosság történt) egy hatalmas, vörösbarna orangután, a borneói fajtából. A tulajdonos (a kiről megtudtam, hogy matróz egy máltai hajón) visszakaphatja az állatot, ha elegendőképen igazolja személyazonosságát és megfizeti az elfogatásért és tartásért járó csekély költségeket. Cim: - utca, - szám, Faubourg St. Germain, harmadik emelet.”

- De hát, hogy volt lehetséges, - kérdeztem, - megtudni a tulajdonos matróz voltát s azt, hogy egy máltai hajón szolgál?

- Nem tudtam meg semmit, - szólt Dupin - s nem is tudok semmit biztosan. De itt van egy darabka szalag, a mely alakja és zsiros külseje után ítélve, valószínűleg olyasforma hosszú varkocsból származik, a melyet a matrózok szoktak viselni. Azonfelül a csomó rajta olyan, a melyet csak tengerészek tudnak kötni, azonfelül csak Máltán divatos. Ezt a szalagot a villámhárító tövében vettem fel a földről. Nem lehetett az elhúnyt nők egyikéé sem. Nos, ha mindazonáltal tévedtem a szalagra alapított következtetésemben, ebből semmi baj nem származhatik az újsághirdetésre nézve. Ha tévedek, az illető legföljebb azt fogja hinni, hogy

valami körülmény félrevezetett, s nem fog tovább törődni vele. De ha igazam van, akkor sokat nyertem vele. A francia, a ki tud a gyilkosságról, bár ártatlan benne, természetesen habozni fog, vajjon reagáljon-e a hirdetésre és jelentkezék-e az orangutánért. Következésképpen fog okoskodni: - „Én ártatlan vagyok; szegény ember vagyok és az orangutánom nagy értéket képvisel - egy magamfajta embernek egész vagyont jelent, - miért veszítsem el az állatot, csak azért, mert egy kis veszélyt sejtetek. Itt van, szinte a kezemben tartom. A Bois de Boulogneban fogták el - jó távol a gyilkosság színhelyétől. Ki sejtheti, hogy ez a buta állat követte el a gaztettet? A rendőrség téves nyomon van - a legkisebb nyomravezető szál nincs a birtokában. Ha mégis kinyomoznák az állatot, lehetetlen rámbizonyítani, hogy tudtam a gyilkosságról, és pörbe fogni engem ezen az alapon. Végül pedig, *ismernek* engem. A hirdetés írója tudja, hogy én vagyok az állat tulajdonosa. Fogalmam sincs ugyan, hogy a tudásba meddig terjed. Ha nem jelentkezem egy ilyen értékes tulajdonért, a melyről tudják, hogy az enyém, még végül gyanúba hozhatnám az állatot. Pedig nem érdekem, hogy akár magamra, akár az állatra tereljem a gyanút. Tudomásul fogom venni a hirdetést, visszaszerzem az orangutánt és jól elzárva tartom, míg a dolog feledésbe nem merül.”

E perczen lépések hallatszottak a feljárdatban.

- Legyen készen, - szólt Dupin, - a pisztolyokkal, de ne használja, ne is mutassa, míg jelt nem adok.

A ház kapuját nyitva hagytuk és a látogató csöngetés nélkül beléphetett. Hallottuk, a mint néhány lépést tesz fölfelé. De aztán mintha haboznék. Egyszerre csak halljuk, a mint visszamegy. Dupin odaugrott az ajtóhoz, de aztán megint hallatszottak a közeledő léptek. Ezuttal nem fordult vissza, hanem elhatározottan feljött és kopogtatott szobánk ajtaján.

- Szabad, - szólt Dupin, vidám és szíves hangon.

Az ember belépett. Valóban matróz volt - magas, tagbaszakadt és izmosnak látszó férfi, bizonyos elszánt kifejezéssel arcán, a mely azért nem volt visszataszító. Arczát alaposan leégette a nap, és szinte feléig eltakarta a nagy pofaszakáll és bajusz. Hatalmas tölgy-fütykőst tartott kezében, de különben - úgy látszott - nem volt fegyver nála. Ügyetlenül meghajtotta magát és „jó estét” kívánt nekünk francziás kiejtéssel, bár kissé svájci hangsúlyozással, mégis valószínűleg párisi ember volt.

- Foglaljon helyet, barátom, - szólt Dupin. - Ha nem csalódom, az orangutánja iránt érdeklődik; rendkívül szép és kétségtelenül értékes példány. Milyen idősnek tartja az állatot?

A matróz nagyot lélezett, mintha valami tűrhetetlen tehertől szabadult volna meg, aztán nyugodt hangon felelt.

- Bizony nem tudnám megmondani, - de nem lehet több négy-öt évesnél. A házban tartják fogva az állatot?

- Dehogya. Nincs itt számára hely. Egy bérelhető istállóban van a Dubourg-utczában, egészen közel hozzánk. Holnap reggel megkaphatja az állatot. De ugy-e, igazolni tudja a személyazonosságát.

- Természetesen, uram.

- Sajnálom, hogy meg kell válnom tőle, - szólt Dupin.

- A világért sem akarnám, uram, hogy ön fizetség nélkül adja vissza az állatot, - szólt a matróz. - Ezt nem is mertem volna elvárni. Kész vagyok jutalomdíjat adni az állat megtalálásáért, - természetesen méltányos összeget értek.

- Helyes, - felelte barátom, - ez nagyon szép öntől, igen. Hadd gondolkozzam! - mit kérjek? Ah, már tudom. A jutalomdíj az lesz, hogy el fog mondani nekem mindent, a mit a Morgue-utczai gyilkosságról tud.

Dupin e szavakat nagyon halkan és nyugodtan mondta. Ép olyan lelki nyugalommal odament az ajtóhoz, bezárta és a kulcsot zsebetette. Azzal kihúzott a kebléből egy pisztolyt és a legkisebb izgalom nélkül letette az asztalra.

A matróz egészen elvörösödött, mintha valami a torkán akadt volna. Talpraugrott és megmarkolta a fütyköt; de a következő pillanatban visszahanyatlott a székébe és úgy elkezdett reszketni, hogy kiütött rajta a halálos veríték. Egy szót sem tudott szólani. Szivem mélyéből megsajnáltam.

- Barátom, - szólt Dupin nyájas hangon, - ne izgassa föl magát szükségtelenül, - igazán rosszul teszi. Nem akarunk önnek semmi bajt szerezni. Uri becsületszavamat adom önnek, mint francia ember, hogy nem akarunk önnek ártalmára lenni. Nagyon jól tudom, hogy ön ártatlan a Morgue-utczai gyilkosságban. De azért nem tagadható, hogy bizonyos tekintetben mégis bele van az ügybe keverve. A mint láthatja az eddigiekből, eléggé ismerem ezt az esetet olyan forrásból, a melyről önnek sejtelve sem lehet. Nos, a dolog a következőképen áll. Ön semmi olyat nem tett, a mit esetleg elkerülhetett volna, - bizonyára nem tett semmi olyast, a mivel önt vádolni lehetne. Ön még rablásban sem bűnös, holott büntetlenül rabolhatott volna. Nincs tehát semmi titkolni valója. Nincs semmi értelme, hogy elhallgasson valamit. Másrészt azonban a becsület arra kötelezi, hogy bevalljon mindent, a mit tud. Egy ártatlan embert tartóztattak le és olyan bűnnel vádolják, a melynek a tettesét ön leleplezheti.

A matróz nagyrészt visszanyerte lélekjelenlétét, mialatt Dupin e szavakat mondotta; de eredeti elszánt magatartása végkép eltűnt.

- Úgy segéljen Isten, - szólt a tengerész rövid szünet után, - el fogok mondani mindent, a mit erről a dologról tudok; - de nem gondolom, hogy ön a felét is elhinné annak, a mit mondani fogok, - bolond volnék, ha azt gondolnám. Mégis ártatlan vagyok és ki akarok önteni magamból minden gondot, ha bele kell is halnom.

A mit elmondott, az lényegében a következő:

Nem régiben a keletindiai szigetek között járt a hajójával. Egy pár matróztársával kikötöttek Borneo szigetén és kirándulást tettek a sziget belsejébe. Kettőjüknek sikerült elfogniok egy orangután. Bajtársa azonban elpusztult útközben s így ő lett az állat egyedüli birtokosa. Az állat fékezhetetlen vadságával sok bajt okozott az úton hazafelé, végre azonban sikerült biztonságban elszállítania párisi lakására, hol - hogy föl ne keltse a szomszédok kellemetlen kíváncsiságát, - gondosan elzárva tartotta, míg föl nem épült a lábán levő sebéből, melyet a hajó fedélzetén egy szálka okozott. A tengerész végső-célja az volt vele, hogy jó áron eladja.

Mikor egy éjjel vagy helyesebben a gyilkosság reggelén valami matrózmulatságból hazatért, azt találta, hogy az állat behatolt hálósobájába a szomszédos kamrából, hol eddig biztonságban elzárva hitte. Kezében borotva, arcza beszappanozva, a tükör előtt ült és épen borotválkozáshoz akart fogni, a mint azt a gazdájától kétségtelenül valami előző alkalommal elleste, valószínűleg a fülkéje kulcslyukán keresztül. Az ember rendkívül megrémült, mikor e veszélyes fegyvert ennél az indulatos állatnál meglátta, mely nagyon is képes volt annak hasznát venni. Először nem tudta, mit tegyen. Volt azonban egy ostora, melylyel az orangután legvadabb dühöngéseiben is meg tudta fékezni, s azért most is ehhez nyult. A mint az állat az ostort meglátta, rögtön kiugrott a szoba ajtaján, le a lépcsőn és minthogy a lépcsőház ablaka szerencsétlenségre ki volt nyitva, azon át ki az utcára.

A francia kétségbesetten rohant utána; a majom, kezében a borotva, helylyel-közzel megállt, hátranézett, fenyegető mozdulatokat tett üldözője felé, míg a nyomába nem ért, aztán újra tovább szaladt. Jó ideig így folyt a hajsza. Az utczákon mély csönd ült, hiszen hajnali három óra felé járhatott az idő. Mikor egy sikátorba befordult a Morgue-utca mögött, a szökevény figyelmét magára vonta egy fénysugár, mely L'Espanaye asszony nyitott ablakából sugárzott, a negyedik emeletről. Odafutva az épülethez, szemébe ötlött a villámhárító, fölkúszott rajta hihetetlen ügyességgel, megragadta az ablaktábla rácsát, a mely hátra volt támasztva a falnak és ennek segítségével egy-kettőre ott volt a szobában az ágy fejénél. Az egész nem tartott egy perczig. A táblát megint kivágta, a mint bemászott az ablakon.

A matrózt ez a jelenet örömmel és zavarral töltötte el egyszerre. Most már biztosra vette, hogy megint fülön foghatja az állatot, minthogy az alig tud majd kimenekülni a csapdából, melybe belemerészkedett, hacsak nem a villámhárítón, a hol azonban el lehetett állani az útját. Másrészt azonban a matróz nagyon aggódott, mit fog az állat a házban elkövetni. Erre a gondolatra elhatározta, hogy folytatni fogja az üldözést. Egy villámhárítón könnyen föl lehet mászni, kivált ha matróz az ember; de mikor fölért az ablak magasságába, nem tudott tovább menni, csupán annyit bírt megtenni, hogy a mennyre tudott, odahajolt s így némiképen bepillantott a szobába. E pillantásra azonban rémületében majdnem leesett a villámhárítóról. Ekkor hangzottak el azok a szörnyű sikoltozások, melyek fölverték álmukból a Morgue-utca lakóit. L'Espanaye asszony és a leánya hálóöltözetben épen azzal voltak elfoglalva, hogy írásokat rendeztek a vasládikában, a melyről már említés történt s a melyet a szoba közepén találtak. Nyitva volt, tartalma mellette elszórva a földön. A két áldozat - úgy látszik - háttal ülhetett az ablaknak; és valószínűleg nem vették rögtön észre az orangutánt, hiszen némi idő telt el az állat behatolása és a sikoltozások között. A fatábla kicsapódását természetesen a szélnek tulajdonították.

Mikor a matróz bepillantott az ablakon, az óriás termetű állat épen megragadta L'Espanaye asszonyt a hajánál fogva (a mely szét volt bontva, mert fésülködés után lehetett), és a borotvával az arcza előtt hadonászott, mintha utánozni akarta volna a borbélyt. A lány mozdulatlanul terült el a földön, elájult. Az öreg asszony sikolyai és küzködései (miközben az állat kiszakította a haját) az orangután békés szándékát dühöngéssé változtatták. Izmos karjának egyetlen rándításával szinte elválasztotta az asszony fejét törzsétől. A vér láttára dühe tombo-lássá fokozódott. Fogait vicsorgatva és szemeivel lángokat lövellve rávetette magát a földön fekvő leányra, megmarkolta torkát rettentő körmeivel s el nem engedte, míg bele nem fojtotta a lélekzetet. Vad tekintete egy pillanatra odatévedt az ágy fejéhez, mely mögött az ablaknál megpillantotta gazdájának a borzalomtól kövé vált arcját. Az állat dühe - még bizonyára eszében lehetett az ostor - egyszerre félelemmé változott. Tudva, hogy büntetést érdemel, valószínűleg el akarta titkolni véres munkája nyomait, és ideges izgalmában körültánczolta a szobát, szétdobálva és összezúzva-tördelve a bútortárat és kiránczигálva a párnákat az ágyból. Végre megragadta a leány holttestét és belegyömöszölte a kéménybe, úgy a mint később megtalálták; aztán az öreg asszony hulláját kapta föl és egyszerűen kihajította az ablakon.

A mint a majom odalépett az ablakhoz megcsonkított testével, a matróz ijedten visszakapaszkodott a villámhárítón s nem is mászott, hanem lecsúszott rajta, majd egyenesen hazarohant, - félve a gyilkosság következményeitől. Örült, hogy sorsára hagyhatta a szörnyű orangutánt. A szavak, melyeket a lépcsőn fölrohanók hallottak, a francziának ijedt és rémült fölkiáltásai voltak, melyekbe belevegyült a vadállat ördögi kerregése.

Több hozzátenni valóm alig van. Az orangutánnak is a villámhárítón kellett elmenekülnie, közvetlenül, mielőtt betörték a szoba ajtaját. Úgy látszik, berántotta maga mögött az ablakot.

A matróz később maga fogta el az állatot és jókora összeget kapott érte az állatkerttől. Lebont rögtön szabadon bocsátották, a mint elmondottuk fölfedezésünket (mikhez Dupin egy-két

kommentárt fűzött) a rendőrprefectus hivatalában. Az illető azonban, bármennyire jó indulattal viseltetett barátom iránt, nem titkolhatta el bosszankodását az események ilyen fordulatán és egyszer-kétszer gúnyosan meg is jegyezte, hogy jó volna, ha mindenki a maga bajával törődne.

- Hadd beszéljen, - szólt Dupin, a ki nem tartotta érdekesnek, hogy válaszoljon, - hadd járjon a szája, ha azzal könnyít a lelkiismeretén. Én meg vagyok elégedve azzal, hogy a saját várában győztem le. Különben, hogy ezúttal nem jött rá a rejtély nyomára, azon nem kell annyira csodálkozni, mint ő teszi. Mert az igazat megvallva, barátunk, a prefectus, sokkal ravaszabb ember, semhogy mélyre tudna látni. Bölcseségének nincs igazi alapja. Csupa fej, test nélkül, mint a hogyan Laverna istennőt szokás ábrázolni, - vagy a legjobb esetben csupa fej és váll, mint a tőkehal. De azért nagyon jó ember. Én különösen azért szeretem, mert olyan ravasz mesterfogással el tudta hitetni az emberekkel, hogy lángésznek tartsák. Arra a szokott fogására célzok: „*de nier ce qui est, et d’expliquer ce qui n’est pas*”¹⁸.

¹⁸ Tagadni azt, a mi van, és megmagyarázni azt, a mi nincs. - Idézet Rousseau Nouvelle Héloïse c. regényéből.